

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Министерство просвещения Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования имени И. Алтынсарина



**Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау
кабинеттерінің қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар**

**Методические рекомендации по организации деятельности
кабинетов поддержки детей с особыми образовательными
потребностями**

**Астана
2025**

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми-әдістемелік кеңесімен баспаға ұсынылды (2025 жылдың 6 наурыздағы №1 хаттама)

Рекомендовано к изданию Научно-методическим советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №1 от 6 марта 2025 года)

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау кабинеттерінің қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2025. – 256 б.

Методические рекомендации по организации деятельности кабинетов поддержки детей с особыми образовательными потребностями – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2025. – 256 с.

Осы әдістемелік нұсқаулықтың мақсаты – мектептер мен мамандарға ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің жұмысын тиімді ұйымдастыру үшін практикалық құралдар мен алгоритмдерді ұсыну. Әдістемелік ұсынымдар – әрбір баланың жеке ерекшеліктеріне қарамастан, білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге және оның сәтті дамуына бағытталған практикалық нұсқаулық.

Цель данных методических рекомендаций – предоставить школам и специалистам практические инструменты и алгоритмы для эффективной организации работы кабинетов поддержки детей с ООП. Методические рекомендации представляют собой практическое руководство, направленное на создание условий для равного доступа к образованию и успешного развития каждого ребенка, независимо от его индивидуальных особенностей.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2025
Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2025

Кіріспе

Қазақстан Республикасының қазіргі білім беру жүйесі барлық оқушылар, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Инклюзивті білім беруді дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі және ол заңнамадағы өзгерістер мен елдің стратегиялық құжаттарымен расталады.

Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарында білімнің қолжетімділігі мен сапасы адами капиталдың қалыптасуына, еңбек өнімділігіне және мамандардың бәсекеге қабілеттілігіне тікелей әсер ететіні атап өтілген. 2021 жылы инклюзивті білім беру мәселелері бойынша заңнамаға енгізілген өзгерістер келесі шараларды қарастырады:

- Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың барлық білім деңгейлерінде оқуы үшін арнайы жағдайлар жасау;
- Білім беру қажеттіліктерін бағалау және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету механизмдерін енгізу;
- Баланың даму ерекшеліктеріне қарай оқу жоспарлары мен бағдарламаларының икемділігін қамтамасыз ету;
- Білім беру ұйымдары басшыларының қабылдау ережелерін сақтамауы және оқыту үшін арнайы жағдайлардың болмауы үшін жауапкершілігін енгізу.
- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қамтуды кеңейту мақсатында мемлекеттік қолдау шаралары қарастырылған, оның ішінде:
- Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау қызметтерін жан басына шаққандағы норматив бойынша қаржыландыру;
- Педагог-ассистент лауазымын енгізу;
- Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың жұмысын реформалау және олардың қызметін диагноз қоюға емес, баланың қажеттіліктерін анықтауға бағытталған әлеуметтік-педагогикалық модельге көшіру.

Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың мәліметтері бойынша Қазақстанда 203 717 ерекше білім беру қажеттіліктері бар бала тіркелген, олардың ішінде: 9 556 бала ерте жаста, 56 727 бала мектепке дейінгі жаста, 137 434 бала мектеп жасында.

Инклюзивті білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін:

- ✓ 86% жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған жағдайлар жасалған (2015 жылы – 30%);
- ✓ 68 мыңнан астам ерекше білім беруді қажет ететін бала мектепке дейінгі, орта және техникалық білім беру жүйесінде оқытылуда;
- ✓ 489 арнайы ұйым жұмыс істейді, оның ішінде:
 - 105 психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация,
 - 218 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті,
 - 99 арнайы мектеп,
 - 44 арнайы мектепке дейінгі ұйым,
 - 13 оңалту орталығы және

10 аутизм орталығы.

Соңғы бес жылда:

- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамту 78,6%-ға жетті;
- Мектептердің психологиялық-педагогикалық қолдау қызметтері жанынан 1 000-нан астам кабинет ашылып, 22 ресурстық кеңес беру орталығы құрылды;
- 2,4 мыңнан астам педагог-ассистент лауазымы енгізілді, 9,7 мың арнайы педагог (дефектологтар, логопедтер, сурдо- және тифлопедагогтар), 8 мыңнан астам педагог-психолог және 4,5 мың әлеуметтік педагог жұмыс істейді;
- Инклюзивті білім беру бойынша біліктілікті арттыру курстарынан өткен педагогтердің саны 8 есеге артты (2024 жылы – 8 118 педагог).

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері инклюзивті білім беру ортасының маңызды элементі. Олар психологиялық-педагогикалық қолдау, логопедиялық және түзету көмегін көрсетіп, балалардың оқу үдерісіне бейімделуіне және мектепте төзімділік мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай кабинеттерді құру тек Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатына сәйкес келіп қана қоймай, сонымен қатар БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясында, Қазақстан Республикасының Конституциясында және ұлттық заңнамада бекітілген халықаралық стандарттар мен міндеттемелерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Аталған әдістемелік ұсыныстардың мақсаты – мектептер мен мамандарға ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің жұмысын тиімді ұйымдастыруға арналған практикалық құралдар ұсыну.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- Қолдау кабинеттерін ұйымдастырудың принциптері мен модельдерін сипаттау;
- Кадрлық құрам және мамандардың міндеттері бойынша ұсыныстар әзірлеу;
- Қолдау кабинеттерінің негізгі бағыттарын айқындау (психологиялық-педагогикалық қолдау және ата-аналармен өзара әрекеттесу);
- Кабинеттердің қызметін бағалау әдістемелерін әзірлеу;
- Білім беру ұйымдарында қолдау кабинеттерінің жұмысын ұйымдастырудың практикалық мысалдарын ұсыну.

Әдістемелік ұсыныстар келесі мақсатты топтарға арналған:

- Инклюзивті тәжірибелерді енгізіп жатқан білім беру ұйымдарының басшылары;
- Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істейтін мұғалімдер;
- Қолдау қызметінің мамандары (психологтер, логопедтер, дефектологтер, әлеуметтік педагогтер);
- Балаларын сапалы қолдау жүйесінің құрылуына мүдделі ата-аналар.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерін енгізу келесі нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді: оқытуда дербестендірілген тәсілді қамтамасыз ету, психологиялық-педагогикалық қолдаудың сапасын арттыру, балалардың білім беру ортасына табысты бейімделуіне және әлеуметтенуіне ықпал ету, білім беру ұйымдарында инклюзивті мәдениетті дамыту және педагогтермен ата-аналар арасындағы өзара әрекеттесудің тиімді жүйесін қалыптастыру.

Осылайша, бұл әдістемелік ұсыныстар мамандарға арналған практикалық құрал және ол әрбір баланың білім алуға тең қолжетімділігін және табысты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған.

1. Еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды нормативтік құқықтық қамтамасыз ету

1. 1 Инклюзивті білім беру саласындағы халықаралық нормативтік актілер және ұлттық заңнама

Балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін қолдау кабинеттерінің қызметін тиімді ұйымдастыру инклюзивті білім берудің нормативтік-құқықтық негіздерін нақты түсінбей жүргізу мүмкін емес. Бұл бөлімде балалардың білім алуға құқығын, инклюзия қағидаттарын және тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету механизмдерін реттейтін негізгі халықаралық және ұлттық нормативтік-құқықтық актілер келтірілген.

Ұсынылған кестеде нормативтік-құқықтық актілердің атаулары мен олардың дереккөздері көрсетілген, сондай-ақ инклюзивті білім беру процесін ұйымдастыру үшін маңызды негізгі ережелерінің қысқаша сипаттамасы берілген.

НҚА атауы	Негізгі ережелер
1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды 30-бап. 1. Азаматтардың мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_/	Әрбір азаматтың білім алу құқығына, кемсітушілікке жол бермеуге, Балалардың құқықтарын қорғауға және мүгедек адамдарды әлеуметтік қолдауға кепілдік береді. 30-бап 1. Азаматтардың мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті. 2. Азаматтың мемлекеттік жоғары оқу орнында конкурстық негізде тегін жоғары білім алуға құқығы бар. 3. Жеке меншік оқу орындарында ақылы білім алу заңмен белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша жүзеге асырылады. 4. Мемлекет білім берудің жалпыға міндетті стандарттарын белгілейді. Кез келген оқу орнының қызметі осы стандарттарға сай келуі керек. 14-бап 1. Заң мен сот алдында жұрттың бәрі тең. 2. Тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне,

	ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге жағдаяттар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды. 27-бап 1. Неке мен отбасы, ана мен әке және бала мемлекеттің қорғауында болады. 2. Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың етене құқығы әрі міндеті. 3. Кәмелетке толған еңбекке қабілетті балалар еңбекке жарамсыз ата-анасына қамқорлық жасауға міндетті.
2. БҰҰ Бас Ассамблеясының 1948 жылғы 10 желтоқсандағы 217А (III) резолюциясымен қабылданған Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы әрбір адамның білім алу құқығын жариялаған алғашқы халықаралық құжаттардың бірі. https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/declarations/declhr.shtml	Әр адамның білім алу құқығын бекітеді және ешкімді кемсітпеу қағидасын растайды. 26-бап 1. Әр адамның білім алуға құқығы бар. Білім беру, ең болмағанда бастауыш және жалпы білім беру, тегін болуы тиіс. Бастауыш білім баршаға міндетті болуы тиіс. Техникалық және кәсіптік білім көпшіліктің қолы жетерліктей болуы тиіс және жоғары білім де, әркімнің қабілетіне қарай көпшіліктің қолы жетерліктей болуы тиіс. 2. Білім беру адамның жеке басының толық кемелденуіне және құқықтары мен негізгі бостандықтарына деген құрметті арттыруға бағытталуы тиіс. Білім беру барлық ұлттар, нәсілдік және діни топтары арасында түсіністік, шыдамдылық пен достық қарым-қатынас орнатуға ықпал жасап және Біріккен Ұлттар Ұйымының бейбітшілікті қуаттау жолындағы жұмысына ықпал жасауы тиіс. 3. Ата-аналардың өздерінің жас балаларына білім беру түрін таңдауда құқығы басым.

3. Тең және сапалы білім алу құқығы алғаш рет БҰҰ-ның «Білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы» Конвенциясында 1960 жылы [5] жарияланды, ол ҚР 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 449-V ҚРЗ Заңымен ратификацияланды. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000449	Тең және сапалы білім алуға жалпыға бірдей құқық жарияланды. 4-бап Осы Конвенцияның тараптары болып табылатын мемлекеттер, бұдан басқа, білім беру саласындағы мүмкіндіктер мен қарым-қатынастар теңдігін жүзеге асыру үшін ұлттық жағдайлар мен салт-дәстүрлерге сәйкес келетін әдістерді пайдаланатын жалпы мемлекеттік саясатты әзірлеуге, дамытуға және жүргізуге және атап айтқанда: а) бастауыш білім беруді міндетті және тегін етуге; орта білім беруді оның түрлі нысандарында жалпыға бірдей игілік етуге және оның жалпыға бірдей қолжетімділігін қамтамасыз етуге; жоғары білім беруді толық теңдік негізінде және әркімнің қабілеттеріне байланысты барлығына қолжетімді етуге; заңмен көзделген оқу міндеттілігінің сақталуын қамтамасыз етуге; б) тең сатыдағы барлық мемлекеттік оқу орындарында бірдей білім беру деңгейі мен оқыту сапасына қатысты тең жағдайларды қамтамасыз етуге; с) бастауыш білімді алмаған немесе оны аяқтамаған адамдарды және әркімнің қабілеттеріне сәйкес олардың білім алуды жалғастыруын білім берудің лайықты әдістерімен көтермелеуге және дамытуға; д) оқытушы кәсібіне даярлықты кемсітушіліксіз қамтамасыз етуге міндеттенеді.
4. ҚР Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 8 маусымдағы қаулысымен ратификацияланған БҰҰ-ның «Бала құқықтары туралы»	Баланың білім алуға, қорғалуға және қатысуға деген құқығын кепілдендіреді, сондай-ақ ерекше қажеттіліктері бар балалардың мүдделерін ескереді.

Конвенциясының (1989 ж.) негізгі идеясы – қандай да бір кемсітушіліксіз тегін және міндетті білім алу құқығы.

https://adilet.zan.kz/rus/docs/B9_40001400

28-бап

1. Қатысушы мемлекеттер баланың білім алу құқығын мойындап, бұл құқықты жүзеге асыруға тең мүмкіндік негізінде біртіндеп қол жеткізу мақсатында, атап айтқанда:

а) тегін және міндетті бастауыш білім беруді енгізу;

ә) жалпы білім және кәсіби біліммен қатар орта білімнің барлық түрінің дамуын ынталандырып, оған барлық балалардың қолы жетерліктей болуын қамтамасыз етеді және тегін білім беруді енгізу мен қажет болған жағдайда, қаржылай көмек көрсету сияқты қажетті шараларды қабылдайды;

б) әркімнің қабілеті негізінде барлық қажетті құралдар арқылы жоғары білімге баршаның қолы жетерліктей болуын қамтамасыз етеді;

в) білім беру және кәсіби даярлық салаларына қатысты ақпараттар мен материалдарға барлық баланың қолы жетерліктей болуын қамтамасыз етеді;

г) оқушылардың мектепке тұрақты баруы мен мектепті тастап кетуші оқушылар санын азайту жөнінде шаралар қабылдайды.

2. Қатысушы мемлекеттер мектептегі тәртіп баланың адамдық қадір-қасиетін құрметтеуге бағытталған тәсілдер арқылы және осы Конвенцияға сәйкес орнықтырылуын қамтамасыз ететін шаралардың бәрін қолданады.

3. Қатысушы мемлекеттер білімге, соның ішінде бүкіл әлемдегі надандық пен сауатсыздықты жоюға және ғылыми техникалық білімге және қазіргі заманғы оқыту тәсілдеріне қол жеткізуді жеңілдету мақсатындағы мәселелер бойынша халықаралық ынтымақтастықты қуаттайды және дамытады.

5. Баршаға арналған білім беру туралы декларациясының (1990 ж.) негізгі идеясы – барлық адамдарға, балаларға, жастарға, ересектерге білім алу құқығын беру

https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/declarations/pdf/jomtien.pdf

Барлық адамның, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сапалы білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз етуді жариялайды.

1-бап – базалық білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру

Барлық адамдарға – балаларға, жастарға және ересектерге олардың негізгі білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған білім алу мүмкіндігі беріледі. Бұл қажеттіліктер дағдылардың қажетті көлемін де (оқи, жаза білу, ауызша сөйлей білу, міндеттерді есептей және шеше білу қабілеті), сондай-ақ адамдардың өмір сүруі, өзінің барлық қабілеттерінің дамуы, адамның қадір-қасиетін сақтау жағдайында өмір сүруі және жұмыс істеуі, дамуға жан-жақты қатысуы, өз өмірінің сапасын арттыруы, жан-жақты ойластырылған шешімдер қабылдауы және білім алуды жалғастыруы үшін қажетті оқытудың негізгі мазмұнын (білім, кәсіби дағдылар, құндылық) да қамтиды. Негізгі білімге деген қажеттіліктің ауқымы және оларды қанағаттандыру әдістері нақты елдер мен мәдениеттерге байланысты әртүрлі және уақыт өте келе олар сөзсіз өзгереді.

3-бап – білімге қолжетімділікке жалпыға бірдей сипат беру және теңдікті қамтамасыз етуге жәрдемдесу.

1. Негізгі білім барлық балаларға, жасөспірімдер мен ересектерге берілуі керек. Осы мақсатта базалық білім беру саласында жоғары сапалы қызметтер көрсетуді кеңейту және теңсіздікті қысқарту жөнінде дәйекті шаралар қабылдау қажет.

2. Негізгі білім тең негізде қамтамасыз етілуі үшін барлық балаларға, жасөспірімдер мен ересектерге білім алуға және оны қолайлы деңгейде ұстауға мүмкіндік берілуі керек.

	3. Ең өзекті міндет – қыздар мен әйелдер үшін білім алу мүмкіндіктерін қамтамасыз ету және осындай білімнің сапасын арттыру, сондай-ақ олардың белсенді қатысуына кедергі келтіретін кез келген факторларды жою. 4. Жыныс белгісіне негізделген білім беру саласындағы барлық стереотиптерді жою қажет. 5. Білім берудегі сәйкессіздіктерді жою үшін белсенді күш салу қажет. Қызмет көрсету жоспарынан айырылған топтар кедей; панасыз және жұмыс істейтін балалар; ауыл халқы және шалғай аудандарда тұратын халық; көшпелілер мен еңбекші-мигранттар; байырғы топтар; этникалық, нәсілдік және тілдік азшылықтар; босқындар; соғыс қимылдары нәтижесінде жер аударылған адамдар және оккупация жағдайында өмір сүретін адамдар – білімге қол жеткізу тұрғысынан қандай да бір кемсітушілікке ұшырамауға тиіс. 6. Мүгедектердің білімге деген қажеттіліктері ерекше назар аударуға тұрарлық. Білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде мүгедектердің барлық санаттары үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдау қажет.
6. Мүгедек адамдардың құқықтары және олардың құқықтарын іске асыратын саясат Бас Ассамблеяның 1993 жылғы 20 желтоқсандағы 48/96 резолюциясымен қабылданған Мүгедектер үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудің стандартты қағидаларымен (1993) айқындалған.	Инклюзивті оқытуды қамтамасыз ету және білім беру ортасын бейімдеу бойынша шараларды анықтайды. 6-қағида. Білім беру Мемлекеттер интеграцияланған құрылымдарда мүгедектігі бар балалар, жастар мен ересектер үшін бастауыш, орта және жоғары білім беру саласында тең мүмкіндіктер қағидатын мойындауы керек. Олар мүгедектігі бар адамдардың білімі жалпы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болуын қамтамасыз етуі керек.

https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/conventions/disabled.shtml

1. Интеграцияланған құрылымдарда мүгедектігі бар адамдардың білім алуы үшін жауапкершілік жалпы білім беру органдарына жүктелуі керек. Мүгедектігі бар адамдардың білім алуына байланысты мәселелер білім беру, оқу бағдарламаларын әзірлеу және оқу процесін ұйымдастыру саласындағы ұлттық жоспарлаудың құрамдас бөлігі болып табылуын қамтамасыз ету керек.
2. Жалпы білім беретін мектептерде оқыту аудармашылар мен басқа да тиісті көмекші қызметтерді қамтамасыз етуді қамтиды. Мүгедектіктің әртүрлі формалары бар адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған барабар қолжетімділікті және қосалқы қызметтерді қамтамасыз ету қажет.
3. Барлық деңгейдегі білім беру процесіне мүгедектігі бар балалардың ата-аналары топтары мен ұйымдарын тарту керек.
4. Білім беру міндетті болып табылатын мемлекеттерде оны мүгедектіктің әртүрлі нысандары мен дәрежелері бар, оның ішінде ең ауыр нысандары бар барлық балалар үшін қамтамасыз ету керек.
5. Келесі тұлғаларға ерекше назар аудару керек:
 - a) мүгедектігі бар ең жас балаларға;
 - b) мектеп жасына дейінгі мүгедектігі бар балаларға;
 - c) мүгедектігі бар ересектерге, әсіресе әйелдерге.
6. Мүгедектігі бар адамдарға жалпы білім беретін мектепте білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз ету үшін мемлекеттер:
 - a) мектеп деңгейінде және қауымның неғұрлым кең ауқымында түсінілетін және қабылданатын нақты тұжырымдалған саясатқа ие болуы тиіс;

	б) оқу бағдарламаларының икемділігін, оларға қосымшалар және өзгерістер енгізу мүмкіндігін қамтамасыз етуге; с) жоғары сапалы оқу материалдарын ұсыну, педагогтерді тұрақты негізде даярлауды және оларға қолдау көрсетуді қамтамасыз ету міндетті. 7. Бірлескен оқыту мен қауымдық бағдарламаларды мүгедектігі бар адамдарды оқыту мен кәсіптік даярлаудың экономикалық тиімді жүйесінің қосымша элементтері ретінде қарастырған жөн. Қауымдық бағдарламаларға негізделген ұлттық бағдарламалар аясында жергілікті жерде мүгедектерге білім беруді қамтамасыз ету мақсатында қауымдарды өз ресурстарын пайдалануға және дамытуға ынталандыру қажет. 8. Жалпы мектептегі білім беру жүйесі барлық мүгедектердің қажеттіліктеріне әлі де сәйкес келмейтін жағдайларда арнайы оқытуды қарастыруға болады. Ол білім алушыларды жалпы мектептегі білім беру жүйесінде оқуға дайындауға бағытталуы керек. Мұндай оқытудың сапасы жалпы білім беру жүйесінде оқыту сияқты стандарттар мен мақсаттарға сәйкес келуі керек және онымен тығыз байланысты болуы керек. Мүгедектігі бар білім алушылар үшін, кем дегенде, мүгедектігі жоқ білім алушыларға секілді білім беру ресурстарының бірдей үлесін бөлу керек. Мемлекеттер арнайы оқу орындарын жалпы білім беру жүйесіне біртіндеп интеграциялауға ұмтылғаны жөн. Қазіргі уақытта арнайы оқыту кейбір мүгедектігі бар білім алушыларды оқытудың ең қолайлы түрі болып табылатыны белгілі. 9. Есту қабілеті, көру қабілеті зақымдалған адамдардың ерекше коммуникативті қажеттіліктеріне байланысты олардың
--	--

	оқуын арнайы мектептерде немесе осындай адамдар үшін арнайы сыныптарда немесе жалпы білім беретін мектептердегі арнайы топтарда ұйымдастырған дұрыс. Атап айтқанда, бастапқы кезеңде мәдени ерекшеліктерге сәйкес келетін оқытуға ерекше назар аудару керек, бұл қарым-қатынас дағдыларын тиімді игеруге және естімейтін немесе естіп-көрмейтін адамдардың максималды тәуелсіздігіне қол жеткізуге әкеледі.
7. 1994 жылы Испанияда Саламанка қаласында қабылданған «Ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім беру саласындағы принциптер, саясат және практикалық қызмет туралы» Саламанка декларациясы https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf	Инклюзивті білім берудің қағидалары, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беретін мектептерде оқытудың басымдығы. 2. Біз келесі туралы салтанатты түрде мәлімдейміз: - әр баланың білім алуға негізгі құқығы бар және қолайлы білім деңгейін алуға және қолдауға мүмкіндігі болуы керек, - әр баланың ерекшеліктері, қызығушылықтары, қабілеттері және оқу қажеттіліктері бар, - білім беру жүйесін әзірлеу және білім беру бағдарламаларын осы ерекшеліктер мен қажеттіліктердің алуан түрлілігін ескере отырып орындау қажет, - білім беру саласында ерекше қажеттіліктері бар адамдар жалпы білім беретін мектептерде оқуға қол жеткізе алуы керек, осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін бірінші кезекте балаларға бағытталған педагогикалық әдістер негізінде жағдай жасалуы керек, - осындай инклюзивті жағдайда білім беретін жалпы білім беретін мектептер дискриминациялық көзқарастармен күресудің, қауымдастықтарда қолайлы атмосфераны, инклюзивті қоғамды

	күрудың және барлығына білім берудің ең тиімді құралы болып табылады; сонымен қатар олар көптеген балалар үшін нақты білім береді және білім беру жүйесінің тиімділігі мен табыстылығын арттырады.
8. 2000 ж. сәуірде Сенегалда, Дакарда өткен Дүниежүзілік білім беру форумына қатысушылар әр азамат және әр қоғам үшін білім берудің мақсаттарына қол жеткізуге және міндеттерін шешуге бағытталған Дакар іс-қимыл шеңберін қабылдады. https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/conventions/pdf/dakar.pdf	Барлық адамдардың, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сапалы білім алуға тең мүмкіндігін қамтамасыз ету қажеттігін бекітеді. Сонымен қатар оқуда кездесетін кедергілерді жою үшін мемлекеттерді тиісті стратегиялар әзірлеуге шақырады. 34. Барлық жастар мен ересектерге құндылықтарды, көзқарастарды және кәсіби дағдыларды үйренуге және дамытуға мүмкіндік берілуі керек, бұл кейіннен олардың жұмыс мүмкіндіктерін кеңейтуге, қоғамдастыққа толық қатысуға және оқуды жалғастыруға мүмкіндік береді. Егер сол елдегі жұмыс күшінің белгілі бір бөлігінің толық орта білімі болмаса, ешбір ел заманауи және ашық экономика құра алмайды. Көптеген елдерде бұл орта білім беру жүйесін кеңейтуді талап етеді. 44. Жынысына, табысына, орналасқан жеріне немесе ұлтына қарамастан барлығына жоғары сапалы негізгі білім беруді қамтамасыз ету үшін үкіметтер мен барлық басқа білім беру серіктестері бірлесіп жұмыс істеуі керек. Білім беру бағдарламаларының табысты болуы мыналарға байланысты: (1) дені сау, жақсы тамақтанған және ынталы білім алушылар; (2) жақсы дайындалған педагогтер және белсенді оқыту әдістері; (3) сәйкес құралдар, жабдықтар және оқу материалдары; (4) педагогтер мен білім алушылардың білімі мен тәжірибесіне

	сүйене отырып, оқыту мен оқуды жергілікті тілде жүргізуге болатын тиісті оқу бағдарламалары; (5) оқуға қолайлы ғана емес, сонымен қатар жанашырлықпен, денсаулық пен қауіпсіздікпен сипатталатын оқу ортасы; (6) білімдерді, дағдыларды, көзқарастарды және құндылықтарды қоса алғанда, нақты анықталған және дәл өлшенген оқу нәтижелері; (7) барлық мүдделі тараптардың осы процестерге қатысуын қамтамасыз ету үшін басқару және ұйымдастыру жүйелері; (8) жергілікті қауымдастықтар мен мәдениеттерге құрмет және олардың осы іс-шараларға қатысуы 65. Барлығы үшін білім берудің маңызды шарты оқыту сапасы болуы керек. Осы процестің барлық серіктестері: оқытушылар мен білім алушылар, ата-аналар мен қауымдастық мүшелері, денсаулық сақтау қызметкерлері мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары оқытуды қолдайтын ортаны құру үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек. Оқу орындары мен бағдарламалардың жоғары сапалы білім беруін қамтамасыз ету үшін олар тиісті ресурстарды әділ негізде ұсынуы керек, ал негізгі талаптар қауіпсіз, экологиялық таза және оңай қолжетімді материалдық базаның болуы; жоғары уәжді және кәсіби құзыретті оқытушылардың; кітаптар мен басқа да оқу материалдарының; нақты жергілікті жағдайларға сәйкес келетін технологиялардың болуы шығындар тұрғысынан тиімді және барлық білім алушыларға қолжетімді. 66. Оқу ортасы да сау, қауіпсіз және адамдарға қамқорлық жасауға қолайлы болуы керек. Бұл ретте мыналарды
--	---

	қамтамасыз ету қажет: (1) сумен және тиісті санитарлық жағдайлармен қамтамасыз ету; (2) денсаулық сақтау және тамақтану қызметтеріне тікелей немесе жанама қол жеткізу; (3) педагогтер мен білім алушылардың физикалық, психоәлеуметтік және эмоциялық әлауқатын жақсартатын тиісті саясаттар мен мінез-құлық кодекстері; (4) өзін-өзі бағалауды, денсаулықты және жеке қауіпсіздікті арттыру үшін қажетті білімдерді, көзқарастарды, құндылықтарды және өмірлік дағдыларды меңгеруге ықпал ететін білім беру мазмұны мен тәжірибесі. 67. Әлеуметтік, мәдени және экономикалық шеттетудің құрбаны болған адамдарды анықтау және оларға қол жеткізу үшін тиімді стратегияларды әзірлеу өте қажет. Бұл отбасы, қоғамдастық және мектеп деңгейінде оқшаулану құрбандарының өздерін тарта отырып, талдауды, оқытудың әртүрлі, икемді және инновациялық тәсілдерін дамытуды және өзара құрмет пен сенімділікті қалыптастыратын ортаны құруды талап етеді. 68. Оқытуды бағалау оқу ортасын және байланысты процестер мен нәтижелерді бағалауды қамтуы керек. Оқыту нәтижелері когнитивтік және когнитивтік емес аспектілер тұрғысынан нақты анықталуы керек және оқыту мен оқу процесінің құрамдас бөлігі ретінде тұрақты бағалауға жатады.
9. «Мүгедектердің құқықтары туралы» БҰҰ Конвенциясы (2006) https://www.un.org/ru/document/s/decl_conv/conventions/disability.shtml	Мүгедектігі бар адамдардың кемсітусіз білім алу құқығын бекітеді. Қатысушы мемлекеттерді барлық деңгейде инклюзивті білім беруді қамтамасыз етуге, «оқыту процесінде қажетті

бейімдеулер мен қолдау шараларын ұсынуға» міндеттейді.

24-бап. Білім беру

1. Қатысушы мемлекеттер мүгедектігі бар адамдардың білім алуға құқықтарын таниды. Осы құқықтарды кемсітусіз және мүмкіндіктерінің теңдігі негізінде іске асыру мақсатында қатысушы мемлекеттер барлық деңгейлерде инклюзивті білім беруді және өмір бойы оқытуды қамтамасыз етеді, бұл ретте:

а) адами әлеуетін, сондай-ақ қадір-қасиеті мен өзін-өзі құрметтеу сезімдерін толық дамытуға және адам құқықтарын, негізгі бостандықтарын және адами алуан түрлілікті құрметтеуді күшейтуге;

б) мүгедектігі бар адамдардың жеке басын, талантын және шығармашылығын, сондай-ақ олардың ақыл-ой қабілеттерін толық көлемде дамытуға;

с) мүгедектігі бар адамдардың еркін қоғам өміріне тиімді қатысу мүмкіндігін беруге ұмтылады.

2. Бұл құқықты іске асыру кезінде қатысушы мемлекеттер:

а) мүгедектігі бар адамдар жалпы білім беру жүйесінен, ал мүгедектігі бар балалардың тегін және міндетті бастауыш білім беру немесе орта білім беру жүйесінен мүгедектік себебі бойынша шығып қалмауын;

б) мүгедектігі бар адамдардың өздерінің тұратын жерлерінде инклюзивті, сапалы әрі тегін бастауыш білім беруге және орта білім беруге басқалармен теңдей дәрежеде қолжетімділігін;

с) жеке қажеттіліктерді ескеретін жүйелі бейімдеумен қамтамасыз етілуін;

д) мүгедектігі бар адамдарды тиімді оқытуды жеңілдету үшін оларды жалпы

	білім беру жүйесінің ішінде қажетті қолдауға ие болуын; е) білімді игеру мен әлеуметтік дамуға барынша ықпал ететін жағдайда, соған сай толық қамту мақсатындағы жеке қолдауды ұйымдастыру жөніндегі тиімді шаралардың қабылдануын қамтамасыз етеді.
10. 2015 жылы Корея Республикасының Инчхон қаласында өткен Дүниежүзілік білім форумының қатысушылары қабылдаған «Барлығы үшін инклюзивті және тең сапалы білім мен өмір бойы білім алуды қамтамасыз ету» Инчхон декларациясы. https://gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/245656r.pdf	«Өмір бойы инклюзивті және әділетті білім беруді қамтамасыз етуге бағытталған». 7. Білім беру саласындағы және білім беру арқылы қамтамасыз етілетін әділеттілік пен әлеуметтік кіріктіру – білім берудегі түрлендірілген күн тәртібінің негізі болып табылады. Осыған сәйкес, біз оқуға қолжетімділік, қатысу және оқу нәтижелеріндегі барлық шеттету мен маргиналдандыру түрлеріне, теңсіздік пен айырмашылықтарға қарсы күрес жүргізуге міндеттіміз. Білім беру саласындағы бірде-бір мақсат барлық адам үшін орындалмайынша, орындалды деп есептелмеуі тиіс. 10. Біз барлық адамдар үшін, білім берудің барлық құрылымдары мен деңгейлерінде, өмір бойы сапалы білім алуға мүмкіндік жасауға жәрдемдесуге міндеттенеміз. Бұл сапаны қамтамасыз етуге тиісті көңіл бөлумен техникалық және кәсіптік білім мен оқуға, сондай-ақ жоғары білім мен ғылыми зерттеулерге тең құқылы әрі кеңейтілген қолжетімділікті қамтиды. 14. Білім алуға деген құқықтың ажырамас бөлігі – барлық деңгейлер мен жағдайларда сұранысқа ие, тең құқылы әрі тиімді оқу нәтижелеріне жеткізетін жеткілікті сапалы біліммен қамтамасыз ету болып табылады. Сапалы білім, ең алдымен, білім

	алушылардың оқу процесінің негізін құрайтын функционалдық сауаттылық пен есептеу дағдыларын, сондай-ақ одан да жоғары деңгейдегі дағдыларды меңгеруін білдіреді. Бұл білім беру мен оқыту әдістерінің лайықты болуын және барлық білім алушылардың қажеттіліктеріне жауап беретін оқу бағдарламаларының болуын талап етеді. Мұндай бағдарламалар тиісті даярлықтан өткен, лайықты еңбекақы алатын және мотивациясы жоғары, тиісті педагогикалық тәсілдерді қолданатын және ақпараттық-коммуникациялық технологияларға сүйенетін мұғалімдер тарапынан жүзеге асырылуы қажет. Сонымен қатар білім беру үдерісі қауіпсіз, денсаулықты сақтайтын, гендерлік ерекшеліктерді ескеретін, инклюзивті, жеткілікті ресурспен қамтамасыз етілген және оқуға ықпал ететін ортада жүзеге асырылуы тиіс. 21. Сапалы білімге қол жеткізуде мүгедектігі бар адамдар тап болатын елеулі қиындықтар мен тиімді шараларды қолдау үшін деректердің жеткіліксіздігін ескере отырып, мүгедектігі бар балалардың, жастардың және ересектердің сапалы білімге және оның нәтижелеріне қол жеткізуіне ерекше назар аудару қажет. 22. Қолжетімділікті кеңейту білім беру мен оқытудың сапасы мен өзектілігін жетілдіру шараларымен қатар жүруі тиіс. Білім беру ұйымдары мен бағдарламалары тиісті ресурстармен, қауіпсіз, экологиялық таза әрі қолжетімді ғимараттармен, сонымен қатар, бірлескен әрекетке негізделген, оқушыға бағытталған белсенді педагогикалық әдістерді қолданатын, жақсы дайындықтан өткен мұғалімдер мен тәрбиешілердің жеткілікті санымен
--	---

	қамтамасыз етілуі қажет. Сонымен қатар барлық білім алушыларға – балаларға, жастарға және ересектерге арналған, оқытуға ықпал ететін, кемсітусіз, оқушыға бағдарланған, нақты жағдайға бейімделген, үнемді әрі қолжетімді оқулықтармен, өзге де педагогикалық материалдармен, ашық білім беру ресурстарымен және технологиялармен қамтамасыз етілуі тиіс.
11.Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы. 10.02.2025 жылғы жаңартылуымен. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000345/_history	Қазақстан Республикасы Конституциясында кепілдік берілген баланың негізгі құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыруға байланысты қатынастарды реттейді. 1-бап. 2) бала – он сегіз жасқа (кәмелетке) толмаған адам; 3) бала құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын ұйымдар – бұл балаларды әлеуметтік қолдауды, әлеуметтік-тұрмыстық, медициналық-әлеуметтік, әлеуметтік-педагогикалық, психологиялық-педагогикалық, құқықтық қызметтер көрсету мен материалдық көмек көрсетуді, өмірде қиын ахуалға тап болған балаларды әлеуметтік оңалтуды, мұндай балалар еңбекке қабілетті жасқа жеткенде олардың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етуді жүзеге асыратын ұйымдар; 4) баланы әлеуметтік оңалту – бала жоғалтқан әлеуметтік байланыстар мен функцияларды қалпына келтіру, тұрмыс-тіршілікті қамтамасыз ету ортасын толықтыру, оған қамқорлық жасауды күшейту жөніндегі іс-шаралар; 12) мүгедек бала – тіршілік етуінің шектелуіне және оны әлеуметтік қорғау

	қажеттігіне әкеп соқтыратын аурулардан, жарақаттардан, олардың салдарынан, кемістіктерден организмінің функциялары тұрақты бұзылып, денсаулығына зақым келген он сегіз жасқа дейінгі адам; 4-бап. Балалардың тең құқықтылығы 1. Тегіне, нәсіліне және қай ұлтқа жататындығына, әлеуметтік және мүліктік жағдайына, жынысына, тіліне, біліміне, дінге көзқарасына, тұрғылықты жеріне, денсаулық жағдайына, балаға және ата-анасына немесе басқа заңды өкілдеріне қатысты өзге де мән-жайларға қарамастан, барлық бала тең құқыққа ие. 15-бап. Баланың білім алуға құқығы 1. Әрбір баланың білім алуға құқығы бар және Қазақстан Республикасының білім туралы заңдарына сәйкес оған тегін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім және конкурстық негізде тегін техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білім алуға кепілдік беріледі. 3. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауға сәйкес арнаулы педагогикалық тәрбиені қажет ететін мүмкіндігі шектеулі балаларға мемлекеттік бюджеттен белгіленген стандарттар деңгейінде олардың білім алуына кепілдік беретін қосымша қаражат бөлінеді. 31-бап. Мүгедек баланың толымды өмірге құқықтары 1. Мүгедек баланың қоғам өміріне белсене араласуына ықпал ететін өз қадір-қасиетін қамтамасыз ету жағдайындағы толымды
--	--

	өмірге дені сау балалармен бірдей құқығы бар.
12. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» 2002 жылғы 11 шілдедегі № 343 заңда кемтар балалардың арнаулы білім, әлеуметтік, медициналық қызметтер алу құқықтары бекітілген (2023 жылдың 1.07. күні бойынша өзгерістермен). https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000343	Мүмкіндігі шектеулі балалардың құқықтарын және қолдау механизмдерін реттейді. Заңның негізгі ережелері: Заңның мақсаты – білім алуда, медициналық, психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік қолдауда балалары үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету. Негізгі принциптер: Құқықтар теңдігі және көмектің барлық түрлерінің қол жетімділігі. Балаларды қоғамға және білім беру жүйесіне интеграциялау. Қолдауға кешенді ведомствоаралық тәсіл. 1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын терминдер мен анықтамалар 1) білім алу үшін арнаулы жағдайлар – мүмкіндігі шектеулі балалардың оларсыз білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін болмайтын, арнаулы оқу және жеке дамыту бағдарламаларын, оқыту әдістерін, техникалық, оқу және өзге де құралдарды, тыныс-тіршілік ортасын, психологиялық-педагогикалық қолдап отыруды, медициналық, әлеуметтік және өзге де көрсетілетін қызметтерді қамтитын жағдайлар; 2) кемтар бала (балалар) – белгіленген тәртіппен расталған, туа біткен, тұқым қуалаған, жүре пайда болған аурулардан немесе жарақаттардың салдарынан тіршілік етуі шектелген, дене және (немесе) психикалық кемістігі бар он сегіз жасқа дейінгі бала (балалар); 8) ерте қолға алу (ерте қолдау) – психикалық-дене бұзылыстары скринингін, диагностиканы, емдеуді,

	дамыта оқытуды қамтитын, сәби жастағы (үш жасқа дейінгі) балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау; 9) әлеуметтік бейімдеу – нысаналы әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау процесінде кемтар балалардың қоғамда қабылданған құндылықтарды, мінез-құлық ережелері мен нормаларын игеруі мен қабылдауы және еңбекке даярлануы жолымен әлеуметтік орта жағдайларына белсенді түрде икемделуі; 13-1) мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау – мүмкіндігі шектеулі балаларға тұрмыс-тіршілігіндегі шектелуді еңсеру және оның орнын толтыру үшін жағдай жасауды қамтамасыз ететін және оларға басқа азаматтармен бірдей қоғам өміріне қатысу мүмкіндіктерін жасауға бағытталған арнаулы әлеуметтік, медициналық және білім беру қызметтерін ұсынатын білім беру, халықты әлеуметтік қорғау, денсаулық сақтау ұйымдарының қызметі; 15) арнаулы білім беру – кемтар балаларға арнайы жағдайлар жасай отырып білім беру; 17) арнаулы білім беру ұйымдары – мүмкіндігі шектеулі балалардың диагностикасы және консультациялар алуы, оларды психологиялық-педагогикалық қолдау, оқыту мен тәрбиелеу үшін құрылған ұйымдар: психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар, оңалту орталықтары, психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттері, балалар бақшалары, мектептер жанындағы
--	--

	логопедтік пункттер және басқа да ұйымдар; 19) психологиялық тексеру – кемтар балалардың психикалық жағдайының ерекшеліктері мен психикалық дамуындағы әлеуеттік мүмкіндіктерін анықтау; 22) педагогикалық тексеру – тиісті жастағы балаларға арналған жас нормативтерін ескере отырып, балалардың ақыл-ой жағынан даму ерекшеліктерін және олардың ойын ойнауға, білім алу мен қарым-қатынас жасауға әлеуеттік мүмкіндіктерін анықтау; 24) кемтар баланы оңалтудың жеке бағдарламасы – баланың соматикалық жай-күйі деңгейінің болжамын, психикалық-дене төзімділігін, отбасының әлеуметтік мәртебесі мен әлеуметтік инфрақұрылым мүмкіндіктерін ескере отырып, оның қажеттіліктерінің құрылымына, ден қоятын мәселелерінің шеңберіне, құштарлықтарының деңгейіне сәйкес баланың тұрмыстық, қоғамдық, кәсіби қызметке қабілетін қалпына келтіруге бағытталған медициналық, психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік іс-шаралар тізбесі. 3-бап. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау, оның мақсаттары, міндеттері мен принциптері 1. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау баланың туғанынан басталып, ол кәмелеттік жасқа толғанға дейін, жаппай кешенді медициналық, психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік тексеру мен кәсіби диагностика жүргізу, оңалтудың жеке бағдарламасын әзірлеу, медициналық, педагогикалық,
--	--

	психологиялық, әлеуметтік қызметтер көрсету және еңбекке баулу арқылы жүргізіледі. 6-бап. Білім беру саласындағы уәкілетті органның құзыреті 2) білім алу үшін арнаулы жағдайлардың бірыңғай қағидаттары мен нормативтерін айқындайды; 5) кемтар балаларды оқытуды жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық және оқу-әдістемелік жарақтандырылуы мен қамтамасыз етілуіне қойылатын ең төменгі міндетті талаптарды белгілейді; 8) білім беру ұйымдарын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету жөніндегі қызметтің үйлестірілуін жүзеге асырады. 8-бап. Жергілікті мемлекеттік басқару органдарының құзыреті 5) кемтар балаларды арнаулы білім беру ұйымдарында оқытуды ұйымдастырады және оларды басқа білім беру ұйымдарында оқыту үшін жағдай жасайды. 9-бап. Кемтар балаларға медициналық, арнаулы білім беру және арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсететін ұйымдар 3. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнаулы білім беру қызметтерін Қазақстан Республикасының білім беру туралы заңнамасында белгіленген тәртіппен арнаулы ұйымдар: психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар, психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттері, оңалту орталықтары, логопедтік пункттер, балалар бақшалары және басқа да білім беру ұйымдары көрсетеді. 4. Көрсетілетін арнаулы білім беру қызметтеріне:
--	--

	1) ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау мақсатында балаларды тереңдетіп және кешенді зерттеп-қарау; 2) мүмкіндігі шектеулі балаларды арнаулы психологиялық-педагогикалық қолдау; 3) арнаулы оқу бағдарламалары бойынша оқыту және тәрбие беру; 4) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес көрсетілетін өзге де қызметтер жатады. 10-бап. Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар 1. Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация балаларды зерттеп-қарауды және оларға консультация беруді, ерекше білім беру қажеттіліктерін және білім алу үшін арнаулы жағдайларды бағалауды, білім беру бағдарламасын айқындауды жүзеге асыратын, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балаларды арнаулы психологиялық-педагогикалық қолдауға жіберетін білім беру ұйымы болып табылады. 11-бап. Кемтар балаларға білім беруді ұйымдастыру 2. Кемтар балалардың Қазақстан Республикасының білім туралы заңдарында белгіленген тәртіппен білім алуға құқығы бар. Мемлекет кемтар балаларды кәсіби даярлауға жәрдемдеседі. 14-бап. Кемтар балаларды еңбекке даярлау және оларға кәсіби білім беру 1. Кемтар балалар Қазақстан Республикасының білім беру туралы заң актілеріне сәйкес кәсіби білім ала алады. 15-бап. Кемтар балалардың құқықтары 1. Кемтар балалардың: 1) әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдауды кепілдікті түрде тегін алуға;
--	--

	3) дене немесе психикалық кемістіктері байқалған сәттен бастап, оның көріну дәрежесіне қарамастан, психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация қорытындысына сәйкес тегін медициналық-психологиялық-педагогикалық түзеуге; 5) психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың қорытындысына сәйкес арнаулы білім беру ұйымдарында немесе мемлекеттік білім беру ұйымдарында тегін мектепалды және жалпы орта білім алуға; 7) оқу бітіргеннен кейін алған біліміне және (немесе) кәсіби даярлығына сәйкес Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен жұмысқа орналасуға құқығы бар. 16-бап. Кемтар балалардың ата-аналары мен өзге де заңды өкілдерінің құқықтары Кемтар балалардың ата-аналарының және өзге де заңды өкілдерінің: 3) өз балаларының Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау алуына.
13. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III «Білім туралы» Заңы https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319 01.01.2025 жылғы өзгерістермен	Инклюзивті білім берудің кепілдіктері, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың құқықтары 1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар: 7-4) білім алу үшін арнаулы жағдайлар – ерекше білім беруді қажет ететін адамдардың (балалардың), сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балалардың оларсыз білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін болмайтын, оқу, сондай-ақ арнаулы, жеке дамыту мен түзеу-дамыту

	бағдарламаларын және оқыту әдістерін, техникалық, оқу және өзге де құралдарды, тыныс-тіршілік ортасын, психологиялық-педагогикалық қолдап отыруды, медициналық, әлеуметтік және өзге де көрсетілетін қызметтерді қамтитын жағдайлар; 19-2) ерекше білім беруді қажет ететін адамдар (балалар) – тиісті деңгейде білім алу және қосымша білім алу үшін арнаулы жағдайларға тұрақты немесе уақытша қажеттілік көріп жүрген адамдар (балалар); 19-3) ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау – білім алу үшін қажетті арнаулы жағдайларды айқындау; 21) жалпы білім беретін мектеп – білім алушылар мен тәрбиеленушілерге мектепке дейінгі тәрбие беру мен оқыту бағдарламаларын, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, арнаулы оқу мен жеке дамыту бағдарламаларын, сондай-ақ қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы; 21-7) инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс; 42-1) мектепке дейінгі ұйым – мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпы білім беретін, арнайы оқу бағдарламаларын, жеке дамыту бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы; 45) мемлекеттік білім беру тапсырысы - мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, орта білім беру, мүмкіндігі шектеулі балаларды арнаулы психологиялық-педагогикалық қолдау, балаларға қосымша білім беру
--	--

	жөнінде, экономиканың қажеттілігін қамтамасыз ету, білікті жұмыс күші мен қоғамның зияткерлік әлеуетін молықтыру үшін кадрларды даярлау, білікті жұмыскерлер мен мамандардың біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау жөнінде, сондай-ақ білім беру жүйесін оқу-әдістемелік қамтамасыз ету жөнінде мемлекет қаржыландыратын қызмет көрсетулер көлемі; 45-3) мүмкіндігі шектеулі балаларды арнаулы психологиялық-педагогикалық қолдау – қызметтің қандай да бір түрін орындау қабілеттерін қалпына келтіруге немесе оның орнын толтыруға бағытталған көрсетілетін қызметтер мен іс-шаралар кешені; 49-2) орта білім беру ұйымы – мектепке дейінгі тәрбие беру мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, мамандандырылған жалпы білім беретін және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымы; 50-3) психологиялық-педагогикалық қолдап отыру – білім беру ұйымдарында іске асырылатын, процесінде ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде ерекше білім беруді қажет ететін адамдарды (балаларды) ойдағыдай оқыту және дамыту үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалатын жүйелі-ұйымдастырылған қызмет. 1 тарау. 3-бап. Мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаттары: - сапалы білім алуға барлығының құқықтарының теңдігі; - әрбір адамның интеллектуалдық дамуын, психофизиологиялық және жеке
--	---

	ерекшеліктерін ескере отырып, халық үшін барлық деңгейдегі білім берудің қолжетімділігі; 5-бап. Білім беру саласындағы уәкілетті органның құзыреті «11-3) білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын әзірлейді және бекітеді;» «11-4) ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын әзірлейді және бекітеді;» 6-бап. Білім беру саласындағы жергілікті өкілді және атқарушы органдардың құзыреті «2-3) ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды (балаларды) оқытуды, оларға білім беру ұйымдарында білім алу үшін арнайы жағдайлар жасауды, білім беру ұйымдарының ғимараттарының, құрылыстары мен үй-жайларының қолжетімділігін қамтамасыз етеді.....» 11-бап. Білім беру жүйесінің міндеттері 14) білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім алу үшін арнайы жағдайлар жасау. 43-бап. Білім беру ұйымдарының құзыреті 2-3) білім беру бағдарламаларын бейімдеу және іске асыру; 2-4) ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдар (балалар) үшін жеке дамыту бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру
14. Қазақстан Республикасындағы инклюзивті саясаттың 2025 – 2030 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 30	Тұжырымдама көзқарасты айқындайды, мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаларын, мақсаттары мен міндеттерін белгілейді және Қазақстан Республикасы 2015 жылы ратификациялаған БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясының халықаралық

желтоқсандағы № 1143 қаулысы https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2400001143	нормаларын іске асыруды қарастырады. 4-бөлім. Инклюзивті саясатты дамытудың пайымы Қазақстанның 2025 – 2030 жылдарға арналған инклюзивті саясатының пайымы мүгедектікті түсінудің дәстүрлі және медициналық модельдерінен әлеуметтік-құқық қорғау моделіне түбегейлі көшіп, мүгедектікті әлеуметтік құбылыс ретінде тануға негізделеді. 2-тарау. Даму тәсілдері Білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету бойынша жоспарланған шараларға мыналар кіреді: Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдары жанынан ерте психологиялық-педагогикалық қолдау қызметтерін құру; Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеудің инновациялық әдістемелері бойынша педагогтарды оқыту; Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдаудың әлеуметтік-педагогикалық моделін енгізу арқылы арнайы білім беру жүйесін жетілдіру; Қашықтағы өңірлерде өмір сүретін, мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеп отырған отбасыларға ерте қолдау көрсету қызметтерін оңалту орталықтары базасында ұйымдастыру.
15. Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2024 жылғы 30 шілдедегі № 611 Жарлығы	Білім беру жүйесінің қолжетімділігі мен сапасы елдегі адами капиталдың сапасын, еңбек өнімділігі деңгейін және мамандардың бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын ажырамас факторлар екені атап өтіледі. 2029 жылға дейінгі саланы дамыту басымдықтары <i>Басымдық 1.</i> Мектепке дейінгі тәрбиенің және оқытудың қолжетімділігін арттыру,

жайлы, қауіпсіз және сапалы орта қалыптастыру

Бұл бағыттағы негізгі міндеттер:

2-ден 6 жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі біліммен қамтуды кеңейту;

Мектепке дейінгі ұйымдардағы орын санын ұлғайту;

Мектепке дейінгі білім сапасын жақсарту.

Аталған мақсаттарға жету үшін:

Оқу бағдарламаларын жетілдіру;

Білікті педагогтермен қамтамасыз ету;

Материалдық-техникалық базаны нығайту;

Әдістемелік қолдау жүйесін дамыту;

Инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын енгізу;

Қауіпсіз әрі дамытушы орта құру;

Білім сапасының тәуелсіз ұлттық бағалау жүйесін енгізу қажет.

Басымдық 2. Орта білім беру жүйесінің инфрақұрылымдық қамтамасыз етілуі мен функционалдық сауаттылығын арттыру

Негізгі міндеттер:

Білім беру мазмұнын жергілікті және жаһандық өзекті үрдістерді ескере отырып, жүйелі түрде жаңарту;

Педагогикалық және басқарушылық құрамның даярлық сапасын арттыру;

Білім беру инфрақұрылымын дамыту;

PISA нәтижелері бойынша қазақстандық оқушылар арасындағы өңірлік, қалалық және ауылдық айырмашылықтарды азайту;

Білім беру бағдарламаларының мониторингін жүргізу;

Мектептерді дамытуға бағытталған сараланған тәсілдерді енгізу.

Басымдық 4. Жоғары білім деңгейін халықаралық стандарттарға сәйкестендіру

Ерекше назар тек денсаулық жағдайына байланысты мүмкіндігі шектеулі білім алушылар үшін ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік-экономикалық мәртебесі, жасы

	және оқыту тілі (шетелдік студенттер) бойынша да инклюзивті жағдайлар жасауға аударылады.
16. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы», Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2025 жылғы 23 қаңтардағы № 12 бұйрығымен енгізілген өзгерістермен. https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2_200029031	Мазмұнға, максималды академиялық жүктемеге және оқу ұзақтығына және күтілетін нәтижелерге қойылатын талаптарды анықтайды. 3-тарау. Білім алушылардың оқу жүктемесінің ең жоғары көлеміне қойылатын талаптар 31. Инклюзивті білім беру шеңберінде 30-тармақта көрсетілген пәндер бойынша сыныпты топтарға бөлу әрбір ерекше білім беру қажеттілігі бар балаға сынып толымдылығындағы білім алушылардың жалпы санын үшке кеміту есебінен жүзеге асырылады. Білім алуға арналған арнайы жағдайлар – бұл оқу процесін қамтамасыз ететін, сондай-ақ арнайы, жеке дамытушы және түзету-дамыту бағдарламалары мен оқыту әдістерін, техникалық, оқу және басқа да құралдарды, тіршілік ету ортасын, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу, медициналық, әлеуметтік және өзге де қызметтерді қамтитын жағдайлар. Бұл жағдайлар ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғалардың (балалардың), сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру бағдарламаларын меңгеруі үшін қажетті болып табылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дағдылары мен икемдерін бағалау көрсеткіштері білім беру траекториясын әзірлеу мен түзету жұмыстарын жоспарлаудың негізі болып табылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылар үшін білім алуға, даму

	бұзылыстарын түзетуге және әлеуметтік бейімделуге жағдай жасалады.
17. Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы жаңа редакцияда - ҚР Білім Министрінің 07.08.2023 № 249 бұйрығымен https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750	3-тарау. Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру 1-параграф. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру ұйымдарының басшысы (директор, меңгерушісі) 3-параграф. Бастауыш білім беру ұйымы басшысының (директорының) орынбасары 4-параграф. Білім беру ұйымы (негізгі орта, жалпы орта) басшысының (директорының) оқу жұмысы жөніндегі орынбасары 5-параграф. Білім беру ұйымы (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта) басшысының (директорының) тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары 6-параграф. Білім беру ұйымы (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта) басшысының (директорының) бейіндік оқыту, ғылыми-әдістемелік жұмыс жөніндегі орынбасары 7-параграф. Барлық мамандықтардың пән мұғалімдері 9-параграф. Педагог-психолог, білім беру ұйымдарының психологі 10-параграф. Орта білім беру ұйымдарының арнайы педагогі (мұғалім-дефектолог, дефектолог, мұғалім-логопед, логопед, олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог)

	11-параграф. Білім беру ұйымының педагог-ассистенті 12-параграф. Білім беру ұйымдарының әлеуметтік педагогі 13-параграф. Педагог-кәсіби бағдар беруші Арнайы педагог (дефектолог-мұғалім, дефектолог, логопед-мұғалім, логопед, олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог): - мүмкіндігі шектеулі балаларға арнайы педагогикалық тексеру жүргізеді және тәрбиеленушілердің ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауды жүзеге асырады; - даму мүмкіндігі шектеулі балаларда психофизикалық дамудың бұзылуын жеңу үшін жеке оқу, Жеке-дамыту, түзету-дамыту бағдарламаларын әзірлейді және іске асырады және жеке (кіші топтық, топтық сабақтар) өткізеді; - мүмкіндігі шектеулі балаларға арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетеді; - білім беру ұйымдарында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асырады; - басқа педагогтармен және мамандармен өзара іс-қимылды қамтамасыз етеді, білім берудегі инклюзивтілік қағидатын іске асыруға ықпал етеді; - басқа педагогтармен және мамандармен тығыз байланыста мүмкіндігі
--	--

	шектеулі балаларды дамыту және әлеуметтендіру жөніндегі қызметті жүзеге асырады; - тәрбиешілерге, адамдардың (балалардың) ата-аналарына және өзге де заңды өкілдеріне оқыту мен тәрбиелеудің арнайы әдістері мен тәсілдерін қолдану жөнінде кеңес береді; - тұлғаның жалпы мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді, мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты мен үлгілік оқу бағдарламаларының талаптарына сәйкес оқытудың әртүрлі нысандарын, білім беру технологияларын, әдістерін, әдістері мен құралдарын пайдаланады.
18. «Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығы (29.04-тен өзгерістермен. 2024) https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017553	Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдау тәртібін айқындайды 1-тарау 7. Баланың немесе білім алушының ата-аналары немесе өзге де заңды өкілдері білім беру ұйымдарын баланың немесе білім алушының қалауын, жеке бейімділігі мен ерекшеліктерін ескере отырып және қабылдау шарттарына сәйкес таңдайды.
19. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы «Мектепке дейінгі,	Психологиялық-педагогикалық қолдауға енгізілген өзгерістер мен толықтырулар мыналарды қамтиды:

орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру, қосымша білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы», Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің м.а. 2024 жылғы 28 маусымдағы № 165 бұйрығымен енгізілген өзгерістермен. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2_200026513	Барлық білім алушылар мен тәрбиеленушілерді психологиялық-педагогикалық қолдау процесіне қосу; Үш деңгейлі модельді енгізу: • Сынып/топ деңгейінде; • Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі деңгейінде салалық мамандарды тарту мүмкіндігімен; Педагог-психологтер мен әлеуметтік педагогтердің психологиялық-педагогикалық қолдау көлемін нақтылау; Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды даму бұзылыстарының ұқсастығына қарай кіші топтар мен топтық сабақтарға біріктіру; Жеке, кіші топтық және топтық сабақтардың ұзақтығы мен мазмұнын нақтылау; Жеке және топтық сабақтарды өткізуге арналған кабинеттердің жұмыс тәртібін белгілеу. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұны: оқу, тәрбие және даму процесіндегі қиындықтарды анықтау және ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қамту; Педагогтер мен ата-аналарға (ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қоса алғанда) кеңес беру және әдістемелік көмек көрсету; Білім алушылар мен тәрбиеленушілердің (Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қоса алғанда) табысты оқуы, дамуы және әлеуметтенуі үшін әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық жағдай жасау. Психологиялық-педагогикалық қолдау үш деңгейлі модель негізінде жүзеге асырылады:
--	--

	Сынып/топ деңгейінде – педагогтер жеке және сараланған оқыту тәсілдерін қолдану арқылы жүзеге асырады. Білім беру ұйымының психологиялық-педагогикалық қызметі деңгейінде – жеке дамыту және түзету-дамыту бағдарламаларын қолдану. Салалық мамандарды (сурдопедагог, тифлопедагог, клиникалық психолог) тарту және мүдделі органдармен және ұйымдармен өзара іс-қимыл жасау арқылы жүзеге асырылатын ұйым деңгейінде. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұны мыналарды қамтиды: • Жалпы білім беру бағдарламаларының мазмұнын бейімдеу немесе жеке оқу жоспарлары мен бағдарламаларын әзірлеу арқылы оқу жоспарларын өзгерту; • Оқу жетістіктерін бағалау тәсілдерін өзгерту; • Арнайы, баламалы және вариативті оқыту әдістерін пайдалану; • Оқу құралдары мен жеке оқу материалдарын іріктеу; • Оқыту формасын таңдау; • Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін оқу орнына физикалық қолжетімділікті қамтамасыз ету мақсатында кедергісіз орта құру және оқу орнын бейімдеу. Ережелерде білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін қатысушылардың функционалдық міндеттері бөлініп көрсетілген. Педагог-ассистент ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сабақтар мен
--	--

	оқу барысында мінез-құлық ережелерін сақтауға және оқу әрекеттерін өз бетінше орындауға көмектеседі. Педагог-ассистенттің қызметі психофизикалық даму және мінез-құлық бұзылыстары бар балаларға ПМПК ұсынымдары негізінде тұрақты негізде ұсынылады. Психологиялық-педагогикалық қолдау кеңесінің шешімімен жеңіл мінез-құлық бұзылыстары мен сыныпқа бейімделуде қиындықтары бар оқушыларға тек бір тоқсанға педагог-ассистенттің көмегі беріледі. Одан кейінгі қажеттілік ПМПК қорытындысы негізінде анықталады. Педагог-психолог немесе әлеуметтік педагогтің көмегін қажет ету білім беру ұйымының психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің бағалау нәтижелері бойынша айқындалады. Психологиялық-педагогикалық қолдау екі кезеңде жүзеге асырылады: ◆ 1-кезең: Басшы ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламаларын бекітеді (жеке оқу жоспарлары мен бағдарламаларын, жеке дамыту және түзету-дамыту бағдарламаларын қамтиды). Басшының орынбасарлары психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырып, бақылайды, ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған жеке бағдарламаларды әзірлеуге қатысады, оларды мектептен тыс іс-шараларға қосады. Педагогтер оқу жоспарларын бейімдейді, оқыту мен бағалау процесін дараландырады, ерекше білім беруді қажет
--	--

	ететін балалардың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие процесін ұйымдастырады. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі (ППҚҚ) мамандарының нормативтік жүктемесі: ◆ Білім беру ұйымдарының штаттық қызметкерлері үшін: 2024-2026 жылдарға арналған білім беру саласы қызметкерлерінің еңбек жағдайларын, жұмыспен қамту және әлеуметтік кепілдіктерін белгілеу жөніндегі салалық келісімге сәйкес аптасына 36 сағаттан аспайтын қысқартылған жұмыс уақыты белгіленді. ◆ Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының ППҚҚ педагогтері үшін – аптасына 24 сағат. ◆ Орта білім беру ұйымдарының ППҚҚ педагогтері үшін – аптасына 16 сағат. ◆ Педагог-ассистенттер үшін: Оқушыны астрономиялық сағат есебінде қолдауға жұмсалған жұмыс уақытына қарай анықталады. Сабақ арасындағы қысқа үзілістер (қоңыраулар) педагог-ассистенттің жұмыс уақыты болып саналады.
20. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығы «Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы», Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің м.а. 2024 жылғы 28 маусымдағы № 165 бұйрығымен енгізілген өзгерістермен.	Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау барлық білім беру деңгейлерінде жүргізілуіне өзгерістер мен толықтырулар енгізілді (бұрын тек мектепке дейінгі және жалпы орта білім беру ұйымдарында ғана жүзеге асырылатын). 4. Білім беру ұйымдарындағы ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау тәртібі келесіні қамтиды:

	1) мұғалімнің (тәрбиешінің) әрбір білім алушының (тәрбиеленушінің) әлеуметтік-эмоционалдық әл-ауқатын және оқу-танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктерін бақылауды, сондай-ақ білім алушылардың жетістіктерін критериалды бағалауды пайдалана отырып, оқу-тәрбие процесі барысында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың анықтауын; 2) психологиялық-педагогикалық қолдау мамандардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің) келісімімен оқыту қиындықтары бар балалардың ерекше білім берілуіне қажеттіліктерін тереңдете зерделеуін және бағалауын; 3) білім беру ұйымдарын психологиялық-педагогикалық қолдап отыру мамандарының психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияларда (бұдан әрі – ПМПК) ерекше білім беру қажеттіліктерін оқытуда айқын қиындықтары бар балаларды тереңдетіп тексеру нәтижелері бойынша бағалауы; 4) психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттерінде және оңалту орталықтарында балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін пәнаралық ұжымдық бағалауды.
21. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығы «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдары, сондай-ақ арнайы білім беру	Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында дамытушы пәндік-кеңістіктік ортаны және психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету үшін ұсынылатын жабдықтар:

ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен қамтамасыз ету нормаларын бекіту туралы» (2023 жылғы 3 шілдедегі өзгерістерімен). https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600013272	Жұмсақ ойын бөлмесі (көпфункционалды жабдық) – 328-337 тармақшалар. Жалпы моториканы дамытуға арналған жабдықтар – 338-342 тармақшалар. Ұсақ моториканы дамытуға арналған жабдықтар – 343-355 тармақшалар. Сенсорлық бөлме – 356-371 тармақшалар. Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуына арнайы жағдай жасау үшін ұсынылатын жабдықтар мен жиһаздар: Ғимаратқа кіру/шығу және ғимарат ішінде (қабаттар арасында қозғалысты қоса алғанда) еркін жүріп-тұруды қамтамасыз ететін құрылғылар, оның ішінде көру қабілеті бұзылған балаларға және тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған бейімделген жабдықтар; Есту қабілеті бұзылған балаларға, сондай-ақ кохлеарлық импланты бар балаларға арналған дыбысты күшейтетін құрылғылар; Тірек-қимыл аппараты мен көру қабілеті бұзылған балаларға арналған оқу орнын ұйымдастыруға арналған бейімделген жиһаздар мен құралдар (372-374 тармақшалар). Қауіпсіздік жағдайларын қамтамасыз ету үшін ұсынылатын жабдықтар: • Кіруді бақылау және басқару жүйесімен жабдықталған кешен, қауіпсіздік дабылы, хабарландыру құралдары. • Мектеп ғимаратының ауданына байланысты бейнекамералары бар
--	--

	бейнебақылау жүйесімен жабдықталған кешен. • Дауыс арқылы хабарлау жүйесі бар өртке қарсы дабыл жүйесін орнату (375-377 тармақшалар). Жалпы білім беретін мектептерде психологиялық-педагогикалық қолдау кабинеттерін жабдықтау нормалары: Сенсорлық бөлме (470-485 тармақшалар). Психолог кабинеті (486-508 тармақшалар). Әлеуметтік педагог кабинеті (509-530 тармақшалар). Логопед кабинеті (логопедиялық пункт) – 531-556 тармақшалар. Білім беру ұйымдарында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау кабинеттерін жабдықтау нормалары: Бұл кабинеттер қажетті жиһаз бен жабдықтардан бөлек, дамытушы ойындарды, өз бетінше өмір сүруге бейімделуге қажетті дағдыларды тестілеуге арналған жинақты қамтиды. Аталған материалдар мемлекеттік және орыс тілдерінде ұсынылады (557-595 тармақшалар).
22. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік	Бұл құжат бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беретін ұйымдарда білім алушылардың оқу жетістіктерін ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттауды өткізу тәртібін анықтайды. 2-бөлім. Білім алушылардың оқу жетістіктерін ағымдық бақылауды жүргізу тәртібі 15. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды бағалау кезінде педагог

қағидаларын бекіту туралы» (2024 жылғы 31 қазандағы өзгерістерімен). https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005191__compare	дифференцияланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін, соның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыруды ескере отырып, бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді. 3-бөлім. Білім алушылардың қорытынды аттестаттауын жүргізу тәртібі 66. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар мен жеке оқу бағдарламалары бойынша оқитын білім алушыларды қорытынды аттестаттауға жіберу қажеттілігі педагогикалық кеңестің шешімімен білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес анықталады. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға арналған арнайы білім беру ұйымдары мен жалпы білім беретін мектептердің арнайы сыныптарында өтетін қорытынды аттестаттау үшін емтихан материалдары аудандық, қалалық білім бөлімдері немесе білім басқармасы тарапынан әзірленеді. Қорытынды аттестаттаудан өтетін ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға мектептің ұсынымдарына сәйкес қорытынды аттестаттау комиссиясының шешімі негізінде емтихан тапсыру кезінде қосымша уақыт беріледі.
23. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығы «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім туралы құжаттардың түрлерін, орта,	Мемлекеттік үлгідегі білім туралы құжаттарды беру қағидалары 2-бөлім. Мемлекеттік үлгідегі білім туралы құжаттарды беру тәртібі Ерекше білім берді қажет ететін білім алушыларға негізгі орта білім туралы

техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың нысандарын және оларды есепке алу мен беру қағидаларын, сондай-ақ білім беру ұйымдарында білім алуды аяқтамаған адамдарға берілетін анықтаманың нысанын бекіту туралы» (2024 жылғы 2 қазандағы өзгерістерімен). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500010348	аттестатты беру негізі – білім беру ұйымы басшысының бұйрығы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығына 5-қосымша Нысан: Негізгі орта білім туралы аттестат (БТ сериясы) Аталған аттестат арнайы мектептерде, арнайы сыныптарда және инклюзивті білім беру жағдайында жалпы білім беретін мектептерде ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушыларға (зияты жеңіл және орташа зақымдалған) беріледі.
24. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 597 бұйрығы «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта білім берудің, сондай-ақ кредиттік оқыту технологиясын ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беруді жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» (2024 жылғы 23 мамырдағы өзгерістерімен). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700016137	Бұл әдістеме мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға, орта білімге, сондай-ақ техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімге кредиттік оқыту технологиясын ескере отырып, жан басына шаққандағы нормативті қаржыландыруды есептеудің бірыңғай тәсілін айқындайды (бұдан әрі – барлық білім беру деңгейлері) және білім беру ұйымдарының жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру көлемін және мемлекеттік білім беру тапсырысы көлемін жоспарлау үшін қолданылады. 2-параграф. Орта білімге жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыруды есептеу алгоритмі Ерекше білім беруді қажет ететін бір білім алушыға арналған жылдық білім беру процесінің шығындар нормасы 2 есеге көбейтіледі.
25. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 5 желтоқсандағы № 486	2-параграф. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беру

бұйрығы «Білім беру ұйымдарын бағалау өлшемшарттарын бекіту туралы» (2024 жылғы 23 шілдедегі өзгерістерімен). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2_200031053	оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарын бағалау өлшемшарттары Оқу нәтижелерін бағалау өлшемшарттары келесі нақты өлшемдер бойынша жүзеге асырылады: 6) Білім алушылар келесі негіздер бойынша компьютерлік тестілеу рәсімінен босатылады және оқу нәтижелерін бағалауға жататын білім алушылар контингентінің тізіміне енгізілмейді: Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның (ПМПК) қорытындысы негізінде (ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін); Дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысы негізінде (денсаулық жағдайы бойынша) немесе білім беру ұйымын бағалау кезеңінде полимеразды тізбекті реакция нәтижелерінің оң болуына байланысты. 13. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беретін білім алушылардың оқу жүктемесінің ең жоғары көлеміне қойылатын өлшемшарттары: 3) Сыныптарды топтарға бөлу талаптарының сақталуы, оның ішінде инклюзивті білім беру аясында ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылардың ерекшеліктерін ескеру. 14. Білім алушылардың даярлық деңгейіне қойылатын өлшемшарттары: 3) Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды оқытуда мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру стандарттарының талаптарына сәйкес
---	---

	инклюзивті білім беру қағидаттарының орындалуы.
26. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2025 жылғы 23 қаңтардағы № 12 бұйрығы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2500035670	6) Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған жеке дамыту бағдарламасы – балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде кешенді көмектің негізгі бағыттары мен мазмұнын анықтайтын бағдарлама; 7) Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін оқу бағдарламаларын бейімдеу – Стандартпен белгіленген көлемге және сыныпта оқу қарқынына сәйкес оқу пәндерінің мазмұнын меңгеруде қиналатын балаларға арнап Үлгілік оқу бағдарламаларының мазмұнына өзгерістер енгізуі; 8) Жеке оқу бағдарламасы – зияты бұзылған білім алушыларға арналған Үлгілік оқу бағдарламалары негізінде олардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, жалпы сыныпта оқитын білім алушыларға, зияты бұзылған білім алушыларға арналған оқу пәндерінің мазмұнын айқындау үшін орта білім беру ұйымдарының педагогтері әзірлейтін құжат; 19) түзету-дамыту бағдарламасы – дамуындағы бұзылыстардың түрлері бойынша мүмкіндіктері шектеулі балалармен түзету-дамыту жұмысының мазмұнын, бағыттары мен реттілігін анықтайтын бағдарлама; 20) түзету компоненті – арнайы білім беру жағдайында оқитын мүмкіндіктері шектеулі балалардың бұзылған функцияларын түзетуге және орнын толтыруға бағытталған арнайы оқу сабақтарының жиынтығын қамтитын

	Үлгілік оқу жоспарының міндетті компоненті.
--	---

Осылайша, соңғы жылдары елде инклюзивті саясат қарқынды дамып, барлық оқушылар үшін олардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктеріне қарамастан, қолжетімді әрі сапалы білім беру ортасын қалыптастыруға бағытталуда. Қазақстан халықаралық құжаттарды ратификациялап, ұлттық заңнаманы бейімдеп, жаһандық стандарттарға сәйкес заманауи білім беру әдістерін енгізу арқылы инклюзия қағидаттарын белсенді түрде қолдайды.

Осы бағыттағы маңызды қадамдардың бірі – Қазақстан Республикасының БҰҰ-ның Мүгедектер құқықтары туралы конвенциясына қосылуы болды. Бұл халықаралық деңгейде мемлекеттің барлық балалар, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету жөніндегі міндеттемелерін бекітті. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңына және басқа да нормативтік-құқықтық актілерге енгізілген өзгерістер инклюзивті білім беруді барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарында іске асыруға мүмкіндік беретін құқықтық тетіктерді қалыптастыруға жол ашты.

Инклюзивті саясатты дамытудағы маңызды аспект – оның кең қоғамдық талқылануы және барлық мүдделі тараптардың – мемлекеттік органдардың, педагогикалық қауымдастықтың, ата-аналардың және қоғамдық ұйымдардың бұл процеске белсенді қатысуы. Осындай талқылаулар әртүрлі деңгейде жүргізіліп, инклюзивті білім беруді енгізудің тиімді шешімдері мен стратегияларын әзірлеуге ықпал етеді.

Іс жүзінде бұл инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын мектептер санының артуынан, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері мен ресурстық-консультативтік орталықтардың кеңеюінен, педагог-ассистенттер мен қолдау мамандарының лауазымдарының енгізілуінен көрініс табады. Сонымен қатар мемлекет кадрларды даярлауға белсенді түрде инвестиция салып, педагогтерді әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеудің жаңа әдістеріне оқытып, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын, оқу материалдарын бейімдеуде.

Қазақстан Республикасының заңнамасы барлық оқушылар үшін сапалы білім алуға қолжетімділікті қамтамасыз етеді, ал оның іске асырылуы инклюзивті қоғамның қалыптасуына ықпал етеді. Бұл әр балаға жайлы жағдайда білім алып, өзінің әлеуетін ашуға және құрдастарымен тең дәрежеде дамуға мүмкіндік береді. Білімге тең қолжетімділік шарттарын жасау әлеуметтік әділдікті қамтамасыз етіп қана қоймай, жалпы қоғам үшін ұзақ мерзімді артықшылықтар береді. Инклюзивті білім беру жас ұрпақтың өзгешеліктерге құрметпен қарауын, ынтымақтастық пен өзара көмекті үйренуін қалыптастыруға ықпал етеді.

Алдағы уақытта Қазақстанда инклюзивті саясаттың табысты іске асырылуы білім сапасының артуына, адами капиталдың дамуына және әр

адамның өз қабілеттерін жүзеге асырып, елдің дамуына үлес қоса алатын, үйлесімді әрі әділетті қоғамның қалыптасуына әкеледі.

1.2 Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинеттері: табысты интеграция үшін жағдай жасау

Қазақстанда барлық балалардың, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың сапалы білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған инклюзивті білім беру жүйесі белсенді дамып келеді. Балаларға, олардың ата-аналарына және мұғалімдеріне білікті көмек көрсету үшін мектептерде құрылған ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинеттері – осы жүйенің маңызды бөлігі.

Қолдау көрсету кабинеттері жеке қолдау бағдарламалары жүзеге асырылатын және білім алушылардың әлеуметтік бейімделуі мен тұлғалық дамуы үшін жағдай жасалатын мамандандырылған кеңістіктер. Бұл білім беру ұйымдарындағы әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларға психологиялық-педагогикалық, коррекциялық және әдістемелік қолдау көрсетуге арналған арнайы жабдықталған орынжайлар.



<https://informburo.kz/stati/cto-takoe-kabinet-podderzki-inklyuzivnogo-obrazovaniya>

Қолдау кабинеттері ерекше білім беруді қажет ететін әрбір балаға сапалы білім алуға, академиялық және әлеуметтік бейімделуде жан-жақты қолдау көрсетуге мүмкіндік беретін инклюзивті білім беру кеңістігін құруда шешуші рөл атқарады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің функциялары мен міндеттері

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері балалардың жалпы білім беру ортасына табысты интеграциялануына бағытталған бірнеше маңызды функцияларды орындайды.

Мұндай кабинеттердің негізгі міндеттері:

- **Психологиялық-педагогикалық қолдау** – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың когнитивтік, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға арналған жеке және топтық жұмыс жүргізу;
- **Әлеуметтік бейімделу және негізгі өмірлік дағдыларды дамыту** – балалардың өзіне деген сенімділігін арттыру, дербестігін, қарым-қатынас және ынтымақтастық дағдыларын қалыптастыру;
- **Оқу жүктемесін азайту және эмоционалдық күйзелістің алдын алу** – баланың шамадан тыс жүктемесіз, оқыту процесіне толыққанды қатысуын қамтамасыз ететін қолайлы білім беру ортасын құру;
- **Педагогтер мен ата-аналарды қолдау** – инклюзивті оқыту, оқу бағдарламаларын бейімдеу және әдістемелерді әзірлеу бойынша кеңес беру, жеке білім беру маршруттарын жасау.

Мамандардың бірлескен жұмысы

Қолдау кабинеттерінің қызметі **пәнаралық тәсілге** негізделген, яғни әртүрлі бағыттағы мамандар – педагог-психологтар, логопедтер, дефектологтар, әлеуметтік педагогтер, педагог-ассистенттер – әр баланың табысты оқуына жағдай жасау үшін бірлесіп жұмыс істейді.

Қолдау кабинеттерінің ұйымдастырушылық-басқарушылық тетіктері

Мектептегі ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеті – бұл мектептің ішкі **құрылымдық бөлімшесі**, ал кабинет мамандары (психологтер, дефектологтар, логопедтер, педагог-ассистенттер) білім беру ұйымының жалпы штатының құрамына кіреді.

Қолдау кабинеттерінің білім беру ұйымының құрылымына енгізілуі

Қолдау кабинеттері мектеп құрылымына интеграцияланып, негізгі білім беру бөлімдерімен және педагогикалық ұжыммен тығыз байланыста жұмыс істейді.

Олар ерекше қолдауды қажет ететін балаларға қосымша көмек көрсетіп, инклюзивті білім беру ортасын құруға ықпал етеді.

Мамандардың функциялары мен міндеттері

Әр маман **лауазымдық нұсқаулықтарына** сәйкес өз міндеттерін орындайды, бірақ барлығы оқу барысында қолдауды қажет ететін балалармен жұмыс істейді:

- **Психолог** – оқушылардың әлеуметтік және эмоционалдық бейімделуіне көмектеседі, оқыту мен ұжымдағы қарым-қатынаста қиындықтар туындаған кезде қолдау көрсетеді.
- **Дефектолог** – дамуында бұзылыстары бар балалармен жеке жұмыс жүргізеді, олардың оқу процесіне сәтті бейімделуіне көмектеседі.
- **Логопед** – сөйлеу бұзылыстарын түзетумен айналысады, коммуникативтік дағдыларды дамытуға көмектеседі.
- **Педагог-ассистент** – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың оқу іс-әрекетіне қатысуын қамтамасыз етіп, білім беру процесіне бейімделуіне қолдау көрсетеді.

Қолдау кабинетін құру және оның жұмыс істеу алгоритмі

Мектепте қолдау кабинетін құру үшін келесі қадамдарды орындау қажет:

1. **Оқушылардың қолдауға қажеттілігін анықтау және қажетті ресурстарды белгілеу.**
2. **Кабинеттерді мектептің штаттық кестесіне енгізу және білім алушылармен жұмыс істейтін мамандарды бекіту.**
3. **Әр маманның қызметін анықтау және кабинеттің басқа білім беру бөлімдерімен өзара іс-қимылын келісу.**
4. **Оқушылардың жеке қажеттіліктеріне негізделген жұмыс жоспарын әзірлеу.**
5. **Мамандардың педагогтермен және ата-аналармен тұрақты байланысын ұйымдастыру, оқушылардың даму динамикасын қадағалау.**

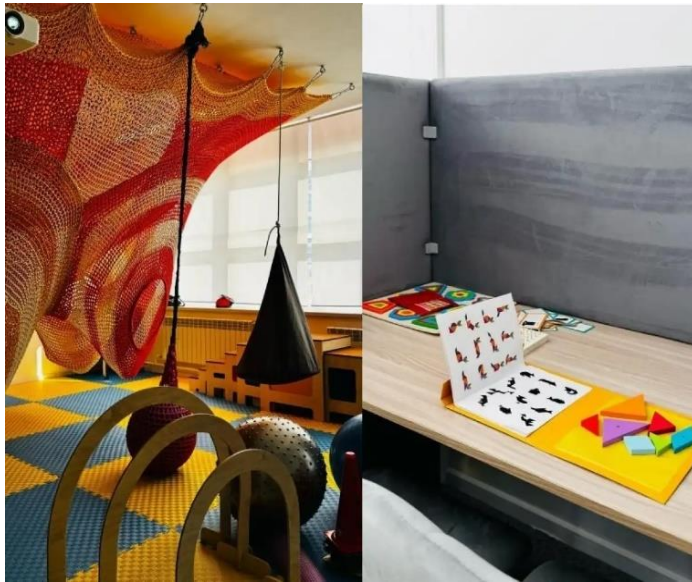
Қолдау кабинеттерінің тиімді жұмысы ерекше білім беруді қажет ететін балаларға тең мүмкіндіктер ұсынуға, олардың білім алуға деген мотивациясын арттыруға және инклюзивті білім беру ортасын дамытуға ықпал етеді.

Қолдау кабинеттерінің құрылымы мен ерекшеліктері

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің кеңістігі олардың оқуы, әлеуметтенуі және дамуы үшін барынша қолайлы етіп ұйымдастырылады. Бұл кеңістік бірнеше **функционалды аймақтан** тұрады, олардың әрқайсысы белгілі бір рөл атқарады:

1. **Ата-аналарға арналған кеңес беру аймағы** – бұл жерде мамандар ата-аналарға баласының оқу және даму ерекшеліктерін түсінуге көмектеседі, психологиялық-педагогикалық қолдау мәселелері бойынша кеңес береді, мұғалімдермен және құрдастарымен өзара әрекеттесудің мүмкін стратегиялары туралы ақпарат ұсынады.
2. **Тынығу аймағы** – бұл шаршауды, эмоционалдық жүктемені және күйзелісті жеңілдетуге арналған арнайы жабдықталған кеңістік. Мұнда жұмсақ жиһаз, бәсең жарық, сенсорлық панельдер, музыка және арт-терапия элементтері қамтылуы мүмкін.
3. **Педагогтердің командалық жұмыс аймағы** – білім беру стратегияларын бірлесіп талқылауға, жеке білім беру маршруттарын әзірлеуге және мамандар жұмысының үйлесімділігін қамтамасыз етуге арналған орын. Бұл жерде педагогтер тәжірибе алмасып, қолдау бағдарламаларын әзірлеп, бейімделуге қатысты күрделі жағдайларды талқылай алады.
4. **Жеке сабақтар аймағы** – балалармен дамыту жұмыстарын жүргізуге, оқу материалдарын бейімдеуге және жеке форматтағы сабақтар ұйымдастыруға арналған кеңістік. Мұнда мамандар сөйлеуді дамыту, когнитивтік және моторлық дағдыларды жетілдіру бойынша сабақтар өткізеді, оқу мотивациясын қалыптастыру үшін ойын әдістерін қолданады.

Қолдау кабинеттері **эмбебап дизайн қағидаттарына** сәйкес әзірленіп, балалардың қажеттіліктеріне бейімделген заманауи жабдықтармен қамтамасыз етіледі. Әдетте, олар мектептің **бірінші қабатында** орналасады, қолжетімді кіреберіс, кең есік ойықтары (табалдырықсыз), интерьері жарық түстермен безендіріледі.



Кейбір кабинеттерде есту, сөйлеу және көру қабілеті зақымдалған балаларға арналған аппараттық-бағдарламалық кешендер орнатылады.

Астана қаласындағы К. Мұхамедханов атындағы №90 гимназиядағы қолдау көрсету кабинеті *Фото: пресс-служба акимата Астаны*



Дереккөз: <https://skcn.kz/ru/news/news/1752>



<https://gurk.kz/uploads/images/86/6a/c5/8666a9c55ded1b2de18ddb0f90157cc8.jpeg>

Баланы жеке қолдау және дамыту

Қолдау кабинеттерінің негізгі элементтерінің бірі – әр балаға арналған жеке даму бағдарламасын әзірлеу. Бұл бағдарлама келесі бағыттарды қамтиды.

Педагогикалық бейімдеу – баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту әдістері мен формаларын таңдау, білім беру бағдарламаларын бейімдеу.

Әлеуметтік бейімдеу – қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру, өзіне деген сенімділікті арттыру, ұжымда өзара әрекеттесудің тәсілдерін үйрету.

Дене дайындығы – қимыл-қозғалыс дағдыларын, қозғалысты үйлестіруді және моториканы дамыту.

Психологиялық қолдау – мазасыздықты төмендетуге көмектесу, оқуға деген мотивацияны арттыру, өзін-өзі реттеу мен эмоционалдық тұрақтылықты дамыту.

Қолдау кабинеттерінің маңызды құрамдас бөлігі – баланың даму динамикасын тұрақты түрде қадағалау және оның білім беру маршрутына қажетті түзетулер енгізу. Мұндай тәсіл баланың өзгермелі қажеттіліктерін ескеруге және ең тиімді қолдау түрін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Инклюзиядағы қолдау кабинеттерін құрудың инновациялық тәсілдері

Қазақстанда инклюзияны қолдау кабинеттерінің жаңа форматтары әзірленуде, олардың ішінде open space (ашық кеңістік) тұжырымдамасы ерекше орын алады. Мұндай кабинет бірнеше аймақты бір кеңістікке біріктіріп, мамандардың жұмысын ашық әрі өзара тиімді етуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс: инклюзивті қолдауды ұйымдастырудың икемділігін арттырады, ата-аналар мен мұғалімдердің балаларды бейімдеу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, білім беру ортасын динамикалық және тиімді етеді.

Қазіргі заманғы технологияларды қолдану да инклюзивті қолдау сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Сенсорлық панельдер, интерактивті тақталар, сөйлеу мен есту қабілеті зақымдалған балаларға арналған арнайы компьютерлік бағдарламалар білім беру процесін жеке қажеттіліктерге бейімдеуге және оның тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері желісін дамыту перспективалары

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері желісін дамыту – барлық балаларға қолжетімді білім беруді қамтамасыз етудің маңызды қадамы. Бұл әр баланың өз әлеуетін жайлы және қолдаушы ортада жүзеге асыруына мүмкіндік береді.

Алдағы жоспарлар:

Қазақстанның барлық өңірлерінде қолдау кабинеттерінің желісін кеңейту; білім беру ұйымдарындағы қолдау мамандарының санын арттыру; ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге арналған заманауи әдістемелерді енгізу, халықаралық тәжірибеге сүйене отырып; инклюзивті білім беру саласындағы педагогтердің біліктілігін арттыру; мамандар, ата-аналар және мұғалімдер арасындағы өзара әрекеттестікті күшейту арқылы ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдауды жүйелі ұйымдастыру.

Осылайша, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері тек балалардың білім беру процесіне бейімделуіне көмектесіп қана қоймай, сонымен қатар әр адамның мүмкіндіктеріне қарамастан, өзін құнды және білім мен дамудың ортақ процесіне толыққанды қатысушы ретінде сезінетін инклюзивті қоғамның қалыптасуына ықпал етеді.

2 Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұндық аспектісі

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар тиімді психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру – қолдау кабинеттерінің негізгі міндеті. Психологиялық-педагогикалық қолдау баланың тұлғалық дамуына қолайлы жағдай жасауға, оң Мен-тұжырымдамасын қалыптастыруға, оқу мотивациясын арттыруға, мектеп ортасына бейімделуге және әлеуметтенуге бағытталған.

Қолдау шеңберінде заманауи ғылыми тәсілдер мен тиімді тәжірибелерге сүйене отырып, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру маңызды. Бұл бөлімде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға кешенді қолдау көрсету, оның ішінде психологиялық қолдау, педагогикалық көмек және ата-аналармен өзара іс-қимылды қамтамасыз ететін мамандар жұмысының негізгі бағыттары ашылған.

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұндық аспектісі бұл қолдаудың нақты нені қамтитынын анықтайтын теориялық ережелердің, принциптердің, әдістер мен технологиялардың жиынтығын білдіреді.

Бұл тек теориялық негіз ғана емес, сонымен қатар нақты мазмұны – мамандардың жұмысының бағыттары, стратегиялары, механизмдері мен формалары. Мысалы, мазмұндық аспект мыналарды қамтуы мүмкін:

1. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің психологиялық аспектілері (эмоционалды сауықтыру үшін жағдай жасау, өзін-өзі реттеуді дамыту, мінез-құлық қиындықтарын түзету).
2. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің педагогикалық аспектілері (оқу бағдарламаларын бейімдеу, тапсырмаларды саралау, инклюзивті әдістерді қолдану).
3. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың әлеуметтік аспектілері.

2.1. Ерекше білім беру қажет ететін білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің психологиялық аспектілері

Эмоционалды сауықтыру үшін жағдай жасау

1. Психологиялық қауіпсіз және жайлы білім беру ортасын қалыптастыру

Білім беру жүйесінің назарында әрдайым бала, оқушы тұрады – ол құндылық ретінде, бірегей тұлға ретінде қарастырылады. Білім алушы тұлғасының табысты әлеуметтенуі білім беру кеңістігінде эмоционалдық жайлылық пен психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін қолайлы

жағдайлар жасалмайынша мүмкін емес. «Білім беру кеңістігінің психологиялық қауіпсіздігі» ұғымы әртүрлі тәсілдер мен көзқарастарға сүйене отырып жан-жақты талданады.

Аталған ұғымның бір анықтамасы оны келесідей сипаттайды: бұл – білім алушылардың психикалық функцияларын дамытуға, тұлғалық өсуін қамтамасыз етуге, әлеуметтенуіне және тәрбиелеу мен оқыту үдерісінде әлеуетін жүзеге асыруына бағытталған үдеріс. Психологиялық тұрғыдан қауіпсіз білім беру ортасы – бұл білім беру үдерісіне қатысушылар арасында психологиялық зорлық-зомбылықтың кез келген көріністері жоқ, барлық қатысушылар үшін мазмұнды кеңістік құруға және олардың психологиялық саулығын сақтауға ықпал ететін достық қарым-қатынастар орнатылған орта.

Психологиялық тұрғыдан қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру жағымсыз психологиялық күйлердің пайда болу ықтималдығын едәуір төмендетеді және жеке жетістіктері үшін жауапкершіліктің артуына ықпал етеді. Нәтижесінде мұндай орта білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығының эмоциялық және тұлғалық қорғалуын қамтамасыз етуге көмектесіп, басқа міндеттерді табысты орындауға қажетті ішкі ресурстарды белсенді етеді.

Психологиялық қауіпсіз және жайлы білім беру ортасы мыналарды қамтиды:

- білім алушының жеке басының дамуына, отбасылық қарым-қатынастарына және әлеуметтік құрылымның басқа да құрамдастарына әсер етуі мүмкін сыртқы және ішкі қатерлердің әсерінен қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- білім беру процесіне қатысушылар арасындағы қарым-қатынаста психологиялық зорлық-зомбылық көріністерінің болмауы;
- білім беру ортасының маңыздылығы, оның барлық субъектілерінің жеке мотивтерімен, сондай-ақ олардың арасындағы қарым-қатынастардың гуманистік бағыттылығымен;
- білім беру процесінің тең құқылы қатысушылары ретінде білім алушылар арасындағы қарым-қатынасты дамытуға бағытталған мақсатты түрде ұйымдастырылған психологиялық-педагогикалық процесс;
- тұлғааралық қарым-қатынаста жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін жағдай жасау, әрбір қатысушы өзінің маңыздылығын, құндылығын және ортақ іске қатысуын сезінетін өзара сыйластық атмосферасын құру.

Білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігінің жоғарыда аталған сипаттамалары келесі жағдайлар жасалған жағдайда қамтамасыз етілуі мүмкін:

- оқыту мен тәрбиелеу процесінде білім алушылар арасындағы қарым-қатынасты ізгілендіруге бағытталған психологиялық-педагогикалық шараларды жүзеге асыру;

- тұлғааралық қарым-қатынастағы қиындықтар, әлеуметтенудегі қиындықтар, эмоционалдық тәжірибелер және т.б. осы сияқты әртүрлі әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық мәселелер туындағанда білім алушыларға дер кезінде және қажетті көмек көрсету;

- оқушылардың девиантты мінез-құлқының алдын алу бойынша жүйелі жұмыс жүргізу;

- оқу-тәрбие процесіне қатысушылардың эмоционалдық жағдайын реттеуге бағытталған психологиялық-педагогикалық әдістерді, формалар мен әдістерді қолдану (мазасыздық, стресс);

- дағдарыстық жағдайларда ерекше маңызды болып табылатын білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының психологиялық білім мен дағдыларды меңгеру бойынша жүйелі іс-шараларды жүзеге асыру [27].

Зерттеулер сыныптағы жағымды психологиялық ахуал тек оқудағы жетістіктерге ғана емес, сонымен қатар балалардың эмоционалдық жағдайына да ықпал ететінін растайды. Бұл әсіресе бейімделу және әлеуметтік оқшаулану кезінде қиындықтарға тап болатын ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар үшін өте маңызды.

Білім беру ортасындағы психологиялық қауіпсіздіктің негізгі факторлары:

1. **Қарым-қатынас және қолдау** – өзара көмек, сенім және құрмет атмосферасы.

2. **Жеке даму** – өсу, өзін-өзі жетілдіру және өзіне деген сенімділік үшін жағдай жасау.

3. **Жүйе мен тәртіп** – бұл тұрақтылық сезімін қамтамасыз ететін нақты ережелер, реттілік және алдын ала болжауға болатын жағдайлар.

Мұғалім қолайлы ортаны құруға қалай көмектесе алады:

- **Эмоциялық сезімталдық** – білім алушылардың көңіл күйін, уайымдарын және олардың оқу мотивациясына ықпалын түсіне білу.

- **Жағымды ортаны жасаңыз** : жағымсыз эмоцияларды азайтыңыз, сенімділік пен табысқа жетелеңіз.

- **Жеке тәсіл** : оқушылардың эмоционалдық жағдайын ескеру және өзара әрекеттесуді реттеу.

- **Шынайы қарым-қатынасты дамыту**: оқушыларды сөзсіз қабылдау, құрметтеу, қолдау көрсету және эмпатия көрсету.

- **«Оқушылар қауымдастығын» құру**: әр балаға топта маңызды рөл беріледі, осылайша ол өзін маңызды сезінеді.

- **Әзілді қолдану** – күйзелісті азайту және оқу үдерісіне қызығушылықты арттыру.

Психологиялық ахуалдың оқу үлгеріміне әсері

Зерттеулер көрсеткендей, мұғалімдер мен білім алушылар арасындағы қарым-қатынастың сапасы оқу үлгеріміне тікелей әсер етеді:

- Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) сыныптағы жағымды ахуал мұғалім жұмысының сапасының негізгі көрсеткіші екенін анықтады.

- Голландиялық зерттеулер қолдаушы және мейірімді мұғалімдер білім алушыларға жақсы нәтижелерге жетуге көмектесетінін растайды.

- Австралиялық және Жаңа Зеландиядағы зерттеулер эмоционалды қауіпсіз орта мотивацияға, белсенділікке және оқу жетістіктеріне ықпал ететінін анықтады.

- «Kotahitanga» жобасы табыстың негізгі факторы оқушылар мен мұғалімдер арасындағы жеке қарым-қатынас сапасы екенін дәлелдеді.

Жағымсыз мінез-құлықтың алдын алу

Үздік мұғалімдердің тәжірибесі көрсеткендей, проблемаларды түзетуден гөрі алдын алу жақсырақ. Табысты стратегияларға мыналар жатады:

- **«Сіз бәрін көріп тұрсыз»** – мұғалім сыныпта не болып жатқанынан хабардар екенін көрсету.

- **«Әрекеттер комбинациясы»** – бұл бір уақытта бірнеше процесті басқару мүмкіндігі.

- **«Темп таңдауы»** – сабақ динамикасын икемді бақылау.

- **«Топтарды өзгерту»** – жұмыс жасауға барлық білім алушыларды тарту.

- **«Дамыту тапсырмалары»** – белсенді және танымдық әдістерді қолдану.

Осылайша, психологиялық қауіпсіз білім беру ортасын құру – әрбір оқушының әлеуетін ашудың негізі. Оқушылар тұрақтылық, болжамдылық, қолдау және әділдік жағдайында ең жақсы нәтижелерге қол жеткізеді. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға көңіл бөлу, олардың құндылығын сезінуге және өзіне деген сенімділігін арттыруға көмектесу ерекше маңызды [28].

1. Білім алушылардың позитивті Мен-тұжырымдамасын және өзіне деген сенімділігін дамыту

Қазіргі қоғам жеке тұлғаға жоғары талаптар қояды. Адамның шығармашылық тұрғыдан ойлай білуі, стандартты емес шешімдер қабылдауы, жаңа білімдерді өз бетінше меңгеруі маңызды. Білім беру тәжірибесінде «өзін-өзі» сөзімен тіркесетін терминдер жиі қолданылады, бұл адамның өзіндік дамудағы субъект ретіндегі рөлін ерекше атап көрсетеді. Осыған байланысты негізгі міндет – өз өмірі мен кәсіби жолының өнімді сценарийлерін құра алатын және іске асыра алатын мотивациясы жоғары, бастамашыл және дербес тұлғаны тәрбиелеу.

Бұл мақсатқа жету үшін педагогикалық қызмет өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті шығармашыл тұлғаны мақсатты, әрі жүйелі түрде дамытуға бағытталуы тиіс. Әсіресе, жасөспірімдердің позитивті Мен-тұжырымдамасын қалыптастыруға ерекше назар аудару қажет, өйткені бұл жас кезеңі өзін-өзі қабылдау мен өзіне деген сенімділіктің дамуына аса сезімтал болып келеді.

Жасөспірімдердің Мен-тұжырымдамасы эмоционалдық тәжірибелер, өзін-өзі тану және өзін-өзі бағалау арқылы қалыптасады. Физикалық денсаулығын қабылдау да маңызды рөл атқарады. Осы контексте ерекше білім беруді қажет ететін жасөспірімдердің позитивті Мен-тұжырымдамасының даму ерекшеліктерін зерттеу ерекше мәнге ие, өйткені олардың өмірлік тәжірибесі мен әлеуметтік өзара әрекеттестігі құрдастарынан айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін.

Позитивті Мен-тұжырымдамасы – адамның өзіне қатысты тұрақты ұстанымдарының жиынтығы. Сондай-ақ ол өзін тұтас және бірегей тұлға ретінде сезінуге мүмкіндік береді. Бұл әлеуметтік өзара әрекеттесу барысында қалыптасатын психикалық дамудың нәтижесі және өмірлік тәжірибені түсіндіруге, мақсаттар мен болашаққа қатысты күтулерді қалыптастыруға айтарлықтай әсер етеді.

Позитивті Мен-тұжырымдамасының құрылымындағы үш негізгі компонентті бөліп көрсетуге болады:

Когнитивтік – адамның өзі, қабілеттері, қасиеттері мен мүмкіндіктері туралы түсініктері.

Эмоциялық – өзіне деген қарым-қатынас, өзін-өзі қабылдау және өзін-өзі бағалау деңгейі.

Мінез-құлықтық – өзін-өзі білдіру тәсілдері, қоршаған ортамен өзара әрекеттесу, өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылыс.

Осылайша, позитивті Мен-тұжырымдамасын дамыту, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін жасөспірімдерде дамыту – педагогикалық жұмыстың маңызды бағыты. Бұл олардың сенімді, дербес және әлеуметтік бейімделген тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

2. Психологиялық қолдау жүйесін ұйымдастыру: жеке және топтық кеңес берулер

Психологиялық-педагогикалық қолдау дегеніміз не?

Бұл – әр баланың, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың оқуы мен дамуына қолайлы жағдай жасауға бағытталған кешенді қолдау жүйесі.

◆ Мақсат:

Баланың сәтті оқуына, бейімделуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына қажетті жағдай жасау.

◆ Негізгі компоненттер:

Мектеп ортасын дайындау

Мамандардың қатысуы

Ата-аналармен жұмыс

1. Мектеп ортасын дайындау

Тиімді психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету үшін инклюзивті мектеп ортасын қалыптастыру қажет.

✚ Міндетті шарттар:

✓ Барлық білім алушыларды қабылдау және қолдау принципін сақтау.

✓ Инклюзивті мәдениетті мектепте дамыту.

✓ Оқушылардың жеке оқу мақсаттарын ескеру.

✓ Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды мектеп өміріне толыққанды қосу.

✓ Ата-аналармен тұрақты өзара әрекеттесу.

✚ Күтілетін нәтижелер:

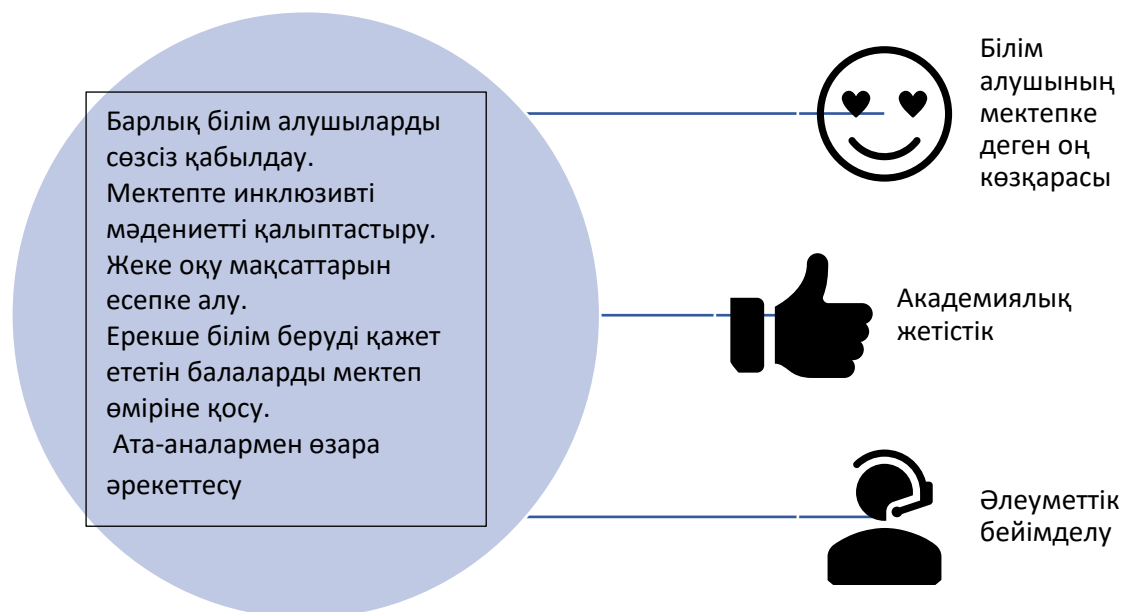
✓ Білім алушының мектепке оң көзқарасы қалыптасады.

✓ Академиялық жетістіктері артады.

✓ Әлеуметтік бейімделу деңгейі жоғарылайды.

Осылайша, оқу және психологиялық қолдау жүйесін дұрыс ұйымдастыру – инклюзивті білім беруді дамытудың және әрбір баланың өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік берудің маңызды шарты.

Шарттар → Күтілетін нәтижелер



2. Жұмыс бағыттарының негізгі аспектілері

◆ Мектеп әкімшілігі мен педагогтер келесі негізгі міндеттерді орындауы қажет:

1. **Нормативтік базаны құру** – мектеп жарғысына, даму жоспарларына, мамандардың қызметін реттейтін құжаттарға өзгерістер енгізу.
2. **Қатысушылардың функционалын анықтау** – педагогтер, әкімшілік және мамандар арасындағы міндеттерді нақты бөлу.
3. **Қазіргі жағдайды талдау** – мектептегі инклюзивті білім берудің проблемалары мен күшті жақтарын анықтау.
4. **Педагогтерді оқыту** – курстар, тренингтер, тәлімгерлік бағдарламалар ұйымдастыру.
5. **Мектеп қауымдастығын дайындау** – барлық қатысушыларды инклюзивті білім беру процесіне тарту, буллингтің алдын алу.
6. **Серіктестерді іздеу** – ата-аналармен, үкіметтік емес ұйымдармен және басқа ұйымдардың мамандарымен өзара әрекеттестікті дамыту [31].

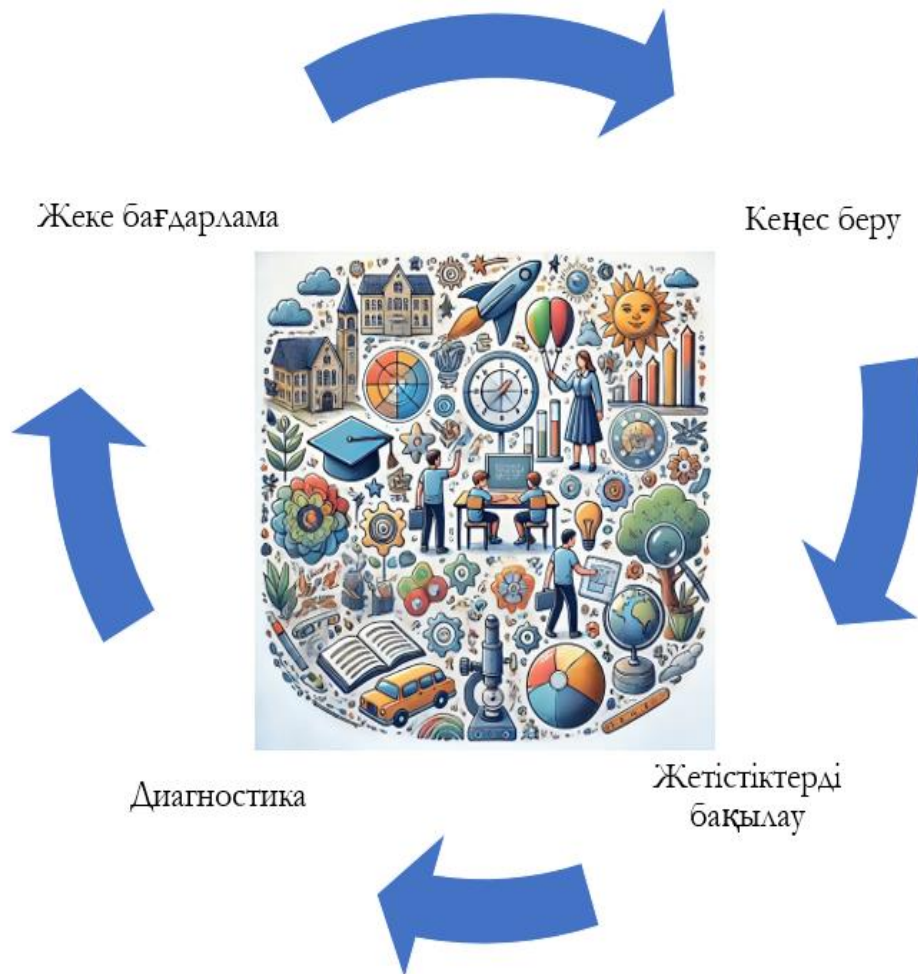
4. Білім беру процесіне қатысушылардың функциялары

4. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің қызметі

- ✚ Білім алушылардың қиындықтарын диагностикалау.
- ✚ Жеке қолдау бағдарламаларын әзірлеу.
- ✚ Түрлі кеңес берулер ұйымдастыру (жеке және топтық).
- ✚ Қолдау тиімділігін мониторингтеуді жүзеге асыру.
- ✚ Ата-аналармен және әлеуметтік серіктестермен өзара әрекеттесу [31].

Рөлі	Қызметтері
Директор	психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін (ППҚҚ) ұйымдастырады, нормативтік құжаттарды бекітеді, мамандардың дамуын қамтамасыз етеді
Директордың орынбасары (оқу ісі жөніндегі)	ППҚҚ жұмысын бақылайды, қолдаудың жеке бағдарламаларын жасауға қатысады
Директордың орынбасары (тәрбие ісі жөніндегі)	инклюзивті мәдениетті дамытады, сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырады
Мұғалім	бағдарламаларды бейімдейді, оқушылардың жетістіктерін бағалайды, ППҚҚ-мен ынтымақтасады
ППҚҚ (психолог, логопед, дефектолог және т. б.)	диагностика жүргізеді, қолдау бағдарламаларын әзірлейді, мұғалімдер мен ата-аналарға кеңес береді

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету жүйесі



Психологиялық қолдауды дұрыс ұйымдастыру барлық білім алушыларға қолайлы жағдай жасауға және олардың табысты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

2.2 Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің педагогикалық аспектілері

Педагогикалық қолдау және оқу жоспарын бейімдеу

Педагогикалық қолдау ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың табысты оқуына қажетті жағдайларды жасауға бағытталған. Бұл ретте олардың **жеке ерекшеліктері, білім беру мүмкіндіктері және қажеттіліктері** ескерілуі тиіс.

Инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істейтін педагогтер **оқу жоспарын бейімдеуге** міндетті, өйткені ол барлық оқушылар үшін қолжетімді болуы керек. Бұл – мұғалімдер үшін ең күрделі міндеттердің бірі.

Осыған байланысты **ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері** педагогтерге **оқу жоспарын бейімдеуде** көмектесуі тиіс.

◆ Оқу жоспарын бейімдеу кезінде нені ескеру қажет?

- ✓ Оқу жоспары барлығына ортақ болуы керек, бірақ барлық оқушыларға, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолжетімді болатындай бейімделуі тиіс.
- ✓ Жоспар оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі керек, бірақ олардың жеке мүмкіндіктері мен даму деңгейіне бейімделуі қажет.
- ✓ Сыныптағы білім алушылар әртүрлі күрделілік деңгейінде жұмыс істей алады, сондықтан көпдеңгейлі оқыту әдістерін қолдану маңызды (мысалы, дифференциалданған тапсырмалар, жеке оқу маршруттары, жұптық және топтық жұмыс).

Бұл тәсіл **барлық білім алушылардың** жеке ерекшеліктеріне қарамастан **тиімді білім алуына мүмкіндік береді**.

◆ Оқу жоспарын бейімдеу үшін қандай баламалар қолдануға болады?

- ✚ Модификация: мысалы, оқушы жауаптарын ауызша емес, компьютер арқылы береді.
 - ✚ Ауыстыру: мысалы, жазбаша материалдарды Брайль қарпімен беру.
 - ✚ Қысқарту: өте күрделі тапсырмаларды алып тастау.
 - ✚ Өтемақы: оқу жоспарына өзін-өзі күту дағдыларын немесе кәсіби дағдыларды дамытуға арналған тапсырмаларды қосу.
-

Дифференциалды оқыту мысалы: «Оқу баспалдақтары» моделі

Оқу жоспарын «күшті оқушылар» мен жеке ерекшеліктері бар оқушыларға бейімдеу үшін «оқу баспалдақтары» моделі қолданылады.

Мысалы, орфография (емле) сабағында білім алушылар келесі деңгейлерде (баспалдақтарда) жұмыс істей алады:

1-деңгей – педагогтер ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың сыныптастарымен бір деңгейде жұмыс істей алатынын бағалайды.

2-деңгей – оқушылар сол тапсырманы орындайды, бірақ бейімделген күтілетін нәтижемен (мысалы, жазылатын сөздер саны азайтылған).

3-деңгей – білім алушылар сол тапсырманы орындайды, бірақ бейімделген материалдармен (мысалы, сөздерді суреттермен сәйкестендіру).

4-деңгей – білім алушылар сол тапсырманы орындайды, бірақ олар үшін өзекті сөздерді қолданады (мысалы, білім алушының қоршаған ортасымен тікелей байланысты сөздер енгізіледі).

5-деңгей – білім алушылар сол тапсырманы орындайды, бірақ адаптивті оқу құралдарын пайдаланады (мысалы, орфографияны тексеретін компьютерлік бағдарлама).

6-деңгей – білім алушылар параллельді, басқа тапсырманы орындайды (мысалы, орфографияны тексеретін бағдарламаны зерттеу).

7-деңгей – білім алушылар тәжірибелік және функционалдық тапсырмаларды орындайды (мысалы, орфографияны зерттеуге байланысты ребустар, карточкалар және т.б.); мүмкіндік болса құрдастарының немесе педагог-ассистенттің көмегімен орындайды.

◆ **Бұл тәсіл әрбір білім алушының өз деңгейінде тиімді білім алуына мүмкіндік береді және олардың жеке қажеттіліктерін ескеретін бейімделген оқу ортасын қалыптастырады [28].**

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға қолдау көрсету кабинеттері мамандарының оқу үдерісін дараландыру міндетін жүзеге асырудың бір жолы – білім алушыларға жеке білім беру маршруттарын әзірлеу және енгізу.

Жеке білім беру траекториясы ерекше білім беру қажеттіліктеріне, оқушының жеке мүмкіндіктеріне негізделі отырып құрылады және жеке білім беру маршруттын (мазмұндық компонент) және оны жүзеге асыру әдісін (оқу процесін ұйымдастыру технологияларын) қамтиды.

Білім алушы бірнеше білім беру маршруттары бойынша қатар немесе кезең-кезеңімен оқи алады. Сондықтан педагог оқушы мен оның ата-анасына оқу нұсқаларын ұсынуы және дұрыс таңдау жасауға көмектесуі қажет.

Білім беру траекториясын таңдауға әсер ететін факторлар:

◆ Оқушының және оның ата-анасының қызығушылықтары мен қажеттіліктері, күтілетін білім беру нәтижесіне жету талабы.

◆ Педагогтің кәсіби біліктілігі.

◆ Қосымша білім беру ұйымдарының білім алушылардың білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігі. Қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасы.

Жеке білім беру маршруты және өзін-өзі анықтау дағдыларын қалыптастыру дегеніміз өзін-өзі анықтау дағдыларын қалыптастырудың тиімді құралдары:

✓ Ойын, қарым-қатынас және оқу процесінде балалар мен ата-аналар бірлесе отырып, баланың жеке даму бағдарламасын жоспарлау.

✓ Бұл үдеріс жеке білім беру маршрутын құрудың негізі болып табылады.

Жеке білім беру траекториясын құрудағы дараландыру қағидасы

«Әр бала дербестікке құқылы» қағидасы – тәрбие мен білім берудің жаңа формалары мен әдістерін кеңінен енгізуді, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеруді, оның өзіндік құндылығын мойындауды талап етеді.

Бұл қағида баланың күшті жақтарына, табиғи бейімділігіне және қабілеттеріне сүйене отырып, оның жеке даму траекториясын болжау қажеттілігін айқындайды [31].

◆ Жеке білім беру маршрутын құрудың негізгі мақсаты

Жеке білім беру маршрутын құрудың басты мақсаты – ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың позитивті әлеуметтенуіне және олардың әлеуметтік-дербес дамуына ықпал ететін білім беру ұйымындағы жағдайларды қамтамасыз ету.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға арналған жеке білім беру маршруты келесі міндеттерді шешуге бағытталған:

- *Оқушылардың мүмкіндіктер деңгейін анықтау.*
- *Қажеттіліктерін айқындау және олардың әлеуметтік қажеттіліктер жүйесін қалыптастыру.*
- *Барлық оқушылар үшін өмір сүрудің оңтайлы жағдайларын қамтамасыз ететін қолайлы орта құру.*

Жеке білім беру маршрутының негізгі бағыттары:

- ✦ Қозғалыс дағдыларын ұйымдастыру (жалпы және ұсақ моториканы жетілдіру).
- ✦ Тұрмыстық және әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларды дамыту.
- ✦ Білім алушының әрекет ету қабілетін қалыптастыру (манипуляциялық, сенсорлы-перцептивтік, заттық-практикалық, ойын, шығармашылық әрекеттер – мүсіндеу, аппликация, сурет салу).
- ✦ Сөйлеуді дамыту (сөйлеудің сезімдік негізін қалыптастыру, сенсомоторлық механизмдер мен сөйлеу функцияларын жетілдіру).
- ✦ Қоршаған орта туралы түсініктерді қалыптастыру (заттық әлем және әлеуметтік қарым-қатынастар).
- ✦ Кеңістік, уақыт және сандық түсініктерді қалыптастыру.

Жеке білім беру маршрутының құрылымы

Жеке білім беру маршруты келесі компоненттерді қамтиды:

Мақсатты компонент – білім беру мақсаттарын анықтау, олар мемлекеттік білім беру стандартына, оқушының мотивтері мен қажеттіліктеріне негізделеді.

Мазмұндық компонент – оқу пәндерінің құрылымын анықтау, олардың мазмұнын іріктеу, жүйелеу және топтастыру, пәнаралық және пәнішілік байланыстарды орнату.

Технологиялық компонент – педагогикалық технологияларды, оқыту және тәрбиелеу әдістерін анықтау.

Диагностикалық компонент – диагностикалық қолдау жүйесін анықтау.

Ұйымдастырушылық-педагогикалық компонент – педагогикалық мақсаттарға жету шарттары мен жолдарын белгілеу.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға жеке білім беру маршрутын жүзеге асыру кезеңдері

Жеке білім беру маршрутын іске асыру кезеңдері

1. Дайындық кезеңі:

- Бастапқы ақпаратты жинау: ата-аналардың сұранысын, оқушының даму деректерін, тәрбиелену жағдайларын зерттеу.
- Әлеуметтік ортаны талдау және даму ерекшеліктері мен нақты қиындықтарды анықтау.

2. Кешенді диагностика кезеңі:

- Физикалық, психикалық, тұлғалық және танымдық дамудың ерекшеліктерін анықтау.

- Педагогикалық диагностика: оқушының өзекті даму деңгейін анықтау және оқу барысында кездесетін қиындықтарды зерттеу.

- Жақын арадағы даму аймағы мен тұлғалық ресурстарды анықтау.

3. Жеке білім беру маршрутын әзірлеу:

- Диагностика нәтижелері негізінде жеке білім беру маршрутын құру.

- Анықталған мәселелерді шешу үшін іс-шаралар жоспарын әзірлеу.

4. Түзету-дамыту және білім беру жұмысы:

- Жеке және топтық сабақтарды ұйымдастыру (педагогтер, логопедтер және басқа мамандармен).

- Баланың тұлғалық ресурстарын барынша ашу және оны білім беру ортасына интеграциялау.

5. Аралық диагностика:

- Даму динамикасын бағалау және түзету-дамыту жұмысының тиімділігін анықтау.

- Қажет болған жағдайда білім беру маршрутына түзетулер енгізу.

6. Түзету-дамыту және білім беру жұмысының жалғасы:

- Даму динамикасын ескере отырып, білім, білік және дағдыларды бекіту.

7. Қорытынды диагностика:

- Қол жеткізілген нәтижелерді және жеке білім беру маршрутын іске асырудың тиімділігін бағалау [32].

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқыту процесінде қолдау кабинеттерінде сараланған тәсілді ұйымдастыру

1. Сараланған тәсіл дегеніміз не?

Сараланған тәсіл – оқушылардың жеке ерекшеліктерін, танымдық қабілеттерін және қажеттіліктерін ескере отырып, әртүрлі оқу жағдайларын жасау жүйесі.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінде бұл тәсіл оқыту процесін тиімді бейімдеуге, барлық оқушылар үшін тең білім алу мүмкіндігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

2. Сараланған тәсілді енгізудің мақсаты мен міндеттері

◆ Мақсаты:

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жеке мүмкіндіктері, бейімділіктері және қажеттіліктерін ескере отырып, олардың табысты білім алуына жағдай жасау.

◆ Міндеттері:

- ✓ Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін оқытудың қолжетімділігі мен тиімділігін қамтамасыз ету.

- ✓ Өлеуметтену мен мектеп ортасына бейімделуге ықпал ету.

- ✓ Танымдық белсенділікті және оқуға деген мотивацияны арттыру.

✓ Әр оқушы үшін жеке білім беру маршрутын қолдау.

3. Сараланған тәсілдің негізгі қағидаттары

1. Даралау – оқушылардың дайындық деңгейі, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескеру.
2. Ізгілендіру – психологиялық тұрғыдан жайлы білім беру ортасын құру.
3. Вариативтілік – оқытудың әртүрлі әдістері мен формаларын қолдану.
4. Икемділік – диагностика нәтижелеріне байланысты оқыту форматтарын өзгерту.

4. Оқытуды саралаудың түрлері

- ✚ Сыртқы саралау – арнайы топтар немесе сыныптар құру.
- ✚ Ішкі (сыныпшілік) саралау – бір сыныпта білім беру деңгейіне, оқу қарқынына және танымдық белсенділікке байланысты топтарға бөлу.

5. Сараланған тәсілді енгізу алгоритмі

- ◆ 1-кезең: Оқушыларды топтастыру өлшемшарттарын анықтау
 - ✓ Дайындық деңгейі (төмен, орташа, жоғары).
 - ✓ Оқу материалын меңгеру қарқыны.
 - ✓ Ақпаратты қабылдау ерекшеліктері (аудиал, визуал, кинестетик).
 - ✓ Оқуға деген мотивация және танымдық белсенділік деңгейі.
- ◆ 2-кезең: Диагностика және дайындық деңгейін талдау
 - ✓ Түрлі деңгейдегі бақылау жұмыстары.
 - ✓ Диагностикалық тесттер мен математикалық диктанттар.
 - ✓ Сабақтағы белсенділік пен дербестік деңгейін бақылау.
- ◆ 3-кезең: Топтарды құру және тапсырмаларды бөлу
 - ✚ 1-топ (төмен деңгей) – оқу материалын қайта қарау және бекіту тапсырмалары.
 - ✚ 2-топ (орта деңгей) – типтік жағдайларда білімді қолдану тапсырмалары.
 - ✚ 3-топ (жоғары деңгей) – шығармашылық ойлау мен зерттеу қызметіне арналған тапсырмалар.
- ◆ 4-кезең: Сараланған тапсырмалар әзірлеу

- ✓ 1-деңгей (базалық): білімді қайта жаңғыртуға арналған тапсырмалар (қарапайым есептеулер, дұрыс жауапты таңдау).
- ✓ 2-деңгей (қолдану): білімді ұқсас жағдайларда қолдану тапсырмалары (үлгі бойынша есеп шығару).
- ✓ 3-деңгей (шығармашылық): зерттеу және ізденіс жұмыстарын талап ететін тапсырмалар (стандартты емес шарттары бар есептер).

◆ 5-кезең: Нәтижелерді бағалау және кері байланыс

- ✓ Оқушылардың үлгерімін тұрақты мониторингтеу.
- ✓ Диагностика нәтижелеріне сәйкес топтар мен тапсырмаларды түзету.
- ✓ Оқушыларға ашық және қолдаушы кері байланыс беру.

6. Сараланған тапсырмалар үлгілері

✚ Математика (процентке есептер):

- ✓ 1-деңгей: 150 санының 20%-ын табыңыз.
- ✓ 2-деңгей: Егер санның 30%-і 90-ға тең болса, бастапқы санды табыңыз.
- ✓ 3-деңгей: Проценттерді қолданып, өзіңіз есеп құрастырып, оны шығарыңыз.

✚ Алгебра (теңдеулер):

- ✓ 1-деңгей: $x + 5 = 10$ теңдеуін шешіңіз.
- ✓ 2-деңгей: $3x - 4 = 2x + 6$ теңдеуін шешіңіз.
- ✓ 3-деңгей: $(a - 2)x = 4a$ параметрлік теңдеуін шешіңіз.

✚ Қазақ тілі (түбірдегі дауысты дыбыстардың жазылуы):

- ✓ 1-деңгей: Берілген сөздердегі бос орындарға тиісті әріптерді қойыңыз.
- ✓ 2-деңгей: Сөздердегі қателерді тауып, дауысты дыбыстардың таңдалуын түсіндіріңіз.
- ✓ 3-деңгей: Белгілі бір ережені пайдаланып, қысқа шығарма жазыңыз.

7. Сабақты ұйымдастыру бойынша ұсыныстар

- ✓ Сабақты дифференциалды сұрақтармен бастау (оқушылардың бастапқы білімдерін тексеру).
- ✓ Жаңа материалды түсіндіруде әртүрлі әдістерді пайдалану:

Деңгейі жоғары білім алушыларға проблемалық сұрақтар.

Деңгейі төмендеу білім алушыларға көрнекілік құралдар.

- ✓ Материалды бекіту үшін әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар беру.
- ✓ Үй тапсырмасы міндетті және қосымша бөліктерден тұруы тиіс.
- ✓ Үлгерімді бағалау және дифференциалды тәсілді түзету үшін диагностика жүргізу.

8. Күтілетін нәтижелер

- ✓ Білім алушылардың үлгерім деңгейінің жоғарылауы.
- ✓ Өзіндік жұмыс дағдыларының және оқу үшін жауапкершіліктің артуы.
- ✓ Оқуға деген мотивацияның күшеюі.
- ✓ Ерекше білім беруді қажет ететін балаларда мазасыздық пен стресстің төмендеуі.

Қорытынды:

Дифференциалды тәсілді қолдану ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар үшін қолайлы білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді, олардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, тиімді білім алуына ықпал етеді.

Сараланған тәсіл жеке ерекшеліктерін ескере отырып, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинеттерінің қызметін тиімді ұйымдастыруға және табысты оқу мен әлеуметтену үшін жағдай жасауға ықпал етеді. Оны қолдану мұғалімдерден икемділік пен шығармашылықты талап етеді, бірақ әрбір баланың танымдық қабілеттері мен жеке әлеуетін дамытуға айтарлықтай нәтиже береді.

Оқу үдерісінде сараланған тәсілді қолданудың мысалы

Білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен дайындық деңгейін ескере отырып, олардың танымдық қабілеттері мен пәнге деген қызығушылығын дамытуға ықпал ететін оқытудағы сараланған тәсілді (мысалы ретінде «Математика» оқу пәнін ала отырып) тиімді енгізу.

Әртүрлі деңгейдегі міндеттер сараланады:

- шығармашылық деңгейі, қиындығы және көлемі бойынша;
- білім алушылардың дербестік дәрежесіне, көрсетілетін көмектің көлемі мен сипатына және оқу әрекеттерінің ерекшелігіне қарай.

Қиындық деңгейі бойынша: қиындықты арттыру тапсырмалары. Бірінші деңгейге негізгі тапсырмалар, екінші деңгейге бірінші деңгейде қолданылатын тапсырмалардан күрделірек тапсырмалар, ең соңында үшінші деңгейге екінші деңгейде қолданылатын тапсырмалардан күрделірек

тапсырмалар кіреді. Мұндай саралауға мысал ретінде математикалық есептегі әрекеттер санының көбеюін келтіруге болады.

Көлемі бойынша тапсырмалардың мазмұнын саралау екінші және үшінші топтағы оқушыларға негізгі тапсырмалардан басқа қосымша тапсырмалар беруді білдіреді.

Дербестік бойынша тапсырмаларды саралау барлық оқушылардың бірдей жаттығуларды орындауынан тұрады, бірақ кейбіреулер мұғалімнің басшылығымен орындаса, басқалары өз бетінше орындайды. Алдыңғы тәсілден айырмашылығы, білім алушыларға көмек көрсету дәрежесі мен сипаты бойынша тапсырмаларды саралау барлық білім алушылардың жұмысты өз бетінше орындауға кірісуін болжайды, ал егер біреу қиындыққа тап болса, оған қажетті көмек көрсетіледі.

Орындалатын оқу әрекетінің сипаты бойынша тапсырмалар пәндік, перцептивті және ақыл-ой тәрбиелік іс-әрекеттерге бөлінеді.

Сабақтың әртүрлі кезеңдеріндегі сараланған тәсіл

«Білімді өзектендіру» кезеңінде математика пәнінің мұғалімі 5–7 минутқа созылатын фронтальды жазбаша сұрақтар өткізіп, әртүрлі күрделілік деңгейіндегі 2–3 нұсқада тапсырмалар ұсынуына болады. Бұл викториналар негізгі мазмұн құрамдастарын қамтиды: негізгі анықтамалар мен ережелерді білу және есептерді шешу.

«Жаңа материалды меңгеру» кезеңінде саралап оқыту «деңгейі жоғары» білім алушыларға проблемалық сұрақтар қоюды көздейді, ал «деңгейі төмендеу» және «деңгейі орташа» білім алушыларға бұрын зерттелген материалдар негізінде сұрақтар қойылады.

«Оқыған материалды бекіту» кезеңінде «деңгейі жоғары» білім алушыларға практикалық тапсырманы орындауға болады, деңгейі орташа білім алушылар осы кезде оқулықпен жұмыс істей алады, ал деңгейі төмендеу білім алушылар мұғаліммен бірге өткен негізгі материалдарды қайталайды.

Мұғалім оқулықтан бекітуге алған тапсырмаларды күрделілік дәрежесі біртіндеп артатындай етіп таңдап алуы қажет. Үйренген материалды бекіткеннен кейін деңгейлерге бөлінген шағын өзіндік жұмыс жүргізіледі. Яғни, әрбір оқушы тапсырмаларды қандай күрделілік деңгейінде орындайтынын өзі таңдауға құқылы.

«Үй тапсырмасы» кезеңінде тапсырмаларды саралау келесідей жүзеге асады. Бірнеше жаттығулар бүкіл сынып үшін негізгі және міндетті болып табылады және оларды «деңгейі төмендеу» оқушылар орындайды. Деңгейі орташа білім алушылар үшін үй тапсырмасы бірінші жаттығулармен байланысты, бірақ қосымша қиындықтары бар бірнеше қосымша жаттығулар беріледі. Сыныптағы деңгейі жоғары топқа жататын оқушылардан негізгі және орта деңгейдегі жаттығуларды, сонымен қатар жоғары білім мен шығармашылықты қажет ететін тапсырманы шешуі талап етіледі.

Қорытынды кезең – білім алушылардың жұмыс нәтижелерін диагностикалық бақылау. Диагностиканың нәтижелері мұғалімге оқушының материалды түсінгенін немесе түсінбегенін көруге, қателерді анықтауға, даму динамикасын анықтауға мүмкіндік береді. Алынған нәтижелерді талдау нәтижесінде оқушының жетістігіне қарай бір топтан күштірек топқа, немесе керісінше әлсіз топқа ауысуы мүмкін.

Осылайша, саралап оқыту ізгілендіру принципіне толық сәйкес келеді және оқушылардың жеке мүмкіндіктері мен бейімділігін ескере отырып, пәнді тиімдірек меңгеруге мүмкіндік береді. Оқытудың сараланған тәсілін табысты ұйымдастыру және жүзеге асыру үшін оқушылардың қабілетін, білімі мен дағдысын ескеру маңызды. Бұл әр оқушыны қызықтыруға, сонымен қатар сабақ процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді [33].

Бірлескен оқыту әдістемесі (Cooperative learning)

Бірлескен оқыту әдістемесі ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру үдерісіне кіріктіре отырып, білім беру үдерісін ұйымдастыруда кеңінен қолданылады. Басты принцип – топтық жұмысты пайдалану, әртүрлі деңгейдегі дайындықтағы оқушылар оқу барысында бір-біріне қолдау көрсетеді.

Бірлескен оқытуды ұйымдастыру үшін топтардың үш түрі бар: формальды оқыту топтары, бейресми оқу топтары және бірлескен оқу үшін арнайы құрылған топтар.

◆ 2-5 оқушыдан тұратын **формальды оқу топтары** белгілі бір оқу тапсырмасын орындау үшін мұғалімнің ұйымдастыруымен жұмыс істейді. Бұл эссе жазу, эксперименталды зерттеу жүргізу, жаңа лексиканы үйрену, математикалық есептерді шешу, материалды оқығаннан кейін

сұрақтарға жауап беру болуы мүмкін. Мұғалім топта жұмыс істеудің ерекшеліктерін түсіндіреді және рөлдерді бөлуге көмектеседі (мысалы, кім жетекші болады, кім конспектілейді және т.б.). Жұмыстың басында мұғалім негізгі терминдермен таныстырады, мәселені тұжырымдайды және оны шешудің өзектілігін көрсетеді.

Топтық жұмысты ұйымдастырған кезде мұғалім оқушыларға олардың әрқайсысы бүкіл ұжымның табысы үшін жауапты екенін түсінуге көмектесуі керек. Бұл жауапкершілікті топ жұмысын бағалау кезінде ескеруге болады. Бұл жағдайда бағалау өлшемшарттары тек түпкілікті нәтижені ғана емес, сонымен бірге әрбір топ мүшесінің оған қол жеткізудегі үлесін де ескереді (мысалы, есеп беру үшін суреттерді қию немесе жаңа шарттарды жазу сияқты тапсырмаларды да жеке үлес ретінде санауға болады).

◆ **Формальды топтар** бүкіл оқу тапсырмасы бойынша жұмыс істеу үшін құрылса, бейресми **оқу топтары уақытша** (бірнеше минут, бір сабақ, фильм, оқиға). Дегенмен, қысқа мерзімде қол жеткізілген нәтиже бүкіл топ жұмысының көрсеткіші, сондықтан топтың өзара әрекеті мен жұмысының деңгейін педагогикалық тұрғыдан бағалау қажет.

◆ **Бірлескен оқу топтары** ұзақ уақыт кезеңіне, мүмкін тоқсанға немесе бүкіл оқу жылына құрылады. Топтың әрбір мүшесі топтың басқа мүшелеріне қолдау көрсетуге және көмектесуге құқылы.

Бұл топтардың жұмысын ұйымдастырудың өзіндік ерекшеліктері бар. Мұғалім барлық топқа және жекелеген оқушыларға, ең алдымен ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға көмек көрсете отырып, ынталандырудың барлық мүмкін әдістері (соның ішінде жарыс түріндегі ұйымдастыру формалары) арқылы топтың қызметін үнемі қолдауы керек. Жетістіктер мен сәтсіздіктерге рефлексия жүргізу, балалармен бірге табысты болудың жолдарын іздеу және қабілеттерді дамыту өте маңызды.

Бірлескен оқыту әдістемесін жүзеге асыру алгоритмі

1. Сабақтың мақсаты мен негізгі білім беру міндеттерін анықтау

Мұғалім мақсатты тұжырымдап, оқушылардың қандай білім мен дағдыларды меңгеруі керектігін анықтайды.

2. Топтарды құру

Топтар білім алушылардың, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың әртүрлі дайындық деңгейін ескере отырып құрылады. Оңтайлы құрам саны – 3-5 адам.

3. Топтағы рөлдерді бөлу

Көшбасшы – жұмыс процесін ұйымдастырады, тапсырманың орындалуын бақылайды.

Баяндамашы – топтың қорытындысын ұсынады.

Хатшы – жазбаларды жүргізеді, идеяларды түсіреді.

Талдаушы (Аналитик) – тапсырманың орындалу дұрыстығын бағалайды.

Көмекші – топ мүшелеріне қолдау көрсетеді, қиындықтар туындаған жағдайда көмек көрсетеді.

4. Тапсырмамен және топтық жұмыс ережесімен таныстыру

Мұғалім тапсырманы түсіндіреді, қажет болған жағдайда оны орындаудың үлгісін көрсетеді.

5. Тапсырманы бірлесіп орындау

Оқушылар материалды талқылайды, практикалық тапсырмаларды орындайды, бір-біріне көмектеседі.

6. Нәтижелерді ұсыну

Топтар өз жұмыстарын презентация, ауызша жауап, постер немесе шағын жоба түрінде көрсетеді.

7. Рефлексия және бағалау

Жұмыс тәжірибесін талқылау, не сәтті болды, қандай қиындықтар туындады және оларды қалай жеңуге болады.

Тапсырмалардың мысалдары

Ресми оқу топтары (2-5 адам)

1-мысал. Математика

Тақырыбы: «Теңдеулерді шешу»

- 1-топ: негізгі теңдеулерді шешеді.
- 2-топ: теңдеулерді шешу алгоритмін басқа оқушыларға түсіндіреді.
- 3-топ: теңдеулерге есептер құрастырып, басқа топтарға ұсынады.

2-мысал. Әдебиет

Тақырыбы: «Көркем шығарманы талдау»

- 1-топ: қысқаша әңгімелеп береді.
- 2-топ: бас кейіпкердің мінезіне талдау жасайды.
- 3-топ: көркем құралдардың мысалдарын іздеп, олардың рөлін түсіндіреді.

Бейресми оқу топтары (қысқа мерзімге құрылған)

3-Мысал. Тарих

Тақырыбы: «Соғыстардың себептері мен салдары»

- Оқушылар жұптасып, соғыстың негізгі себептерін тұжырымдауға 5 минут уақыт беріледі.
- Жалпы шеңберде талқылау және ұжымдық жоспар құру.

Бірлескен оқу топтары (тоқсан немесе оқу жылына)

4-Мысал. «Әлемді тану» пәні бойынша жобалық жұмыс

Тақырыбы: «Қаламыздың экологиясы»

- Зерттеу тобы ауаның ластануы туралы мәліметтер жинайды.
- Талдау тобы ластанудың әсерін талдайды.
- Шығармашылық топ «Болашақ қаласының» макетін дайындауда.
- Баяндама жасаушы топ жобаны қорғау үшін есеп құрастырады.

Топтық жұмыста педагогикалық қолдау көрсету

- **Мотивация және ынталандыру** – ойын элементтерін пайдалана отырып, қатысуды ынталандыру.
- **Жеке көмек** – ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға қолдау көрсету, тапсырмаларды бейімдеу.
- **Жүйелі рефлексия** – табыстар мен қиындықтарды талдау.

Бірлескен оқыту әдістерін қолдану ынтымақтастық дағдыларын дамытуға, жалпы нәтиже үшін жауапкершілікті тәрбиелеуге және барлық білім алушыларға, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі [34].

Тәрбие процесін саралау және даралау оқу тапсырмаларының біртұтас жүйесін жасауды, оқушылардың жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып тапсырмалардың әртүрлі нұсқаларын ұсынуды, сондай-ақ – ұжымдық, топтық және жеке жұмыстың әртүрлі формаларын үйлестіруді қамтиды.

Н.М. Гладкова, В.М. Соколов, С.М. Маркова және т.б. оқытуды саралау оқу процесін жобалаудың тәсілі мен технологиясы деп есептейді. Олар оқытуды саралау мен жекелендіруді білім алушылардың ерекшеліктері мен сұраныстарына жауап ретінде оқу мазмұнын (және құралдарын) бейімдеуге бағытталған бірқатар тәсілдер ретінде түсінеді.

Оқытуды саралау мен сараланған тәсілді мұғалімнің оқушылармен бұрынғы немесе кейінгі әрекеттестігімен байланысты деп қарауға болады. Басқаша айтқанда, сараланған тәсілді білім беру мәселелерін шешудегі белсенді (проактивті жоспарлау) және реактивті (оқушылардың қажеттіліктеріне жауап беру) тәсілі ретінде қарастыруға болады.

Ағылшын тілді педагогикалық тәжірибеде білім алушының ерекшеліктерін (жеке, әлеуметтік-мәдени және басқа да сипаттарын) ескеретін оқытуды жекелендіру әдістерін сипаттау үшін differentiated instruction (сараланған оқыту) және differentiated learning approach (оқытудағы сараланған тәсіл) терминдері қолданылады. Бұл тәсілдер оқу үдерісінде мазмұн, әдістер мен оқу нәтижелерінің вариативтілігін қамтиды.

Сараланған тәсіл тұжырымдамасын К.Томлинсон, А.Бетрус , П.Коеc және т.б. сияқты зерттеушілер жасаған. Өз кезегінде, оқу процесін ұйымдастырудың белсенді тәсілі оқуға арналған әмбебап дизайн (

аббревиатура – UDL) терминімен белгіленеді. Бұл термин сәулет және дизайн саласында пайда болды және әртүрлі қажеттіліктері бар тұлғалар (мысалы, тірек-қимыл аппаратында немесе көру қабілетінде бұзылыстары бар адамдарға) үшін қолжетімді және инклюзивті ортаны құруды білдіреді.

Әмбебап дизайн тұжырымдамасы білім беру ресурстарына қол жеткізудегі инклюзивтілік және теңдік идеяларымен тығыз байланысты. Соңғы онжылдықтарда бұл термин инклюзивті білім беруге және тиісті білім беру ортасын құруға арналған зерттеулерде белсенді түрде қолданыла бастады (мысалы, З. И. Лаврентьева, О. А. Лаврентьева, Е. Ю. Головинская және т.б. еңбектерінде).

Білім берудегі әмбебап дизайн теориясын ХХІ ғасырдың басында Гарвард университетінің ғалымдары, оның ішінде А.Мейер тұжырымдаған. Білім беру контекстінде бұл термин физикалық кеңістікті ғана емес, әлеуметтік және академиялық кеңістікті де қамтитын инклюзивті ортаны құруды білдіреді. Әмбебап оқыту дизайны ақпаратты ұсынудың әртүрлі әдістерін, оны игеру тәсілдерін және оқу нәтижелерін ұсынудың әртүрлі формаларын қолдануды қамтиды.

Білім беруде әмбебап дизайнды қолдану икемділік, қолжетімділік және барлық оқушылар үшін тең мүмкіндіктер принциптеріне негізделген. Көбінесе білім алушылардың ағымдағы қажеттіліктерін бағалауға байланысты және осы қажеттіліктерге сәйкес бейімделетін даралау мен саралаудан айырмашылығы, әмбебап дизайн оқу жоспарын жоспарлау кезеңіне саралауды қосады. Осылайша, тәсіл бастапқыда курс барысында білім алушылардың сұраныстарына жауап берудің орнына бағдарламаны қабылдаудың әртүрлі деңгейлері мен режимдеріне бейімдеуді қамтиды [35].

Сыныптағы оқуға арналған әмбебап дизайн (UDL)

1. UDL принциптерін түсіну

Үш негізгі қағидамен танысыңыз:

- ☐ Таныстырудың бірнеше тәсілдері – ақпаратты әртүрлі тәсілдермен беру (көрнекі, ауызша, тәжірибе арқылы).
- ☐ Іс-әрекет пен ойды білдірудің бірнеше тәсілдері – білімді көрсету форматтарының әртүрлілігі (эссе, бейнежазба, презентациялар).
- ☐ Қатыстырудың бірнеше тәсілдері – мотивация мен белсенділікті қолдайтын икемді әдістер (тапсырмаларды таңдау, топтық жұмыс).

2. Әртүрлі презентация құралдарын жоспарлаңыз

☐ Көрнекі құралдарды (сызбалар, суреттер), аудиоматериалдарды (подкасттар, дауыстық хабарламалар) және практикалық тапсырмаларды үйлестіру.

☐ Көрнекі диаграммаларды жасау және түсінуді жақсарту үшін Storyboard That сияқты сандық құралдарды пайдаланыңыз.

3. Әрекет пен өрнектің әртүрлі тәсілдерін қосыңыз

☐ Тапсырмаларды орындаудың балама нұсқаларын ұсыныңыз (TikTok бейнелерін, инфографикасын жасау, эссе жазу, графикалық оқиғаны әзірлеу және т.б.).

☐ Үлгілерді, рубрикаларды және бақылау парақтарын пайдалана отырып, тапсырмаларды жоспарлау және орындауда қолдау көрсетіңіз.

4. Өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдерін ынталандыру

☐ Білім алушылардың шынайы өміріне қатысты мысалдар мен тапсырмаларды қолданыңыз.

☐ Білім алушыларға тапсырмаларды орындау пішімін таңдауға мүмкіндік беріңіз, топтық жұмысты және өз бетінше оқуға қолдау көрсетіңіз.

☐ Пікірталас, ойындар, онлайн викториналар сияқты интерактивті әрекеттерді жүзеге асырыңыз.

5. Нұсқауларды саралау

☐ Тапсырмаларды орындау үшін әртүрлі деңгейдегі қолдау және икемді таңдау мүмкіндіктерін қамтамасыз етіңіз.

☐ Білім алушылардың ерекше күшті жақтары мен қалауларын ескеру.

☐ Білім алушылардың әртүрлі қабілеттері мен бұрынғы тәжірибесіне сәйкес тапсырмаларды құрастырыңыз.

6. Рефлексия және бейімделу

☐ Оқыту нәтижелерін жүйелі түрде талдап, білім алушылардан кері байланыс жинау.

☐ Кері байланыс пен өзгеретін қажеттіліктерге сәйкес оқыту әдістерін реттеңіз.

☐ Заманауи инклюзивті тәжірибелерден хабардар болу үшін әріптестеріңізбен бірлесіп жұмыс жасаңыз және дағдыларыңызды жетілдіріңіз.

Практикалық іске асыру мысалы:

 Биология сабағында «Экожүйелер» тақырыбын түсіндіру кезінде мұғалім:

- Деректі фильм көрсету (визуалды қабылдау);
- Білім алушыларды постер немесе цифрлық презентация жасауға шақырыңыз (әртүрлі мәнерлі сөйлеу режимдері);
- Рөлдерді таңдау арқылы топтық пікірталас ұйымдастыру (модератор, спикер, иллюстратор);

- Тақырып бойынша эссе жазу немесе подкаст жазу мүмкіндігін беру (пішімді таңдау).

✦ Кеңес: кішкентай іс-әрекеттерден бастаңыз – UDL принциптерінің бірін таңдап, оны біртіндеп сабақтарға енгізіңіз, оқушылардың реакциясын бақылаңыз және тәсілдерді бейімдеңіз [36].

2.3. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың әлеуметтік аспектілері

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды қолдаудың әлеуметтік аспектілері инклюзивті білім беру ортасын құруға және балалардың қоғамда табысты әлеуметтенуіне бағытталған. Бұл оқушылармен, мұғалімдермен, ата-аналармен және жергілікті қоғамдастықпен жұмыс істеуді қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді. Әлеуметтік қолдаудың негізгі аспектілерін толығырақ қарастырайық.

1. Инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыру

Қабылдайтын білім беру ортасын қалыптастыру – инклюзивті құрудың негізі. Білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығы әр баланың жеке ерекшеліктерін түсініп, құрметтейтіні маңызды.

Негізгі шаралар мыналарды қамтиды:

- Консультация және қолдау: ерекше білім беруді қажет ететін балаларды тәрбиелеу және оқыту мәселелері бойынша мұғалімдер мен ата-аналарға кеңес беру (жеке/топтық). Балалардың нақты қажеттіліктерін түсіндіру үшін лекциялар, семинарлар және тренингтер өткізу.
- Дискриминацияға қарсы бастамалар: стигма мен кемсітушіліктің алдын алуға бағытталған бағдарламалар. Оларға мейірімділік сабақтары, сыныптық талқылаулар, қауымдастық жобалары және эмпатияны қалыптастыру әрекеттері кіруі мүмкін.
- Қабылдау мәдениетін қалыптастыру: ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар, олардың қажеттіліктері мен қабілеттері туралы көбірек біле алатын «Инклюзия күні» немесе «Мейірімділік аптасы» сияқты мектеп іс-шараларын ұйымдастыру.
- Психологиялық жайлылықты қамтамасыз ету: достық атмосфераны сақтайтын мінез-құлық ережелерін әзірлеу, сондай-ақ құрдастарына құрметпен қарау үшін марапаттау жүйесін енгізу.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау бойынша әлеуметтік бағыттағы іс-шаралар мен жобалардың мысалдары

«ИНКЛЮЗИВТІ АПТА» ЖОБАСЫ

Мақсаты: шеберлік сабақтары, тренингтер және медиаконтент жасау арқылы инклюзияның маңыздылығы туралы хабардар ету.

Жауапты тұлғалар: әкімшілік, сынып жетекшілері, мұғалімдер, педагогикалық психологтер, әлеуметтік қызметкерлер, ата-аналар, еріктілер.

Іске асыру кезеңдері:

1. Іс-шараға екі ай қалғанда жобаны дайындау: жобаның мақсаттары мен міндеттерін анықтау, іс-шаралар жоспары мен кестесін жасау, материалдар мен ресурстарды дайындау.
2. Пән мұғалімдеріне арналған шеберлік сыныптары мен тренингтерді педагог-психологтер, арнайы педагогтер және басқа да мамандар апта бойы мектептің мәжіліс залында немесе оқу кабинеттерінде өткізеді. Қатысушылар инклюзивті оқыту әдістеріне, ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеудің психологиялық аспектілеріне, инклюзивті ортаны құруға үйретіледі.
3. Интерактивті сабақтар мен пікірталас оқушыларға апта ортасында сыныптарда, арнайы сабақтарда мұғалімдер мен психологтер арқылы өткізіледі. Мазмұны: рөлдік ойындар, кейстерді талқылау, топтық жобалар.
4. Мектеп оқушыларының, мұғалімдердің, еріктілердің аптаның соңғы күндерінде мектепте, медиа аймағында немесе мектеп сайтында медиаконтент жасауы. Кімге: жалпы аудитория (ата-аналар, оқушылар, жұртшылық). Не: қосудың маңыздылығы және оның артықшылықтары туралы бейнелер, мақалалар, подкасттар. Тақырыптардың мысалдары: «Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жеткен жетістіктері», «Инклюзия білім беру үдерісін қалай байытады?».
5. Кері байланыс. Әдістемелік кеңестің, педагогикалық кеңестің отырыстарында оқиғалар туралы есеп беру, қатысушылардың пікірлері, мектеп сайттарында немесе әлеуметтік желілерде жарияланымдар.

«САҒАН ҚУАНЫШТЫМЫЗ!» ЖОБАСЫ

Мақсаты: оқу ұйымында жаңадан келген білім алушылардың бейімделуіне қолайлы жағдай жасап, мектепте жағымды орта қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылады.

Жобаға жауаптылар: мектеп әкімшілігі, сынып жетекшілері, пән мұғалімдері, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды қолдау мамандары, педагог-психологтер, әлеуметтік педагогтер, волонтерлер.

Өткізілу кезеңдері:

Оқу жылы басталуына бір апта қалғанда жобаны дайындау: жобаның мақсаттары мен міндеттерін айқындау, іс-шаралар жоспары мен кестесін әзірлеу, қажетті материалдар мен ресурстарды дайындау.

Жанадан келген оқушылар мен олардың ата-аналарына арналған мектеп бойынша экскурсиялар: оқу жылының алғашқы үш күнінде өткізіледі. Экскурсия барысында мектептің құрылымы (сыныптар, спортзал, кітапхана, асхана және т.б.) таныстырылады.

Білім алушылардың мұғалімдермен және сынып жетекшісімен танысуы: оқу жылының алғашқы аптасында сынып бөлмелерінде немесе арнайы бөлінген орындарда жүргізіледі.

Мазмұны: оқу жоспарымен қысқаша таныстыру, оқыту әдістері және оқушыларға қойылатын талаптармен таныстыру.

Бейімдеуге арналған интерактивті сабақтар: бірінші апта бойы жүргізіледі. Сабақтардың мақсаты – оқушылардың бір-бірімен және мұғалімдермен қарым-қатынасын нығайту және жаңа ортаға бейімделуге көмектесу.

Кері байланыс: қатысушылардан кері байланыс алу үшін сауалнамалар толтыру, экскурсиялар мен бейімделу сабақтары туралы педагогикалық кеңесте есеп беру, мектеп сайттарында немесе әлеуметтік желілерде нәтижелерді жариялау.

2. Қарым-қатынас дағдыларын дамыту

Қарым-қатынас дағдылары – табысты әлеуметтенудің маңызды элементі. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар жиі қарым-қатынаста қиындықтарға тап болады, бұл олардың топқа бірігуіне кедергі келтіруі мүмкін.

Қарым-қатынас дағдыларын дамытудың тиімді әдістері:

- Әлеуметтік тренинг: қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, белсенді тыңдауға, вербалды емес қарым-қатынасқа, эмоцияларды басқаруға және жанжалдарды шешуге бағытталған топтық сабақтарды өткізу.
- Рөлдік ойындар: дүкенде, көшеде, қоғамдық көлікте сөйлесу сияқты түрлі әлеуметтік жағдайларды үлгілеуге арналған ойындар мен көріністерді ұйымдастыру. Бұл балалардың шынайы өмірде коммуникативтік дағдыларын қолдануды үйренуіне көмектеседі.
- Жұптасып оқыту: ерекше білім беруді қажет ететін балаларға топқа бейімделуге және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектесетін тәрбиешілермен, құрдастарымен ынтымақтастық.

- АКТ қолдану: сөйлеуді, коммуникацияны және әлеуметтік өзара әрекеттесуді дамытуға бағытталған арнайы қолданбалар мен бағдарламаларды пайдалану.

«БІРГЕ УАҚЫТ ӨТКІЗЕЙІК» ЖОБАСЫ

Мақсаты: білім алушылар арасындағы ауызбіршілікті, достық қарым-қатынасты және эмпатияны ойын мен бірлескен іс-әрекет арқылы дамыту.

Жауаптылар: әкімшілік, педагогтер, сынып жетекшілері, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды қолдау мамандары, психологтер, әлеуметтік педагогтер, еріктілер.

Жобаны өткізу кезеңдері:

Дайындық кезеңі (оқу жылы басталардан бір апта бұрын): жобаның мақсаттары мен міндеттерін анықтау, іс-шаралар жоспарын әзірлеу, кестесін жасау, қажетті материалдар мен ресурстарды дайындау.

Іс-шараларды таңдау және жоспарлау (басталардан екі апта бұрын): эмпатияны дамытуға бағытталған ойындар, рөлдік жаттығулар, қойылымдар мен тренингтерді таңдау және жоспарлау.

Іс-шараларды өткізу: ойындар, рөлдік жаттығулар, қойылымдар мен тренингтерді өткізу, оқушылардың өзара әрекеттесуін қолдау.

Талқылау және рефлексия: әр іс-шарадан кейін нәтижелерді, алған әсерлер мен жетістіктерді талқылау.

Бағалау және кері байланыс: қатысушылардан кері байланыс алу, іс-шаралардың нәтижелеріне талдау жүргізу, қорытынды есеп әзірлеу. Әдістемелік кеңесте нәтижелерді талқылау, мектеп сайтында немесе әлеуметтік желілерде жариялау.

Іс-шаралардың мысалдары:

Ойындар

1. «Лебіз» ойыны

Мақсаты: достық пен ауызбіршілікті арттыру.

Сипаттамасы: әр қатысушы басқа қатысушыға жасырын мадақсөз жазып береді. Мадақсөздерді жинақтағаннан кейін, әркім дауыстап оқып, сезімдерімен бөліседі.

2. «Соқыр сенім» ойыны

Мақсаты: топтағы сенімділік пен үйлесімділікті арттыру.

Сипаттамасы: қатысушылар шеңбер құрып тұрады, біреуі көзін байлап, бөлмені аралайды, басқалары оны бағыттады.

3. «Өрім» ойыны

Мақсаты: топтың бірлігін нығайту.

Сипаттамасы: қатысушылар бір-бірімен қол ұстасып, түрлі фигураларды құрайды, осылайша өзара үйлесімге жетеді.

Рөлдік жаттығулар

1. Басқа адамның рөлінде болу

Мақсаты: эмпатияны дамыту.

Сипаттамасы: қатысушылар белгілі бір рөлді (мысалы, көру қабілеті зақымдалған адам) таңдап, сол рөлді ойнап, өз сезімдерін және қиындықтарды талқылайды.

2. Конфликтіні шешу

Мақсаты: қарым-қатынас және конфликтіні шешу дағдыларын жетілдіру.

Сипаттамасы: қатысушылар нақты конфликтіні сахналап, оны эмпатия мен қарым-қатынас дағдыларын пайдалана отырып шешеді.

3. Кейіпкермен сұхбат

Мақсаты: өзге көзқарастар мен позицияларды түсіну.

Сипаттамасы: бір оқушы белгілі адамның немесе кейіпкердің рөлін алады, қалғандары оған сұрақ қойып, өмірі, қиындықтары мен жетістіктері туралы сұрайды.

Қойылымдарды қою

1. Біздің ішкі әлеміміз

Мақсаты: ішкі сезімдер мен эмоцияларды түсіну, қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

Сипаттамасы: қатысушылар әртүрлі сезімдерді бейнелейтін қойылымдар көрсетеді.

2. «Достық хикаясы»

Мақсаты: достық пен қолдау тақырыбын зерттеу.

Сипаттамасы: қиындықтарды бірлесіп жеңетін екі кейіпкердің оқиғасын сахналау.

3. Болашаққа бірге

Мақсат: ортақ болашақты елестету және жоспарлау.

Сипаттамасы: қатысушылар ынтымақтастық пен қолдаудың арқасында бәрі мінсіз жұмыс істейтін болашақты елестетіп, сахналық көрініс қояды. Талқылау барысында мұндай болашақты шындыққа айналдыру жолдары сөз болады.

Тренингтер

1. «Іс жүзіндегі эмпатия»

Мақсаты: эмпатияны дамыту.

Сипаттамасы: қатысушылар топтық жаттығуларды орындап, басқалардың эмоцияларын түсінуді үйренеді.

2. Топтық жұмыс

Мақсаты: топтық жұмыс дағдыларын арттыру.

Сипаттамасы: қатысушылар команда болып тапсырмаларды орындайды, қиындықтарды бірге шешеді.

3. Қолдау және кері байланыс

Мақсаты: конструктивті кері байланыс беруді үйрену.

Сипаттамасы: қатысушылар өз ойларын еркін білдіріп, сын мен қолдау көрсетуді үйренеді.

Осы іс-шаралар барлық оқушылардың өзара қарым-қатынасын жақсартуға, ынтымақтастық дағдыларын қалыптастыруға және жалпы мектеп ортасын инклюзивті және жайлы етуге ықпал етеді.

3 Әлеуметтік бейімделу мен ықпалдасу

Әлеуметтік бейімделу – бұл ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қоғам өміріне дайындау, олардың дербестік және тәуелсіздік дағдыларын қалыптастыру.

Әлеуметтік бейімделудің негізгі бағыттары:

- Әлеуметтік нормаларға үйрету: қоғамдағы мінез-құлық ережелерін түсіндіру, этикет дағдыларын қалыптастыру, кезекті сақтау, сыпайылық және әдепті қарым-қатынасқа үйрету.
- Өзіндік өмір сүру дағдыларын қалыптастыру: өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын дамыту, күнделікті әрекеттерді (тамақтану, киіну, тазалық сақтау) үйрету, дербестікті арттыру, тұрмыстық іс-әрекеттерге үйрету.

- Әлеуметтік ортаға тарту: мектепшілік іс-шаралар (мерекелер, кездесулер, ойын-сауық бағдарламалары, «инклюзия күндері») арқылы балалардың әлеуметтік ортаға бейімделуін қолдау.
- Қоғамдық жобаларға қатысу: волонтерлік, әлеуметтік жобаларға тарту арқылы балалардың қоғамдағы өз орнын сезінуіне жағдай жасау, олардың әлеуметтік жауапкершілігін, өзіндік маңыздылығын дамыту.

4. Отбасымен өзара әрекеттестікті қолдау

Балалардың табысты әлеуметтенуіне отбасының белсенді қатысуы аса маңызды. Отбасымен өзара әрекеттесуді қолдау балалардың әлеуметтік бейімделу процесін табысты етеді.

Отбасымен жұмыс бағыттары:

Әлеуметтік-психологиялық қолдау: ата-аналарға арналған жеке және топтық консультациялар, ата-аналардың стресс жағдайларын жеңуге көмектесу, ата-аналық құзыреттілікті нығайту.

Оқыту семинарлары мен тренингтер: ата-аналарды балалармен тиімді қарым-қатынас орнату әдістеріне үйрету, әлеуметтік бейімдеу және тәрбиелеудің тиімді тәсілдерімен таныстыру.

Бірлескен іс-шаралар: мектепте отбасылық мерекелер, бірлескен шеберлік сабақтары, тренингтер, бос уақытты ұйымдастыру арқылы ата-аналар мен балалардың өзара жақындасуына ықпал ету.

Отбасылардың қоғамдық іс-шараларға қатысуы: ата-аналарды мектепшілік іс-шараларға, әлеуметтік жобаларға қатыстыру арқылы ата-аналардың қоғамдық белсенділігін арттыру, олардың өз балаларымен қарым-қатынас сапасын жақсарту.

«КЕЛІСІЗ ҮСТЕЛІ» ЖОБАСЫ

Мақсаты: отбасы мен мектептегі психологиялық ахуалды жақсарту және инклюзия мәселелерін талқылау.

Іске асыру кезеңдері:

1. **Дайындық (жобаның басталуына 1 ай қалғанда):** талқылаудың тақырыбы мен мақсаттарын анықтау, күн тәртібін әзірлеу, қатысушыларды шақыру, материалдарды дайындау.
2. **«Келіссөз үстелін» өткізу:** қосу тақырыптары бойынша пікірталастарды ұйымдастыру және өткізу (*төменде қараңыз*), психологиялық ахуалды жақсарту бойынша тәжірибемен, идеялармен алмасу.

3. **Талқылау және талдау:** ұсыныстар мен идеяларды талқылау, олардың орындылығы мен ықтимал шешімдерін бағалау, іс-шаралар жоспарын құру.

4. **Ұсыныстар мен іс-шараларды әзірлеу:** ұсыныстарды жүзеге асыру бойынша ұсыныстарды тұжырымдау, психологиялық ахуалды жақсарту жоспарын құру.

5. **Бағалау және кері байланыс:** қатысушылардан кері байланыс жинау, талқылау нәтижелерін талдау, баяндама мен ұсыныстарды дайындау. Талқылау хаттамасы, мектептегі және отбасындағы ахуалды жақсарту бойынша ұсыныстар. Әдістемелік кеңес отырысында, педагогикалық кеңесте баяндама, қатысушылардың пікірлері, мектеп сайттарында немесе әлеуметтік желілерде жарияланымдар.

Пікірталастарды ұйымдастыру және өткізу

Талқылауға арналған тақырыптар (шамамен):

1. Мектептегі инклюзия: кедергілер мен мүмкіндіктер

Ерекше білім беруді қажет ететін балалар туралы таптаурындарды қалай жеңуге болады?

Мектеп инфрақұрылымындағы қандай өзгерістер барлық балаларға өзін жайлы сезінуге көмектеседі?

Біз барлық оқушылар үшін табысқа ықпал ететін инклюзивті оқу ортасын қалай жасай аламыз?

2. Сыныптағы және отбасындағы психологиялық ахуал: мұғалімнің, ата-ананың және білім алушылардың рөлі

Мұғалімдер, ата-аналар және білім алушылар арасында сенімді қарым-қатынасты қалай құруға болады?

Балалардың психологиялық жайлылығына қандай факторлар әсер етеді және оларды қалай жақсартуға болады?

Мектептегі және үйдегі ахуалды жақсартуға бағытталған процестерге ата-аналарды қалай тартуға болады?

3. Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға эмоционалдық қолдау көрсету

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды қолдау жүйесін қалай құруға болады?

Балаларды сыныптастарына жанашырлық танытуға және қолдау көрсетуге қалай үйрету керек?

Қандай әрекеттер сыныптағы эмоционалды жағдайды жақсартуға көмектеседі?

4. Инклюзивті білім беру үдерісіндегі отбасының рөлі

Ата-аналар инклюзивті тәсілдерді қалай қолдай алады?

Мектеп пен ата-ананың инклюзия мәселелері бойынша тиімді өзара әрекетін қалай ұйымдастыруға болады?

5. Мектептер мен сыртқы мамандар біріктіруді қолдау үшін бірге жұмыс істейді

Психологтермен, дефектологтармен, логопедтермен және басқа мамандармен ынтымақтастықты қалай орнатуға болады?

Процестің барлық қатысушыларының тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін қандай қадамдар жасалуы керек?

Пікірталас өткізуге арналған нұсқаулар:

1. Талқылауға дайындық:

Тақырыпты таңдау: Қатысушылардың (мұғалімдер, ата-аналар, оқушылар) қызығушылықтарын ескере отырып, талқылау үшін негізгі тақырыпты таңдаңыз. Мысалы: «Ата-аналар, мұғалімдер және білім алушылар арасындағы өзара әрекеттестік: тиімді ынтымақтастық жолдары».

Күн тәртібін белгілеу: Күн тәртібінде талқылауға арналған бірнеше негізгі мәселелер болуы керек. Мысалы:

1. Отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықтың қандай түрлері тиімді?

2. Сыныпта инклюзивті атмосфераны қалай құруға болады?

3. Ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы кикілжіңдер мен түсініспеушіліктерді қалай болдырмауға болады? Ашық диалогтың рөлі.

Қатысушыларды шақыру: әрбір мүдделі топтан (мұғалімдер, ата-аналар, мамандар, мектеп әкімшілігі, психологтер) өкілдерді таңдап, рөлдерді тағайындаңыз (модератор, хатшы, қатысушылар).

Материалдарды дайындау: статистика, табыс тарихы және инклюзияны жақсарту құралдары (брошюралар, презентациялар, мақалалар) қамтитын үлестірме материалдарын дайындаңыз.

2. Келіссөздер үстелін өткізу:

Модератордың кіріспе сөзі: Модератор талқылауды ашады, жиналыстың мақсатын қысқаша түсіндіреді, қатысушыларды таныстырады және талқылау ережелерін белгілейді (мысалы, сыйластық қатынасы, белсенді қатысу, түсініктеме беру уақыты).

Күн тәртібіндегі талқылау: модератор күн тәртібіндегі бірінші сұрақты оқиды, содан кейін әрбір қатысушы өз пікірімен немесе ұсыныстарымен бөліседі. Әркімнің сөйлеу мүмкіндігі бар екеніне көз жеткізіңіз.

Тәжірибе және идеялар алмасу: әңгімелесу ғана емес, сонымен қатар шешімдерді ұсыну маңызды. Мысалы, сыныптағы психологиялық ахуалды жақсарту тақырыбын талқылау кезінде қатысушылар балаларға эмоционалдық қолдау көрсету тақырыбы бойынша мұғалімдер мен ата-аналар үшін бірлескен тренингтер өткізуді ұсына алады.

Ұсыныстарды есепке алу: хаттаманы жүргізуге жауапты тұлға (хатшы) одан әрі талдау және ұсыныстар әзірлеу үшін талқылау барысында ұсынылған негізгі идеяларды тіркейді.

3. Талқылау және талдау:

Негізгі ұсыныстарды бөліп көрсету: талқылаудың соңында модератор ұсыныстарды қорытындылайды және ең маңыздыларын атап өтеді.

Мүмкіндігін бағалау: қатысушылар ұсыныстардың қайсысы жақын арада жүзеге асырылуы мүмкін екенін және қайсысы ұзақ дайындықты қажет ететінін талқылайды.

Жоспарлау қадамдары: әрбір сөйлем нақты әрекеттерге арналған ұсыныспен бірге жүреді (мысалы, «Келесі айда балаларға эмоционалдық қолдау көрсету тақырыбы бойынша мұғалімдер мен ата-аналар арасында кездесу өткізу»).

4. Ұсыныстар мен іс-шаралар жоспарын әзірлеу:

Ұсыныстарды тұжырымдау: талқылау негізінде мектеп, мұғалімдер және ата-аналар үшін нақты ұсыныстар тұжырымдалады (мысалы, «инклюзия мәселелерін талқылау үшін ата-аналар клубын құру»).

Іс-шаралар жоспарын әзірлеу: ұсынылған шараларды жүзеге асырудың нақты қадамдары белгіленді, жауапты тұлғалар мен мерзімдер белгіленеді (мысалы, «жыл соңына дейін мұғалімдерге инклюзивті оқытуды өткізу»).

5. Рейтинг және кері байланыс:

Кері байланыс жинау: Қатысушыларға процесті бағалау үшін сауалнамалар және талқылау форматын жақсарту бойынша ұсыныстар беріледі.

Баяндама дайындау: Ескертулер мен кері байланыс негізінде әдістемелік кеңестің немесе педагогикалық кеңестің отырысында өткізілген және ұсынылған талқылаулар бойынша баяндама жасалады. Ата-аналар мен білім алушыларды хабардар ету үшін мектеп сайттарында және әлеуметтік желілерде хаттамалар мен ұсыныстар жариялануы мүмкін.

Талқылауға арналған сұрақтардың мысалы:

- | |
|---|
| <ol style="list-style-type: none">1. Біздің мектепте толық қамтуға қандай кедергілер бар?2. Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың отбасына қалай жақсырақ қолдау көрсете аламыз?3. Мектепте жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру үшін қандай қадамдар қажет?4. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен тиімді жұмыс істеу үшін мұғалімдерге қандай ресурстар мен дайындық қажет?5. Балаларға бірлескен қолдау жасау үшін ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы байланысты қалай орнатуға болады? |
|---|

5. Қоғамдық ұйымдармен ынтымақтастық

Әлеуметтік қолдау тек мектеппен және отбасымен шектелмейді. Қоғамдық ұйымдарды тарту әлеуметтік бейімделудің мүмкіндіктерін кеңейтуге көмектеседі.

Ынтымақтастық түрлері:

- **Еріктілерді тарту:** еріктілер іс-шараларды ұйымдастыруға көмектесе алады, тәлімгер рөлін атқарады, балалардың әлеуметтенуіне жәрдемдеседі.
- **Бірлескен жобалар:** жергілікті қоғамдастықпен бірлесіп әлеуметтік, мәдени іс-шараларды, спорт жарыстарын және қайырымдылық акцияларын ұйымдастыру.
- **Жергілікті қоғамдастық ресурстарын пайдалану:** мәдени және спорт мекемелеріне қолжетімділікті қамтамасыз ету, экскурсиялар мен мәдени іс-шараларды ұйымдастыру.

6. Мектепте инклюзивті мәдениетті қалыптастыру

Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру – бұл ерекшеліктерді құрметтеп, бағалайтын мектепті құруға бағытталған жүйелі үдеріс.

Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру бойынша іс-шаралар:

- **Инклюзивті бағдарламаларды енгізу:** білім алушылар мен педагогтерді ерекшеліктерді құрметтеуге және қабылдауға үйретуге бағытталған бағдарламаларды енгізу.
- **Педагогикалық ағарту:** педагогтердің инклюзия және әлеуметтік өзара әрекеттестік мәселелері бойынша біліктілігін арттыру.

- **Мектеп дәстүрлерін қалыптастыру:** инклюзияны қолдайтын дәстүрлерді енгізу (мысалы, жыл сайынғы инклюзивті фестивальдар, конкурстар).

«КӨЗҚАРАСТЫ ӨЗГЕРТЕТІН ФИЛЬМДЕР» ЖОБАСЫ

Мақсаты: Фильмдерді бірлесіп көріп, талқылау арқылы ерекше білім беруді қажет ететін тұлғалардың өмірі туралы хабардарлықты арттыру.

Жауапты тұлғалар: әкімшілік, сынып жетекшілері, педагогтер, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинетінің мамандары, әлеуметтік педагогтер, кітапхана қызметкерлері, ата-аналар, еріктілер.

Өткізу кезеңдері:

Дайындық кезеңі (жоба басталуына бір ай қалғанда): жобаның мақсаттары мен міндеттерін анықтау, іс-шаралардың жоспары мен кестесін әзірлеу, қажетті материалдар мен ресурстарды дайындау.

Фильмдерді таңдау кезеңі:

Ұйымдастырушылар фильмдерді жоба басталардан екі апта бұрын таңдап бекітеді.

Фильмдерді көру кезеңі:

Екі апта бойы оқушылар мен педагогтер бірге фильмдерді мектептің акт залында немесе сыныптарда көру ұйымдастырылады.

Фильмдерді талқылау кезеңі:

Әр фильмнен кейін талқылау өткізіледі. Қатысушылар: мұғалімдер, педагог-психологтар және басқа мамандар. Фильмнің тақырыбы, жеке әсерлер, фильммен байланысты әлеуметтік және эмоционалды аспектілер талқыланады.

Кері байланыс кезеңі:

Қатысушылардан ауызша немесе жазбаша пікірлер жиналады. Өткізілген іс-шаралар бойынша есеп әдістемелік кеңес пен педагогикалық кеңес отырыстарында талқыланады, қатысушылардың пікірлері жинақталып, мектеп сайттарында немесе әлеуметтік желілерде жарияланады.

Фильмдердің мысалдары

«Микал» фильмі

Өз есімін жазуға да шамасы келмейтін сегіз жасар бала мектепте оқу білмегені үшін сыныптастары тарапынан мазаққа ұшырайды. Майк Джонс пен оның анасы Пэттің шынайы оқиғасына негізделген бұл фильмде Майктың

дислексиясы және анасының табандылығы мен қайсарлығының арқасында өмірлерінің қалай өзгергені әсерлі баяндалады.

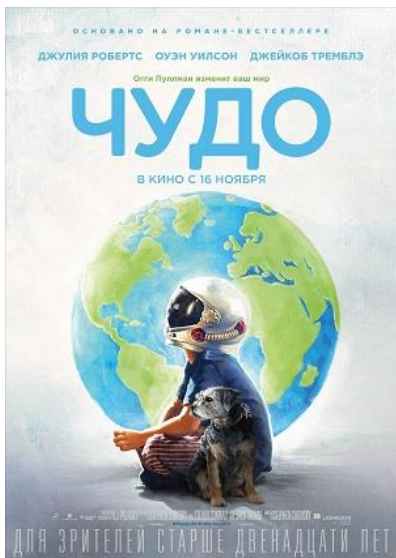


URL: <https://www.youtube.com/watch?v=p-Eycme4NFM&t=95s>

«Ғажайып» фильмі

Август «Огги» Пулман – Нью-Йорк қаласының Бруклин ауданында тұратын 10 жасар бала. Ол анасы Изабельмен, әкесі Нейтпен, әпкесі Оливиямен және Дейзи атты итімен бірге өмір сүреді. Огги сирек кездесетін бет деформациясымен дүниеге келіп, көру, сөйлеу және есту қабілетін жақсарту үшін 27 түрлі операцияны басынан өткізген. Бірінші сыныптан бастап Огги үйде оқығанымен, бесінші сыныпқа келген кезде ата-анасы оны «Бичер Преп» атты жекеменшік орта мектепке беруді ұйғарады. Оқу жылы басталар алдында Огги мектеп директоры және Джек, Джулиан, Шарлотта атты үш оқушымен танысып, мектеппен таныстыру экскурсиясына қатысады.

Мектепте Огги оқушылардың мазағына, келбетіне қатысты түрлі талқылауларға тап болып, бастапқыда ешкім онымен сөйлескісі келмейді. Дегенмен көп ұзамай Огги Джекпен дос болады, себебі оған бақылау жұмысында көмектеседі.



Мектеп саяхаты кезінде Огги мен Джекті жетінші сынып оқушылары мазалап, оларды сыныптастары қорғап қалады. Осыдан кейін Оггиге деген көзқарас өзгереді. Оқу жылының соңындағы марапаттау рәсімінде Огги өзінің табандылығы мен батылдығы үшін медальмен марапатталып, баршаға «Ғажайып» атанады.

«Мен – мұғаліммін» фильмі

Найна Матур есімді кейіпкер Туретт синдромымен ауырады. Ол мұғалім



болуды армандайды, бірақ ауруына байланысты оны еш жер жұмысқа қабылдамайды. Бір күні оған Әулие Ноткер атындағы мектепте 9 «Ф» сыныбына сабақ беру ұсынылады. Бұл сынып кедей ауданнан шыққан, тәртібі нашар балалардан тұрады. Найнаға

мектеп директоры да, 9 «А» - сыныбының мұғалімі мистер Вадиа да, тіпті балалардың өздері де сенбейді. Дегенмен түрлі қиындықтарды жеңе отырып, Найна жағдайды өз қолына алып, алға қойған мақсатына жетеді.

Фильмдерді талқылауға арналған сұрақтар

Фильмнің мазмұны бойынша сұрақтар

Фильмдегі қай сәт сізге ерекше есте қалды? Неге дәл сол сәт есте қалды?

Сіздің ойыңызша, фильм ерекше білім беруді қажет ететін адамдардың өмірі туралы не көрсеткісі келді?

Фильм сізде қандай сезімдер тудырды? Неге?

Кейіпкерлер мен олардың тәжірибесі туралы сұрақтар

Фильмдегі қай кейіпкер қандай қиындықтарды бастан кешірді деп ойлайсыз?

Сізге қай кейіпкер жақын болды және не себепті?

Егер оның орнында болсаңыз, қалай әрекет етер едіңіз?

Фильмдегі кейіпкерлердің тәжірибесінен өзіңіз үшін қандай сабақ алдыңыз?

Әлеуметтік және эмоциялық аспектілер туралы сұрақтар

Фильм ерекше білім беруді қажет ететін адамдарға деген көзқарасыңызды қалай өзгертті?

Сіздің пікіріңізше, фильмнің әлеуметтік және эмоциялық тұрғыдағы маңызды тұстары қандай?

Ерекше білім беруді қажет ететін тұлғалардың өмірін жақсарту үшін не істеуге болады деп ойлайсыз?

Қорытынды сұрақтар және кері байланыс

Фильм сіздің ерекше білім беруді қажет ететін тұлғалар туралы көзқарасыңызға қалай әсер етті?

Фильмнен кейін сізде қандай сұрақтар немесе ойлар пайда болды?

Фильмнен кейін сіз өз ортаңызда қандай өзгерістер енгізуді қажет деп санайсыз?

7. Буллинг пен кемсітушіліктің алдын алу

Буллинг пен кемсітушілік – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың әлеуметтенуіне үлкен кедергі келтіретін мәселелер. Мұндай жағдайларды анықтап қана қоймай, олардың алдын алу үшін де кешенді шараларды қолдану қажет.

Буллингтің алдын алу бағыттары:

Буллингке қарсы бағдарламалар: агрессияны анықтау, зардап шеккендерді қорғау және агрессорлармен жұмыс жүргізуге бағытталған арнайы бағдарламаларды енгізу.

Психологиялық қолдау жүйесі: балаларға психологиялық көмек көрсету үшін мектепте психологтер мен әлеуметтік педагогтердің қолжетімді болуын қамтамасыз ету.

Буллингтің алдын алуға арналған тренингтер: сынып сағаттары, тренингтер өткізу арқылы буллингтің алдын алу, жанжалдарды шешу дағдыларын үйрету.

Осы шараларды жүзеге асыру арқылы буллинг пен кемсітушіліктің алдын алып, балалардың мектепте жайлы және қауіпсіз ортада оқып, дамуына ықпал етіледі.

«АУТИЗМ – БІЗДІҢ ЖАНЫМЫЗДА» ЖОБАСЫ

Іске асыру кезеңдері:

Дайындық кезеңі (оқиғадан 1-2 апта бұрын):

Жұмыс тобын құру (мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, психологтер, ата-аналар).

Іс-шаралардың тақырыптары мен форматтарын үйлестіру.

Алдағы апта туралы ақпаратты тарату: плакаттар, мектеп сайтындағы хабарландырулар, әлеуметтік желілер.

Жергілікті үкіметтік емес ұйымдармен, аутистік спектр бұзылыстары бар балалардың ата-аналарымен, мамандармен (мысалы, психологтер мен логопедтермен) ынтымақтастықты ұйымдастыру.

Әдістемелік материалдарды дайындау (ақпараттық брошюралар, презентациялар, бейнероликтер).

Іс-шара апталығы:

1-күн – Аптаның ашылуы: Аутизмге кіріспе

Тақырыптары: «Аутизм дегеніміз не?», «Мифтер және шындық», «Аутизмді қалай тануға болады».

Формат: жалпы мектептік жиын, мектеп психологінің немесе маманның презентациясы, қысқаша бейнероликтер көрсету, ата-аналармен дөңгелек үстел.

2-күн – Оқыту және қосу күні

Тақырыптары: «Мектепте аутистік спектр бұзылыстары бар балаларды қолдау әдістері», «Инклюзивті тәжірибе».

Формат: мұғалімдерге арналған интерактивті шеберлік сабақтары, оқу бағдарламаларын бейімдеу бойынша семинар, инклюзивті сабақтарды өткізу.

3-күн – Зейін және эмпатия

Тақырыптар: «Аутистік спектр бұзылыстары бар сыныптасына қалай қолдау көрсету керек», «Эмпатия және өзара түсіністік».

Іс-шараның форматы: ойын тренингтері, балаларға арналған интерактивті сабақтар, қабылдаудағы айырмашылықтар тақырыбына симуляциялық ойындар.

4-күн – Ата-аналармен жұмыс

Тақырыптар: «Аутизмі бар баланың мектепке бейімделуіне қалай көмектесуге болады», «Аутизмі бар балалардың білім алу құқығы».

Формат: ата-аналарға арналған кеңестер, мұғалімдермен ашық кездесулер, мамандардың дәрістері.

5-күн – Демалыс күндерін аяқтау: қорытындылау

Тақырыптары: «Нәтижелер мен қорытындылар», «Мектептегі инклюзивті дамытудың жолдары».

Формат: ерекше білім беруді қажет ететін балалардың шығармашылық жұмыстарының мектептегі көрмесі, балалар мен ата-аналардың қойылымдары, қорытындылау жұмыстары үшін дөңгелек үстел ұйымдастыру.

Қорытынды кезең (апта соңынан кейін):

Қатысушылардан кері байланыс (мұғалімдерге, оқушыларға, ата-аналарға арналған сауалнамалар).

Өткізілген іс-шараларды талдау.

Мектептегі инклюзивті тәжірибені жетілдіру бойынша алдағы қадамдарды әзірлеу.

Ұйымдастыру формалары: дәрістер мен презентациялар, шеберлік сабақтары, бейнежазбаны қарау, содан кейін талқылау, шақырылған сарапшылармен дөңгелек үстелдер, тақырып бойынша сынып сағаттары, интерактивті ойындар мен әрекеттер, шығармашылық жұмыстардың көрмелері.

Орындау бойынша нұсқаулар:

Мақсаттарды белгілеу. Жобаның негізгі мақсаты – оқушыларды, ата-аналарды және мұғалімдерді аутистік спектр бұзылыстарының ерекшеліктері туралы хабардар ету, эмпатияны дамыту және инклюзивті мектеп ортасын құру туралы айту.

Бағдарламаны әзірлеу: аптаның әрбір күніне оқиғалар тақырыбын, жауапты тұлғаларды және іс-шараның форматын қамтитын егжей-тегжейлі жоспарды алдын-ала дайындау маңызды.

Материалдарды дайындау: бейнероликтер, презентациялар, үлестірмелі материалдар, буклеттер мен мұғалімдерге арналған нұсқаулықтар, сонымен қатар сабақ сценарийлерін дайындау қажет.

Жауапкершілікті тағайындау: тиімді үйлестіруді қамтамасыз ету үшін әртүрлі әрекеттерге жауапкершілікті тағайындаңыз.

Қатысуды қамтамасыз ету: білім беру процесінің барлық қатысушыларын белсендіру маңызды (оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар) және өзара әрекеттестіктің әртүрлі формаларын ұсыну.

Нәтижелерді бағалау: мектептің инклюзивті мәдениетін жақсарту бойынша пікірлер мен ұсыныстарды жинау арқылы жобаны аяқтаңыз.

3. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға арналған қолдау бөлмелері білім беру ұйымдарындағы әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларға психологиялық-педагогикалық, коррекциялық және әдістемелік қолдау көрсетуге арналған арнайы жабдықталған бөлмелер.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау кабинеттері не үшін қажет?

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері осындай балаларды тәрбиелеу, дамыту және әлеуметтендіру үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ету мақсатында жалпы білім беру ұйымдарында құрылады. Кеңселердің қызметі мыналарға бағытталған:

- қолжетімді білім беру ортасын құру;
- жеке қолдау көрсету;
- мектепте инклюзивті құндылықтарды насихаттау.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинетін қалай құруға болады: ұйымдастыру мәселелері, жүзеге асыру

Жабдыктандыру, құрал-жабдықтар

Сыныптың жабдықталуы білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруы керек, атап айтқанда:

- Тірек-қимыл аппараты бұзылыстары бар білім алушылар арнайы жабдықтардың (пандустар, тұтқалар, көтергіш құрылғылар, лифт) көмегімен мектепке және оқу кабинетіне кіре алатындай мүмкіндікке ие болуы тиіс; көру қабілеті зақымдалған білім алушылар үшін тактильді жолақтар, тактильді көрсеткіштер және басқа да тиісті бейімделген құралдар қарастырылуы қажет; есту қабілеті зақымдалған білім алушылар үшін визуалды кестелер, дыбысты күшейтетін аппараттар ұсынылуы тиіс.

- Оқу кабинеттерінде арнайы жабдықталған оқу орны (үстел, орындық) қамтамасыз етілуі тиіс, сондай-ақ арбамен қозғалатын оқушылар үшін ортақ пайдалануға арналған орындар (дәретхана, асхана) бейімделуі қажет;

- Кабинеттерде ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға арналған бағдарламалармен жабдықталған компьютерлер, интерактивті панельдер сияқты техникалық оқыту құралдарының болуы қамтамасыз етілуі тиіс;

- Білім алушылардың әртүрлі білім беру қажеттіліктеріне бейімделген оқу және әдістемелік материалдардың қолжетімді болуы қамтамасыз етілуі тиіс;

- Мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың (тірек-қимыл аппараты, есту, көру, сөйлеу қабілеті зақымдалған) білім алушыларға техникалық көмекші (компенсаторлық) құралдар мен арнайы көлік құралдарының болуы.

Білім беру ұйымдары «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығына сәйкес инклюзивті білім беру үшін жағдай жасайды.

Қазақстандағы қолдау кабинеттерін жабдықтау бойынша талаптар мен ұсыныстарды қарастыра келе, ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін қолайлы және функционалды жағдай жасауға әлемнің басқа елдері де үлкен көңіл бөлетінін атап өткен жөн. Әртүрлі елдердегі қолдау кабинеттерін жабдықтау мысалдары халықаралық тәжірибені бағалауға және отандық білім беру жүйесіндегі озық тәжірибені енгізуге мүмкіндік береді.

Осы әдістемелік ұсынымдардың қосымшасында қазіргі заманғы талаптар мен инновациялық тәсілдер ескеріліп жабдықталған қолдау кабинеттерінің көрнекі мысалдары ұсынылған (1-қосымша).

Кадрлық қамтамасыз ету. Кабинетте келесі мамандар жұмыс істейді:

- Педагог-психолог;
- Мұғалім-дефектолог;
- Логопед;
- Әлеуметтік педагог;
- Педагог-ассистенттер.

Жалпы білім беретін мектептердегі ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау кабинеттерінің жұмыс бағыты мыналар:

Диагностика және түзету жұмыстарын жүргізу – мамандар баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін талдап, білім беру үдерісін бейімдеу бойынша пән мұғалімдеріне арналған ұсынымдар әзірлейді.

Психологиялық-педагогикалық қолдау – мамандар педагогтерге, ата-аналарға және оқушылардың өздеріне кеңес беру жұмыстарын жүргізеді, сондай-ақ танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды дамытуға бағытталған жеке және топтық сабақтар өткізеді.

Психологиялық-педагогикалық қолдау алгоритмі

Психологиялық-педагогикалық қолдау келесі кезеңдерді қамтиды

- оқу, тәрбиелеу және дамытудағы *қиындықтарды анықтау*, сондай-ақ білім алушылардың, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім берудегі ерекше қажеттіліктерін анықтау;
- мұғалімдерге және оқушылардың отбасыларына, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға тиімді білім беру жағдайларын жасау үшін *консультациялық-әдістемелік көмек көрсету* ;
- білім алушыларды/оқушыларды, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды табысты оқыту, дамыту және әлеуметтендіру үшін *әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық жағдайлар жасау* .

Психологиялық-педагогикалық қолдау ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде жүзеге асырылады :

- 1 мұғалімдердің *сыныпта* оқушыларға қатысты оқытудың жеке және сараланған тәсілдерін қолдана отырып;
- 2 жеке даму бағдарламаларын пайдалана отырып, қолдау кабинетінің мамандары;
- 3 сыртқы мамандарды (сурдопедагог, тифлопедагог, клиникалық психолог) тарта отырып, сондай-ақ басқа мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу арқылы *білім беруді ұйымдастыру* .

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдаудың шарттары:

- Жеке тәсіл
- Пәнаралық ынтымақтастық
- Инклюзивті білім беру ортасын құру

Қолдау нысандары:

- Жеке сабақтар/топпен/жүппен
- Мұғалімдер мен ата-аналарға кеңес беру
- Психологиялық-педагогикалық тренингтер

Процесті ұйымдастыру кезеңдері:

1. **Сабақ барысында** мұғалім оқушының оқу ісіне деген қатынасын, уәжін, қызығушылықтарын, мінез-құлқын талдайды және оның ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтайды; осы талдау негізінде оқытудың дараландырылған және сараланған тәсілдеріне сүйене отырып, қолдау көрсету стратегиясын айқындайды.

2. **Қолдау кабинетінде** психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандары мұғалімдер және ата-аналармен бірлесе отырып жеке қолдау бағдарламасын әзірлейді, баланың дамуын үнемі бақылап отырады, ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеудің әдіс-тәсілдерін түзетіп, нақтылап отырады.

3. **Мектеп деңгейінде:** ерекше жағдайларда, кәсіби кеңес қажет болған кезде, мектепте жоқ сыртқы мамандар (клиникалық психолог немесе басқа да мамандар, мысалы, сурдопедагог, тифлопедагог) тартылуы мүмкін. Сонымен қатар баланы кешенді қолдаумен қамтамасыз ету мақсатында осы деңгейде басқа да мүдделі ұйымдар (реабилитациялық орталықтар, аутизм орталықтары, кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтары, қоғамдық бірлестіктер, ассоциациялар, үкіметтік емес ұйымдар және инклюзия мәселелерімен айналысатын өзге де мекемелер) тартылуы мүмкін.



Қолдау бөлмелері барлық балаларға қолжетімді, соның ішінде:

1) **Мінез-құлықтық және эмоциялық мәселелермен,** сондай-ақ отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, сынып ұжымындағы қиындықтар, бала мен ата-ана арасындағы және отбасішілік қарым-қатынастар сияқты қолайсыз психологиялық факторлармен байланысты жағдайлар.

2) **Әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, тілдік және мәдени сипаттағы кедергілермен байланысты жағдайлар,** мысалы, әлеуметтік қауіпті отбасылардан шыққан балалардың педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалуы, әлеуметтік бейімделуде қиындық көріп жүрген балалар (мысалы, босқын, мигрант немесе қандас отбасыларынан шыққан балалар).

3) **Мүмкіндіктері шектеулі балалар** (есту, көру, зият, сөйлеу қабілеттерінде бұзылыстары бар, тірек-қимыл аппараты бұзылыстары бар, психикалық дамудың тежелуі және эмоциялық-ерік бұзылыстары бар).

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау кабинеттеріндегі жұмыс мазмұны



1. Оқу жоспары мен оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер: типтік оқу бағдарламаларын бейімдеу, жеке оқу жоспарларын/бағдарламаларын дайындау.

2. Оқыту нәтижелерін (оқушы жетістіктерін) икемді бағалау: оқушының жеке мүмкіндіктері мен жүзеге асырылатын оқу бағдарламасының мазмұнын ескере отырып, бақылау тапсырмалары мен бағалау критерийлерін таңдау.

3. Оқушының ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып оқытудың вариативті, арнайы және альтернативті әдістерін қолдану: тапсырмалардың көлемін, санын азайту, тапсырмалардың орындау уақытын қысқарту немесе ұлғайту, оқу тапсырмаларын жеңілдету, қысқа және сатылы нұсқаулықтарды қолдану, тапсырмаларды дауыстап айту, тапсырмалардың орындау үлгілерін, анықтамалық материалдарды, кестелерді ұсыну.

4. Мұғалімдердің, психологтердің және арнайы педагогтердің ерекше қиындықтары бар (қабылдау, есте сақтау, зейін, праксис) оқушылармен жұмыс жасауда баламалы оқыту әдістері мен технологияларын қолдануы: ғаламдық оқу әдісі, Нумикон әдісі, Монтессори жүйесі арқылы санауды үйрету.

5. Оқулықтарды, оқу-әдістемелік құралдарды бейімдеу, жеке оқу-әдістемелік кешендерді дайындау. Көру қабілеті зақымдалған балалар үшін арнайы оқулықтар, жұмыс дәптері мен оқу-әдістемелік кешендер қолданылады (үлкен басылған кітаптар; Брайль қарпімен басылған оқу құралдары; рельефтік сызбалар, схемалар, арнайы муляждар); есту қабілеті зақымдалған білім алушылар үшін – таңбаларды қолданатын оқу құралдары

(ым-ишара тілі); зияты зақымдалған балалар үшін – субтитрлері бар бейнематериалдар, компьютерлік оқу бағдарламалары.

6. Оқыту формасын таңдау мүмкіндігін қамтамасыз ету. Білім беру ұйымдарында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу жалпы білім беретін сыныпта, жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныбында, арнайы мектепте (ата-аналардың келісімімен және ПМПК-ның ұсынысы бойынша), сондай-ақ дәрігерлік-консультациялық комиссияның (ДКК) қорытындысы негізінде үй жағдайында жүзеге асырылады.

Қолдау кеңсесі мамандарының лауазымдық міндеттері



Педагог-психолог

- Оқушылардың психологиялық диагностикасын жүргізеді.
- Оқушылармен консультациялар, жеке, топтық және топтық дамыту сабақтарын өткізеді.
- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып оқыту және дамыту бойынша мұғалімдерге ұсыныстар береді.
- Оқушыларға, мұғалімдерге және ата-аналарға оқу қиындықтарымен байланысты психологиялық мәселелерді шешуде кеңестер береді.

Арнайы білім беру мұғалімі

- Білім беру бағдарламасын баланың жеке қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне қарай бейімдейді.
- Жеке және топтық түзету сабақтарын жүргізеді.
- Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс жасауда мұғалімдерге көмек пен қолдау көрсетеді.

Логопед

- Сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау және түзету.
- Жеке сөйлеу бағдарламаларын жасау.

- Сөйлеуді дамыту мәселелері бойынша ата-аналармен және мұғалімдермен өзара әрекеттесу.

Әлеуметтік педагог

- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды әлеуметтендіруге көмек көрсету.
- Ата-аналармен және сыртқы ұйымдармен өзара әрекетті ұйымдастыру.
- Сынып жетекшісімен бірге баланың дамуының әлеуметтік жағдайын зерттеу. Баланы оқыту мен тәрбиелеу жағдайларын бақылау.
- Білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау.
- Әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың міндеттерін, формаларын, әдістерін тұжырымдау, сонымен қатар баланың жеке және әлеуметтік мәселелерін шешу жолдарын анықтау.
- Білім алушылардың жеке құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыруға бағытталған әлеуметтік қорғау мен қолдауды қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау.
- Білім беру ұйымдарында және олардың тұрғылықты жері бойынша білім алушыларды тәрбиелеу, оқыту, дамыту және әлеуметтік қорғау бойынша іс-шаралар кешенін жүргізу.

[!] Педагог-психологтің немесе әлеуметтік қызметкердің көмегіне мұқтаждық баланың білім алу қажеттіліктерін қолдау кеңсесінің мамандары жүргізетін алқалы бағалау негізінде анықталады.

Педагог-ассистент

- Баланың оқу іс-әрекетіне көмек көрсету.
- Білім беру ортасына бейімделуге көмектесу.
- Мектептегі күнделікті іс-шараларға қолдау көрсету.



Педагог-ассистенттің қызметтері психологиялық физикалық дамуы мен мінез-құлқында бұзылыстары бар білім алушыларға ПМПК-ның ұсынымдары негізінде тұрақты түрде көрсетіледі.



Психологиялық-педагогикалық қолдап отыру отырысының шешімімен сыныпта жеңіл мінез-құлық проблемалары мен бейімделу қиындықтары бар білім алушыларға педагог-ассистенттің қызметтері тек төрттен біріне ұсынылады. Педагог-ассистенттің көмегіне одан әрі қажеттілікті ПМПК айқындайды.

Мектеп директоры бұйрық шығарады және психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру туралы Ережені бекітеді, көмекші кеңсе мамандарының құрамы мен лауазымдық міндеттерін бекітеді, пәнаралық негізде педагогтер мен мамандардың біліктілігін арттыруға жағдай жасайды.

Директордың орынбасарлары білім алушылардың білім беру қажеттіліктерін бағалау процесін ұйымдастырады, білім беру қажеттіліктерін бағалау кезеңінде және білім алушыларды, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау процесінде мұғалімдердің, мамандардың және ата-аналардың өзара әрекетін үйлестіреді. Сондай-ақ олар психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін мамандардың құжаттарын жинақтау мен қалыптастыруды бақылайды.

Сынып жетекшілері пән мұғалімдері мен ата-аналардың өзара әрекетін ұйымдастырады, әлеуметтік педагогпен бірге баланың дамуының әлеуметтік жағдайын талдайды, сабақ уақытында және сабақтан тыс уақытта қолайлы эмоционалдық-психологиялық климатқа жағдай жасайды.

Мұғалімдер оқушылардың жеке қабілеттерін, қызығушылықтарын, бейімділіктері мен қажеттіліктерін талдайды, оқу бағдарламасын меңгерудегі қиындықтарды анықтау үшін олардың оқу жетістіктерін бақылайды, ата-аналармен кеңеседі, білім алушылардың, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жеке ерекшеліктеріне қатысты кәсіби этиканы және құпиялылықты сақтайды, қажет болған жағдайда психологтерден, әлеуметтік қызметкерлерден немесе арнайы педагогтерден кеңес алады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинетінің жұмысын жоспарлау

Жылдық және тоқсандық жоспарлау:



Жылдық жоспарлау оқу жылының стратегиялық міндеттерін, негізгі іс-шараларды және жұмыстың негізгі бағыттарын қамтиды.

Тоқсандық жоспарлау тапсырмалардың орындалуын нақтылайды және егжей-тегжейлі көрсетеді. Сонымен қатар нақты іс-шаралар мен олардың орындалу мерзімдерін қамтиды.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинеті жұмысының жылдық жоспары

1. Қолдау кабинетінің мақсаттары мен міндеттерін анықтау.

Қолдау кабинетінің жыл сайынғы мақсаты – ерекше білім беруді қажет ететін балаларды тәрбиелеу және әлеуметтендіру үшін қолайлы жағдайлар жасау, сондай-ақ олардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету.

Мынадай міндеттері бар:

- Әр балаға жеке тәсілмен жағдай жасау.
- Инклюзивті білім беруді енгізуде педагогикалық ұжымға қолдау көрсету.
- Диагностикалық әдістер мен түзету жұмыстарын жетілдіру.
- Баланы қолдауға кешенді көзқарас үшін ата-аналармен және сыртқы мамандармен өзара әрекеттесуді дамыту.

2. Жұмысты қолдау бағдарламаларын әзірлеу және бекіту. Оқу жылының басында ерекше білім беруді қажет ететін барлық балалар үшін жұмыс бағдарламаларын әзірлеп бекіту қажет. Бұл бағдарламаларға мыналар жатады:

- Жеке оқу маршруттары.
- Бейімделген оқу материалдарын таңдау және пайдалану.
- Түзету және дамыту сабақтарын жоспарлау.
- Күтілетін нәтижелер мен жетістіктерді бағалау критерийлері

¶ 3. Диагностика мен түзету сабақтарының кестесін қалыптастыру.

Балалардың денсаулығы мен даму жағдайын бақылау мақсатында жүйелі диагностикаларды, сондай-ақ дағдыларды жетілдіруге және дамуға бағытталған түзете дамытушы оқыту сабақтарын қамтитын егжей-тегжейлі кесте құру маңызды. Кесте әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеруі үшін икемді болуы тиіс және келесі тармақтарды қамтуы қажет:

Әр жартыжылдықтың басында және соңында жүргізілетін диагностика;
Анықталған қиындықтарға сәйкес ұйымдастырылатын түзете дамытушы оқыту сабақтары;

Білім алушылардың әртүрлі санаттарына бейімделген әдістер мен тәсілдердің әртүрлілігі.

¶ 4. Мұғалімдермен, ата-аналармен және сыртқы ұйымдармен өзара әрекеттесуді жоспарлау.

Кабинет жұмысының маңызды аспектісі – оқу процесінің әртүрлі қатысушыларымен тығыз қарым-қатынас жасау болып. Жасалуы қажет:

- Балалардың жеке білім беру қажеттіліктерін талқылау үшін мұғалімдермен тұрақты кеңестер және кездесулер ұйымдастырыңыз.
- Балалардың даму динамикасы туралы ақпарат беру үшін оқушылардың ата-аналарымен тұрақты кездесулер ұйымдастыру.
- Балалармен кешенді жұмыс жасау үшін басқа білім беру ұйымдарының мамандарымен (психологтер, дефектологтар, логопедтер), сондай-ақ денсаулық сақтау мекемелері мен әлеуметтік қызмет көрсету ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасау.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеті жұмысының тоқсандық жоспары

¶ 1. Оқу жетістіктеріне аралық бақылау жүргізу. Оқу жылы барысында білім алушылардың оқу жетістіктерін аралық бақылауды ұйымдастыру маңызды. Бұл келесілерді қамтуы мүмкін:

- Даму процесіндегі проблемалық аймақтарды анықтау.

- Білім беру бағдарламаларын түзету бойынша ұсыныстармен ата-аналар мен мұғалімдерге есептер дайындау.
- Негізгі оқу бағыттары бойынша жетістіктерді бағалау.

¶ 2. Жеке қолдау бағдарламаларын түзету. Аралық мониторинг нәтижелеріне қарай жеке қолдау бағдарламалары түзетулерді талап етуі мүмкін. Оларға мыналар жатады:

- Егер бала жыл басында белгіленген нәтижелерге қол жеткізсе, мақсаттар мен міндеттерді өзгерту;
- Егер бұрын таңдалған стратегиялар қажетті нәтиже бермесе, баламен жұмыс істеу әдістеріне өзгертулер енгізу;
- Анықталған қиындықтарға жауап ретінде оқу жоспары мен материалдарын бейімдеу.

¶ 3. Мұғалімдерге арналған семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру. Мұғалімдерге инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істеу үшін олардың біліктілігін арттыру мақсатында тұрақты тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру маңызды. Сабақтарға арналған тақырыптар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудың тәсілдері.
- Білім беру ресурстары мен оқыту тәжірибесін өзгерту.
- Инклюзивті тәжірибені дамыту: ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеудің психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері.
- Инклюзивті мәдениетті, инклюзивті саясатты және ата-аналармен ынтымақтастықты дамыту.

¶ 4. Білім алушылардың даму динамикасын талдау және жұмыс әдістерін түзету. Оқу жылы ішінде әр баланың даму динамикасын үнемі қадағалап, талдау қажет:

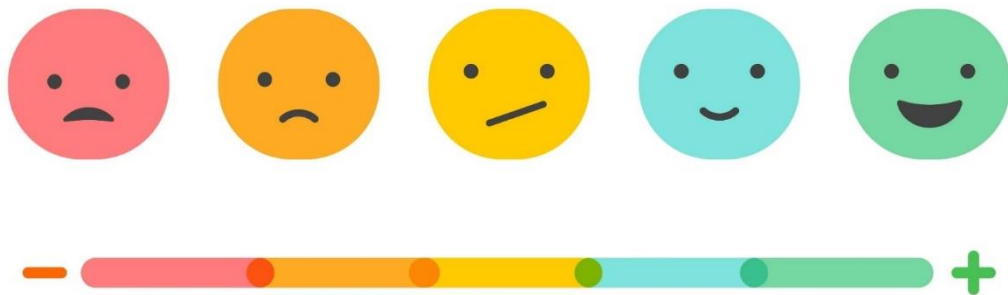
- Оқу жетістіктеріндегі өзгерістер.
- Түзету және дамыту сабақтарындағы үлгерім.
- Психологиялық және әлеуметтік бейімделу нәтижелері.

Алынған деректер негізінде жұмыс әдістері түзетіледі, оның ішінде:

- Оқытудың стратегиялары мен тәсілдерін өзгерту.
- Әртүрлі әрекеттер арасында уақытты қайта бөлу.
- Жаңа әдістерді немесе мамандарды балалармен жұмыс процесіне кіріктіру.

Осылайша, жыл сайынғы және тоқсан сайынғы жоспарлау көмекші кабинеттің жұмысын ұйымдастыруға ғана емес, сонымен қатар білім беру процесіндегі өзгерістерге икемді түрде жауап беруге, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қажетті көмек пен қолдау көрсету арқылы олардың мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік береді.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинетінің тиімділігін бағалау



Тиімділікті бағалау үшін келесі көрсеткіштер енгізіледі:

- оқушылардың даму динамикасы;
- баланың мектеп ортасына бейімделу деңгейі;
- ата-аналар мен мұғалімдердің қолдау кабинетіне көңілдерінің толуы.

Мұнда қолдау кабинетінің тиімділігін бағалауға арналған нақты көрсеткіштердің мысалдары келтірілген: ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау:

1. Оқушылардың даму динамикасы:

- Оқу үлгеріміндегі өзгерістер (мысалы, бағалардың жоғарылауы немесе бағдарлама талаптарына сәйкес ілгерілеу).
- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту (мысалы, бала сыныптастарымен белсенді араласып, топтық жұмысқа қатыса бастады).
- Өз-өзіне қызмет көрсету және тұрмыстық дағдыларды жақсарту (мысалы, бала тапсырмаларды өз бетінше көбірек орындай бастады).
- Оқуға деген мотивацияның жоғарылауы (мысалы, сабаққа келмеуін азайтты, бала сабаққа жиі қатысуға ниет білдіре бастады).

2. Баланың мектеп ортасына бейімделу деңгейі:

- Жанжалды мінез-құлық пен стресстік жағдайлардың жиілігін азайту.
- Араласатын достарының санын көбейту немесе сыныптастарымен жақсы қарым-қатынас жасау.
- Мектептегі іс-шараларға белсенді қатысу (олимпиадалар, жарыстар, сыныптан тыс іс-шаралар).
- Эмоционалды жағдайдағы оң өзгерістер (мысалы, баланың алаңдаушылығы төмендеп, тақтада сенімдірек жауап береді).

3. Ата-аналар мен мұғалімдердің қолдау кабинеті жұмысына қанағаттануы:

- Ата-аналардың пікірі олардың баласының тәуелсіз, сенімді және ынталы болғаны.
- Түзету сабақтарының тиімділігін мұғалімдердің бағалауы (мысалы, оқудағы және мінез-құлықтағы жетістіктердің болуы).
- Бала дамуының өзгерістері, қолдау кабинетпен және мамандармен өзара әрекеттесудің ыңғайлылығы туралы сұрақтары бар ата-аналар мен мұғалімдерге сауалнама жүргізу.

- Ата-аналар мен педагогтер тарапынан кеңес алуға сұраныстар санының болуы, олардың кабинет жұмысына қызығушылық танытатынын көрсетеді.

Оқу үлгеріміндегі өзгерістерді келесі құралдар мен әдістер арқылы көрсетуге болады:

1. Бағаларды салыстырмалы талдау

- **Қай жерде көрсету керек:** мектептің есептерінде, презентацияларда, аналитикалық есептерде.

- **Қалай көрсету керек:**

- ✓ Іс жүргізуге дейінгі және кейінгі бағалау динамикасы бар кестелер.

- ✓ Оқу үлгерімін жақсарған балалардың процентін көрсететін диаграммалар.

Мысал кесте

Кезең	Математикадан орташа балл	Оқу бойынша орташа балл	Жазу бойынша орташа балл
қыркүйек	2.8	3.0	2.5
қаңтар	3.4	3.6	3.0
мамыр	4.0	4.2	3.8

2. Педагогикалық диагностиканың нәтижелері

- **Қайда көрсету керек:** білім алушы портфолиосында, жеке даму жоспарларында.

- **Қалай көрсету керек:**

- ✓ Мұғалімнің бақылау карталарын пайдаланыңыз.

- ✓ Белгілі бір тақырыптарды меңгерудегі жетістіктерді белгілеңіз.

3. Тесттер мен тапсырмаларды талдау

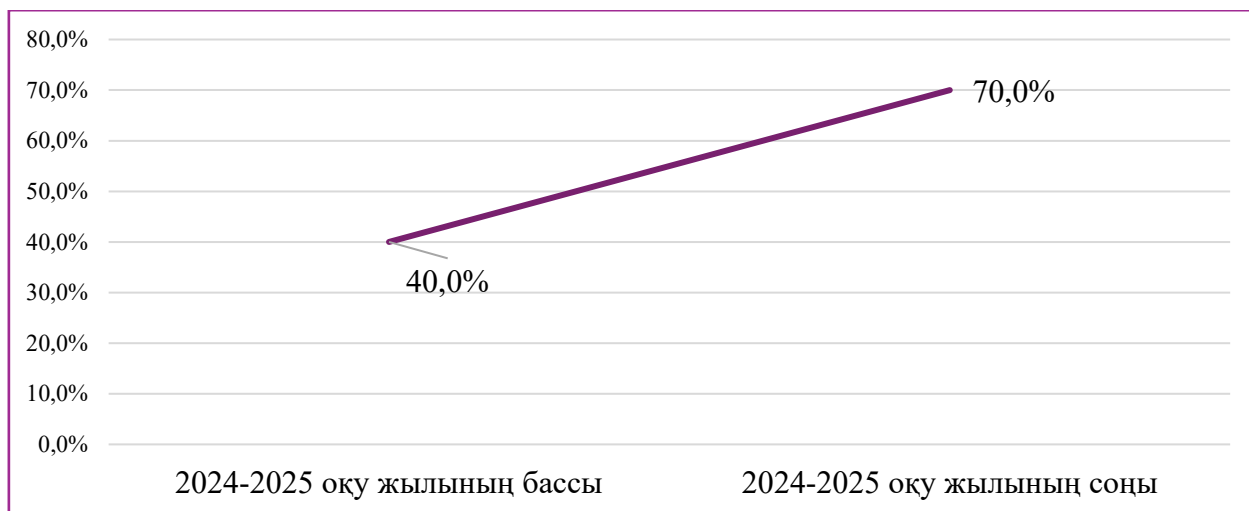
- **Қайда көрсету керек:** қолдау кабинетінің жұмысы туралы есептерде, мұғалімдер кеңесінде.

- **Қалай көрсету керек:**

✓ Жыл басындағы және аяғындағы сынақ нәтижелерінің салыстырмалы графиктері.

✓ Бағдарламаны белгілі бір деңгейде меңгерген білім алушылар саны.

Графиктің мысалы: Негізгі деңгейлік тапсырмаларды орындаған оқушылардың үлес салмағының динамикасы.



4. Мұғалімдердің кері байланысы

- **Қай жерде көрсету керек:** сауалнамаларда, әдістемелік ұсыныстарда, жұмыс нәтижелері туралы есептерде.

- **Қалай көрсету керек:**

- ✓ Баланың оқу іс-әрекетіндегі өзгерістер туралы сұрақтармен мұғалімдер арасында сауалнама жүргізу.

- ✓ Білім алушылардың белсенділігінің артқаны, өзіне сенімді бола бастағаны және қиындықтарды жиі бастан кешіргені туралы құнды пікірлер.

Бұл кешенді тәсіл қолдау кабинетінің жұмыс нәтижелерін сенімді түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Бұл сауалнамалар әртүрлі тараптардан деректер жинауға мүмкіндік береді және қолдау кабинеті жұмысының нәтижелерін көрнекі түрде көрсетуге көмектеседі.

Мұғалімдерге арналған сауалнама (оқушылардың үлгерімі туралы)

Мақсаты: қолдау кабинетімен жұмыс жасағаннан кейін баланың даму динамикасын бағалау.

Білім алушының толық аты-жөні: _____

Сынып: _____

Пән: _____

1. Оқушының оқу үлгерімі қалай өзгерді?

- ☐ Айтарлықтай жақсарды
- ☐ Аздап жақсарды
- ☐ Ешқандай өзгерістер жоқ
- ☐ Аздап нашарлады
- ☐ Айтарлықтай нашарлады

2. Оқу іс-әрекетінде қандай өзгерістер байқалады? (бірнеше жауапты таңдауға болады)

- ☐ Материалды жақсы түсінеді
- ☐ Тапсырмаларды тезірек орындайды
- ☐ Сабақта белсенділігі арта түсті
- ☐ Жұмысты өз бетінше орындайды
- ☐ Жазу дағдыларын жетілдірілді
- ☐ Оқу дағдылары жақсарды

3. Сабақта оқушының мінез-құлқы қалай өзгерді?

- ☐ Зейінді бола бастады
- ☐ Алаңдауды азайтты
- ☐ Пәнге көбірек қызығушылық танытады
- ☐ Ешқандай өзгерістер жоқ

4. Қолдау кабинеті жұмысының баланың дамуына әсерін қалай бағалайсыз?

- ☐ Өте позитивті
- ☐ Оң
- ☐ Бейтарап
- ☐ Тиімсіз

5. Пікірлеріңіз, ұсыныстарыңыз:

[illegible]

Ата-аналарға арналған сауалнама (баладағы өзгерістер туралы)

Мақсаты: Ата-аналар кабинетте сабақтан кейін қандай өзгерістер байқағанын бағалау.

Ата-анасының толық аты-жөні: _____

Баланың толық аты-жөні: _____

Сынып: _____

1. Балаңыздың оқуындағы жақсартуларды байқайсыз ба?

- ☐ Иә, маңызды өзгерістер бар
- ☐ Иә, аздаған өзгерістер бар
- ☐ Ешқандай өзгерістер жоқ
- ☐ Керісінше қиындай түсті

2. Бала қандай бағыттарда жетістіктерге жетті? (бірнеше нұсқаны таңдауға болады)

- ☐ Жақсырақ оқиды және жазады
- ☐ Үй тапсырмасын жеңіл орындайды
- ☐ Оқуға деген қызығушылығы артты
- ☐ Өз біліміме сенімді бола бастады
- ☐ Мұғаліммен және сыныптастармен қарым-қатынас жасау дағдылары жақсарды

3. Балаңыздың үйдегі мінез-құлқы қалай өзгерді?

- ☐ Ұйымшыл болды
- ☐ Сәтсіздіктерге сабырлырақ әрекет етеді
- ☐ Үй тапсырмасын ықыласпен орындайды
- ☐ Ешқандай өзгерістерді байқамадым

4. Қолдау кеңсесіне қаншалықты көңіліңіз толады?

- ☐ Толығымен қанағаттандым
- ☐ Қанағаттанарлық
- ☐ Қанағаттанбаймын
- ☐ Толықтай көңілім толмады

5. Сіздің тілектеріңіз немесе пікірлеріңіз:

[illegible]

Оқушыға арналған сауалнама (оның сезімі туралы)

Мақсаты: баланың өзі оқуын қалай бағалайтынын және кабинет қолдауын білу.

Аты-жөні: _____

Сынып: _____

1. Биылғы оқу жылы саған қалай өтті?

☐ Бұрынғыдан оңайырақ

☐ Бұрынғыдай

☐ Қиынырақ

2. Сабақтарды бұрынғыға қарағанда жақсырақ орындай бастағаныңды сезесің бе?

☐ Иә, әлдеқайда жақсы

☐ Иә, сәл жақсырақ

☐ Ешқандай өзгерістер жоқ

☐ Қиынырақ бола түсті

3. Қандай пәндерді меңгеру жақсырақ бола бастады?

4. Жақсырақ оқуға не көмектеседі? (бірнеше таңдауға болады)

☐ Мұғалімнің көмегі

☐ Сыныптағы сабақтар

☐ Ата-ананың қолдауы

☐ Менің жеке жұмысым

5. Жақсырақ оқуға тағы не көмектеседі?

The background of the page is decorated with various school supplies. There are several pencils in different colors: yellow, blue, and orange. There are also paper clips in yellow, red, and green. The items are scattered across the page, with some appearing to be floating or falling. The text is centered in a white box with a black border.

**АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ
МҮМКІНДІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРҒА
ҚОЛДАУ БОЙЫНША
ТӘЖІРИБЕЛЕРІНІҢ ТАБЫСТЫ
ТӘЖІРИБЕСІНІҢ МЫСАЛДАРЫ**

«№36 орта мектебі» КММ-ның Инклюзивті қолдау кабинетінің тәжірибесі

Аталған тәжірибе – ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастырудың құнды үлгісі. Өскемен қаласындағы «№36 орта мектеп» КММ-де инклюзивті білім берудің қолдау кабинетін ашу – әртүрлі даму бұзылыстары бар балаларды оқыту мен қолдаудың заманауи тәсілдеріне сай келетін инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыру жолындағы маңызды қадам. Бұл тәжірибе мұндай кабинеттері бар немесе оларды ашуды жоспарлап отырған білім беру ұйымдары үшін бағыт-бағдар бола алады.

Заманауи жабдықтармен және арнайы аймақтармен жабдықталған кабинет ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды тиімді оқытуға, сондай-ақ психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуге қолайлы жағдай жасайды. Педагог-ассистенттермен жолға қойылған жүйелі жұмыс, ата-аналармен және мамандармен тығыз ынтымақтастық әрбір оқушыға жеке көзқарас танытуға мүмкіндік береді, бұл балалардың мектеп қауымдастығына сәтті әлеуметтенуіне және бейімделуіне ықпал етеді.

Бұл тәжірибе білім беру ұйымдары үшін кеңістікті ұтымды ұйымдастыру, әдістемелік сүйемелдеу және арнайы қолдауды қажет ететін балалармен кешенді жұмыс жүргізу тұрғысынан пайдалы бола алады. Педагог-ассистенттерді, логопедтерді, дефектологтар мен психологтерді үдеріске тарту білім алушылардың нақты қажеттіліктеріне бағытталған тиімді коррекциялық-дамыту бағдарламасын құруға және жалпы білім беру үдерісінің сапасын арттыруға септігін тигізеді.

Инклюзивті тәжірибелерді енді ғана қолға алып жатқан немесе қолданыстағы инклюзияны қолдау кабинеттерін дамытып жатқан білім беру ұйымдары педагог-ассистенттермен жұмысты ұйымдастыру, ата-аналарға кеңес беру, сондай-ақ ерекше білім беруді қажет ететін балалардың оқу және мінез-құлық дағдыларын бағалау мен түзету әдістемелерін қолдану тәжірибесін негізге ала алады.

Инклюзивті қолдау кабинеті туралы жалпы ақпарат Өскемен қаласындағы №36 орта мектепте

(дайындаған: мұғалім-логопедтер Гузий Г.М. және Ержебаева А.М.)

Инклюзияны қолдау кабинеті 2022 жылдың қыркүйек айында «Қазцинк» ЖШС-нің бас серіктес ретінде демеушілік қолдауының арқасында ашылды. Кабинет ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге қажетті барлық жабдықтармен қамтамасыз етілген.

Мектептегі инклюзивті білім беруді қолдау кабинетінің ұйымдастырылған кеңістігі – төрт функционалдық аймақтан тұратын заманауи орта.

Қолдау кабинеті аймақтары және олардың мақсаты



Жеке оқу аймағы



Аймақ оқушы мен педагог-ассистенттің жекелей жұмыс жасауына арналған екі орынды парталармен жабдықталған. Әр парта артық ақпараттан және сенсорлық жүктемеден оқушыны оқшаулайтын арнайы қалқамен жабдықталған. Сонымен қатар парталарда баламен жүргізілетін сабақтарға арналған материалдарды сақтауға арналған сөрелер қарастырылған. Осылайша, бір мезгілде бірнеше оқушы педагог-ассистенттермен жеке жұмыс жүргізе алады.



2

Топтық жаттығу алаңы



Бұл аймақ топтық іс-әрекеттерге қолайлы жағдай жасау үшін командалық жұмыс үстелдерімен, орындықтармен, тақталармен, оқу құралдарымен және оқу-әдістемелік кешендермен жабдықталған.



Сенсорлық тынығу аймағы

3

Бұл аймақ ақыл-ойдың шаршауын және ақпараттық жүктемені азайтуға, эмоционалдық фонды реттеуге, стресстік жағдайларды бейтараптандыруға арналған. Мұнда балалардың ойын ойнап, құрдастарымен қарым-қатынас жасауына арналған бұрыш бар. Бұл оқушылардың үзіліс кезінде демалып, тынығып, күш жинай алатын орны.

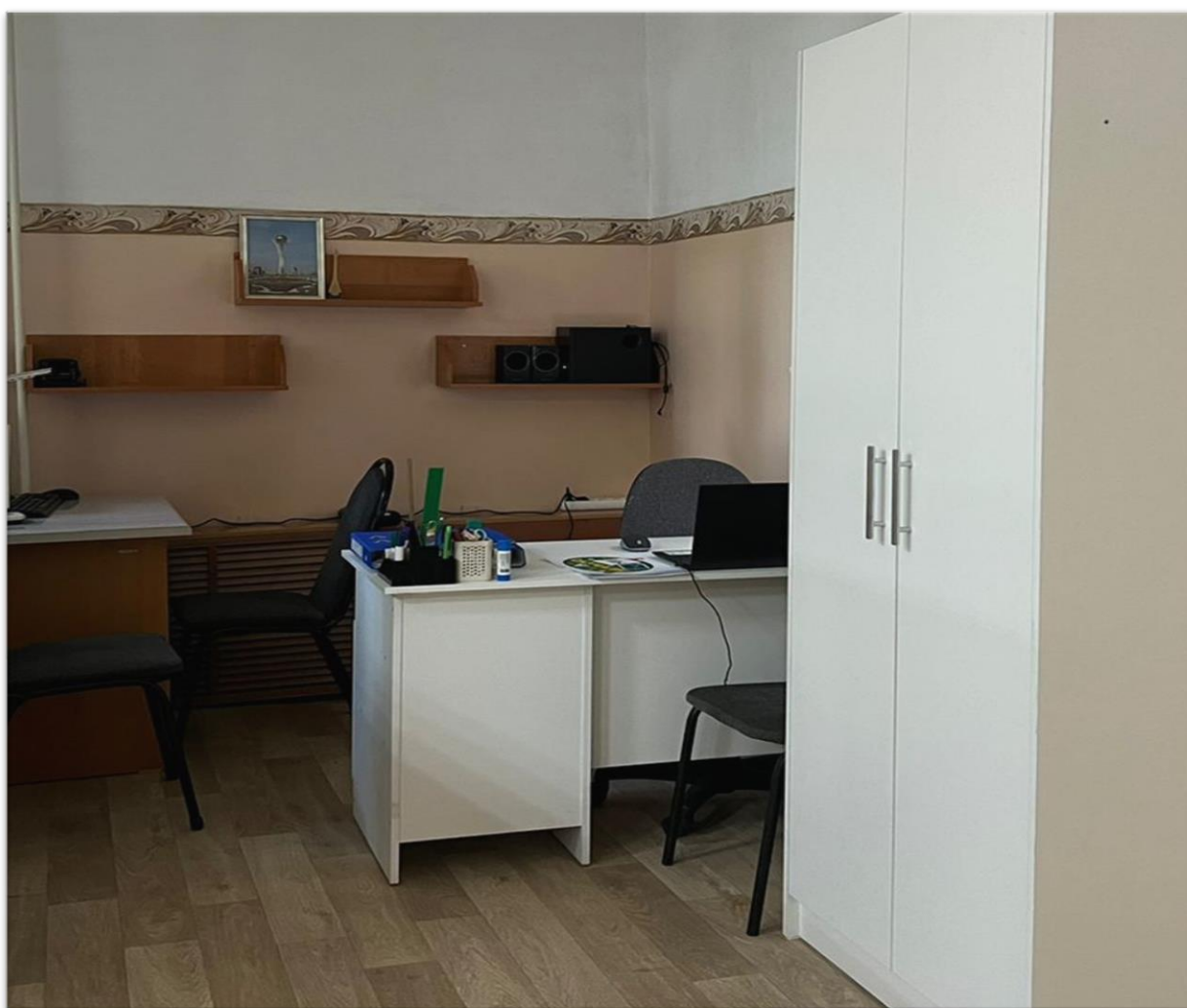
Релаксация және психологиялық эмоционал кернеуді (сенсорлық жеңілденуді) төмендету үшін аймақта кілемшелер, доптар, фитболдар, салмақты көрпе, екі каркасы жоқ орындық, батут, гамак және басқа да жабдықтар бар.



Мұғалімдердің жұмыс аймағы



Аудан кеңсе үстелімен, орындықпен, оқу материалдарын, құжаттамаларды, диагностикалық материалдарды сақтауға арналған шкафпен және техникалық құралдармен (ноутбук, колонкалар, көп функциялы принтер, ламинатор, экраны бар проектор) жабдықталған.



Әртүрлі мамандардың жұмыс аймағы. Логопед, арнайы педагог, педагогикалық психолог бөлек кабинеттерде жұмыс жасайды.

Инклюзияны қолдау кабинеті – Логопед кабинеті

Кабинет жиһазбен, оқу-әдістемелік кешенмен, заманауи техникалық құралдармен және сөйлеу тілі бұзылған балалармен тиімді жұмыс істеуге арналған ойындармен, соның ішінде мультимедиялық ресурстармен және арнайы бағдарламалармен жабдықталған.



Логопедтің қарамағында келесі ресурстар бар:

- Дұрыс артикуляцияны дамыту үшін суреттері бар **карталар (сөздер, әріптер, дыбыстар)**.
- **Дыбыстық карталар** (дыбыстарды ажыратуға үйрету үшін).
- Сөйлеуді және үйлесімді баяндауларды дамыту үшін **әріптер, сандар және суреттер бар текшелер**.
- **Артикуляциялық кестелер** (сөйлеу дыбыстарын түзетуге арналған).
- **Артикуляциялық жаттығуларға көмекші құралдар** (ауыз, ерін, тіл үлгілері).

Әдістемелік материалдарға мыналар жатады:

- Логопедиялық түзету бойынша **кітаптар, жұмыс дәптерлері және журналдар**.
- Үйде балалармен жұмыс істеу бойынша ұсыныстары бар **ата-аналарға арналған жадынамалар**.



Инклюзияны қолдау аймағындағы оқытушы-дефектолог кабинеті

Маман кабинеті жиһаздармен, оқу-әдістемелік кешендермен, оқу құралдарымен, оқу ойындарымен, сондай-ақ дамуында бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеуге арналған техникалық құралдармен, соның ішінде компьютерлермен және материалдарды көрнекі түрде көрсетуге арналған проекторлармен жабдықталған.

Дидактикалық материалдарға мыналар жатады:

- Суреттер мен әріптері бар карталар
- Қозғалыс дағдыларын және қабылдауды дамытудың схемалары мен үлгілері

- Танымдық қабілеттерін дамытуға арналған ойындар
- Пазлдар мен оқуға арналған ойыншықтар

Әдістемелік құралдар:

- Сөйлеу мен мінез-құлықты түзету бойынша баспа және электронды кітаптар
- Танымдық белсенділікті диагностикалауға және түзетуге арналған бағдарламалар мен оқу құралдары
- Моторика, сөйлеу және әлеуметтенуінде бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеу әдістері



Психолог кабинеті

Құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету

1. **Жиһаз:** психолог пен білім алушыларға арналған үстел, орындықтар, ыңғайлы әңгімелесуге арналған креслолар, материалдарды сақтауға арналған сөрелер мен шкафтар.

2. **Ойын және дидактикалық материал:** психологиялық ойындарға арналған жинақтар, карточкалар, тесттер мен әдістер.

3. **Кітаптар мен әдебиеттер:** әртүрлі жас топтарымен жұмыс істеуге арналған әдістемелік құралдар, психология және психотерапия бойынша әдебиеттер.

4. Мультимедиялық материалдарды құжаттау және пайдалануға арналған **компьютерлік техника**.

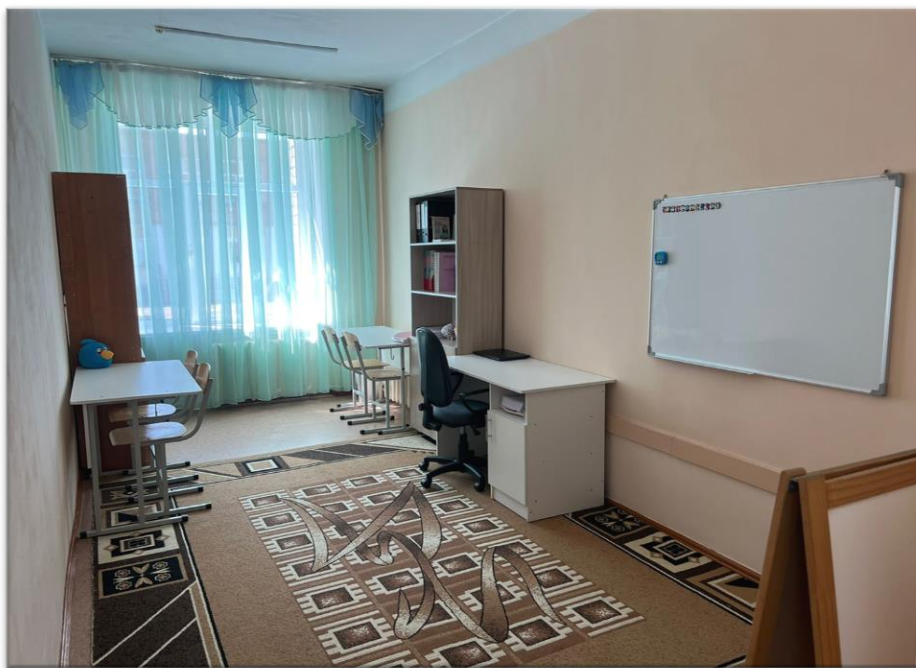
5. **Психологиялық және диагностикалық құралдар:** тесттер, сауалнамалар, таразылар, карталар және баланың эмоционалдық күйін,



күйзеліс деңгейін және басқа да даму аспектілерін диагностикалауға арналған басқа да құралдар.

6. **Релаксация құралдары:** жұмсақ төсеніштер, релаксация шарлары, босаңсытатын аудио материалдар.

Мұндай кабинет ұйымдастыру оқушылармен психологтің тиімді жұмыс жүргізуіне қажетті жайлы әрі сенімді атмосфераның қалыптасуына ықпал етеді.



Қолдау кабинеттерінің мақсаттары мен міндеттері

Қолдау кабинеттерінің мақсаты – ПМПК қорытындысы мен ұсыныстарына сәйкес ерекше білім беруді қажет ететін мектеп оқушыларына арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

Тапсырмалар:

– Басқа мамандармен, мұғалімдермен және ата-аналармен бірлесе отырып, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға кешенді психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

– Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға жеке және топтық сабақтарда, сонымен қатар аудиториялық сабақ шеңберінде арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

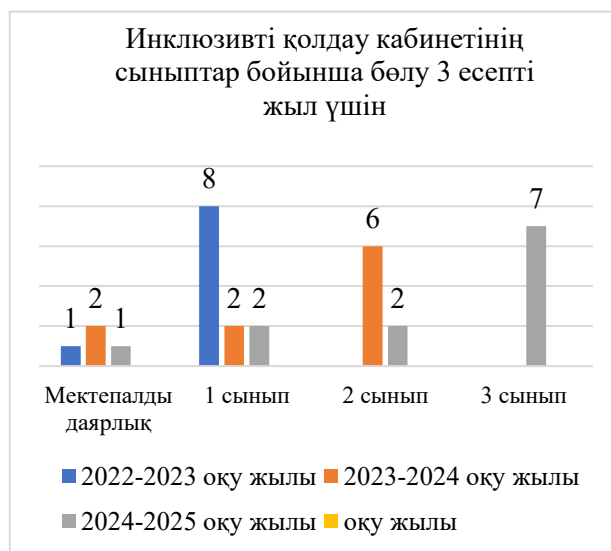
– Мұғалімдерге, ата-аналарға және тәрбиешілерге ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды педагогикалық қолдау мәселелері бойынша кеңестер беру.

Кабинеттің жүйелі әрі мақсатты жұмысын қамтамасыз ету үшін мамандар мен педагог-ассистенттер Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы мен Ұлттық арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ғылыми-практикалық орталығының әдістемелік ұсынымдарына сәйкес құжаттамаларды жүргізеді.



2024–2025 оқу жылында инклюзияны қолдау кабинетін ПМПК қорытындылары мен ұсыныстары негізінде 12 оқушы (оның ішінде 3 қыз бала, 9 ұл бала) тұрақты түрде келіп жүреді. Бұл – жасы әртүрлі, әртүрлі сыныптарда оқитын, әлеуметтік өзара әрекеттесу, коммуникация, қарым-қатынас және мінез-құлқында бұзылыстары бар балалар.

Инклюзивті қолдау кабинетінде ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар ПМПК қорытындысына сәйкес өз қажеттіліктеріне қарай көмек алады, бұл ретте олар оқу процесінен қол үзбейді. Диаграммада Инклюзивті қолдау кабинетінің соңғы 3 жылдық есебін оқушылардың сандық және сапалық құрамын көрнекі түрде көрсетеді.



Оқушылардың даму деңгейі

Оқушылардың өзекті даму деңгейі жас ерекшеліктеріне сәйкес келмейді және зияткерлік, сөйлеу, эмоционалдық-жігерлік дамудың ерекшеліктеріне байланысты едәуір ерекшеленеді. Бұл көрсеткіштердің қалыптасуына әлеуметтік өзара әрекеттесу мен мінез-құлықтың бұзылыстары (аутизм) кедергі келтіруде. Қазіргі уақытта ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың 50%-ы барлық сабақтарға сыныпта қатысады. Оқушылардың 17%-ы өз мінез-құлқын бақылай алады және жалпы білім алушылармен қатар оқуға қабілетті. Педагог-ассистент бұл оқушыларға мұғаліммен ынтымақтастық орнатуды, мұғалімнің нұсқауларын орындауды және басқа балалармен өзара әрекеттесуді үйретуде жұмыстар жасауда.

Оқушылардың 33%-ы педагог-ассистенттің қарапайым нұсқауларын орындау қабілетін көрсетті (5–10 минут бойы мінез-құлық бұзылыстарын байқатпастан). Осыған байланысты олардың сыныптағы қатысуы мектепте болу уақытының небәрі 20%-ын құрайды. Мұндай оқушылармен педагог-ассистент дағдыларды бекіту және жағымсыз мінез-құлықты түзету бойынша жұмысты жалғастыруда. Олар күніне бір-екі сабаққа қатысады, сабақ ұзақтығы – шамамен 20 минут.

Жалпы білім беру сыныбы жағдайында тиімді жұмыс жасау үшін ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға бүкіл сыныпқа арналған нұсқауларды түсініп, орындау қабілетін дамыту керек. Сондай-ақ сөйлеуді қабылдау және қоршаған ортамен өзара әрекеттесу дағдыларын жетілдіру

қажет. Төменде ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың жалпы оқу процесіне қатысуға дайындық деңгейін көрсететін иллюстрация келтірілген.

Оқушыларды жалпы сыныптағы сабаққа қатысуға дайындығы бойынша бөлу (%)



Инклюзивті қолдау кабинетінің қызметі

2024-2025 оқу жылының басында инклюзияны қолдау кабинетінде білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін келесі мамандар: логопед, арнайы педагог, педагог-психолог. Мұғалімдердің жұмысын Инклюзивті қолдау кабинетінің жетекшісі мен әдіскері үйлестіреді. Барлық КРІ мамандарының жоғары мамандандырылған білімі бар және өз мамандығы бойынша мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарынан өткен (инклюзивті білім беру, арнайы білім беру бағдарламаларымен жұмыс).

Әлеуметтік өзара әрекеттесу, қарым-қатынас және коммуникативті дағдылары бұзылған (аутизм) балалар арнайы психологиялық- педагогикалық қолдауды қажет етеді, сондықтан әр балаға оқу-тәрбие процесінде онымен бірге жүретін педагог-ассистент тағайындалады. Педагог-ассистенттер балалармен жеке жұмыс жасайды, алынған мәліметтерді талдағаннан кейін қажет болған жағдайда білім беру бағдарламасын түзету үшін олардың мінез-кұлқын мұқият қадағалайды.

2024-2025 оқу жылының басында инклюзияны қолдау кабинетінде 8 педагог-ассистент психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуде.

Үш жылдық жұмыс барысында кездескен басты қиындықтардың бірі – педагог-ассистенттер құрамының тұрақты болмауы. Мамандардың тұрақсыздығы мен кадр тапшылығы байқалады, соның салдарынан балалар ұзақ уақыт бойы қолдаусыз қалып, бұл оқу сапасына кері әсерін тигізуде.

Психологиялық-педагогикалық қолдауға қатысушылардың өзара әрекеттесуі

Инклюзивті қолдау кабинеті тиімді жұмыс істеуі үшін балаларды қолдау процесінің барлық қатысушылары бір-бірімен тығыз ынтымақтастықта болады. Мектеп күні бойы оқушылармен жұмыс істейтін педагог-ассистенттерге ерекше рөл береді.

Мұғалімнің көмекшісі және тәрбие психологі



Педагог-ассистент психологпен бірге баланың жағымсыз мінез-құлқын жеңу үшін жұмыс істейді. Олар бірлескен бақылаулар жүргізеді, баланың мінез-құлқын талдайды, оның проблемаларының себептерін анықтайды және түзету бағдарламасын жасайды. Педагог-ассистент бұл бағдарламаны жеке сабақтарда да, сабақ барысында да жүзеге асырады. Психолог бір бағдарламаны сақтай отырып, білім алушымен жеке және топтық сабақтар өткізеді. Бұл оған өзін-өзі бақылау, өзін-өзі реттеу әдістерін қолдана отырып, эмоцияларды басқару дағдыларын үйретеді, сыныпта да, жалпы мектепте де әлеуметтік қолайлы мінез-құлық дағдыларын дамытады, сонымен қатар баланың коммуникативті дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Педагог-ассистент және дефектолог



Дефектолог педагог-ассистентпен бірлесе отырып, оқу бағдарламасының мазмұнын оның оқушыға қолжетімділігі тұрғысынан талдайды және әрбір пән бойынша қол жеткізуге болатын білім беру мақсаттарын қояды. Педагогикалық диагностика негізінде дефектолог білім алушыға арналған жеке оқу бағдарламаларын әзірлейді, педагог-ассистентке әдістерді, жұмыс тәсілдерін және дидактикалық материалдарды таңдауға қатысты ұсынымдар беріп, кеңес жүргізеді. Сонымен қатар ол жеке сабақтарда оқу үдерісіне бақылау жүргізіп, білім алушының оқу жетістіктерінің динамикасын бақылайды.

Педагог-ассистент және логопед



Педагог-ассистент логопедиялық сабақтарға балалармен бірге қатысады. Логопедтің ұсынысы бойынша айтылатын дыбыстардың автоматтандыруын, дыбыстарды ажыратуды қалай жүзеге асатынын бақылайды. Баланың мүмкіндіктерін ескере отырып, мұғалімнің тапсырмасының балаға сәйкестігін тексереді. Егер баланың тапсырманы

толық орындауға уақыты болмаса, ағымдағы тапсырманы орындау үшін оңтайлы сәтті анықтау керек және жаңа тапсырмаға көшу қажет.

Көмекші мұғалім және мұғалімдер



Педагог-ассистент сынып жетекшісімен бірге оқу жоспарының немесе жеке бағдарламалардың оқушыға бейімделу мазмұнын талдайды. Қолдау кабинетіндегі басқа мамандармен бірлесе отырып, мұғалімге білім алушының проблемалық мінез-құлқы мен оқудағы қиындықтарының себептерін түсіндіреді. Мұғалім мен педагог-ассистент сыныптағы оқушылармен жұмыс барысында бірін-бірі тиімді толықтыруы керек.

Сабақтан кейін педагог-ассистент пен мұғалім оқушының жетістіктерін, үлгерімін талдайды, сонымен қатар келесі сабақта қиындықтарды анықтап, оларды жеңу жолдарын әзірлейді, баламен әрі қарай жұмыс істеу стратегиясын әзірлейді.

Педагог-ассистент және балалар



Педагог-ассистент бүкіл сыныпқа ынтымақтасуды, сыныптасымен және ерекше білім беруді қажет ететін білім алушымен қалай байланысу

керектігін мысалмен көрсетеді. **Ол сыныптағы әрбір оқушымен сенімді қарым-қатынас орнатып**, мұғаліммен ізгі ниет, өзара көмек, қолдау атмосферасын қалыптастырады. Бұл мектеп оқушыларын тәрбиелеудің тиімді әдісі.

Педагог-ассистент өз қарауындағы баланың құрдастарынан өз бетінше көмек сұрауын және мүмкін болса, басқа сыныптастарына көмектесуін қамтамасыз етуге тырысады. Сондай-ақ ол үзіліс кезінде әртүрлі ойындар мен іс-шараларды ұйымдастырып, баланың басқа балалармен қарым-қатынас жасауына, достасуына және тіл табысу дағдыларын дамытуына жағдай жасайды.

Педагог-ассистент және ата-ана



Педагог-ассистент күн сайын оқу процесінде өзімен бірге жүретін оқушының ата-анасымен жүйелі байланыста болады. Бұл ақпарат алмасу және балаға барабар көмек көрсету үшін қажет. Ақпарат алмасу тек жеке әңгімелесу кезінде ғана емес, сонымен қатар «Мұғалімдер мен ата-аналарға арналған байланыс парағы» формасы арқылы жазбаша түрде жүзеге асырылады.

Байланыс парағы



Күн сайын педагог-ассистент байланыс парағын толтырады. Байланыс парағында ол баланың сабақтағы, сондай-ақ мамандармен өтетін сабақтардағы мінез-құлқы мен оқудағы жетістіктері, қиындықтары туралы қысқаша сипаттама береді. Ата-аналар байланыс парағының артқы жағын толтырады, онда баланың әл-ауқатын, оның мектептен тыс уақыттағы мінез-құлқын және үйдегі өміріндегі маңызды оқиғаларды атап өтеді. Педагог-ассистент ата-аналарға үй тапсырмасын орындау үшін және жағымсыз мінез-құлықты жеңуі үшін ұсыныс түрінде кеңестер береді.

Лист коммуникации

Имя ученика Нурали Дата 26.01.24

Родителям (заполняется тьютором и учителем КПП)

Программа (уточнения, изменения, комментарии)

1. Логопед
2. Рус. яз.
3. Матем.
4. Англ.

Успех (чему научился в классе)

Логопед - коррекция звука Р" на фоне
тренингов и индивидуальных занятий с буквой
Р". Развитие внимания, памяти.
Восприятие информации.
Рус. яз. - чтение составных, словарных
слов.
Англ. - работа по программе "Математика
Части, мера", чтение по учебнику "Ан
глия Н.С.

Поведение

Внимание ушло, поведение было хоро
шим. К концу дня, примерно в 15.30
настроения начали меняться, начал
капризничать, отказываться выполнять
задания. Выходили из комнаты, что Нурали
Заметки учителя устал.

Учителю (заполняется родителем)

События Всегда хочет идти в школу

Сон хорошо спит

Самочувствие отличное

Медикаменты не принимаем

Действия других людей сам звонит родителю Викикики

Ситуации которые есть в контактах.

Поведение и разговаривает с ними
чистит зубы, мыла
родителям Викикики, все наводит

Другое общается, спрашивает га
рми, что то, что делают
в основном на русской языке

Заметки для учителя

Подпись родителя fs

Дата заполнения: 26.01.2024 год.

Әр тоқсан сайын семинарлар мен тренингтер, соның ішінде шеберлік сыныптары өткізіледі.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау

Аутистік спектр бұзылыстары (АСБ) бар балалармен сәтті түзету-дамыту жұмыстарын мұқият және жан-жақты диагностикасыз жүзеге асыру мүмкін емес. Аутистік спектр бұзылыстары бар балалар дамуында жиі айқын асинхронияны көрсетеді, бұл әртүрлі психикалық және физиологиялық функциялардың әртүрлі қарқынмен және әртүрлі жас санаттарында дамуы мүмкін екенін білдіреді. Сондықтан білім беру процесін бастамас бұрын баланың әрбір функционалдық саласының өзекті даму аймағын дәл анықтау үшін тереңдетілген тексеру жүргізу аса маңызды.

Тек осы диагноз негізінде баланың ерекшеліктері мен нақты қажеттіліктерін ескере отырып, жеке білім беру бағытын дұрыс жоспарлауға болады. Бұл оқу және әлеуметтену процесін тиімдірек ұйымдастыруға, сондай-ақ тиісті түзету шараларын таңдауға мүмкіндік береді.

Осылайша, АСБ бар балалардың оқудағы жетістігі мен әлеуметтік бейімделуінің негізгі факторы – бұл әр баланың даму деңгейін дәл анықтап, жекелей тәсілді жасауға мүмкіндік беретін дұрыс диагностика. Мұндай бағалаудың дұрыстығы оқу жұмысының тиімділігіне және оң нәтижеге жетуіне тікелей әсер етеді.

«Педагогикалық тексеру хаттамасы» әдістемесі

Инклюзивті қолдау кабинеті мамандары аутистік спектр бұзылыстары бар балаларды тексеру үшін **«Педагогикалық тексеру хаттамасын»** пайдаланады. Бұл Хаттама кешенді тәсілге негізделген, **оның ішінде бірнеше кезеңнен тұратын психологиялық-педагогикалық сараптама бар.** Әдістің аутистік спектр бұзылыстары бар бала дамуының барлық негізгі аспектілерін қамтуы және оның жағдайының толық бейнесін алуға мүмкіндік беруі маңызды.

Хаттама **жас стандарттарының 9 кестесін қамтиды**, бұл мамандарға диагностиканы дәлірек және объективті жүргізуге көмектеседі.

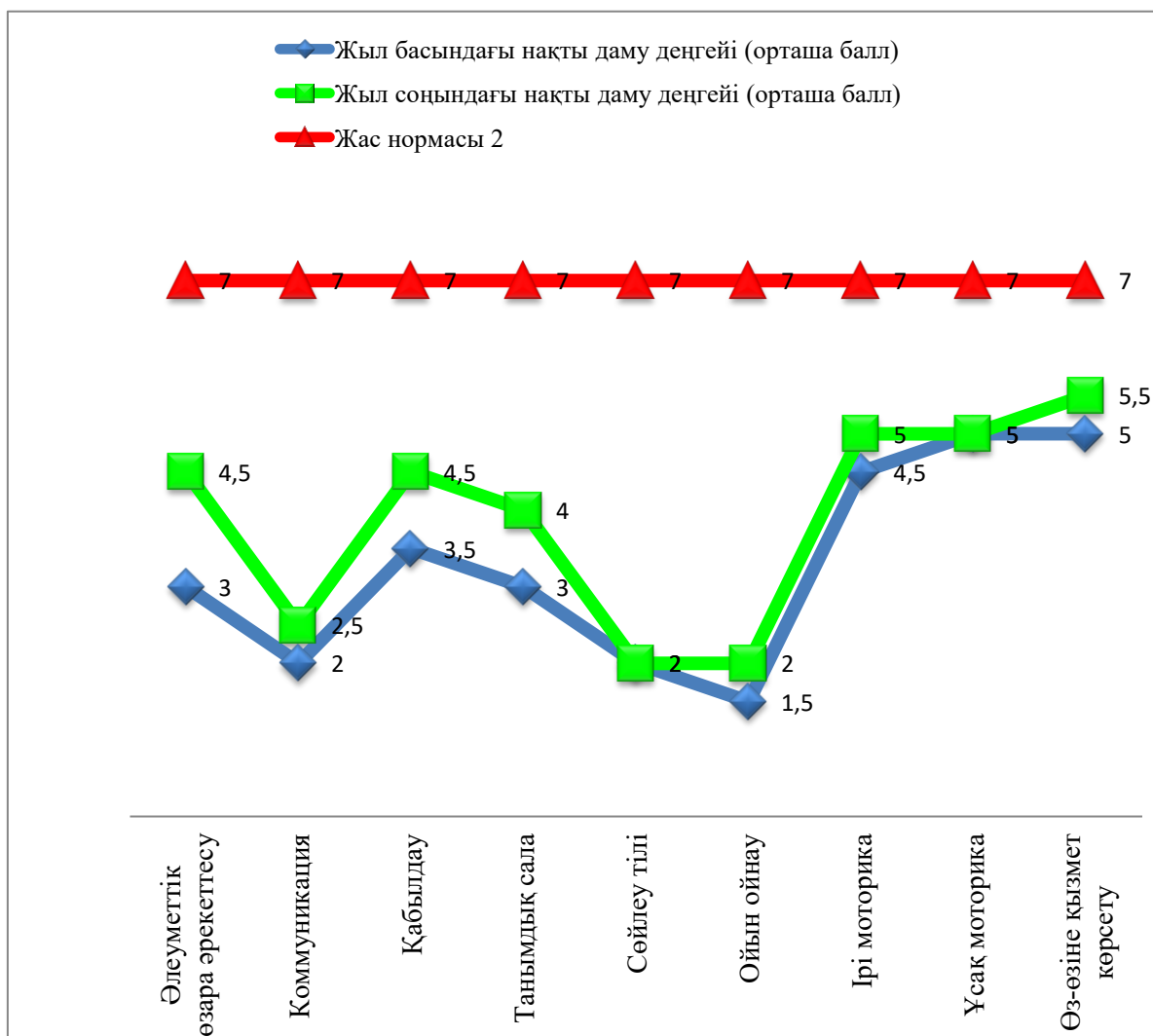
Мысалы, **«Бейімсіз мінез-құлық» кестесі** баланың мінез-құлқы мен көңіл-күйіндегі бұзылыстарды анықтауға мүмкіндік береді, бұл одан әрі түзету және қолдау үшін маңызды.

Тексеру барысында әр маман өз саласына сәйкес бағытқа назар аударады. Педагог-дефектолог баланың танымдық әрекетін, ойын дағдыларын, ұсақ және ірі моторикасын, сондай-ақ өз-өзіне қызмет көрсету қабілетін зерттейді. Логопед коммуникация мен сөйлеу тілін бағалайды, ал психолог баланың әлеуметтік мінез-құлқы мен қабылдау ерекшеліктерін тексереді.

Бұл әдісті қолданудың негізгі артықшылықтарының бірі – диагностикалық үдерісті жеңілдету және түзету мен дамыту бағдарламаларын құру. Аутистік спектр бұзылыстары бар баланың психикалық функцияларының дамуы туралы деректерді жас нормаларымен салыстыру бұзылу дәрежесін дәл бағалауға және түзету қажеттілігін анықтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, «Педагогикалық тексеру хаттамасы» – аутистік спектр бұзылыстары бар балалармен жұмыс істейтін мамандар үшін маңызды құрал. Өйткені ол олардың дамуын объективті бағалауға және қажетті шараларды тиімді жоспарлауға көмектеседі.

«Педагогикалық тексеру хаттамасы» әдісі бойынша оқушылармен жүргізілетін түзету-дамыту жұмыстарының тиімділігі, 2023-2024 оқу жылы



Суретте келтірілген деректер жас нормасымен салыстырғанда аутистік спектр бұзылыстары бар балалардың әртүрлі дағдыларды қалыптастыру бойынша (әлеуметтік өзара әрекеттесу, қарым-қатынас, қабылдау, когнитивті сфера, сөйлеу, ойын, ірі және ұсақ моторика, өзін-өзі күту) бір жыл ішінде нақты даму деңгейінің өзгерісін көрсетеді.

Талдау:

1. **Әлеуметтік өзара әрекеттесу:** жыл басындағы нақты деңгей – 3, жыл аяғында – 4,5. Бұл көрсеткіш жақсарғанын білдіреді, бірақ әлі де жас нормасынан айтарлықтай төмен (7).
2. **Коммуникация:** жыл басындағы нақты деңгей – 2, жыл аяғында – 2,5. Өсу минималды және жас нормасымен салыстырғанда нақты деңгей төмен болып қалады.
3. **Қабылдау:** жыл басындағы нақты деңгей – 3,5, жыл соңындағы көрсеткіш – 4,5. Жақсарғанын көрсетеді, бірақ әлі де қалыпты деңгейден төмен (7).
4. **Танымдық сала:** жыл басындағы нақты деңгей – 3, жыл аяғында – 4. Өсу бар, бірақ көрсеткіш жас нормасына сәйкес келмейді.
5. **Сөйлеу:** жыл басындағы нақты деңгей – 2, жыл соңында – 2. Деңгей өзгерген жоқ, бұл осы салада қосымша шаралар қабылдау қажеттігін көрсетеді.
6. **Ойнай білу:** жыл басындағы нақты деңгей – 1,5, жыл аяғында – 2. Даму деңгейі өте төмен және өсу минималды болып тұр.
7. **Ірі моторика:** жыл басындағы нақты деңгей – 4,5, жыл аяғында – 5. Осы салада жас ерекшелігіне сай нормаға жақындаған жақсы ілгерілеу байқалғанын атап өткен жөн.
8. **Ұсақ моторика:** жыл басындағы нақты деңгей – 5, жылдың аяғында – 5. Деңгей тұрақты болып қалды және жас нормасына әбден сәйкес келеді.
9. **Өзіне-өзі қызмет көрсету:** жыл басындағы нақты деңгей – 5, жыл аяғында – 5,5. Прогресс бар, бірақ деңгейі қалыптыға жақын.

Қорытындылар:

- Жыл бойы даму үдерісінде оң динамика байқалады, әсіресе ірі моторика және өз-өзіне қызмет көрсету дағдысында.

- Алайда, жалпы алғанда, балалар жас ерекшелігіне сай нормадан едәуір артта қалып отыр, әсіресе әлеуметтік өзара әрекеттесу, сөйлеу, коммуникация және ойын ойнау дағдыларында.

- Ең көп назар аударылуы тиіс – коммуникация және ойын ойнау, бұл бағыттарда ілгерілеу өте аз немесе мүлде жоқ.

- Нәтижелерді жақсарту үшін кейбір негізгі салаларда, әсіресе әлеуметтік және коммуникациялық дағдыларды дамыту үшін, көп уақыт пен мамандандырылған жұмыс қажет.

Осылайша, деректер бұл салаларда жұмысты жалғастыру мен тереңдетудің, сондай-ақ аутистік спектр бұзылыстары бар әр баланың ерекшеліктеріне қарай тәсілдерді бейімдеудің маңыздылығын көрсетеді.

Түзету-дамыту жұмыстары

Түзету-дамыту сабақтары ПМПК қорытындысы бар балалармен дефектолог-мұғалімнің, логопедтің және педагог-психологтің арнайы көмегінің қажеттілігі туралы ұсыныстармен жүргізіледі. Әрбір маман өз құзыреті шегінде түзету-дамыту сабақтарын жүргізеді.

Дефектолог-мұғалім білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекетінің дамуындағы әртүрлі бұзылуларды түзетуді жүзеге асырады. Бұған есте сақтауды, зейінді, қабылдауды, логикалық ойлауды және табысты оқу үшін қажетті басқа аспектілерді жақсарту бойынша жұмыстар кіреді. Жұмыс негізінен жеке форматта жүргізіледі, бұл маманға әрбір баланың ерекшеліктерін және оның білім беру қажеттіліктерін тереңірек және тиімдірек ескеруге мүмкіндік береді.

Арнайы әдістемелер мен жаттығулар арқылы дефектолог-мұғалім танымдық үдерістерді дамытуға, тәрбиелік міндеттерді шешу дағдыларын жетілдіруге, сонымен қатар материалды меңгерудегі олқылықтарды жоюға көмектеседі. Осындай жеке сабақтардың нәтижесінде білім алушылар оқу материалын меңгеруде жақсы нәтижелер көрсете бастайды, олардың оқуға деген ынтасы артады, сонымен қатар әлеуметтік дағдылары мен басқалармен қарым-қатынасы жақсарады.

Инклюзияны қолдау кабинетінде **логопедтің жұмысы** балалардың сөйлеу және психофизикалық бұзылыстарын жеңуге бағытталған. Логопед сөйлеу дамуының кешігуін, дыбыстарды айтудағы бұзылыстарды, дислексия, дизартрия сияқты басқа да бұзылыстар секілді әртүрлі проблемалары бар білім алушылармен жұмыс істейді. Жұмыс аясында логопед фонематикалық қабылдауды дамытуға, артикуляцияны жақсартуға, грамматикалық және синтаксистік қателерді түзетуге арналған жаттығуларды қамтитын жеке бағдарламаларды әзірлейді.

Сонымен қатар логопед өз жұмысында баланың психофизикалық жағдайын ескереді, сөйлеуді дамыту процесіне әсер етуі мүмкін моторикамен, қабылдаумен немесе зейінмен байланысты ықтимал кедергілерді жояды. Логопедпен жеке сабақтар балалардың қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға, өзіне деген сенімділікті арттыруға, оқуда және әлеуметтік ортада толыққанды қарым-қатынас жасау қабілетін дамытуға көмектеседі.

Психолог зейіннің жеткіліксіздігі немесе бұзылысы (мысалы, баланың тапсырмаға шоғырлана алмауы), есте сақтау қиындықтары (маңызды ақпаратты немесе нұсқаулықтарды есінде сақтамауы), қабылдау мәселелері (мысалы, вербалды емес сигналдарды түсінудегі қиындықтар) сияқты психикалық функциялардың жеткіліксіз немесе бұзылған жақтарын түзетеді, сондай-ақ агрессия немесе импульсивті әрекеттер сияқты жағымсыз мінез-құлықпен күресуге көмектеседі.

Бір сөзбен айтқанда, психолог баламен зейінін шоғырландыру, ақпаратты есте сақтау, қоршаған әлемді дұрыс түсіндіру және мінез-құлыққа байланысты қиындықтарды жеңу қабілетін арттыру үшін жұмыс істейді.

Мамандардың сабақтары сабақ кестесіне сәйкес 45 минуттан өткізіледі.

Балалардың ерекше білім беру қажеттіліктеріне сәйкес әрбір оқушыға жекелей мамандандырылған оқу бағдарламалары әзірленеді, күнтізбелік-тақырыптық жоспарлар құрастырылады.

Мамандардың түзету-дамыту жұмыстарының қорытындысы бойынша Инклюзияны қолдау кабинетінде жыл соңында қорытынды диагностика жүргізіледі.

Қолдау кабинетінің екі жылдағы түзету-дамыту жұмыстарының нәтижелері аутистік спектр бұзылыстары бар балалардың дамуының әртүрлі қабілеттері бойынша оң динамиканы көрсетеді.



Балалармен жұмыс барысында бағаланған параметрлердің әрқайсысы өсуді көрсетеді, бұл қолданылатын әдістердің ілгерілеуі мен тиімділігін көрсетеді.

1. **Академиялық дағдылар:** 8,1%-ке өсу балалардың оқу ақпаратын қабылдау және өңдеу қабілетінің жақсарғанын көрсетеді. Бұл балалардың оқу үдерісіне неғұрлым табысты бейімделуін және олардың оқу жетістіктерінің артуын көрсетуі мүмкін.

2. **Қозғалыс дағдылары:** бұл саладағы 14,8%-ке өсім айтарлықтай және балалардың физикалық белсенділігі мен қозғалыс үйлестіруінің жақсарғанын көрсетеді. Мұндай ілгерілеушілік баланың күнделікті өмірі үшін маңызды болып табылатын ұсақ және ірі моториканы дамытуға бағытталған жүйелі жаттығулардың нәтижесі болуы мүмкін.

3. **Сөйлеу дағдылары:** бұл саладағы 7,9% өсім балалардың қарым-қатынас қабілеттеріндегі оң өзгерістерді көрсетеді. Сөйлеуді дамытуды жетілдіру – түзету-дамыту жұмыстарының маңызды аспектісі, өйткені сөйлеу әлеуметтік бейімделу мен оқытуда шешуші рөл атқарады.

4. **Өзіне-өзі қызмет көрсету дағдылары:** 6,7%-ға өсу балалардың киіну, тамақтандыру және гигиеналық процедуралар сияқты күнделікті

әрекеттерді орындаудағы дербестігінің жоғары дәрежесін көрсетеді. Бұл балалардың әлеуметтенуіндегі маңызды анықтамалық нүкте болып табылатын функционалдық тәуелсіздігінің артқанын көрсетеді.

5. **Әлеуметтік өзара іс-қимыл:** бұл саладағы 4,4% өсім әлеуметтік байланыстарды орнатудың, басқалармен қарым-қатынастың, басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас дағдыларын дамытудың жақсарғанын көрсетуі мүмкін. Сондай-ақ бұл – баланың қоғамға табысты интеграциялануының негізгі элементі.

Қорытындылар:

1. **Жалпы прогресс:** барлық бағыттар бойынша нәтижелердің өсуі туралы деректер аутистік спектр бұзылыстары бар балалармен түзету-дамыту жұмыстарының табысты болғанын көрсетеді. Бұл академиялық, сөйлеу, қимыл-қозғалыс және әлеуметтік даму қабілеттеріндегі жүйелі және жан-жақты жұмыс балалардың қызметтік дағдыларын және әлеуметтену қабілетін жақсартуға ықпал ететінін растайды.

2. **Жұмыстағы басымдықтар:** ең үлкен өсім моторика дағдыларына қатысты байқалады, бұл жаттығуларға назар аударуға және үйлестіруді дамытуға байланысты болуы мүмкін. Дегенмен оң өзгерістерге қарамастан, әлеуметтік өзара әрекеттесу, сондай-ақ өзін-өзі күту дағдылары одан әрі назар аударуды және тереңдетілген жұмысты қажет ететінін атап өткен жөн.

3. **Жұмысты жалғастыру қажеттілігі:** оң өзгерістерге қарамастан, әлеуметтік өзара әрекеттесу және өзін-өзі күту дағдылары сияқты кейбір дағдыларды нәтижелер басқа бағыттармен салыстырғанда азырақ оң өзгерістерді көрсетеді. Бұл балаларды дамытудың осы аспектілеріне көзқарастарды одан әрі дараландыру және жетілдіру қажеттілігін көрсетуі мүмкін.

4. **Ұзақ мерзімді келешектегі нәтижелер:** нәтижелерді одан әрі жақсарту үшін өсу қарқыны азырақ байқалатын салаларға назар аудара отырып, түзету жұмыстарының кешенді бағдарламасын әзірлеуді жалғастыру, сондай-ақ басқа қабілеттер мен дағдылар бойынша қол жеткізілген жетістіктерді қолдауды жалғастыру маңызды.

Педагог-ассистенттің қызметі

Қолдау кабинетіндегі педагог-ассистент жаңа дағдыларды қалыптастыру, оқу материалдарын іріктеу және бейімдеу, мінез-құлық бағдарламасын жүзеге асыру бойынша жеке сабақтар өткізумен айналысады, жалпы білім беретін сыныптағы сабақтарда баламен бірге жүреді, мұғалімнің нұсқауларын дұрыс орындауға көмектеседі, оқушының әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, сыныптастарымен қарым-қатынасты ұйымдастырады, күнделікті өмірде бірге жүреді. Мектеп өмірінің сәттері және үлгерімді бақылау және талдау үшін қажетті құжаттаманы жүргізеді.



Баланың мінез-құлық бағдарламасын орындау – баланың мінез-құлқын түзетуге немесе дамытуға бағытталған, оның мінез-құлқын талдау негізінде педагог-психолог құрастырған жеке ұсыныстар мен тапсырмаларды жүзеге асыру процесі.

Міндеттерге әлеуметтік дағдыларды дамыту, агрессивті мінез-құлықты басқару, фобияларды жеңу немесе өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту кіруі мүмкін.

Бағдарлама мыналарды қамтуы мүмкін:

1. **Мінез-құлықты басқару** — мысалы, жағымсыз қылықтарды азайту бойынша жұмыс (агрессия, заттарды жою) және оқушының бойындағы жағымды қылықтарды нығайту (мысалы, сыпайы түрде бір нәрсе сұрау).

2. **Әлеуметтік дағдыларды дамыту** — басқалармен (сыныптастарымен, мұғалімдерімен, ата-аналарымен) қарым-қатынас жасауға үйрету.

3. **Өзіне-өзі қызмет көрсетумен жұмыс** — мысалы, жеке гигиена дағдыларын дамытуға көмектесу.

4. **Ынталандыру және көтермелеу** — оң өзгерістерді бекіту үшін марапаттау жүйесін пайдалану.

Мұндай бағдарламаны мінез-құлық өзгерістері табиғи түрде, білім беру үдерісі шеңберінде болатындай етіп, мамандардың ұсыныстарын ескере отырып, баланың күнделікті мектеп өмірінде педагог-ассистент жүзеге асырады.

Инклюзивті қолдау кабинетінің консультациялық-әдістемелік қызметі

Оқу үдерісіндегі консультациялық-әдістемелік қызмет қолдау кабинеті мамандарымен жыл бойы жүргізіледі. Әр тоқсан сайын қолдау кабинеті базасында ата-аналар жиналысы өткізіледі. Қолдау кабинеті мамандары ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру мәселелері бойынша мектептің педагогикалық және әдістемелік кеңестеріне қатысады. Инклюзивті білім беру мәселелері бойынша тұрақты түрде педагогтерге арналған кеңестер өткізіледі.

Оқу жылы барысында педагог-ассистенттер мен инклюзивті қолдау кабинеті мамандары инклюзивті қолдау кабинетінің базасында мерекелерді, топтық сабақтарды және басқа да іс-шараларды ұйымдастырып өткізуге қатысады.

Бірлескен және ойын әрекетінің күрделірек дағдыларын қалыптастыру үшін педагог-ассистенттер мен мамандар қосымша келесі шараларды **қолдау кабинеті базасында жүзеге асырады:**

- Іс-шаралар: Жаңа жыл, 8-наурыз, Наурыз, күз мерекесі және т.б.
- Топтық сабақтар: «Күздің түстері», «Аққала», «Ертегіге саяхат», «Көктем» және т.б.
- Қолдау кабинеті қызметкерлері үшін тренингтер мен практикалық сабақтар өткізілді.

Инклюзивті білім беруді қолдау кабинетін жаңғырту арқылы білім беру ортасын құру тұжырымдамасы

Жеке ерекшеліктеріне қарамастан барлық білім алушылар үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге бағытталған, білім беру ортасын құру тұжырымдамасы – болашағы зор жобалардың бірі. Тұжырымдаманың авторы – **Сәуле Ермұханқызы Теменова, Астана қ. №96 мектеп директоры.**

Инклюзивті білім беруді қолдау кабинеттерін ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттеріне айналдыру білім беру ортасындағы көзқарастың айтарлықтай өзгеруін білдіреді. Білім беру жүйесін негізгі бірлік ретінде бағдарлаудың орнына, енді басты назар баланың өзіне аударылады. Оның жеке қажеттіліктеріне, даму ерекшеліктеріне және әлеуетіне назар аударылады, бұл ең қолайлы және тиімді оқытуға жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Тұжырымдама жоспарына сәйкес, қазір әрбір оқу аймағы мен әрбір жабдық білім беру бағдарламаларын бейімдеуге ғана емес, сонымен қатар баланың физикалық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын қолдауға бағытталған. Дербестендірілген жұмыс әдістерін қолдану және заманауи технологияларды қолдану баланы оқу үдерісіне кіріктіріп қана қоймай, оның әлеуетін толық ашуға мүмкіндік бере отырып, оны әр кезеңде қолдауға көмектеседі.

Трансформацияланған кабинеттер жалпы жүйеге бағытталған бір өлшемді шешімдердің орнына жеке білім беру ортасын жасайды. Онда ерекше білім беру қажеттіліктері бар әрбір бала өзінің қабілеттерін ашады және оқу үдерісіне бейімделу үшін қажетті қолдау көрсетеді және назар аударады.

Осы авторлық тұжырымдама бойынша «Самұрық-Қазына» АҚ және Астана қаласының әкімдігімен бірлесіп ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арнап **Елорданың 10 мектебінде** *(әдістемелік ұсыныстарға қосымшада елордалық мектептердегі кабинеттердің көрнекі мысалдары келтірілген)* қолдау кабинеттері ашылды.

Жоба мақсатқа жету үшін бірнеше маңызды аспектілерді ұсынады:

1. **Физикалық кеңістікті жаңғырту:** дәстүрлі кабинетті ашық кеңістікке (Open Space) аймақтарға бөлу арқылы және дыбысты оқшаулау арқылы түрлендіру. Бұл атмосфераны қолжетімді етіп құруға көмектеседі және ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың оқшаулану сезімін азайтады.

2. **Адами ресурстар:** жеке қолдау көрсету үшін психологтер, логопедтер, дефектологтар, сурдопедагогтер және т.б. сияқты мамандарды тарту. Әрбір бала өз қажеттіліктеріне бейімделген көмекті алу мүмкіндігіне ие болады.

3. **Технологияларды пайдалану:** білім беру үдерісін жақсарту және материалдарды оқушылардың қажеттіліктеріне бейімдеу үшін заманауи технологиялар мен цифрлық платформаларды біріктіру.

4. **Оқыту бағдарламасы:** балалардың әртүрлі оқу мәнерлері мен ерекшеліктерін ескеретін, олардың әлеуетін барынша арттыруға ықпал ететін оқу бағдарламасын әзірлеу.

5. **Ынтымақтастық:** ата-аналармен қарым-қатынасқа баса назар аудару қажет, бұл әрбір баланың табысына бағытталған ортақ білім беру ортасын құруға көмектеседі.

Күтілетін нәтижелер:

1. **Үлгерімді арттыру:** дараландыру тәсілінің арқасында ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың үлгерімі мен әлеуметтік бейімделуінің жоғары деңгейі.

2. **Білім беру процесінің барлық қатысушылары арасындағы ынтымақтастық:** мұғалімдер, ата-аналар және мамандар арасындағы тығыз қарым-қатынас тұрақты және қолдау көрсететін ортаны құруға көмектеседі.

3. Табысты инклюзивті тәжірибені модельдеу: жоба Қазақстанның басқа мектептері үшін табысты инклюзивті тәжірибенің үлгісі болады және әртүрлі білім беру ұйымдары үшін бейімделуі мүмкін.

Арнайы жағдай дегеніміз не?

Арнайы жағдай – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім алуда тең мүмкіндіктерге ие болуын қамтамасыз етуге бағытталған шаралар кешені. Бұл шарттар оқу үдерісіне түрлі бейімдеулерді қамтиды, олар әрбір оқушының физикалық, психикалық немесе когнитивтік ерекшеліктеріне қарамастан, білім беру процесіне барынша тартылуына және дамуына ықпал етеді.

Арнайы жағдайдың негізгі элементтері:

1. **Оқу бағдарламалары:** әртүрлі қажеттіліктері бар білім алушыларға бейімделген (мысалы, түзету-дамыту, жеке бағдарламалар).
2. **Оқыту әдістері:** оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеретін арнайы әзірленген әдістемелер мен тәсілдер.
3. **Техникалық және оқу құралдары:** мысалы, мүмкіндігі шектеулі оқушыларға көмек көрсету үшін арнайы технологияларды, оқу материалдарын, құрылғыларды пайдалану.
4. **Өмір сүру ортасы:** балалар білім алатын физикалық кеңістік, оның ішінде мектеп ғимараттарының қолжетімділігі мен бейімделуі.
5. **Психологиялық-педагогикалық қолдау:** психологтермен, дефектологтермен және басқа мамандармен балаларды жеке қолдауға бағытталған жұмыс.
6. **Медициналық және әлеуметтік қызметтер:** білім беру бағдарламаларының толық игерілуін қамтамасыз ету үшін қажетті медициналық және әлеуметтік қызметтерді көрсету.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеті

Кабинет ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін физикалық және психологиялық және эмоциялық кеңістікті қамтамасыз ете отырып, осы жүзеге асыруда шешуші рөл атқарады. Бұл кеңістік бейімделген, көпфункционалы және түрлі білім беру әрекеттерін қолдайтын болуы маңызды.



Open Space форматында ұйымдастырылған ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау кабинетінің артықшылықтары

- **Көпфункционалдылық:** кабинет әртүрлі қызмет түрлерін қолдайтын бірнеше аймақтарды қамтиды (жеке және топтық сабақтарға арналған аймақтар, релаксация аймағы).
- **Дыбыс оқшаулағышы бар мөлдір аралықтар:** бұл іс-шаралар үшін, соның ішінде тыныш ортаны қажет ететін балалар үшін қолайлы атмосфераны құруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ бұл мамандардың жұмыс процесінің ашықтығын қамтамасыз етеді және қауіпсіздік пен сенімділікті арттырады.
- **Психологиялық-педагогикалық қолдау:** психологтер, дефектологтер, логопедтер және басқа мамандар балалармен қажетті жеке көмек көрсету үшін жұмыс істейді.
- **Жеке ерекшеліктері:** оқыту бағдарламалары мен әдістер білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып бейімделеді.

Кабинеттің негізгі қызметтері:

1. **Психологиялық-педагогикалық қолдау:** оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқыту әдістері мен білім беру бағдарламаларын бейімдеу тәсілдерін әзірлеу.
2. **Қажеттіліктерді бағалау:** оқушылардың білім алу қажеттіліктерін бағалау және қажетті психологиялық-педагогикалық көмек көрсету.
3. **Консультациялық-әдістемелік көмек:** инклюзивті білім беру ортасын құруда мұғалімдер мен ата-аналарға қолдау көрсету.

Көркемдік безендіру:

- Кеңістіктің функциялық қана емес, сонымен қатар эмоциялық түрде ыңғайлы болуы маңызды. **Сұр және сары түстерді пайдалану** теңгерімді атмосфераны құруға ықпал етеді:

 - **Сары** түс психикалық белсенділікті ынталандырады және көңіл-күйді жақсартады.

 - **Сұр** түс стрессті азайтуға көмектеседі және жұмыс пен оқу үшін қолайлы ортаны қамтамасыз етеді.

- **Атақты тұлғалардың картасы** жалпы нормаларға сай келмеген, бірақ жетістікке жеткен оқушылар үшін мотиватор және үлгі ретінде қызмет етеді. Бұл инклюзивті қоғамды нығайтуға және стереотиптерді жоюға көмектеседі.



Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеті бірнеше аймаққа функциялық түрде бөлінген, олардың әрқайсысы белгілі бір міндетті атқарады және оқу үдерісінің барынша тиімді әрі жайлы өтуін қамтамасыз ету үшін арнайы жабдықталған.

1. Логопед кабинеті

Жабдықтау сөйлеуді дамытуға, айтылуын жақсартуға, сөйлеу бұзылыстарын түзетуге бағытталады:

- Логопедиялық модуль, оның ішінде **интерактивті «Ақылды айна»** артикуляциялық жаттығулар мен гимнастика үшін;
- **Жастықты тақтай төсек** логопедиялық массаж үшін;
- **Дидактикалық материалдар** сөйлеуді және артикуляцияны дамытуға бағытталған әр үрлі іс-шараларға үшін қолданылады.

Кабинет жұмысы сөйлеуді дамыту, айтылуын жақсарту, сөйлеу бұзылыстарын түзетуге бағытталады.

2. Дефектолог кабинеті

Жабдықтау:

- **Қуыршақ театрында** ойын арқылы қиял мен әлеуметтік дағдыларды дамыту.
- **Сенсорлық жүктемені жеңілдетуге арналған аймақ** және жалғыздық, бұл стрессті азайтуға және эмоциялық күйді жақсартуға көмектеседі. Дефектолог кабинетінің мұндай жабдықталуы әлеуметтік және эмоциялық дағдыларын дамытуына, білім алушылардың әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді.

3. Психолог кабинеті

Жабдықтау:

- **Қыш станогы** сабақтар үшін **балшықпен емдеумен**, бұл моториканы, сөйлеуді және әлеуметтік бейімделуді жақсартуға ықпал етеді.
- **Дидактикалық материал** психологиялық түзету және дамыту үшін қолданылады.



Кабинет жабдықталуының мақсаты мыналарға бағытталған: психологиялық жағдайды жақсарту, әлеуметтік дағдылар мен моториканы дамыту, эмоциялық мәселелермен жұмыс істеу.

4. Релаксация аймағы

Жабдыкталуы:

- **Аквариумдар** стресс кезіндегі күйді тыныштандыру үшін және жеңілдету үшін;
- **Аспалы гамак және жұмсақ пуфтар** жайлы атмосфераны құру үшін қолданылады.



Шиеленісті
жеңілдету және
әлеуметтік
дағдыларды дамыту
үшін
тыныштандыратын
атмосфераны құру

5. Емдік дене шынықтыру кабинеті:

**ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЗЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕМДІК ДЕНЕ
ШЫНЫҚТЫРУ КАБИНЕТІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ**



Емдік дене шынықтыру кабинетінің мақсаты: кез келген физикалық және білім беру қажеттіліктері бар балаларға жарамды физиотерапиялық жаттығулар мен оңалту үшін кедергісіз ортаны құру. Кабинет жаттығулар кешені және инновациялық жабдықтарды пайдалану арқылы балалардың физикалық, психологиялық эмоциялық және танымдық дамуын жақсартуға бағытталған.

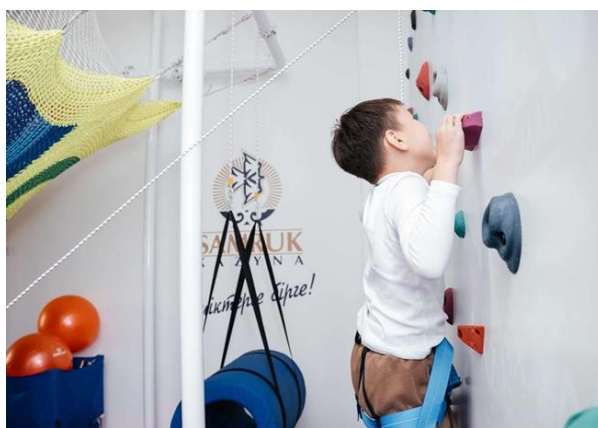


Міндеттер:

1. **Дене бітімінің дамуы:** Бұлшықеттерді күшейту, икемділікті, үйлестіруді және жалпы моториканы дамыту.

2. **Психологиялық және эмоциялық әсер:** кабинет қауіпсіз және қызықты атмосфера арқылы алаңдаушылықты азайтуға және эмоциялық тонды арттыруға көмектеседі.

3. **Әлеуметтік бейімдеу:** Командалық ойындар, мысалы **бочча** сияқты, әлеуметтік дағдыларды, ынтымақтастықты және коммуникацияны дамытуға көмектеседі.



4. Танымдық тұрғыдан дамыту: Орталық жүйке жүйесінің жұмысын, зейінді шоғырландыру мен назар аудару қабілетін жақсартуға бағытталған жаттығулар.

Емдік дене шынықтыру кабинетінің дизайны мен жабдықтарының ерекшеліктері

✓ **Еден** жұмсақ әрі тығыз жабдықталған **татами**, қауіпсіздік пен жайлылықты қамтамасыз етеді.

✓ **Гравитациялық тор** — қозғалыстарды үйлестіруді және ептілікті дамытатын ашық түстер мен таңқаларлық өрнектері бар лабиринт түріндегі ойын құрылымы.



✓ **Панги**, түрлі-түсті көпіршелер мен тоқыма техникасымен жасалған жұмсақ әткеншектер өзгертілген гравитация жағдайында ойын ойнауға және денені бақылауды үйренуге мүмкіндік береді.

✓ Балалардың физикалық және танымдық дамуына инновациялық технологияларды интеграциялау мақсатында тактильдік өзара әрекеттесу мен визуалды әсерлерге негізделген **интерактивті қабырғалық**

өрмелеу құрылғысы.

Емдік дене шынықтыру кабинетінің дизайны мен жабдықтарының ерекшеліктері

Швед қабырғаларының жиынтығы

Мақсаты: бұлшықеттерді нығайтуға, буындардың икемділігін арттыруға және күшті дамытуға көмектесетін әмбебап тренажер.

Міндет: жалпы дене дайындығы мен үйлестіруді дамытуға бағытталған жаттығуларға жарамды.

Еңбектеп өтуге арналған доға

Мақсаты: қарапайым қозғалыстардан күрделірек қозғалыстарға көшуді жаттықтыру, қозғалыстардың икемділігі мен үйлестіруін, сондай-ақ кеңістікті қабылдауды дамытуға ықпал етеді.

Бочча ойыны

Тағайындау: балалардың дәлдігін, үйлестіруін және әлеуметтенуін дамытуға ықпал ететін паралимпиадалық спорт түрі. Бочча балаларға топтық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі, ынтымақтастық пен қарым-қатынасқа үйретеді.

Дөңгелек-трансформер

Мақсаты: тепе-теңдікті сақтау және бұлшықеттерді нығайтуға арналған көпфункционалы құрылғы. Бұл құрал әртүрлі физикалық мүмкіндіктері бар балаларға арналған әр алуан жаттығуларды орындауға мүмкіндік береді.

Платформа «Қадамдар» (Кемпірқосақ):

Мақсаты: Балаларға көтерілу және түсу дағдыларын үйретуге арналған 11 түрлі-түсті қадамдар жиынтығы. Әсіресе жалпы моторикасы бұзылған балаларға пайдалы және үйлестіру мен тепе-теңдікті жақсартады.

Кадрлармен қамтамасыз ету

1. Логопед

Білім беру: логопедия бойынша жоғары арнайы білім

Негізгі міндеттері:

- Ерекше білім беруді қажет ететін балалардағы сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау және түзету.
- Сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру үшін жеке түзету бағдарламаларын әзірлеу және жүзеге асыру.
- Сөйлеудің әртүрлі бұзылыстарымен жұмыс (мысалы, сөйлеуді дамытудың кешігуі, алалия, дислалия).
- Мұғалімдер мен ата-аналарға сөйлеуді дамыту мәселелері бойынша кеңес беру.
- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық, медициналық және педагогикалық қолдауға қатысу.

2. Дефектолог

Білім беру: түзету педагогикасы саласы бойынша жоғары білім

Негізгі міндеттері:

- Баланың психикалық, интеллектуалдық және эмоциялық дамуындағы кідірістерді диагностикалау және түзету.
- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған жеке білім беру бағдарламаларын әзірлеу және енгізу.
- Танымдық процестерді дамытуға және оқу материалын бейімдеуге бағытталған сабақтар өткізу.

- Қолайлы және дамып келе жатқан ортаны құру үшін мұғалімдермен және ата-аналармен өзара әрекеттесу.

3. Психолог

Білім беру: Психология саласы бойынша жоғары білім

Негізгі міндеттер:

- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық диагностикалау және қолдау.
- Эмоциялық және мінез-құлық бұзылыстарымен жұмыс істеу, түзету стратегияларын әзірлеу.
- Эмоциялық тұрақтылық пен бейімделуді дамытуға бағытталған жеке және топтық сабақтарды өткізу.
- Балаларды тәрбиелеу және дамыту мәселелері бойынша мұғалімдер мен ата-аналарға кеңес беру.

4. Педагог-ассистент

Білім беру: Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеу үшін арнайы дайындық.

Негізгі міндеттері:

- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау.
- Білім алушылардың қажеттіліктерін бағалауға және жеке бағдарламаларды әзірлеуге қатысу.
- Оқу іс-әрекеті кезінде қолдауды қамтамасыз ету.
- Балалардың үлгерімін және олардың әлеуметтенуін бақылау үшін мәліметтер жинау.

5. Емдік дене шынықтыру мұғалімі

Білім беру: Дене шынықтыру пәні бойынша жоғары педагогикалық білім және емдік дене шынықтыру бойынша арнайы дайындық.

Негізгі міндеттері:

- Жеке ерекшеліктер мен медициналық ұсынымдарды ескере отырып, емдік дене шынықтыру сабағын өткізу.
- Денсаулықты нығайтуға, үйлестіру мен моториканы жақсартуға бағытталған дене шынықтыру жаттығуларының бағдарламаларын әзірлеу.
- Жаттығулардың қауіпсіздігін бақылау, балалардың қимыл-қозғалысын түзету.
- Оңалтудың оңтайлы жағдайларын жасау үшін медицина мамандарымен өзара әрекеттесу.

Осылайша, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеті барлық дизайн элементтері мен жабдықтары қауіпсіз және жайлы ортаны құруға бағытталған кеңістікті білдіреді. Әртүрлі саладағы мамандардың — логопедтердің, дефектологтердің, психологтердің, педагог-ассистенттердің және емдік дене шынықтыру мұғалімдерінің ынтымақтастығы әр баланың жеке қажеттіліктерін тиімді қолдауды



физикалық, әлеуметтік және эмоциялық аспектілерін қамтамасыз етеді және оның дамуына ықпал етеді. Кеңістіктің көпфункционалдылығы мен заманауи жабдықтар балалардың физикалық және психологиялық және эмоциялық жағдайын жақсартуға, әлеуметтік және танымдық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Маңыздысы – мұндай білім беру ортасы балалардың бір әрекеттен екіншісіне еркін

ауысуына мүмкіндік береді, бұл олардың табысты білім алуы мен үйлесімді дамуына жағдай жасайды.

Бұл ортаның символы – Күн. Ол инклюзияның белгісі ретінде жылулық пен қолдауды бейнелейді, бұл әрбір адамға қолжетімді. Күн кімге жылу беруді таңдамайтыны сияқты, біздің білім беру ортамыз да балалардың ерекшеліктері мен жағдайларына қарамастан, барлығына ашық. Алайда біз үшін Күн тек жарық пен жылулықты ғана емес, сонымен қатар маңызды өзара әрекеттесу жүретін орталықты да білдіреді: бұл – мамандар, балалар және олардың отбасылары. Күннің сәулелері айналасындағының бәрін біріктіретіні сияқты, біздің мамандар, ата-аналар және балалар да әр адамға өсу мен даму мүмкіндігі берілетін бірыңғай кеңістік құрайды.

Бұл метафорадағы күн өзара қолдаудың символына айналады: ата-аналар мен мамандар сәулелердің көмекшісі ретінде баланың дамуына олардың қамқорлығы мен назарын аударып, оның табысты білім алуына жағдай жасайды.

Өз кезегінде, балалар, өсімдіктер сияқты, осы тірек ортада өз күштерін табады және өздерін толық ашады. Балалардың, олардың отбасыларының және мамандардың өзара әрекеттестігі балалардың білім алуудағы

жетістіктеріне ғана емес, сонымен бірге сенімділік пен тиесілілік сезімін қалыптастыруға көмектесе отырып, жеке оқу траекториялары мен тұлғалық өсуді құруда маңызды буын қызметін атқарады.

Біздің философиямыз – әрбір баланың толық көлемде ашылуына және дамуына мүмкіндік беру. Күн әлемді жарық пен жылулыққа толтыратыны сияқты, біздің қоршаған ортамыз да балаларды, олардың отбасыларын және мамандарды біртұтас оқу және өзара көмек көрсету үдерісінде қолдайды. Біз әрбір бала өзінің құндылығын және қолдауды қажет ететінін сезінетін, сондай-ақ оның дамуын түсінетін кеңістік жасаймыз, бұл білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығының қамқорлығы мен ілтипатын қамтитын бірлескен процесс.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған логопедиялық сабақтардағы функционалдық сауаттылықты дамыту

Айгумусова Бактыгуль Маратовна, дефектолог-логопед

Лось Владимир Владимирович орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Бұл жұмыс тәжірибесі – сөйлеу терапиясы сабақтарында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың функционалдық сауаттылығын дамытудың инновациялық тәсілі. Мектептегі ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар санының жыл сайынғы өсуі оқытуда жұмыс істеудің тиімді әдістері мен тәсілдерін қолдануды талап етеді. Зерттеуге ұсынылатын тәжірибе дидактикалық және рөлдік ойындардан мультимедиялық және интерактивті технологияларға дейінгі әртүрлі әдістерді біріктіреді, бұл икемді және тиімдірек білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді.

Тәсілдің жаңалығы – функционалдық сауаттылықты сөйлеу, математикалық және әлеуметтік дағдыларды дамытудың кешенді құралы ретінде жүйелі пайдалану. Ұсынылған әдістің дәстүрлі әдістерден айырмашылығы, рөлдік ойындарды, интерактивті қосымшаларды және сюжеттік жағдайларды бірегей үйлестіруді қамтиды. Бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ғана емес, сондай-ақ олардың әлеуметтік бейімделуіне және қаржылық сауаттылық сияқты өмірлік маңызы бар ұғымдарды меңгеруіне ықпал етеді.

Бұл тәсіл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың оқу үдерісіне қызығушылығы мен қатысу деңгейін арттыру сияқты өзекті мәселені

шешуге бағытталған. Ойын түріндегі әдістер мен тәжірибелік әрекеттер арқылы сабақ тек тиімді ғана емес, сонымен қатар қызықты өтеді. Жұмыс түрлерінің алуан түрлілігі балалардың сыни ойлауын, мәселені шешу дағдыларын және нақты әлеуметтік ортаға бейімделуін дамытуға ықпал етеді.

Тәжірибе ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істейтін әріптестер үшін пайдалы, өйткені ол функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырудың практикалық құралдарын қамтамасыз етеді, сонымен қатар білім беру үдерісінің сапасын арттыруға және балалардың қоршаған ортамен қарым-қатынасын жақсартуға көмектеседі.

Павлодар облысы білім беру басқармасының Шарбақты ауданының білім беру бөліміне қарасты «Гимназиялық сыныптары бар жалпы білім беретін орта мектеп» КММ ауылдық жерде орналасқан. Мектепте мектепалды сыныптар мен шағын орталықтың тәрбиеленушілерін қоса алғанда, 400-ден астам бала білім алады. Соңғы бес жыл ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалар санының тұрақты өсуі байқалады. Қазіргі таңда олардың саны 19 баланы құрайды.

Арнайы білім беру ортасын құру, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту үдерісін ұйымдастыру үшін мектепте психолог, логопед-дефектолог, пән мұғалімі кіретін психологиялық-педагогикалық қызмет жұмыс істейді. Психологиялық-педагогикалық қызметтің жұмыс бағыттарының бірі – логопедиялық сабақтарды өткізу.

Тәжірибе көрсеткендей ерекше білім беруді қажет ететін балалар сөйлеуді, оқуды және жазуды меңгеруде қиындықтарға тап болады, бұл олардың қоршаған ортамен қарым-қатынасын қиындатады. Логопедиялық сабақтарда функционалдық сауаттылықты дамыту олардың дербестігін, сенімділігін және оқудағы табыстылығын арттыруға ықпал етеді.

Функционалдық сауаттылық – бұл білім мен дағдыларды күнделікті өмірде қолдана білу. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін функционалдық сауаттылық сөйлеуді, қарым-қатынасты және әлеуметтік бейімделуді дамытуда шешуші рөл атқарады, бұл олардың білім берудегі қиындықтарымен жұмыс істеу кезінде негізгі педагогикалық екпін болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың негізгі міндеттері:

1. **Сөйлеу және сөйлеу қарым-қатынасын дамыту** – қазіргі қоғамда жанды қарым-қатынасты гаджеттерге тәуелділікпен алмастыру жиі байқалады, бұл жанды сөйлеуді, қарым-қатынасты және тәжірибе алмасуды өзектендіру міндетін қояды.

2. **Мәтіндермен жұмыс** – сабақтарға арналған мәтіндер әр баланың жағдаяттық қиындықтарына байланысты таңдалады, бұл функционалдық сауаттылықтың бастапқы дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

3. **Сөйлеу ортасын байыту** – дидактикалық ойындарды, тілдік бұрмаларды, жұмбақтар мен әзілдерді қолдану сөйлеу аппаратын дамытуға көмектеседі және оқушылардың мәдени ой-өрісін кеңейтеді.

Әдістер мен тәсілдер:

1. **Ойын технологиялары** – сөйлеу және сөйлеу дағдыларын дамыту үшін рөлдік ойындарды, үстел ойындарын және сюжеттік жағдаяттарды пайдалану. Мультимедиялық құралдар мен интерактивті тақталарды қолдану оқытудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.



2. **Мәтіндермен жұмыс** – мәтіндерді оқу және талқылау, суреттер бойынша әңгімелер құрастыру, оқу үдерісіне қызығушылықты арттыру үшін интерактивті әдістерді қолдану.

3. **Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту** — проблемалық жағдайлармен жұмыс, ақпаратты талдау, шешімдерді іздеу. Бұл тәсіл балаларға сөйлеуді дамытуға ғана емес, сонымен бірге нақты мәселелерді шешуге, алған білімдерін іс жүзінде қолдануға үйретуге көмектеседі.



4. **Коммуникативтік жаттығулар** – диалогтар, пікірталастар, бірлескен жобалар балалардың сөйлеу белсенділігі мен топтағы қарым-қатынасын жақсартуға көмектеседі.

Логопедиялық жұмыстың тиімділігі:

1. **Оқу сауаттылығы** – оқушылар мәтіндерді түсінуге және түсіндіруге сенімді бола бастайды.
2. **Коммуникативтік сауаттылық** балалардың өз ойларын жеткізе білу және сұхбаттасын түсіну қабілетін дамытады.
3. **Математикалық сауаттылық** – педагогтер логикалық ойлау және қойылған қарапайым міндеттерді шешу қабілеттерінің артқанын атап өтеді.
4. **Әлеуметтік-коммуникативтік сауаттылық** – қоғамда өзара әрекеттесу және бейімделу дағдыларын дамыту.

Дидактикалық ойындар мен интерактивті технологияларды қолдану:

- **Логопедиялық квесттер** – танымдық функциялар мен сөйлеу дағдыларын дамытады.
- **Үстел ойындары** – «Мамандықтар мен еңбек өнімдері», «Пошта», «Ателье», «Ең маңыздысын таңдаймыз» және т.б. ойын жағдаяттары арқылы сауаттылықтың негізін қалыптастырады.
- **Сюжеттік-рөлдік ойындар** – «Супермаркет», «Банк», «Отбасы және отбасылық бюджет», «Менің отбасым» балаларға коммуникативті дағдыларды үйренуге, өмірлік мәселелерді шешуге және функционалдық сауаттылықты арттыруға көмектеседі.

Сабақтардың ерекшеліктері:

- **Кешенді-тақырыптық сабақтар** ойындар, әңгімелер, көркем әдебиеттерді оқу, проблемалық жағдаяттарды шешу функционалдық сауаттылық негіздерін қалыптастыруға ықпал етеді.
- **Театр қызметі** ойын арқылы сөйлеуді дамытуға көмектеседі, балалардың өзіне деген сенімділігін арттырады.
- **Жобалық қызмет** танымдық белсенділікті күшейтеді және балаларды өз бетінше ізденуге ынталандырады.

Сөйлеуді дамыту және мектеп жасына дейінгі балалардың сауаттылығының негіздерін қалыптастыру міндеттері балалардың іс-әрекетінің әртүрлі түрлері арқылы шешіледі:

- **Қызметтің бірнеше түрі:** кешенді-тақырыптық сабақтар, сюжеттік-рөлдік және дидактикалық ойындар, экскурсиялар, әңгімелесулер, әдебиеттерді оқу, ситуациялық есептерді шешу.

- **Ойынды пайдалану** – коммуникативтік және танымдық іс-әрекеттерді ұйымдастыруда тиімді, сауаттылықты қалыптастыруға көмектеседі.

- **Әңгімелесулер** – логикалық ойлау, сөйлеу дағдыларын дамытады, балалардың білімін байытады, басқалардың пікірін тыңдауға және құрметтеуге үйретеді.

Осылайша, ойын технологиялары мен жеке таңдалған мәтіндерді қолдану білімді тереңірек меңгеруге ықпал етеді, танымдық сөйлеу әрекетін жетілдіреді және функционалдық сауаттылықты дамытады.

Көкшетау қаласындағы №4 жалпы білім беретін мектептегі инклюзивті білім беруді қолдау кабинетінің қызметі

Көкшетау қаласының №4 ЖББМ инклюзивті білім беруді қолдау кабинеті 2019 жылдан бастап жұмыс істейді. Қолдау кабинеті штатында жоғары педагогикалық білімі бар 32 маман (педагог-психолог, дефектолог-логопед, педагог-ассистент) жұмыс істейді.

Жабдықтау. Екі бөлек кабинет инклюзияны қолдау кабинеті ретінде жабдықталған (әр кабинеттің жалпы ауданы 62,3 м²). Әрбір кабинетте жеке сабақтар аймағы, топтық (жалпы) сабақтар аймағы, сенсорлық жүктемені түсіру аймағы бар. Сондай-ақ сенсорлық интеграция кабинеті, педагог-психолог кабинеті, дефектолог/логопед кабинеті бар. Кабинетте қамтылған:

- Жеке және топтық сабақтарға арналған үстелдер, интерактивті тақталар мен проекторлар;
- Ыңғайлы ортаны құруға арналған жиһаз (жұмсақ орындықтар, кілемшелер, жастықтар).
- Сенсорлық материалдар (панельдер, модульдер, ойыншықтар-стресске қарсы препараттар).
- Логопедиялық сабақтарға арналған арнайы керек-жарақтар (айналар, теңгерім жолдары).

Қолдау кабинеті мамандарының рөлі

Психолог диагностика жүргізеді, балаларға арналған жеке жоспарларды әзірлейді, эмоцияларды, мінез-құлықтарды түзетуге және мектеп жағдайына бейімделуге көмектеседі.

Педагог-ассистенттер ПМПК-ның ұсынымдарына сәйкес ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға қолдау жүргізеді, сабақ материалдарын бейімдейді, әр балаға жеке әзірленген мінез-құлықты түзету бағдарламасына сай дағдыларды дамыту бойынша сабақтар өткізеді, сондай-ақ мінез-құлықтағы өзгерістерге қатысты деректерді жинақтайды.

Логопед сөйлеуді дамыту бойынша жұмыс істейді, ал **дефектолог** – танымдық қабілеті бұзылған балалармен, жеке түзету бағдарламаларын әзірлеуге көмектесу.

Әдістемелер мен технологиялар

1. **Жеке тәсіл.** Жұмыстың маңызды элементі – оқытудың әдістері мен тәсілдері баланың ерекше қажеттіліктеріне сәйкес келетін жеке білім беру бағыттарын пайдалану.

2. **Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістері:**

✓ **Монтессори әдістемесі** – дербестік пен сенімділікті дамыту үшін.

✓ **Тьюторлық қолдау** – оқыту үдерісін ұдайы қолдау және үйлестіру үшін.

✓ **Ойын терапиясы** – ойын элементтері арқылы коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды дамыту.

✓ **Сенсорлық қолдау әдістері** – зейінді шоғырландыру мен оқуды жақсарту үшін тактильді материалдарды, дыбыстық сигналдарды, мультимедиялық технологияларды пайдалану.

Психологиялық-педагогикалық қолдау

✓ **Психологиялық қолдау.** Психолог диагностикалық және консультациялық қызметтерді ұсынады, балаларға мазасыздық пен стрессті жеңуге көмектеседі, мінез-құлық проблемаларын түзету бағдарламаларын әзірлейді.

✓ **Педагогикалық қолдау.** Инклюзивті қолдау кабинеті мамандары білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқу

материалдарын бейімдейді, арнайы оқыту әдістерін қолданады, танымдық қабілеттері мен оқу мотивациясын дамытады.

✓ **Әлеуметтік қолдау.** Сәтті әлеуметтенуге жағдай жасауға топтық және бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру, буллинг пен жанжал жағдайларының алдын алу жұмысы, сондай-ақ сынып ішіндегі қарым-қатынас пен өзара әрекеттестікті дамыту жатады.

Ата-аналармен ынтымақтастық

✓ **Білім беру үдерісіндегі ата-аналардың рөлі.** Біртұтас білім беру ортасын құру үшін ата-аналармен ынтымақтастық орнату маңызды. Ата-аналарға кеңес пен қолдау көрсету мүмкіндігі беріледі. Балаға сапалы білім мен тәрбие беруді қамтамасыз ету мақсатында жүйелі түрде ата-аналар жиналыстары мен консультациялар өткізіледі.

✓ **Отбасы үшін қолайлы жағдай жасау.** Тренингтерді, ақпараттық кездесулер мен бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру ата-аналармен қарым-қатынасты жақсартуға және олардың балаларының қажеттіліктерін тереңірек түсінуіне мүмкіндік береді.

Инклюзивті мектеп ортасын құру

✓ **Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру.** Балалар, ата-аналар және педагогтер арасында инклюзивті мәдениетті арттыруға, әр адамның ерекшелігін түсінуге және сол жөнінде ағарту мен білім беруге бағытталған іс-шаралар ұйымдастырылады.

✓ **Коммуникативтік дағдыларды дамыту.** Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамыту үшін ойын әдістері, рөлдік ойындар қолданылады, сондай-ақ бірлескен жобалар жүзеге асырылады.

Педагог-ассистенттің жұмыс күні

Жұмыс күніне дайындық. Педагог-ассистенттің жұмыс күні оның жұмысқа баладан 30 минут бұрын келуінен, қағаздарды басып шығарудан, сабақта және сабақтан тыс уақытта баланы бақылау парақтарын дайындаудан басталады.

Ата-аналармен өзара әрекеттесу. Педагог-ассистент мектеп фойесінде ерекше білім беруді қажет ететін баланы қарсы алады. Баланы мектепке қабылдап алу «қолдан қолға» жүреді, баланың ата-анасымен таңертеңгі әңгіме

барысында педагог-ассистент баланың қалай ұйықтағанын, қалай демалғанын, қандай мінез-құлық танытқанын, ашуланшақтықтың бар-жоғын анықтайды. Бұл мінез не себепті болды? Қанша уақытқа созылды? Бұл мінез-құлық қаншалықты жиі қайталанды? Ал ата-ананың әңгімесіне сүйене отырып, педагог-ассистент баламен күні бойы және оның бүкіл оқу-жұмыс кестесі бойынша қарым-қатынас орнатады. Мысалы, егер ата-ана кешке доппен ойнау кезінде баланың ашулана бастағанын айтса, онда педагог-ассистент бұл күні доппен ойнау мен жаттығудың қажет еместігін түсінеді. Егер анасы демалыс күндері балаға құрғақ пластилин сатып алғандарын және баланың демалыс бойы тек сонымен ғана ойнап, басқа ештеңеге көңіл бөлмей, ата-анасының кез келген тапсырмасына теріс мінез-құлық танытқанын, ал дүйсенбі күні ата-анасы қанша тырысқанымен, ол пластилинді мектепке алып кеткенін айтса, онда педагог-ассистент баланың басқа іс-әрекет түрлеріне ауысуын қамтамасыз ету үшін әдістерді, тәсілдерді және мадақтау түрлерін жоспарлайды.

Мысалға:

- Шаршыны көрсет (бала айқайлайды, қағады және көрсетпейді)
- Шаршыны көрсет, мен саған пластилин беремін. Бірақ сосын маған бересің. Біз сенімен бірге ойнаймыз.

Яғни, алғысы келетін зат баланы ынталандыру нысаны ретінде әрекет ете алады.

- Жасыл қай жерде? Көрсет, мен саған пластилин беремін.

Бірақ сосын маған бересің. Біз сенімен бірге ойнаймыз.

Осылайша жаттығудың бұл түрін бала талаптарды орындау керектігін түсінгенше қайталайды.

Тұрмыстық дағдыларды және өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын қалыптастыру. Баланың ата-анасымен таңғы әңгімеден кейін педагог-ассистент баланы гардеробқа ертіп, не істеу керектігі туралы нұсқауларды айтады. Мысалы: сөмкенді қой, сыдырмасын аш, күртешенді шеш, ауыстыратын аяқ киіміңді шығар және тағы басқа. Мұндай нұсқауларды күнделікті қайталау оқушылардың күнделікті дағдыларын қалыптастыруға әкеледі. Қажет болса, марапаттау әдістерін қолдана отырып. Бұл ауызша ынталандыру болуы мүмкін: Жарайсың! Дұрыс! Жетондық ынталандырулар: әрбір дұрыс әрекеті мен жауабы үшін педагог-ассистент балаға жетондар береді. Бірақ бұл жетондар үшін бала күннің соңында ата-анасынан да жігер алуы қажет. Немесе ойыншықтармен, балаға ұнайтын заттармен марапаттау.

Сабақ кезінде өзара әрекеттесу стратегиялары. Гардеробтан кейін педагог-ассистент баланы кабинетке бағыттайды, өзі баланың артында 2–3 метр қашықтықта жүреді. Осылайша біз баланы еріп жүруді біртіндеп азайтуға дайындаймыз. Кабинетке кірген соң ассистент баладан сөмкесін ашып, қажетті оқулықты шығаруды сұрайды. Барлық әрекеттерге қажеттілігіне қарай педагог-ассистент қолдау көрсетеді.

Белгілі болғандай, балалар күрделі синтаксистік құрылымдарды қабылдай алмайды. Сол себепті мұғалімнің тапсырмаларын педагог-ассистент бірнеше қысқа бөліктерге бөліп, қарапайым сөйлемдер арқылы балаға жеткізеді. Сабақ барысында оқу үдерісі осылайша жүзеге асырылады. Сабақ барысындағы өзара әрекеттесу стратегиялары.

Мінез-құлықты бейімдеу және мінез-құлықты түзету. Балада теріс / жағымсыз мінез-құлық пайда болған сәтте педагог-ассистент оны инклюзияны қолдау кабинетіне алып кетеді. Бұл жерде ол не жеке пәндік тапсырмалармен жұмыс істейді, не күнделікті тұрмыстық дағдыларды қалыптастыру бойынша тапсырмалар орындайды. Бұл баланың мінез-құлық деңгейіне байланысты анықталады. Кейде баланың жағдайы сондай болады, оған ауыр көрпешенің астында жатып демалған, батутта секірген, әткеншекте тербелген немесе гимнастикалық допта отырып тыныққан дұрыс болуы мүмкін.

Жеке кесте және басқа мамандармен өзара әрекеттесу. Әр баланың жеке кестесі бар. Бір апта ішінде бала логопедке, дефектологке, психологке екі рет барады, топтық сабақтарға қатысады. Мүмкіндігінше, кез келген мүмкіндікте, баланың эмоционалдық жағдайы біркелкі болған кезде, біз қолдауды барынша азайтуға тырысамыз.

Ата-аналарға арналған үй тапсырмасы. Педагог-ассистент ата-аналарға баланың тұрмыстық дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін үй тапсырмасын береді. Бұл тазалау немесе тамақты дайындауға көмектесу сияқты қарапайым үй тапсырмаларын бейнеге түсіру жұмыстары болуы мүмкін. Осындай жұмыстар ата-аналардың оқу үдерісіне араласуына көмектеседі және баланың әлеуметтену дағдыларын жақсартуға септігін тигізеді.

Отбасымен жүйелі жұмыс. Ата-аналардың нұсқауларды орындауда тәртіптің немесе шыдамдылықтың жеткіліксіздігі – мәселелердің бірі. Бұл балалардың демалыстан немесе демалыс күндерінен кейін дағдыларын жоғалтуына әкелуі мүмкін. Ата-аналарға білім алушының мектепте алған дағдылары жоғалып кетпеуі үшін жүйелі жұмыс жасалудың маңыздылығын түсіндіру қажет.

Бүкіл мектептің ынтымақтастық принциптері. Инклюзивті ортаны қалыптастыру мектептің барлық қызметкерлерінің: педагогтердің, педагог-ассистенттердің, басқа да мамандардың және мектеп қызметкерлерінің қатысуын талап етеді. Барлығының әр баланың ерекшеліктерін түсінуі және жалпы қолдау стратегиясының бөлігі ретінде әрекет етуі маңызды. Әрбір баланың ерекшеліктерін түсіну мен эмпатияны дамытуға бағытталған ағартушылық іс-шараларды, тренингтер мен сабақтарды балалармен және ата-аналармен өткізу маңызды. Бұл баланың әлеуметтік бейімделуін жақсартуға және барлық оқушылар үшін мектептегі қолайлы атмосфераны сақтауға ықпал етеді.

Балада байқалатын жағымсыз мінез-құлықты түзету жоспары (2024–2025 оқу жылы)	
Баланың аты-жөні	Матвей
Сыныбы	1-сынып
Мінез-құлық	Дауыстап сөйлейді, мұғалімнің, педагог-ассистенттің сөзін бөледі, ескертулерге, нұсқаулықтарға жауап бермейді, әңгіме кезінде дауыс тонын арттырады
Мінез-құлық функциясы	Назар аударту
Жасалған күні	02.02.25
Маманның ТАӘ, лауазымы	Вашкарин В.В., педагог-ассистент
ЖҰМЫС ЖОСПАРЫ	
	Өзгерістер туралы ескерту – жағымсыз қылықтардан аулақ болу үшін білім алушыға

Алдын-ала белсенді түзету стратегиялары	іс-шаралар барысында болатын өзгерістер туралы алдын-ала хабарлау
	Матвейдің назарын аударамыз: алдымен сабақтағы тапсырманы орындайсың, содан кейін үзіліс кезінде бояйсың деп ескертіледі. Осыдан кейін тапсырманы орындау барысында сабаққа жартылай қатысуы мен назар қоюы байқалады.
	Эмпатияны дамыту – басқа адамдардың сезімдері туралы әңгімелесу, эмоцияларды айна қағидасы бойынша бейнелеу (зеркалирование) әдісін қолдану: «Қарашы, оған ауыр тиіп, көңілі түсіп тұр, сен оны итеріп жібердің».
	Егер Матвей сабақта тапсырмаларды орындаса және мұғалімнің сөзін бөлмесе, бояу кітапшасымен ынталандыру.
Реактивті түзету стратегиялары	Жағымсыз мінез-құлық байқалған жағдайда сабырлы болыңыз, сенімді, бірақ агрессивті емес үнмен сөйлесіңіз, алдымен тапсырманы орындайсың, сосын бояйсың деп түсіндіріңіз, айқайламаңыз және қорқытып үркітпеңіз.
	Уақытша тоқтата тұру жағдайы (Тайм–аут). Егер бала тым қобалжыса, оған тыныш жерде болуды ұсыныңыз: «Ренжігеніңді көріп тұрмын, біраз демалайық».

Жаттығулар мен ойындар

1. Эмоциялық барометр

Мақсаты: балаға эмоцияларын тануға және білдіруге көмектесу.

Қалай ойнауға болады: Қағазға «тыныштықтан» «өте ашушандыққа» дейінгі бөлімдері бар үлкен термометрді сызыңыз. Бала күн сайын өзін қалай сезінетінін атап өтуі керек. Өртүрлі эмоцияларға не себеп болатынын және жағымсыз эмоциялармен қалай күресуге болатынын талқылаңыз.

2. «Ертегі терапиясы»

Мақсаты: баланы агрессивті мінез-құлықтың салдарын түсінуге үйрету.

Қалай ойнауға болады: Агрессияны көрсететін кейіпкер туралы ертегі ойлап табыңыз. Мұның өзіне және айналасындағыларға қандай салдары бар екенін талқылаңыз. Содан кейін қақтығыстарды шешудің балама жолдарын ұсыныңыз.

3. «Эмоциялар кубы»

Мақсаты: эмоцияларды басқару дағдыларын дамыту.

Қалай ойнауға болады: Өртүрлі эмоциялардың (қуаныш, қайғы, ашу және т.б.) суреттері бар текшені жасаңыз. т.б.). Бала кубты домалатып, осы эмоцияны бастан өткерген жағдай туралы әңгімелейді, содан кейін оны басқаша қалай шешуге болатынын

талқылайды.

4. «Рөлдік ойын»

Мақсаты: қақтығыстарды шешу дағдыларын жаттықтыру.

Қалай ойнауға болады: Қақтығыстардың әртүрлі сценарийлерін ойнаңыз (мысалы, ойыншық үшін дауласу). Жанжалға әрекет етудің әртүрлі тәсілдерін талқылаңыз: бейбіт әңгіме, ересек адамнан көмек сұрау және т.б.

5. «Шешімдер ағашы»

Мақсаты: баланы стресстік жағдайларда саналы түрде шешім қабылдауға үйрету.

Қалай ойнауға болады: Тамыры (агрессияның себептері) және бұтақтары (әртүрлі әрекеттер) бар ағашты сызыңыз. Балаңызбен қиын жағдайларға әрекет етудің ықтимал жолдарын талқылаңыз.

6. «Тыныштық сиқыры»

Мақсаты: ашуланған сәтте баланы тыныштандыруға үйрету.

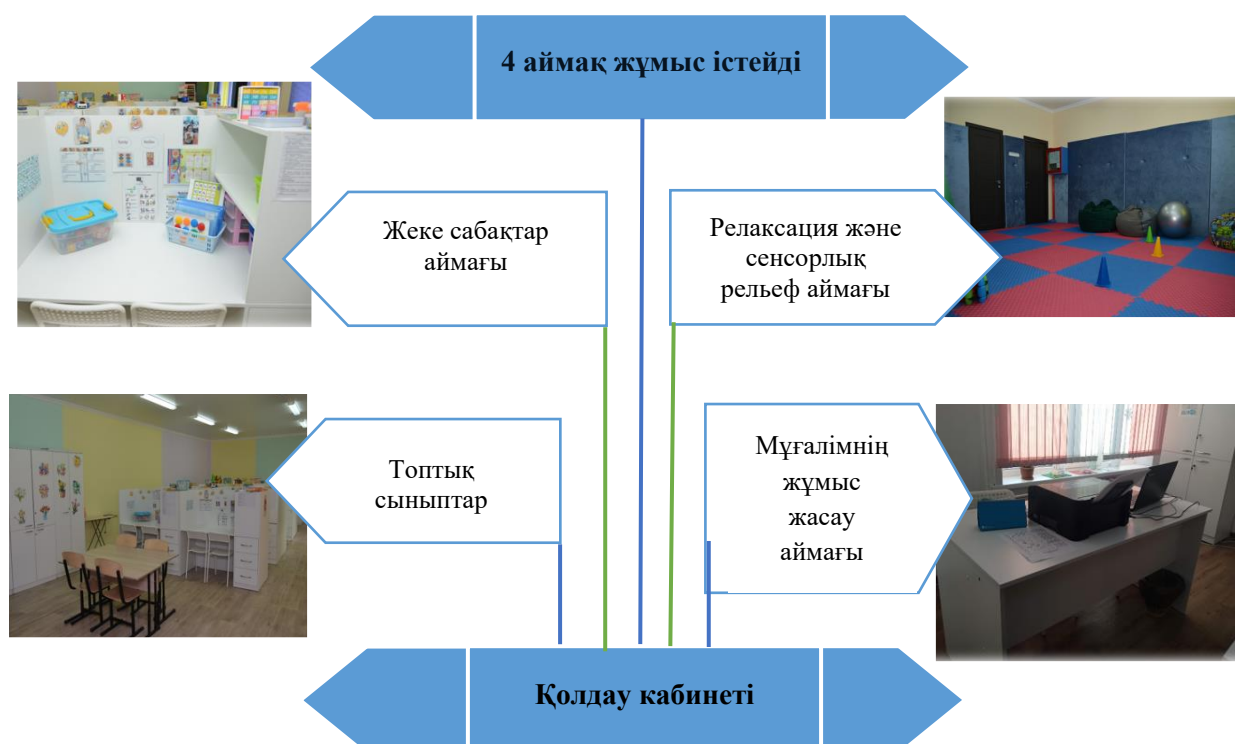
Қалай жасауға болады: Мөлдір бөтелкені жылтыр сумен немесе түрлі-түсті сұйықтықпен толтырыңыз. Бала ашуланғанын сезгенде, оған бөтелкені шайқап, жылтырдың түбіне қарай жылжуын қадағалаңыз – бұл оның тынышталуына көмектеседі.

	7. «Балаларға арналған медитация» Мақсаты: өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту. Қалай істеу керек: бірге қысқа медитация немесе баламен тыныс алу жаттығуларын жасаңыз (мысалы, терең тыныс алу немесе тыныш жерді елестету).
--	---

Өскемен қаласының №15 орта мектебі базасындағы Инклюзивті қолдау кабинетінің тәжірибесі

Өскемен қаласындағы №15 орта мектебі базасындағы ИҚК (инклюзивті қолдау кабинеті) 2019-2020 оқу жылынан бастап жұмыс істеп келеді. Қолдау кабинеті – заманауи жабдықталған, бірнеше аймақтан тұратын арнайы кеңістік, оның негізгі мақсаты – кез келген баланың, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін баланың дамуына қажетті жағдай жасау.

Қолдау кабинетінің мамандарының басты міндеті – баланы мектептің әлеуметтік ортасына кезең-кезеңмен жайлы бейімдеу және қажетті дағдыларды меңгеруіне қолдау көрсету.



Қолдау кабинетінде 2024-2025 оқу жылында ПМПК ұсынымдары бойынша «Қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бұзылысы» қорытындысымен 34 оқушы педагог-ассистенттің қолдауымен білім алуда.

Қолдау кабинеті мамандарының сапалы жұмысының арқасында барлық балалар алғашқы жылдан бастап сәтті әлеуметтенуден өткен, 4 оқушы педагог-ассистенттің қолдауынсыз оқып жатыр.

Қолдау кабинеті тобы

- Баланы мектепте қолдайды, жеке даму бағдарламасының мақсаттарына сәйкес жеке сабақтар өткізеді;
- мінез-құлықты түзету жоспарын жүзеге асырады;
- деректер жинайды, баланың дағдыларын арнайы педагогпен бірлесе талдайды.

ПЕДАГОГ-АССИСТЕНТ

- Педагог-ассистенттің жұмысын үйлестіреді;
- нақты мінез-құлық әдістерін үйретеді;
- оқушымен жұмысты бақылайды және түзетеді.

АРНАЙЫ ПЕДАГОГ

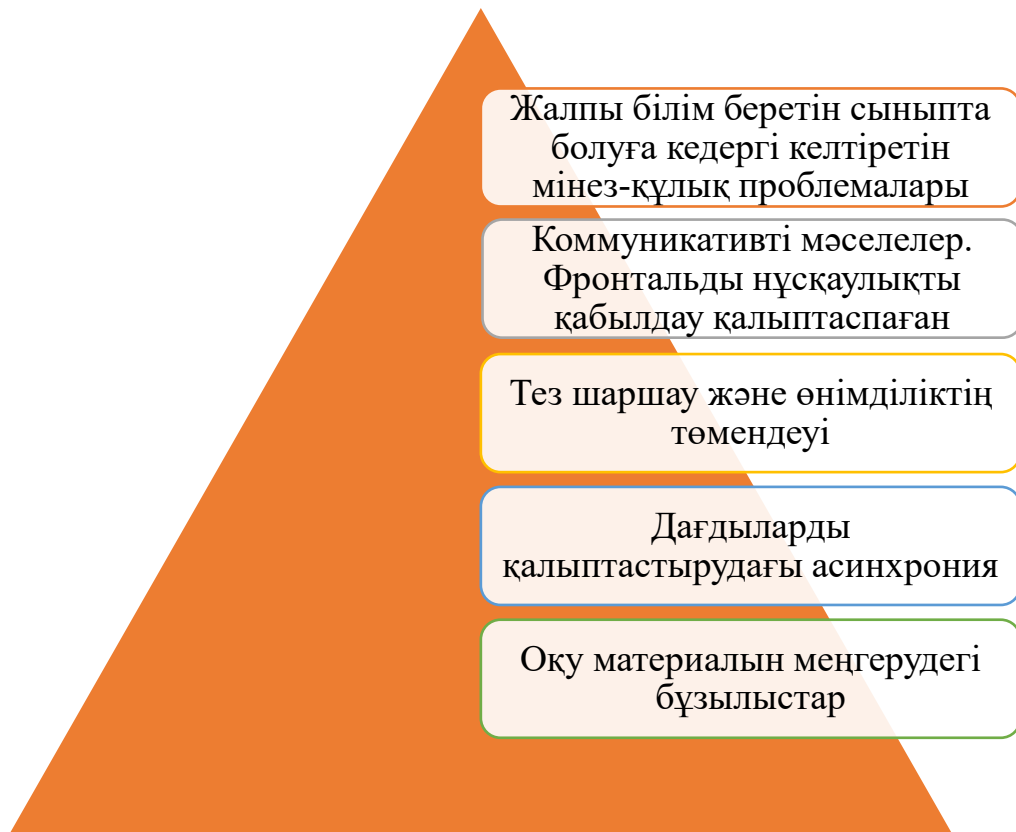
- Қолдау кабинеті мұғалімінің ұсынымдарын орындайды;
- Сынып өміріне белсенді қатысады,
- Инклюзивті қоғамның дамуына ықпал етеді.

АТА-АНАЛАР

- Өз сыныбы жағдайында аутистік спектр бұзылыстары бар баланы оқыту процесін ұйымдастыруға қатысады, мамандармен бірлесіп оқу материалын бейімдейді және бағалау жүргізеді

ПӘН МҰҒАЛІМІ

Қолдау кабинеті балаға келесі жағдайларда көмектеседі:



Ә. Бөкейхан атындағы №76 мектеп-лицей жанындағы ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсету кабинеті, Астана қаласы

Қолдау кабинеті үлгісін «Samruk-Kazyna Trust» қоры инклюзивті білім беру саласындағы эксперт Сәуле Теменованың авторлық тұжырымдамасы негізінде Астана қаласы Білім басқармасының сарапшыларының қолдауымен және әдістемелік қолдауымен әзірледі.

Қолдау кабинеті көп функциялы, әртүрлі аймақтары бар, мамандарға, жеке және топтық жұмыстарға, демалуға арналған. Кабинет әрбір маманның жұмысы көрінетіндей ашық кеңістік форматында жасалған.

Сыныптар екі бөлек бөлмеден тұрады: психологке, арнайы білім беру мұғаліміне, логопедке арналған кең ашық кабинеттер және емдік дене шынықтыру кабинеті. Бір бөлменің ауданы 60 шаршы метрден кем емес, бұл балаларға арналған сабақтарды қолайлы жағдайда өткізуге мүмкіндік береді.





Дереккөз: <https://ru.elordainfo.kz/novosti-stolicy-ru/kabinet-podderzhki-inklyuzii-otkryti-v-eshche-odnoy-stolichnoy-shkole>

Балабақшадағы сыныптың дизайны: контрасттарды құру

Пішіндердің, олардың және текстуралардың алуан түрлілігі балабақша сыныбын безендіру принциптерінің бірі болып табылады. Контраст жасау балаларға жоғары және төмен, үлкен және кіші, әртүрлі пішіндерді, әртүрлі тереңдіктерді және әртүрлі текстураларды табуға және сезінуге көмектеседі. Қоршаған ортаның текстурасы көрнекі қызығушылық пен тереңдікті қамтамасыз етеді және балаларға ерекше тактильді тәжірибе береді. Текстуралардың әртүрлілігі сенсорлық элементтермен өзара әрекеттесу арқылы балалардың бақылау дағдыларын және ұсақ моторикасын жақсартады.



Балабақшадағы сынып бөлмесінің дизайны: Жеке кеңістікті ұйымдастыру

Балаларға оқу немесе тыныш жағдайда әрекет ету үшін арнайы жеке кеңістік қажет. Зерттеулерге сәйкес, шағын кеңістікте болған кезде балалар стандартты бөлмеге қарағанда іс-әрекетке көбірек уақыт жұмсайды. Жеке, шағын көлемді кеңістіктерді ұйымдастыру – балабақшадағы топ бөлмелерін безендірудің негізгі принциптерінің бірі.





Бастауыш сынып оқушыларына арналған моториканы дамыту бөлмесі
(тыныштандыратын элементтері бар) балаларға артық энергиясын шығаруға
мүмкіндік беретін арнайы орын ұсынады.
ҮТУ, К12 ұлдарға арналған жекеменшік мектеп, Бруклин, Нью-Йорк.

**Толық сенсорлық тәжірибеге терең ену
Академиялық және мінез-құлық мектебі
Батыс Харрис округі, Техас**



Дереккөз: <https://funandfunction.com/deep-dive>

Осы қызықты сенсорлық ойын алаңында оқушылар оқу күні барысында өз сезімдерін реттеп, босаңси алады, бұл олардың тек сабақта ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс уақытта да жетістікке жетуіне мүмкіндік береді.

Қабырғалардағы тартымды фрескалар мен керемет жеке жабдықтар сыныпта тұтас атмосфера қалыптастырып, оқушылардың қоршаған ортаға толықтай бойлап енуіне жағдай жасайды.

**Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау бойынша
практикалық кеңестер**

Дереккөз: <https://www.ajproducts.co.uk/blog/ergonomics-in-the-workplace/sensory-classroom-tips>

1. Сенсорлық станциялар: кабинетте сенсорлық станцияларды орнатыңыз, онда білім алушылар өз сезімдерін реттеу және зейінін жақсарту үшін сенсорлық әрекеттермен айналыса алады.



Толық сенсорлық тәжірибеге терең сүңгу

Бірегей кең гибридті бөлме оқу күні бойы тәртіпті сақтауға ықпал етеді.
Академиялық және мінез-құлық мектебі, Вест Харрис округі, Техас

2. Отырудың икемді нұсқалары: ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың жеке қажеттіліктері мен қалауларын қанағаттандыру үшін әртүрлі икемді отыру нұсқаларын ұсыныңыз. Сабақ кезінде жайлылық пен белсенділікті арттыратын балама отыру нұсқаларын қамтамасыз ету үшін еден төсеніштерін, тербелетін орындықтарды немесе тербелетін орындықтарды пайдалануды қарастырыңыз.



Арбалар, жұмсақ пуфтар және қабырғаға орнатылған дөңгелек отырғыштардың үйлесімі.

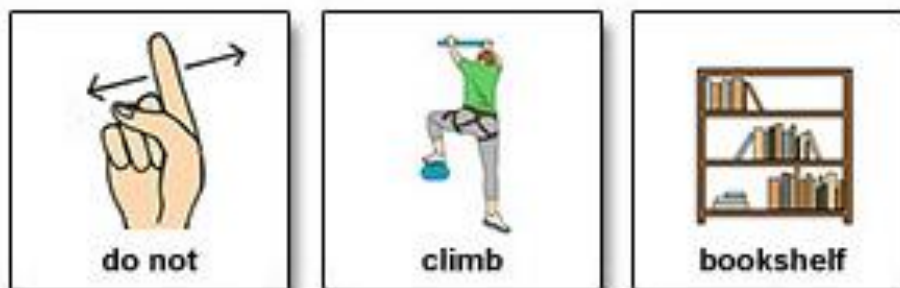


Модульдік жылжымалы үстелдер мен орындықтар, барлығын шеңберге жинауды және сыныпта ашық талқылауларды өткізуді жеңілдетеді.

3. Коммуникация құралдары: коммуникация құралдарын қамтамасыз етіңіз және қарым-қатынаста қиындықтары бар білім алушылар үшін қарым-қатынас пен түсінуді жеңілдету үшін көрнекі қолдауды қамтамасыз ету. Ауызша нұсқауларды бекіту және білім алушыларға күнделікті міндеттер мен іс-әрекеттерді өз бетінше орындауға көмектесу үшін көрнекі кестелерді, суретті карталарды және байланыс тақталарын пайдаланыңыз.

Қауіпсіздік дағдылары

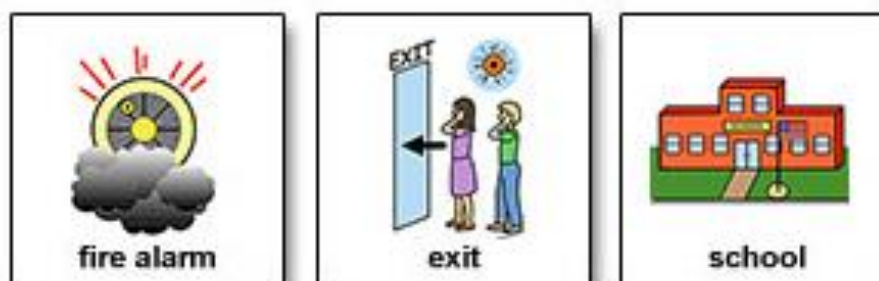
Сюжеттік таспаларды өрмелемеу, үтікке қол тигізбеу немесе көшеден қауіпсіз өту сияқты көптеген қауіпсіздік дағдыларын үйрету үшін пайдалануға болады.



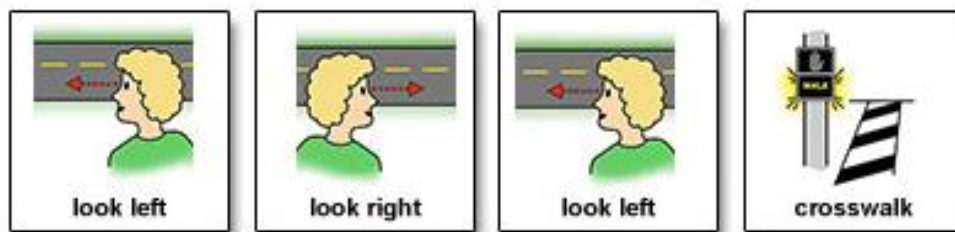
«Кітап сөресіне шықпа»



«Бассейннің жанында жүгірмеңіз»



«Өрт дабылын естігенде мектептен кет»



«Көшеден өтпес бұрын солға-оңға-солға қара»

4. Тыныштандыру бұрышы: білім алушылар эмоцияларын басқаруға және көңіл-күйі түскенде немесе мазасызданған кезде тыныштандыруға болатын арнайы тыныштандыру бұрышын немесе тыныш аймақты жасаңыз. Бұл кеңістікті жұмсақ жастықтармен, салмақты көрпелермен, шуды болдырмайтын релаксацияға және өзін-өзі реттеуге ықпал ететін құлаққаптар мен тыныштандыратын сенсорлық құрылғылармен жабдықтаңыз.



Гибридті сенсорлық бөлмелер белсенді және тыныштандырушы әсерлердің үйлесімін қамтамасыз етеді. Мұндай бөлмелер түрлі сенсорлық қажеттіліктері бар балалар үшін өте қолайлы. Көбінесе балалар алдымен бөлменің белсенді аймақтарында уақыт өткізеді, содан кейін сенсорлық кеңістіктен жеңіл оралуы үшін тыныш аймақтарда демалады.

5. Құрдастар қолдау желілері: сыныпта ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды қолдайтын сыныптастарымен немесе тәлімгерлерімен біріктіре отырып, құрдастар қолдау желілерін құрыңыз. Барлық оқушылар арасында әлеуметтік байланыстарды, эмпатияны және бір қауымдастыққа тиесілілік сезімін нығайту үшін өзара әрекеттесуді, ынтымақтастықты және бір-біріне көмектесуді ынталандырыңыз.

Қолдау желілерін қалыптастыру

Әрбір оқушы өзін ұжымның бір бөлігі ретінде сезінетін және құрдастарынан қолдау мен көмек алуға мүмкіндігі бар қолайлы атмосфераны құру маңызды. Ол үшін келесі іс-шараларды ұйымдастыруға болады:

Топтық жобалар мен тапсырмалар

Қолдау желілерін ұйымдастырудың бір жолы топтық тапсырмаларды пайдалану, мұнда ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар басқа балалармен топта жұмыс істей алады. Бұл олардың ынтымақтастық дағдыларын дамытуға, сондай-ақ әлеуметтік белсенділік деңгейін арттыруға көмектеседі. Әрбір топта ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдайтын және оларға көмектесетін көшбасшы немесе тәлімгер болуы маңызды.

Жұптық өзара әрекеттесу

Сыныпты жұптарға бөлу, мұнда ерекше қажеттіліктері бар бір бала қолдау көрсететін құрбысымен жұмыс істейді. Бұл формат тығыз байланыстарды құруға көмектеседі және даралау тәсілге ықпал етеді. Қолдау көрсететін оқушының тапсырмаларды орындауға көмектесіп қана қоймай, сонымен бірге достық атмосфераны құра отырып, тәлімгер болуы маңызды.

«Достық топтарды» қолдану

Сыныпта өзгелерге көмектесуге ынта білдіретін оқушылардан құралған «достық» топтарын құруға болады. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды осы топтарға қосуға болады, мұнда олардың құрдастары оқу үдерісінде және әлеуметтік бейімделу барысында оларға көмектесіп, қолдау көрсетеді.

Тәлімгерлер мен қолдаушы сыныптастардың рөлі

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға көмек көрсету ғана емес, сонымен қатар қолдау көрсететін құрдастарын тәлімгерлік дағдыларына үйрету маңызды. Бұл көмектеседі:

- Тәлімгерлерде эмпатия, төзімділік және сабырлылық дағдыларын дамыту.
- Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың өз-өзіне деген бағасын және сенімділігін арттыру, себебі олар өздеріне назар аударылып, қолдау көрсетіліп жатқанын сезінеді.
- Сыныптағы стереотиптер мен алдын ала қалыптасқан теріс көзқарастардың азаюы, бұл жалпы ахуалдың жақсаруына және өзара түсіністіктің артуына ықпал етеді.

Бірлескен оқыту және бірлескен іс-шаралар

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды сынып ішіндегі белсенді ынтымақтастыққа қосу әлеуметтік байланыстарды нығайтуға ықпал етеді. Мұндай тәсілдің мысалдарына мыналар жатады:

- **Жобалық қызмет.** Әрбір бала, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар да, өз рөлі мен міндеті болатын жобаларды жүзеге асыру. Мысалы, мектеп газетін шығару немесе іс-шара ұйымдастыру жобасы. Бұл жерде маңызды аспект – әрбір қатысушының өз үлесін қосып, сіңірген еңбегі үшін марапат пен мойындауға ие болуы.
- **Рөлдік ойындар мен жаттығулар.** Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар құрдастарының көмегімен әртүрлі әлеуметтік жағдайларды орындай алатын рөлдік ойындарды пайдалану. Бұл қауіпсіз және қолдау көрсететін ортада қарым-қатынас пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға көмектеседі.
- **Эмоциялар мен эмпатияны дамытуға арналған іс-шаралар.** Эмоционалды интеллектті, басқа адамдарды түсінуді және өзара көмекті дамытуға бағытталған тренингтер немесе сабақтар өткізу керек. Мұндай іс-шаралар балалардың эмпатия дағдыларын және қолдаушы қарым-қатынастарын дамытуға ықпал ететін әртүрлі өмірлік жағдайларды талқылауды қамтуы мүмкін.

Қауіпсіз және инклюзивті ортаны құру

Барлық білім алушылардың сыныпта өзін қауіпсіз және сенімді сезінуі маңызды. Ол үшін қажет:

- Ешкім өзін оқшауланған немесе қабылданбаған сезінбейтін атмосфераны құру. Бұл буллинг пен кемсітудің өзге де түрлерінің алдын алуға бағытталған жұмыстарды жүргізуді қажет етеді және бұл мұғалім тарапынан белсенді әрекетті талап етеді.
- Айырмашылықтарды құрметтеуге ынталандыру және олардың даму ерекшеліктеріне қарамастан әрбір оқушының құндылығын анықтау.
- Балалардың өз сезімдерін білдіруі мен ашық сөйлесуіне, сондай-ақ кері байланыс алмасуына мүмкіндік жасау, олар өз ойлары мен тәжірибелерімен бөлісе алатындай жағдай тудыру қажет.



Ересектер тарапынан қолдау көрсету

Мұғалімдер мен мектеп психологтері де құрдастарды қолдау желілерін құруда шешуші рөл атқарады. Мына жұмыстарды жасау маңызды:

- Оқушыларды өз құрдастарына қалай дұрыс қолдау көрсету қажеттігін және көмектесу керектігін үйрету.
- Білім алушылар жақсы дос болу, қолдау көрсету және басқалардың қажеттіліктерін мойындау туралы көбірек біле алатын жеке және топтық сабақтарды өткізу.



6. Интербелсенді оқу материалдары: Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды практикалық оқу тәжірибесіне тарту үшін интерактивті оқу материалдары мен мультисенсорлы ресурстарды пайдаланыңыз. Түрлі оқу стилдерін қанағаттандыру және белсенді қатысу мен түсінуді қолдау мақсатында тактильді материалдар, манипулятив құралдар және интерактивті технологиялық құралдарды қосыңыз.



7. Жеке оқу жоспарлары : Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар үшін нақты оқу мақсаттарын, орналастыру орындарын және стратегияларын анықтау үшін балалармен, ата-аналармен және көмекші персоналмен бірлесіп жеке оқу жоспарларын әзірлеу. Оқушылардың жетістіктері мен өзгеріп отыратын қажеттіліктерін ескере отырып, жекеленген жоспарларды тұрақты түрде қайта қарап, түзетіп отырыңыз, бұл жеке қолдауды қамтамасыз етуге және табысқа жетуге ықпал етеді.

- Жеке оқу жоспарларын әзірлеу процесі білім беру бағдарламасы аясында шынайы, өлшенетін және қол жеткізуге болатын нақты оқу мақсаттарын талқылаудан басталады. Бұл мақсаттардың нақты тұжырымдалып, барлық қатысушылардың келісімімен бекітілуі маңызды. Сондай-ақ баланың өз мүдделері мен қажеттіліктерін ескеру, бұл процесті ерекше маңызды етеді.

- Жеке оқу жоспарларын әзірлеу кезінде баланың алға қойған мақсаттарына жетуіне көмектесетін әртүрлі бейімделулер мен стратегияларды ескеру қажет. Бұл бейімделген оқу материалдары, арнайы құрал-жабдықтар немесе технологияны пайдалану, сондай-ақ ерекше білім беруді қажет ететін балаларға сәйкес келетін арнайы оқыту әдістері болуы мүмкін. Мысалы, есту қабілеті зақымдалған балаларға арналған ым-шара тілі мен көрнекі материалдарды, көру қабілеті зақымдалған балалар үшін тактильді кітаптарды немесе үлкейткіш құрылғыларды пайдалануға болады.

- Дегенмен, жеке оқу жоспарларын жүйелі түрде қайта қарау және түзету де маңызды. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар әртүрлі білім беру қажеттіліктерін көрсете алатындықтан және әртүрлі қарқынмен ілгерілей алатындықтан, жеке оқу жоспарлары серпінді болуы керек. Ата-аналармен, мұғалімдермен және басқа мамандармен жүйелі түрде кеңесу жоспардың қаншалықты тиімді жүзеге асырылып жатқанын бағалауға және қолдауды мүмкіндігінше дараландыру және оқушының өзекті қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қажетті өзгерістерді енгізуге мүмкіндік береді.

- Сонымен қатар ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқыту тек академиялық құрамдас бөлікпен шектелмейтінін ескеру маңызды. Баланың әлеуметтік, эмоционалдық және коммуникативтік дағдыларын дамыту, сондай-ақ олардың психологиялық және физикалық әл-ауқатын ескеру маңызды. Сондықтан жеке оқу жоспарын түзету процесінде білім алушының дамуының барлық аспектілерін бағалау маңызды.

- Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытуда жеке білім беру жоспарларын жүзеге асыру инклюзивті білім беру ортасын құруға ықпал етеді, мұнда әрбір бала өзінің мүмкіндіктерін барынша арттырып, мүмкіндіктері шектеулі болғанына қарамастан табысқа жете алады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытудың белсенді

әдістері мен тәсілдері

Кестеде келтірілген оқытудың әртүрлі әдістері мен тәсілдері мұғалім-логопедке ерекше білім беруді қажет ететін білім алушының іс-әрекетін уақытында өзгертуге мүмкіндік береді. Бұл шамадан тыс жұмыстың алдын

алуға ықпал етеді және түзету-дамыту жұмыстарының тиімділігін арттырады. Бұл тәсіл танымдық белсенділікті белсенді түрде ынталандырады және оқушылардың материалды тиімді игеруіне ықпал етеді.

«Сигналдық карточкалар»

Картаның қарама-қарсы жақтарында келесі белгілер бейнеленген: «плюс» – «минус» таңбалары; дыбыстарға сәйкес түрлі-түсті шеңберлер, әріптер жазылған карточкалар және т.б.

«Сигналдық карточкалардың» тиімділігі – оқушы тапсырманы орындау барысында өзін-өзі бағалау мүмкіндігіне ие болады.

«Қосымшалар»

Тапсырманы орындау, сөзжұмбақ шешу және басқа да әрекеттер кезінде тақтаға әріптер мен сөздер түріндегі қосымшаларды пайдалану.

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға бұл тапсырма түрін орындау барысында «оқушы – педагог» арасындағы жарыс элементі ұнайды.

«Еске салуға арналған белгілер»

Үйреніп жатқан тақырыптың негізгі тұстарын, қорытындыларын сызбалық түрде жазып, көрнекі жерге ілу.

Бұл тәсіл материалды меңгеру барысында – тапсырмаларды орындауға көмек көрсету үшін, ал тақырыпты аяқтау кезеңінде, бекіту және қорытынды жасау мақсатында қолданылады.

Бланк арқылы жүргізілетін әдістемелермен жұмыс	
Тақырыпқа байланысты тапсырмаларды орындауға арналған ұсыныстарды қамтитын, оқушылардың танымдық әрекетін жандандыруға бағытталған карточка-бланктер материалдары.	Бланктік әдістемелер диагностикалық мақсатта және түзету жұмыстарында қолданылады.
«Үшінші көз»	
Сабактың белгілі бір кезеңінде материалды көзді жұмып қабылдау	Бұл әдіс тыңдау қабылдауын, назарды, есте сақтауды дамытуға, эмоционалдық күйді ауыстыруға, күрделі тапсырманы орындағаннан кейін қолданылады және т.б.
«Мені қайтала»	
Кинезиологиялық жаттығуларды қолдану. Оқушының денсаулығын сақтау және нығайту – логопед мұғалімінің жұмысындағы негізгі бағыттардың бірі.	Тыныс алу, көз қозғалысын жақсартуға арналған дене жаттығулары кешені, ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығулар, релаксация және массаж жаттығулары.
«Көз жаттығуы үшін презентациялар»	
Жеке презентацияны және презентация фрагменттерін пайдалану.	АКТ-ны енгізу жұмысты өнімді әрі тиімді етеді, дәстүрлі жұмыс формаларын үйлесімді түрде толықтырады. Бұл орталық жүйке

	жүйесінде тұрақты визуалдық-кинестетикалық және визуалдық-аудиалды және шартты-рефлекторлық байланыстарды қалыптастыруға мүмкіндік береді.
«Түрлі-түсті суреттер»	
Сабақ барысында іс-әрекет түрін өзгерту үшін суреттік материалдарды пайдалану.	Көру қабылдауы, назар мен есте сақтауды дамытуға, сөздік қорды жандандыруға және сөйлеудің тұтастығын қалыптастыруға арналған.
«Белсенді рефлексия әдістері»	
«Сезімдер ағашы» – оқушыға жақсы, жайлы сезінсе, ағашқа қызыл алма ілу ұсынылады, ал жайсыздықты сезінсе, жасыл алма іледі. «Мұң теңізі» – көңіл-күйіңе сәйкес кемеңді теңізге жібер.	Сабақтарда көңіл-күй мен эмоционалдық күйді рефлексиялау қолданылады. Өртүрлі түсті бейнелерді пайдалану кеңінен қолданылады.

Инклюзивті сыныптағы кеңістікті ұйымдастыру

✚ Сынып ортасы барлық балалар үшін қолжетімді болуы керек, осылайша әрбір бала оқу үдерісіне қатыса алады және білім алушылар өзара әрекеттесе алады.

✚ Мектепке барлық балалардың қолжетімділігін қамтамасыз ету – білім беру ұйымы басшысының жауапкершілігі болып табылады және бұл кей жағдайда мектеп кеңістігін қайта жоспарлауды талап етуі мүмкін. Мұндай мәселелерді мектептегі жауапты тұлғалармен міндетті түрде талқылау қажет.

✚ Инклюзивті білім беру кеңістігін құруға мектеп өзіндегі барлық оқушылардың қажеттіліктеріне шынымен сәйкес болғысы келсе, бұны міндетті минимум ретінде қарау қажет.

✚ Қазіргі уақытта елде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктеріне неғұрлым сай болу үшін қолданыстағы мектеп ғимараттарын жаңғырту жұмыстары басталды.

✚ Қазіргі заманғы мектеп ғимараттары, мысалы, «Комфортты мектеп» жобасы, бүгінде барлық оқушылары үшін физикалық ортаға қолжетімділікті қамтамасыз етіп отыр.

✚ Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін сынып кеңістігінің қолжетімділігі тек пандустар орнатумен шектелмейді. Сонымен қатар есік ойықтары кеңейтілуі тиіс. Есіктердің құрылымы ашылатын болуы керек және арбада отырған адамның өзі оңай аша алатындай болуы қажет. Сондай-ақ есік бірден жабылып қалмай, адамның ішінен өтіп үлгеруіне жеткілікті уақыт берілуі тиіс [37].

✚ Көру қабілеті зақымдалған балалар үшін есіктер толығымен ашық немесе толығымен жабық болатындай етіп жасалуы керек.

✚ Тірек-қимыл аппараты бұзылыстары бар бала оқитын сынып кең, бала еркін қозғала алатындай болуы керек.

✚ Көру қабілеті зақымдалған балалар бар сыныптарда жиһазды жиі ауыстырудан аулақ болу керек.

✚ Мінез-құлқында бұзылыстары бар балаларды сабаққа шоғырлануға кедергі келтіретін заттары аз сынып бөлігінде отырғызған дұрыс. Мысалы, терезе жанындағы орын олар үшін ең қолайлы орын болмауы мүмкін, себебі мұндай жерде назарын нақты оқу тапсырмасына аудару қиын болады. Сондай-ақ, бұл балаларды ынталандыратын және дамытушы

материалдар мен құралдар орналасқан сынып бөлігінде отырғызудан аулақ болу қажет, мысалы: аквариумдар, плакаттар, тордағы жануарлар. Сабақ кезінде жиі қолданылатын материалдар сақталған сөрелердің немесе есіктің жанында отыру да олардың зейін қоюына кері әсер етеді.

✚ Сыныптағы үстелдер мен орындықтардың биіктігіне де назар аудару қажет. Орта мектептегі жаратылыстану пәндері (мысалы, химия) бойынша сабақ өтетін сыныптарда ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін қол жуғыш сияқты сыныптың барлық бөліктері қолжетімді болуы тиіс.

✚ Сыныптарда парталардың биіктігін өзгерту қажет болуы мүмкін: парталарды сәл көтеру керек. Сондай-ақ сөрелер мен стеллаждар барлық балаларға қолжетімді болатындай биіктікте орналасуы тиіс.

✚ Сабақ кезінде балалар отыратын орындықтардың биіктігін төмендету онша қолайлы болмауы мүмкін, бірақ бұл қажетті шара. Ал партаның биіктігін көтеру арбаны оның жанына ыңғайлы қоюға мүмкіндік береді.

✚ Көру қабілеті зақымдалған балалар үшін сынып бөлмесіндегі жарықтандыру мен көрініс шегінің маңыздылығы өте жоғары. Мұндай әрбір баланың өзіндік ерекше қажеттіліктері болуы мүмкін, дегенмен барлығына ортақ талап – олар сыныптың ең жарық жерінде отыруы тиіс, сондай-ақ көрнекі құралдар мен оқу материалдарын жақсы көре алатын жерде орналасуы қажет.

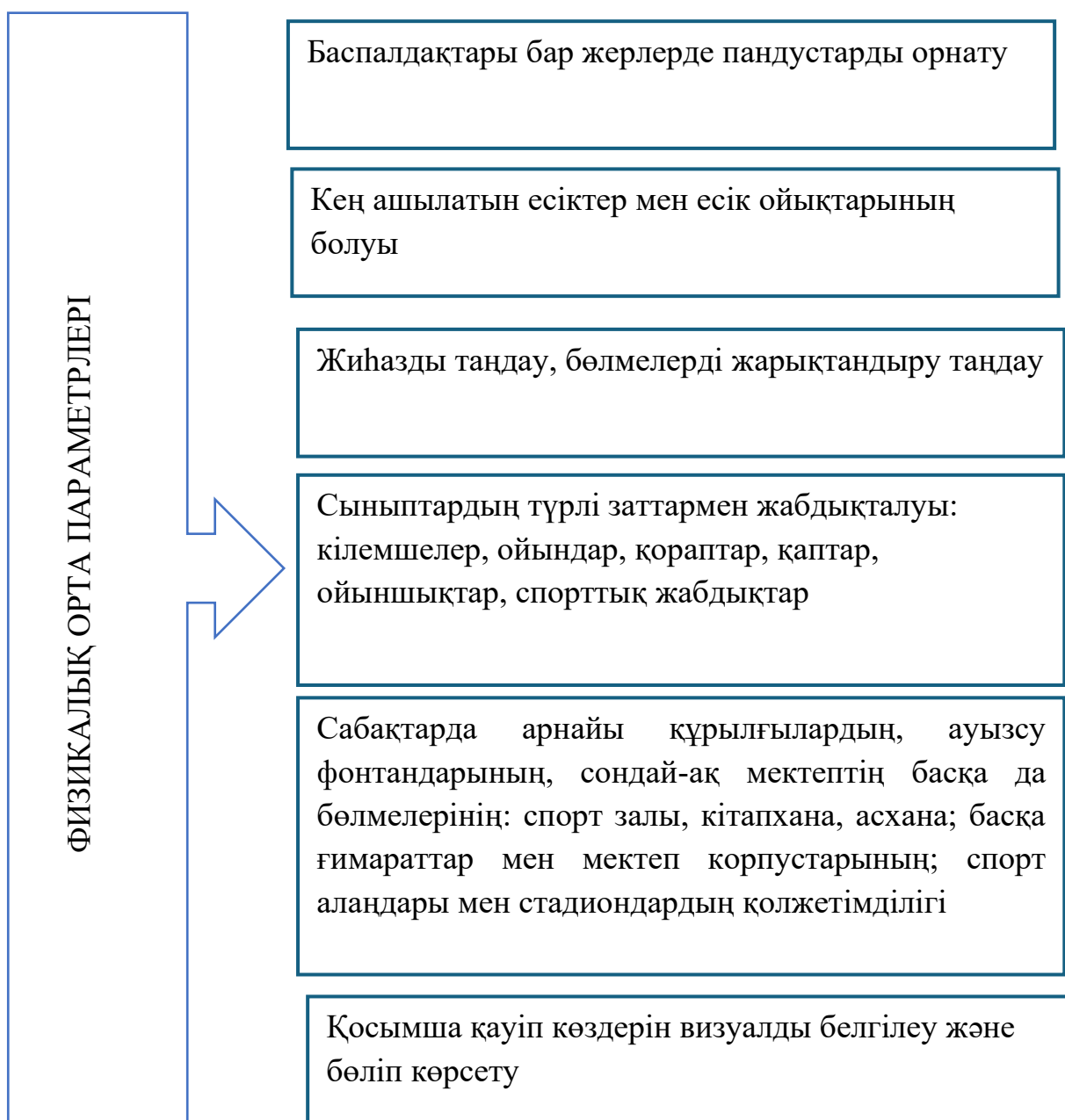
✚ Есту қабілеті зақымдалған балалар мұғалімнің ерін қимылын анық көріп, сыныптағы басқа оқушылардың жауаптарын бақылап, ең жақсы ести алатындай жерде отыруы керек [37].

✚ Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қажетті кеңістікке өзгерістер ең алдымен сыныптан басталуы тиіс, бірақ тек сонымен шектелмеуі керек. Баршаға арналған мектепте қарапайым оқушылар үшін қолжетімді барлық бөлмелер мен аймақтар ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін де қолжетімді болуы қажет. Бұл талап мұғалімдер бөлмесіне, мектеп әкімшілігі орналасқан кабинеттерге, спорт залына және мектеп ауласындағы ойын алаңына да қатысты.

✚ Ішуге арналған субұрқақтар барлық балалар пайдалана алатындай биіктікте орнатылуы керек.

✚ Көру қабілеті бұзылған балалардың мектеп ауласында қауіпсіз болуын қамтамасыз ету үшін қосымша күш салу қажет болуы мүмкін; мысалға, мектеп ауласында орналасқан әртүрлі тіректерді, қоршауларды, баспалдақтарды немесе орындықтарды қандай да бір ашық түске (мысалы, сары) бояу керек, бұл балалар кездейсоқ соқтығысып, зақымданбауы үшін [37].

Сыныптағы және оның айналасындағы кеңістіктің физикалық қолжетімділігі



Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеудің негізгі принциптері мен міндеттері

Инклюзивті оқыту сабақтарды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде сақталуы тиіс арнайы дидактикалық принциптерге негізделеді.

Принцип – жетекші идея, іс-әрекеттің негізгі ережесі.

1. Педагогикалық оптимизм принципі. Арнайы педагогика барлық баланың білім ала алатынын негізге алады. Педагогикалық оптимизм қағидасы Л.С. Выготскийдің баланың «жақын арадағы даму аймағы» туралы идеясына сүйенеді. Бұл идея оқытудың баланың дамуындағы жетекші рөлін дәлелдей отырып, жеке түзете-дамыту бағдарламасының басталуын, барысын және нәтижесін болжауға мүмкіндік береді. Педагогикалық оптимизм қағидасы адамның дамуы қол жеткізген деңгейде тоқтап, одан әрі дами алмайды деген «шек» теориясын мойындамайды.

2. Ерте педагогикалық көмек көрсету принципі. Қазіргі заманғы арнайы педагогикада тиімді коррекциялық педагогикалық көмектің негізгі шарттарының бірі – баланың дамуындағы ауытқуларды ерте кезеңде анықтау мен ерте диагностика жүргізуді қамтамасыз ету болып табылады. Бұл баланың ерекше білім беру қажеттіліктерін айқындау үшін маңызды.

3. Білім берудегі түзететін компенсациялық бағыттың принципі. Бұл қағида білім алушының, тәрбиеленушінің сақталған мүмкіндіктеріне сүйенуді, білім беру үдерісін дамудағы бұзылыстың сипатына сәйкес ағзаның сақталған анализаторлары, қызметтері мен жүйелерін пайдалана отырып құруды көздейді.

4. Білім берудің әлеуметтік-бейімделу бағытының принципі «әлеуметтік құлдырауды» жеңуге немесе айтарлықтай азайтуға, әлеуметтік құзыреттіліктің әртүрлі құрылымдарын және адамның қоршаған әлеуметтік-мәдени ортадағы өмірге психологиялық дайындығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

5. Арнайы білім беру құралы ретінде ойлауды, тілді және қарым-қатынасты дамыту принципі. Ерекше білім беруді қажет ететін барлық балалар мен жасөспірімдердің сөйлеу, ойлау және қарым-қатынасқа байланысты өзіне тән даму ерекшеліктері болады. Сондықтан олар үшін ортақ және аса маңызды білім беру қажеттілігінің бірі – сөйлеу, ойлау және қарым-

катынас дағдыларын дамытуға бағытталған түзету және педагогикалық көмекке деген қажеттілік.

6. *Оқыту мен тәрбиелеудегі іс-әрекеттік тәсіл принципі.* Инклюзивті білім беруде мұғалімнің жетекшілігімен ұжымдық пәндік-тәжірибелік іс-әрекеттер («жұптық», «кіші топтардағы» жұмыс) кең таралған, бұл уәжді вербалды қарым-қатынас үшін табиғи жағдайлар жасайды, мұндай қарым-қатынас қажеттілігін үнемі жаңғыртады.

7. *Сараланған және жеке тәсіл принципі.* Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беруді қажет ететін балалар мен жасөспірімдерге дифференциалды көзқарас олардың дамуының типологиялық ерекшеліктерінің әртүрлілігімен негізделеді. Жекелеген көзқарас – дифференциалды көзқарастың нақтыланған түрі. Ол әр баланың жеке және өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, оқу үшін қолайлы жағдайлар жасауды көздейді.

8. *Арнайы педагогикалық басшылыққа қажеттілік принципі.* Ерекше білім беруді қажет ететін баланың оқу-танымдық іс-әрекеті мұғалімдерден тұрақты және шыдамды басшылықты талап етеді. Мұғалім үшін сабақтағы басты қиындық – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жеке мүмкіндіктерін білім беру стандартының талаптарымен сәйкестендіру. Ерекше білім беруді қажет ететін бала оқитын жалпы білім беретін сыныпта сабақты жоспарлау жалпы білім беру міндеттерін де (мемлекеттік стандарт шеңберінде білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру) және түзету-дамыту міндеттерін де қамтуы керек. Оларға мыналар жатады:

1. Зейіннің, оның барлық түрлері мен қасиеттерінің дамуындағы қиындықтарды жеңу және зейіннің компенсаторлық мүмкіндіктерін анықтау (берілген балаға зейіннің қай түрі қолайлы).

2. Сөздік-логикалық ойлау мен талдау, синтез, жіктеу, жалпылау сияқты ойлау үдерістеріндегі қиындықтарды түзету;

3. Жад көлемін ұлғайту және жадтың компенсаторлық мүмкіндіктерін анықтау (жадтың жетекші түрін анықтау).

4. Ұсақ моториканы, статиканы және саусақ қимылдарының динамикасын дамыту.

5. Біртұтас сөйлеудің, оның ішінде монологтық және диалогтық сөйлеудің қиындықтарын дамыту және түзету, сөздік қорын дамыту.

6. Мадақтау, жігерлендіру, көмек көрсету, табыс жағдайларын жасау және құрылымды сын айту арқылы оқуға деген оң мотивацияны қалыптастыру [37].

Инклюзивті білім беру жағдайында сабақты ұйымдастыру тәртібіне қойылатын талаптар

Сабақтың барысы оқытылатын тақырыптардың әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен қаншалықты тығыз байланысты екеніне, олардың өткен тақырыпты қаншалықты меңгергеніне, оқытудың қандай кезеңі негізге алынғанына байланысты (жаңа материалды түсіндіру, өткенді қайталау, білім, білік және дағдыларды бақылау). Егер сыныптағы барлық оқушылардың ортақ тақырыбы болса, онда материалды зерделеу фронтальды түрде жүргізіледі, ал балалар өз бағдарламасымен анықталатын деңгейде білім алады. Алған білімдерін, іскерліктерін, дағдыларын бекіту және пысықтау әр оқушы үшін жеке таңдалған әртүрлі дидактикалық материалдарға (карточкалар, оқулықтағы жаттығулар, тақтадағы мәтіндер және т.б.) негізделеді.

Егер әртүрлі оқу бағдарламалары меңгерілетін болса және бірлескен жұмыс мүмкін болмаса, онда сабақ келесі құрылым бойынша ұйымдастырылады: алдымен мұғалім мемлекеттік үлгілік бағдарламаларға сәйкес жаңа материалды түсіндіреді, ал бұл уақытта ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар бұрын меңгерілген материалды бекітуге бағытталған өздік жұмыс орындайды. Кейін жаңа материалды бекіту мақсатында мұғалім сыныпқа өздік жұмыс береді, ал даму ерекшеліктері бар білім алушылар тобымен орындалған тапсырманы талдауды, жеке көмек көрсетуді, қосымша түсіндіру мен нақтылауды, сондай-ақ жаңа материалды түсіндіруді көздейтін жұмыс ұйымдастырады. Мұғалімнің мұндай қызметін кезектесіп отыруы сабақты толық өткізу барысында жүзеге асырылады.

Қажет болса, мұғалім оқушының іс-әрекетінің алгоритмін көрсететін, әртүрлі тапсырмалар мен жаттығуларды көрсететін нұсқаулық карталарын қосымша пайдалана алады. Мұндай педагогикалық әдіс психологиялық физикалық мүмкіндіктері сақталған балалармен де, мүмкіндіктері шектеулі балалармен де қолданылады. Сыныптағы ерекше балалардың санына байланысты. Егер мұғалім зияты зақымдалған білім алушыға сабақта көп

уақыт бөле алмаса, ол үшін тапсырмалар алгоритмі бар карточканы пайдалана алады. Немесе, керісінше, мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған күрделі тақырыпты түсіндіру үшін мұғалімнің назарын соларға аударуға мәжбүр болса, бұл кезде меңгеруі жылдам балалардың карточкалық тапсырмаларды орындайтынын білдіреді.

Сыныптағы сабақ тәртібін ұйымдастыру кезінде мұғалім ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге қатысты келесі талаптарды сақтауы керек:

1. Сабақтың нақты алгоритмі болуы керек. Белгілі бір алгоритмге үйрену арқылы балалар ұйымшыл бола бастайды.

Сабақтың басталуы. Жұмыстың бірінші нұсқасы ерекше білім беруді қажет ететін балалар алдыңғы тақырыпты бекітуге арналған карточкалармен жұмыс істейді (бұл уақытта мұғалім жаңа тақырыпты түсіндіріп, қалған балалармен жұмыс істейді, себебі бұл тақырыпты ерекше білім беруді қажет ететін балалармен дәл сол режимде түсіндіру мүмкін емес). Мұндай жағдайда балаларға өткен сабақтағы ұғымдары бар карточкалар ұсынылады және олар бұл ұғымдарға жазбаша сипаттама беруі тиіс. Карточкада анықтама беруді жеңілдету үшін сөз тіркестері немесе бос орындары бар сөйлемдер берілуі мүмкін. Сонымен қатар келесі сипаттағы тапсырмаларды қолдануға болады: бір бағанда ұғымдар, екінші бағанда сол ұғымдардың анықтамалары беріледі (балалар қандай анықтама қай ұғымға сәйкес келетінін көрсетіп, оларды сызықпен қосуы тиіс). Кейін практикалық мысалдары бар карточкаларды ұсынуға болады.

Екінші нұсқа – ерекше қажеттіліктері жоқ оқушылар алдыңғы тақырыпты бекітуге арналған карточкалармен өз бетімен жұмыс істеп жатқан кезде (өйткені олар неғұрлым дербес), мұғалім ерекше білім беруді қажет ететін балалармен өткен сабақ тақырыбына қатысты негізгі ұғымдарды еске түсіруге бағытталған сөздік жұмысын немесе басқа да жұмыс түрлерін жүргізеді. Сөздікпен жұмыс міндетті түрде енгізілуі тиіс (ауызша немесе карточкалар арқылы). Мұғалім өткен сабақта балалардың нені меңгергенін қысқаша айтып өтуі мүмкін. Бұл кезеңде көрнекі материалдарды (суреттер, құралдар, практикалық материал, заттар мен объектілер) қолдануға болады. Балаларға «10 сөз» үлгісіндегі тапсырма ұсынуға болады: тақтада немесе ауызша мұғалім өткен тақырыптарға қатысты балаларға таныс ұғымдарды ұсынады. Кейін бұл карточкалар алынып тасталады, ал оқушылар өз

дәптерлеріне есте сақтаған сөздерін жазып шығады, содан соң осы сөздерге ауызша анықтама береді. Бұдан кейін тақтада немесе басқа практикалық тапсырма орындау ұсынылады (бір баланың орындауы жеткілікті), бұл балаларға осы ұғымдарды тәжірибеде қалай қолдану керектігін еске түсіруге көмектеседі. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен сабақты міндетті түрде алдыңғы материалды қайталаудан бастау қажет.

Сабақтың негізгі барысы

Жұмыстың бірінші нұсқасы – қалыпты балалар жаңа тақырыпты пысықтай отырып, карточкалардағы тапсырмаларды орындайды. Бұл кезде мұғалім «жеңілдетілген» нұсқада ерекше білім беруді қажет ететін балаларға жаңа тақырыпты түсіндіреді. Бұл ретте пайдаланылады:

- көрнекілік (әрбір іс-әрекет немесе сөз суретпен, сызбамен, карточкамен, практикалық іс-қимылмен қамтамасыз етілуі керек);
- бір әрекеттен немесе тұжырымдамадан екіншісіне біртіндеп көшу;
- педагог тарапынан үнемі тілдік қолдау көрсету, бірақ бұл қолдау мол ақпаратпен емес, қысқа да нақты түрде берілуі тиіс, яғни тілдік ақпарат аз көлемде қабылданады.

Келесі - материалды бекіту. Бір-екі бала тапсырманы бүкіл сынып алдында орындайды. Мұғалім белсенді түрде көмектеседі. Содан кейін ерекше білім беруді қажет ететін балалар жаңа тақырыпқа байланысты жеке тапсырмаларды орындайды және осы уақытта мұғалім ерекше қажеттілікті қажет етпейтін балалар орындайтын тапсырмаларды тексереді.

Екінші нұсқада мұғалім барлық оқушыларға жаңа тақырыпты түсіндіруге кірісе алады. Бұл жағдайда жалпы түсіндіру үшін материалдың көлемі жағынан да, мазмұны жағынан да қарапайым тақырыптарды ғана таңдау қажет. Сондай-ақ алгоритм мен көрнекілікті қолдану туралы ұмытпаңыз. Әрі қарай, сіз тақырыпты жылдам меңгеретін оқушыларды жеке тапсырмаларды өз бетінше орындауға нұсқау бере аласыз және осы уақытта жаңа тақырып алгоритмі бойынша тақырыпты баяу меңгеретін оқушылармен тағы бір рет тақырыпты түсіндіріп өтіп, содан кейін ғана оларға өздік тапсырмаларын ұсынып, оқушылар орындайтын тапсырмаларды тексеруге ауыса аласыз.

2. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға ұсынылатын әрбір тапсырма да белгілі бір әрекеттер алгоритміне сай болуы керек.

Ауызша тапсырмалар келесі алгоритм бойынша орындалады:

- мұғалім тапсырманың өзін айтады (яғни, біз не істейміз) – балалар немесе бір бала мұғалімнен кейін тапсырманы айтады; тірек сөздері бар карточкаларды немесе тірек сөйлемдерді қолдануға болады;
- мұғалім тапсырманы қалай орындайтынымызды айтады: алдымен қалай болады, кейін не болады, нәтижесінде не шығады. Балалар немесе бала мұғалімнің артынан қайталап айтады. Мұнда іс-қимыл алгоритмі бар карточкаларды, тапсырмаларды, сызбаларды, кестелерді, орындау алгоритмін бейнелейтін иллюстрацияларды қолдану қажет.
- тапсырманың өзін кезең-кезеңімен орындау: тапсырманы орындауды қай жерден бастағанымызға қайта ораламыз: балалар орындайды, мұғаліммен бірге тексереді, т.б.
- тапсырманың орындалуын қорытындылап тексеріп шығу (мұғалім айтады, сосын балалар).

Жазбаша тапсырмалар:

- **Тапсырмалар, қателерді ескеру:** мұғалім тапсырманы дауыстап оқып береді (яғни, не істейтінімізді түсіндіреді) – балалар немесе бір бала мұғалімнен кейін тапсырманы қайталап айтады; тірек сөздер немесе тірек сөйлемдер жазылған карточкаларды қолдануға болады;
- балаларға өз бетінше орындайтын тапсырмалары бар карточкалар таратылады (әрекеттер алгоритмі карточканың өзінде немесе тақтада жазылады, сондай-ақ сыныптағы стендтерде осындай тапсырмаларды орындау алгоритмдері берілген кестелер мен сызбалар орналастырылған);
- **Тапсырманы тексеру:** мұғалім әр балаға жеке-жеке жақындап, тапсырманы тексере алады; мұғалім әр баладан тапсырманың нәтижесін ауызша айтып беруді сұрайды немесе бір бала жауап береді, ал қалғандары өз карточкаларындағы жауаптарының дұрыстығын салыстырады; бұл ретте барлық қателер мен оларды түзету жолдары дауыстап айтылады.

3. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар сыныптағы сабақ материалды қабылдауды жеңілдету үшін көрнекіліктің көп мөлшерін қолдануды көздеуі керек. Себебі, ерекше білім беруді қажет ететін балалар (зияты зақымдалған) материалды қабылдау кезінде оларда сақталған көрнекі-бейнелі ойлауға сүйенеді. Олар вербальды-логикалық ойлауды толық көлемде қолдана алмайды, өйткені оларда ойлау қабілеті зақымдалған немесе баяулаған.

К.Д. Ушинский көрнекі оқытуға бастапқы кезеңде сабақта жиі қолданылатын әдіс ретінде үлкен мән берді, өйткені: біріншіден, бастапқы психикалық процестерді ынталандырады; екіншіден, ауызша сөйлеуді дамытады; үшіншіден, оқытылатын материалды оқушылардың жадында жақсы бекітуге ықпал етеді [37].

Көрнекілік құралдарын пайдалану кезінде мұғалім нені ескеруі және білуі керек:

- оқу міндеттерін шешуде көрнекіліктің рөлін ескеру;
- аталған оқу құралдарының білім алушыларға қаншалықты түсінікті болатынын ескеру қажет;
- берілген оқу-тәрбие үрдісінде көрнекі құралдардың қызметін ескеру: көрнекі құралдарды білім алушыларда оқытылатын пән, құбылыс немесе оқиға туралы нақты түсініктерді қалыптастыру үшін пайдалануға болады; көрнекі құралдарды олармен қандай да бір іс-әрекет жасау үшін пайдалануға болады; көрнекі құралдарды дерексіз ұғымдарды көрнекі қолдау ретінде пайдалануға болады;
- білім алушылардың жас ерекшеліктері мен жекелей ерекшеліктерін білу: көрнекі материал жарқын және қызықты болуы тиіс, алайда көрнекіліктің шамадан тыс көп болуына жол берілмеуі қажет, өйткені зиятында бұзылысы бар балалардың қабылдау және зейін көлемінің төмендігі әрбір оқу құралын терең меңгеруге мүмкіндік бермейді.
- білім алушылардың зерделенетін нысан туралы білім деңгейін ескеру: тек балаларға түсінікті болатын және тақырып меңгерілген көлемде ғана көрнекі құралдарды пайдалану қажет;
- көрнекі материал танымдық үдерісті қамтамасыз етуі тиіс, жай ғана суреттер мен заттарды пассив түрде қарау емес, нақты танымға ықпал етуі қажет.

4. Сабаққа қойылатын негізгі талаптардың бірі – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың зейінінің тұрақсыздығын, тез шаршағыштығын және бірсарынды әрекеттен жалығуын ескеру. Сондықтан сабақ барысында мұғалім оқу қызметінің түрлерін алмастырып отыруы тиіс.

а) сабақты есте сақтауды, зейінді жаттықтыратын тапсырмалардан бастаған дұрыс;

б) күрделі интеллектуалды тапсырмаларды сабақтың ортасында ғана қолдану; в) оқумен байланысты тапсырмалар мен тек түзету бағыты бар тапсырмаларды кезектестіру (көрнекі гимнастика, ұсақ моториканы дамытуға, қабылдау мен ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды қолдану);

г) тосынсый, ойын сәттерін, бәсекелестік сәттерін, шиеленістерді, рөлдік ойындарды, шағын қойылымдарды (яғни, балалардың эмоцияларына әсер ететін және білімді өмірмен байланыстыратын барлық әрекеттерді) пайдалану.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар оқу мазмұнын арнайы (түзету бағытындағы) білім беру бағдарламалары бойынша меңгереді. Зерделенетін тақырыптың күрделілігіне байланысты үй тапсырмасын түсіндіру жекелей немесе фронтальды түрде жүзеге асырылады. Үй тапсырмасының тексерілуі де оның күрделілігіне қарай кезекпен немесе бірлесіп жүргізіледі, ал орындалуы әрбір білім алушының жеке мүмкіндіктері ескеріле отырып бағаланады. «Орыс тілі», «Математика» пәндері бойынша бақылау жұмыстары, сондай-ақ шығармашылық жұмыстар (шығарма, мазмұндама) зиятыны зақымдалған білім алушылар үшін жеке сабақтарда орындалатылады [37].

2.4. Жеке білім беру бағдарламасына мыналар кіреді:

а) негізгі ұғымдарды меңгеруге бағытталған қысқартылған тапсырмалар;

ә) ең жиі қолданылатын сөздердің орфографиясын меңгеруге арналған қысқартылған тест тапсырмалары;

б) мүсіндеу жұмыстары.

г) сурет салу;

д) тапсырмаларды нақты түсіндіру;

е) көлемді жазбаша тапсырмаларға балама ұсыну (мысалы: қысқаша шығарма жазу; осы тақырып бойынша ауызша хабарлама жасау);

ж) тапсырмаларды кезең-кезеңімен түсіндіру және оларды рет-ретімен орындау, сондай-ақ тапсырманы орындауға арналған нұсқаулықты бірнеше рет қайталап айту;

з) аудиовизуалды оқыту құралдарымен қамтамасыз ету;

и) дайын тапсырма үлгісін көрсету;

к) оқу әрекетінің түрлерін алмастыруды қамтамасыз ету (қажет болған жағдайда баланы тыныш жерге шығарып әкетуге де болады);

л) тапсырманы аяқтау үшін қосымша уақыт беру;

м) басқа білім алушылардың немесе мұғалімнің жазбаларының көшірмесін, тақтада жазылған тапсырмалардың баспа түріндегі нұсқасын ұсыну;

н) бейнематериалдар мен диафильмдерді, диктофонды пайдалану.

Егер ерекше білім беруді қажет ететін бала бүкіл сыныптың алдында жауап беруге қиналса, оған тапсырманы шағын топ ішінде ұсыну мүмкіндігі беріледі. Топпен жұмыс істеу мұндай оқушылардың ашыла түсуіне және өз құрдастарынан үйренуіне мүмкіндік береді. Сондай-ақ жобалық жұмыстарды жұппен орындау кезінде бір оқушының екіншісіне үлгі болуына негізделген тапсырмалар жақсы нәтиже береді. Алайда ерекше білім беруді қажет ететін балаға үнемі көмектесу, дұрыс шешім емес. Оған кей жағдайларда өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік беру, сәтті әрекеттерін мадақтау арқылы мәселелерді шешуге және өмірлік жағдаяттармен күресе білуге үйрету қажет [37].

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытуды бейімдеу бойынша кейбір нұсқаулар



Кітаптар

- ✓ Мазмұны жағынан ұқсас, бірақ оқуды жеңілдететін балама оқулықтармен қамтамасыз етіңіз.
- ✓ Баланың фильмді тыңдап, мәтінді қадағалай алуы үшін мүмкіндігінше оқулық мәтінінің аудиожазбасын қамтамасыз етіңіз.
- ✓ Оқу материалы балаға ыңғайлы болуы керек.
- ✓ Мұғалім баланы мазмұнмен таныстыру үшін мәтіннің жеке бөліктерін маркермен белгілей алады.
- ✓ Карточкаларды негізгі тақырыптарды жинақтау үшін пайдалануға болады.
- ✓ Оқуға арналған мәтіндерде түсініксіз сөздер мен сөз тіркестері, метафоралар болмауы керек.
- ✓ Мәтін суреттермен болуы қажет.
- ✓ Мәтінді оқымас бұрын, балаңызды ол орындайтын келесі тапсырмамен таныстырыңыз.
- ✓ Мәтінді шағын мағыналық бөліктерге бөлу.
- ✓ Тестте тек негізгі ойды бекіту керек.
- ✓ Мәтіндегі тапсырмаларды орындау кезінде оқушы мазмұнды пайдалана білуі керек.
- ✓ Мәтіндегі сұрақтар мен тапсырмалар нақты, түсінікті, ақпаратты түсіну үшін болуы керек [37].



Сыныптағы жұмысты жоспарлау

- ✓ Негізгі идеяларға назар аудара отырып, ерекше білім беруді қажет ететін балаға тапсырмаларды жеңілдету.
- ✓ Жазбаша тапсырмаларды балама тапсырмалармен алмастыру. Мысалы, бала жауаптарды диктофонға жазады.
- ✓ Мазмұны, орындалу формасы бойынша таңдау тапсырмаларын ұсыну.
- ✓ Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін жеке мақсаттар мен міндеттерді белгілеңіз.
- ✓ Оқушының компьютерде тапсырмаларды орындауын қамтамасыз ету.
- ✓ Оқушының орындайтын жұмыс көлемін азайту.
- ✓ Жұмысты жұппен, топпен қамтамасыз ету.
- ✓ Баланың құқықтарына нұқсан келтіретін ережелерді өзгерту.
- ✓ Жұмыстың нақты алгоритмдерін ұсыну.
- ✓ Баланың тапсырмаларды орындауда, іс-әрекеттерді жоспарлауда бағдарлауы үшін символдық белгілерді қолдану.
- ✓ Сабақ барысында білім алушылардың іс-әрекетінің ауысуын, белсенді жұмыстың демалыспен алмасуын қамтамасыз ету.
- ✓ Егер бала күйзеліске ұшыраса, сыныптан шығып, «тыныш аймақта» болуы керек.
- ✓ Көрнекі құралдарды міндетті түрде пайдалану.
- ✓ Баланың сыныбында және жұмыс үстелінде оны жұмыстан алшақтататын заттар болмауы керек.
- ✓ Эссе мен презентацияның орнына мұғалім қойған сұрақтарға жауаптарды жазып алуды ұсыну.
- ✓ Тақтада жазылған тапсырма балаға арналған қағазда қайталануы керек.
- ✓ Мәтінді көшіріп жазуды талап ететін тапсырмаларды беруден мүмкіндігінше бас тарту қажет.
- ✓ Калькуляторды қолдануға және оны математика сабағында пайдалануға үйрету.



Тапсырмаларды құрастыру

- ✓ Тапсырма ауызша да, жазбаша да тұжырымдалуы керек. Тапсырма қысқа, нақты, бір етістік болуы керек.
- ✓ Балаңыздан тапсырманы қайталауын сұраңыз.
- ✓ Тапсырманы бірнеше кезеңмен тұжырымдауға болады.
- ✓ Тапсырмаларды құрастыру кезінде соңғы өнімді көрсетіңіз (аяқталған мәтін, математикалық есептің шешімі...)
- ✓ Тапсырманы құрастыру кезінде баланың қасында тұрыңыз.
- ✓ Басталған тапсырманы балаға аяқтауға мүмкіндік беру.



Бағалау

- ✓ Баланың жаман мінез-құлқын емес, жақсы мінез-құлқын атап өтуге тырысыңыз.
- ✓ Аса ауыр емес тәртіп бұзушылықтарға назар аудармаңыз.
- ✓ Баланың мінез-құлқы оның даму ерекшеліктеріне байланысты болуы мүмкін екеніне дайын болыңыз.
- ✓ Қандай да бір «ерекше» сөзді ойлап табыңыз, оны айтқаннан кейін бала оның дұрыс әрекет етпейтінін түсінеді.
- ✓ Үлгерімді көрсету үшін аралық бақылауды пайдаланыңыз.
- ✓ Балаңызға ең жақсы баға алу үшін жұмысты қайта жазуға рұқсат етіңіз (кейінірек өзгертілген жұмыс үшін бағаны ескеріңіз) [37].

Қорытынды

Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің жаңа форматтарын енгізу инклюзивті білім беру ортасын құру жолындағы маңызды қадам. Open space тұжырымдамасы – мамандардың бірнеше функционалдық аймақтарын біріктіруге негізделген кеңістік. Сондай-ақ инклюзивті қолдауды ұйымдастыруда икемді тәсілге жағдай жасайды. Бұл модель білім беру процесіне қатысушылар мұғалімдер, ата-аналар және балалар арасында тиімді өзара іс-қимыл мен ынтымақтастықты қамтамасыз етеді. Мұндай формат білім беру ортасын анағұрлым серпінді және ашық етіп, оқыту мен даму үдерісіне жекелей көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді, әрбір баланың ерекше қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескереді.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері білім беру ұйымдарының құрылымына енгізілген және негізгі педагогикалық бөлімшелермен тығыз байланыста жұмыс істейді. Бұл кабинеттерде жұмыс істейтін мамандар (психологтер, дефектологтер, логопедтер, педагог-ассистенттер) мектеп ұжымының ажырамас бөлігі және ерекше көзқарасты қажет ететін балаларға қосымша көмек көрсетеді. Мұндай өзара ықпалдастықтың нәтижесінде әрбір бала өзінің қажеттіліктеріне қарамастан дамуға және жетістіктерге жетуге мүмкіндік алатын инклюзивті білім беру ортасы қалыптасады.

Қолдау кабинеттері ерекше білім беруді қажет ететін балаларға дараландырылған қолдау көрсету арқылы олардың білім беру процесіне сәтті бейімделуіне және интеграциялануына ықпал етеді. Аталған кабинеттер тек физикалық немесе когнитивтік шектеулері бар балаларға ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық қиындықтарға немесе тұлғааралық қатынастарда мәселелерге тап болған балаларға да қолжетімді екенін атап өткен жөн.

Ғылыми зерттеулерге сүйенсек, инклюзивті білім беру ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін де, олардың қатарластары үшін де оң нәтиже беретіні дәлелденген. Жалпы білім беру сыныптарында оқитын ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар академиялық және әлеуметтік тұрғыдан жоғары нәтижелер көрсетіп, оқу процесіне белсенді қатысады, жылдам әлеуметтеніп, әрі қарай білім алуға және еңбекке араласуға көбірек мүмкіндік алады. Сенсорлық панельдер, интерактивті тақталар және арнайы компьютерлік бағдарламалар сияқты заманауи технологияларды пайдалану инклюзивті білім беру сапасын едәуір арттырып, оқыту үдерісін дараландыруға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың табысты бейімделуіне ықпал етеді.

Сонымен қатар инклюзивті практика барлық білім алушылардың ынтымақтастық, айырмашылықтарды қабылдау және құрметтеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді, бұл болашақ азаматтарды тәрбиелеудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттері инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, педагогтер, мамандар және ата-

аналар арасындағы өзара әрекеттестікті нығайтуға жағдай жасайды. Мұндай ынтымақтастық ерекше білім беруді қажет ететін балалардың оқу материалын табысты меңгеруіне және мектеп өміріне толыққанды кірігуіне мүмкіндік береді.

Инклюзивті практикаларды табысты жүзеге асыру үшін қолдау кабинеттерінің жұмысын сауатты ұйымдастыру, кадрларды дұрыс іріктеу және педагогтер, мамандар мен ата-аналардың белсенді өзара әрекеттестігіне қолайлы жағдай жасау қажет. Осы құжатта ұсынылған әдістемелік ұсынымдар инклюзивті білім беру саласындағы тиімді практикаларды дамытуға бағытталған және мектептер мен мамандарға барлық балалар үшін тең білім алуға қолжетімділікті қамтамасыз ететін инклюзивті білім беру ортасын құруға арналған құралдарды ұсынады. Мұндай кабинеттерді құру мемлекеттік саясатқа ғана емес, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі адамдардың құқықтары саласындағы халықаралық стандарттарға да сәйкес келеді және инклюзивті қоғамды дамытуға өз үлесін қосады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерін құру және дамыту – бұл тек мемлекеттік міндеттемелерді орындау ғана емес, сонымен бірге әрбір баланың ерекшеліктеріне қарамастан сапалы білім алып, дамуына және өз әлеуетін жүзеге асыруына мүмкіндік беретін инклюзивті қоғамды қалыптастыруға қосылатын маңызды үлес. Мектептерде инклюзивті практикаларды енгізу білім беру процесіне қатысушылардың барлығына оң әсерін тигізеді және болашақта неғұрлым ашық әрі табысты қоғам құруға ықпал етеді.

Алдағы уақытта инклюзивті білім беру сапасын арттыруға ықпал ететін жаңа технологияларды енгізу арқылы қолдау кабинеттерінің инфрақұрылымын дамыту және жетілдіру қажет. Сонымен қатар ерекше білім беруді қажет ететін балалармен тиімді өзара іс-қимыл жасау үшін педагогтер мен қолдау кабинеттері мамандарын қажетті білім мен дағдылармен қамтамасыз ете отырып, білікті кадрларды даярлау жұмысын жалғастыру маңызды.

Педагогтер, мамандар және ата-аналар арасындағы бірлескен жұмыстың тәжірибесін кеңейту қажет, бұл ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім беру ортасына сәтті бейімделуіне бағытталған бірыңғай қолдау жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Қолдау кабинеттерінде Open space тұжырымдамасын дамыту балалар үшін икемді әрі қолжетімді кеңістіктерді қалыптастыруға жол ашады, бұл олардың оқуы мен дамуы үшін оңтайлы жағдайлармен қамтамасыз етеді.

Осылайша, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған қолдау кабинеттерін одан әрі жетілдіру, білім беру процесіне қатысушылардың барлығы арасындағы өзара іс-қимылды нығайту және заманауи технологияларды енгізу ерекше білім беруді қажет ететін балалардың мектеп қауымдастығына табысты кірігуін қамтамасыз етеді және барлық балалар үшін инклюзивті әрі дамытушы білім беру кеңістігін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Конституция Республики Казахстан (1995) с изменениями на 01.01.2023 г. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
2. Всеобщая декларация прав человека (1948), принятая резолюцией 217А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml
3. Конвенция ООН «О борьбе с дискриминацией в области образования» в 1960 г., ратифицированная Законом РК от 28 января 2016 года № 449-V ЗРК <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000449>
4. Конвенция ООН «О правах ребенка» (1989), ратифицированная Постановлением Верховного Совета РК от 8 июня 1994 года <https://adilet.zan.kz/rus/docs/B940001400>
5. Декларация об образовании для всех (1990) https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/jomtien.pdf
6. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов (1993), принятые резолюцией 48/96 Генеральной Ассамблеи от 20 декабря 1993 года https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disabled.shtml
7. Саламанкская декларация (1994), принятая в г. Саламанка, в Испании в 1994 году. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf
8. Дакарские рамки действий «Образование для всех: выполнение наших общих обязательств», принятые Всемирным форумом по образованию в Дакаре, Сенегал, в апреле 2000 г. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/dakar.pdf
9. Конвенции ООН «О правах инвалидов» (2006 г.) https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
10. Инчхонская декларация (2015), принятая участниками Всемирного Форума по вопросам образования, прошедшего в 2015 году в Инчхоне, Республике Корея. <https://gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/245656r.pdf>
11. Закон Республики Казахстан «О правах ребенка» от 8 августа 2002 года N 345 с обновлениями на 30.12. 2024 г. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000345/_history
12. Закон «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» от 11 июля 2002 года № 343 (с изменениями от 1.07. 2023 г.) <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000343>

13. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319> с изменениями на 01.01.2025 г.

14. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2024 года № 1143 «Об утверждении Концепции инклюзивной политики в Республике Казахстан на 2025 – 2030 годы» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2400001143>

15. Указ Президента Республики Казахстан от 30 июля 2024 года № 611 «Об утверждении Национального плана развития Республики Казахстан до 2029 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2400000611>

16. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования», в редакции приказа Министра просвещения РК от 23.01.2025 № 12 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>

17. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338 «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогов», в редакции приказа Министра просвещения РК от 07.08.2023 № 249 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750>

18. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 октября 2018 года № 564 «Об утверждении Типовых правил приема на обучение в организации образования, реализующие общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего и общего среднего образования» (с изменениями от 29.04.2024 г.) <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017553>

19. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 января 2022 года № 6 «Об утверждении Правил психолого-педагогического сопровождения в организациях дошкольного, среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, дополнительного образования», в редакции приказа и.о. Министра просвещения РК от 28.06.2024 № 165 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200026513>

20. Приказ Министра образования и науки РК «Об утверждении Правил оценки особых образовательных потребностей» от 12 января 2022 года

№ 4, в редакции приказа и.о. Министра просвещения РК от 28.06.2024 № 165
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200026618>

21. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 22 января 2016 года № 70 «Об утверждении норм оснащения оборудованием и мебелью организаций дошкольного, среднего образования, а также специальных организаций образования» (изменениями от 03.07.2023 г.)
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600013272>

22. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» (с изменениями 31.10.2024 г.)
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005191>

23. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года № 39 «Об утверждении видов документов об образовании, форм документов об образовании государственного образца и правил их учета и выдачи, основных требований к содержанию документов об образовании собственного образца и правил их учета и выдачи, а также формы справки, выдаваемой лицам, не завершившим образование в организациях образования» (с изменениями от 02.10. 2024 г.)
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1500010348/history>

24. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 ноября 2017 года № 597 «Об утверждении Методики подушевого нормативного финансирования дошкольного воспитания и обучения, среднего образования, а также технического и профессионального, послесреднего, высшего и послевузовского образования с учетом кредитной технологии обучения» (с изменениями от 23.05. 2024 г.)
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700016137>

25. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 5 декабря 2022 года № 486 «Об утверждении критериев оценки организаций образования» (с изменениями от 23.07. 2024 г.)
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031053>

26. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 23 января 2025 года № 12 «О внесении изменений в приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего,

технического и профессионального, послесреднего образования»
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2500035670#z26>

27. Формирование и поддержание психологической безопасности образовательной среды: учебно-методическое пособие /под ред. О. А. Ульяниной. – М.: МГППУ, 2022. – 180 с

28. Дэвид Митчелл, Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования, 2011

29. Никитина Лариса Валериановна, Сюкиев Дмитрий Николаевич, Драндров Герольд Леонидович Характеристика позитивной Я-концепции у подростков с ограниченными возможностями здоровья // Ученые записки университета Лесгафта. 2014. №7 (113). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristika-pozitivnoy-ya-kontseptsii-u-podrostkov-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami-zdorovya> (дата обращения: 12.02.2025).

30. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: ННПЦ КП, 2019. - 118с.

31. Будаева Н.А. Разработка и оформление индивидуального образовательного маршрута. Методическое пособие. Усть-Кут, 2015г., стр.27

32. «Разработка индивидуального образовательного маршрута для обучающихся с ООП» методические рекомендации. Тула, 2018

33. Степура Д. А. Организация дифференцированного подхода в процессе обучения математике, Электронный научный журнал «Дневник науки», 2020, №12

34. Кожанова Е.И., Андреева Н.В. Методическое пособие, Педагогические технологии инклюзивного обучения, Тверь, 2023

35. О. Ю. Шиманская. Универсальный дизайн как средство моделирования содержания образования

36. Универсальный Дизайн. - URL: <https://surl.li/umckmk>

37. Практика реализации инклюзивного обучения и социализация детей с ограниченными возможностями здоровья: сборник научно – методических статей / Автономное учреждение дополнительного профессионального образования Ханты-Мансийского автономного округа – Югры «Институт развития образования» ; под общ. ред. Л. М. Беткер; ред. О. Г. Ярлыкова; сост.: К. Г. Федорова, Л. А. Белова, А. А. Мочалкина. – Ханты-Мансийск: Институт развития образования, 2015. – 120 с.

Қосымшалар

- Құжаттардың үлгілері (есептілік нысандары)
- Бейімделген білім беру бағдарламаларының мысалдары
- Пайдалы ресурстар тізімі

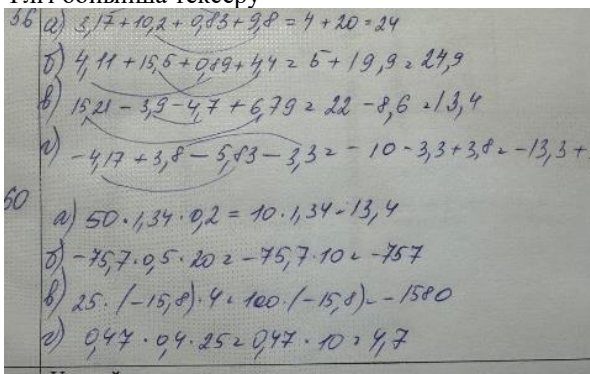


1-ҚОСЫМША

Математикадан қысқа мерзімді (сабақ) жоспар, 6-сынып

Бөлім	Рационал сандар бойынша әрекеттер						
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты	Щербаченко Инна Сергеевна						
Күні	26.11.2024						
Сынып	Қатысқандар саны				Қатыспағандар саны		
	6 Б	6 В	6Г	6Д	6 Б	6 В	6Г 6Д
Сабақтың тақырыбы	Рационал сандары бар арифметикалық әрекеттер						
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	6.1.2.22 Рационал сандарды қамтитын сандық өрнектердің мәндерін табу						
Сабақтың мақсаттары	Рационалды сандармен есептеу дағдыларын дамыту. Бөлімдерді жиынтық бағалауға дайындалу үшін тапсырмалар мен жаттығуларды шешу						

Сабақ барысы

Сабақ кезеңі / уақыты	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурс тар
Ұйымдастыру кезеңі/ 4 мин 6 мин Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс	Сәлемдесу Сабаққа психологиялық көзқарас «Жылы тілектер» бейнеролигі Үй тапсырмасын тексеру Үлгі бойынша тексеру 	Сабақты позитив көңіл-күйге келтіріңіз. Дәптерлермен алмасу «Эталонмен» тексеріледі	«Қол шапалақтау», «бас бармақ» Формативті бағалау – 2 ұпай	Бейнеролик https://yandex.ru/efirm_id/vr9jQ1tL3508 Тапсырма сыбаркарточка
Маңыздылығын арттыру кезеңі 5 мин	Ауызша есеп Есепте:	Сынып оқушылары отыруындағы қатарлар бойынша, мысалдарды жазбаша түрде орындайды Ауызша өзара тексеру	Ауызша мадақтау	Тапсырма сыбаркарточка

Ерекше
білім беруді
қажет
ететін
балалармен
жұмыс

А	1) $13 \cdot (-5)$ - 15 : 20 + 30	2) $-90 - 70$: (-4) $\cdot 2$ - 90	3) $250 : (-5)$ + 20 $\cdot (-3)$ - 100	4) $-81 + 9$: 3 + 4 $\cdot (-5)$
Б	1) $-100 : 5$ + 18 $\cdot (-7)$ - 60	2) $30 \cdot (-4)$: (-20) - 36 + 30	3) $-40 + 120$: (-8) - 20 $\cdot 3$	4) $-70 - 60$: (-13) $\cdot 3$ - 50
В	1) $125 \cdot (-4)$: (-50) + 40 $\cdot (-3)$	2) $-23 - 25$: 24 $\cdot (-16)$ - 22	3) $-21 : 7$ - 17 $\cdot 5$ + 60	4) $75 - 100$ $\cdot (-4)$ + 20 : (-40)
Г	1) $-40 \cdot 3$: (-6) - 60 + 40	2) $-48 - 15$: 3 + 11 $\cdot (-6)$	3) $-350 : 70$ $\cdot 60$ + 250 - 25	4) $36 - 50$ $\cdot 2$ - 14 : (-3)
Д	1) $-94 + 24$ $\cdot 3$: (-10) - 30	2) $100 : (-4)$ + 13 $\cdot (-5)$ - 70	3) $30 \cdot (-6)$ + 80 : 20 - 15	4) $-250 - 50$ + 100 : (-25) $\cdot 60$

Қайта пайдалануға болатын карта тапсырмалары.
Мұғалім жеке ерекшеліктері мен білім, білік,
дағды деңгейін ескере отырып, оқушыларға
арналған мысалдармен ұяшықтарды толтырады

Умножение и деление рациональных чисел

Сложение и вычитание рациональных чисел

Мұғалімнің жеке
тексеруі,
рационалды
сандармен
барлық
әрекеттерге
мысалдар.

Оқушылар
парақтағы
тапсырманы
маркермен
шешеді

Тапс
ырма
сы
бар
карто
чка

Зерттелген материалды бекіту кезеңі/ 20 мин Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс	1-тапсырма 612. Таңертең ауа температурасы $x^{\circ}\text{C}$ болды, түстен кейін ол $+2^{\circ}\text{C}$-қа, көшкө -3°C-қа, ал түнде -2°C - қа өзгергеннен кейін ол -4°C-қа тең болды. Таңертең ауа температурасы қандай болды? Шешім: $x + 2 - 3 - 2 = -4$; $x - 3 = -4$ $x = -4 + 3$ $x = -1$ Жауап: таңертең температура – 1 болды . Алгоритмі бар карточкадағы тапсырма Егер Әйгерім ойлаған санды (-3) бөліп, содан кейін оған 5-ті қосып, алынған мәнді 13-ке көбейтсе, онда сіз 26 санын аласыз. Әйгерім қандай санды ойлады? 1 Әйгерім ойлаған санды x әрпімен белгілеңіз. 2) есептің шарты бойынша теңдеу жасаңыз (Шартта жазылған әрекеттерді қатаң түрде жазыңыз) 3) Теңдеуді шешіп, x-ты табыңыз. 2-тапсырма $\frac{15}{4} : 7,5 + 0,36 \cdot \frac{1}{4} - 0,49 = 0,1$ 1) $3,75 : 7,5 = 0,5$ 2) $0,36 : 0,25 = 0,09$ 3) $0,5 + 0,09 = 0,59$ 4) $0,59 - 0,49 = 0,1$ 3-тапсырма $\frac{12}{13}$ түрінде елестетіп көріңіз: a) үтірден кейін 8 цифрды көрсететін шексіз бөлшек; b) 0,92307692 оның кезеңін көрсетіңіз; c) 923076 шексіз периодты бөлшек ретінде жазыңыз. 4-тапсырма 0,1(3) периодты бөлшекті қарапайым бөлшек ретінде елестетіп көріңіз. $0,1(3) = \frac{13-1}{90} = \frac{12}{90} = \frac{2}{15}$	Ол дәптерде және тақтада жазбаша түрде орындалады	Формативті бағалау Күнделікте	Оқулық
---	--	--	--	---------------

Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс	Адамов, Мартыненко, Степанов, Пономарева, Симкина, Рахманов. Шексіз ондық периодты бөлшекті қарапайым Бөлшекке аударыңыз: А) 1,(4) Б) 2,1(4) Мысалы: шексіз ондық периодты бөлшекті қарапайым бөлшекке аударыңыз: А) $1,(5)=1\frac{5}{9}$ (бөлімінде периодтағы цифрлардың санына қарай тоғыз саны қайталанып жазылады) Б) $2,1(8)=2\frac{18-1}{90}=2\frac{17}{90}$ 1) бөлімінде периодтағы цифрлар санына қарай тоғыздықтар және үтірден кейін периодқа дейінгі цифрлар санына қарай нөлдер жазылады 2) алымында екі санның айырмасы жазылады – бірінші сан үтірден кейінгі барлық цифрлардан құралады, екінші сан – үтірден кейін периодқа дейінгі цифрлардан тұрады.	Міндеттерді шешу және ресімдеу кезінде жеке көмек көрсету	Формативті бағалау Күнделікке әр мысал үшін 5 ұпай	Алгоритмі бар карта
- Үй тапсырмасын түсіндіру кезеңі/ 2 мин	613. Егер Ирина ойлаған Сан (-6) болып бөлінсе, содан кейін оған 3 санын 2-ге қоссаңыз, онда сіз -5,25 санын аласыз. Ирина қандай санды ойлады? 615. Есептеңіз: $1) \left(-\frac{5}{12} - \frac{3}{4}\right) : 2\frac{1}{3} + 5\frac{1}{3} \cdot 0,75;$ 618. Бассейн құбырдағы сумен толтырылады. Бассейндегі судың бастапқы деңгейі бассейннің жоғарғы жиегінен -1,2 м төмен болды. Бір сағаттан кейін оның деңгейі +40 см - ге, ал тағы бір сағаттан кейін +30 см - ге өзгерді.			Тақта, бор, оқулық
Сабақты қорытындылау кезеңі / 2 мин	Допты ұстау әдісі - ми шабуылы Сұрақтар: - Өртүрлі белгілері бар рационал сандарды қалай қосуға болады? - Екі теріс санды қалай қосуға болады? - Рационал сандарды қалай алып тастауға болады? - Өртүрлі белгілері бар рационал сандарды қалай көбейтуге болады? - Екі теріс санды қалай көбейтуге болады? - Өртүрлі белгілері бар рационал сандарды қалай бөлуге болады? - Екі теріс санды қалай бөлуге болады?	Сұрақтарға жауап беру		
- Рефлексия кезеңі 1 мин		Оқушылар карточкаларды толтырады		дәптер

	Көп нұсқалы жауаптарды қажет ететін сұрақтар: • Неліктен қиын болды? • Сабақта не ашылды, не білді? • Сіздің сабақтан күткен үміттеріңіз орындалды ма? • Бүгінгі сабақтан не алдыңыз? • Сабақ нені ойландырды? 			
--	---	--	--	--

Психологтің жеке және кіші топтық сабақтарының бағдарламасы
оқушының Т.А.Ә. _____ 1 тоқсанға 20..-20.. оқу
жылы
(іс-әрекет пен мінез-құлықтың ерікті реттелуі бұзылған бала үшін)

Жеке, топтық, жұптық сабақтар (қатысушылар құрамы)	Жұмыс бағыттары. Мақсаттар - күтілетін нәтижелер	Жетістік белгісі (+,-)	Ескерте
Жеке сабақ	1. Ерікті зейінді дамыту, импульсивтілік пен алаңдаушылықты жеңу. Зейінді сақтауға және сыныпта мақсатты түрде жұмыс істеуге қабілетті: 1) 10-15 мин.; 2) 20-25 мин.; 3) 3) 30-35 мин.; 2. Оқу қызметін жоспарлау және бақылау дағдыларын қалыптастыру. 1) Берілген мақсатқа және ойын немесе тапсырмалар қағидаларына сәйкес мақсатты іс - қимылдарды жүзеге асырады. Жеке сабақтарда өз іс-әрекеттерін ағымдағы және қорытынды бақылауды жүзеге асырады. 2) Орындаудың дұрыстығын жоспарлайды, дәйекті түрде орындайды және бақылайды (қателерді өзі түзетеді): - Барлық орындалатын сынып тапсырмаларының 30%; - Барлық орындалатын сынып тапсырмаларының 50%; - Барлық орындалатын сынып тапсырмаларының 75%;		

	3. Сабақта мінез-құлықты реттеуді дамыту: 1) сабақта ережелерді орындау, - ересек адамның көмегімен сабақта мінез-құлық ережелерін сақтайды; - сабақта өзін-өзі ұстау ережелерін ішінара сақтайды; - сабақта өзін-өзі ұстау ережелерін сақтайды 2) қалаусыз мінез-құлықты жеңу - қажетсіз мінез-құлықтың жалғыз эпизодтары - қажетсіз мінез-құлықтың болмауы		
--	--	--	--

Логопедтің жеке сабақ бағдарламасы

оқушының Т.А. Ә. _____ 1 тоқсанға 20..-20.. оқу жылы
(моторлы алалияға байланысты сөйлеудің жалпы дамымауының
2-3 деңгейі бар бала үшін)

Жеке., топтық., кіші топтық сабақтар (қатысушылар құрамы)	Жұмыс бағыттары Мақсаттар - күтілетін нәтижелер	Жетістік белгісі +немесе-	Ескертпелер (нәтижеге қол жеткізбеу себептері)
Жеке сабақ аптасына 1 рет Кіші топтық сабақ аптасына 1 рет	Оқушыны мақсатты логопедиялық процеске қосу, оқушылармен байланыс орнату. Оның сабаққа деген қызығушылығын және оған қосылуға деген ұмтылысын ояту		
	Л дыбысын қою -еліктеу бойынша - механикалық әдіс - аралас әдіс		
	Л дыбысын автоматтандыру, буындарда (тікелей, кері, дауыссыз дыбыстармен), сөздерде (сөздің басында, ортасында, соңында), сөйлемдерде, қысқа, содан кейін ұзақ әңгімелерде, ауызекі тілде.		
	Дыбыстарды саралау кезеңі (Л - Р, С-Ш, Ж-З) Дыбыс артикуляциясын нақтылау. Буын ішінен дыбысты бөліп көрсету. Сөздегі дыбыстың барын анықтау қабілетін қалыптастыру. Кейбір белгілері бойынша ұқсас дыбыстарды ажырату. Сөзден сараланатын дыбыстарды бөлектеу және оларды араластырмау. Фонематикалық талдау мен синтездің қалыптасуы. Сөйлеудің лексикалық-грамматикалық құрылымын қалыптастыру.		
	Тыныс алу жаттығулары. Сөйлеу барысында әртүрлі ұзындықтағы фразаларды айтуға қажетті ауа қорын қамтамасыз ету мақсатында ұзарған әрі біртіндеп шығатын тыныс арқылы дұрыс сөйлеу тынысын тәрбиелеуге ықпал ету. Тиісті жаттығуларды орындау техникасымен таныстыру.		
	Артикуляциялық гимнастика. Сөйлеу мүшелерінің қимыл- қозғалысын дамытуға, нығайтуға және жетілдіруге, сондай-ақ		

	дыбыстарды дұрыс айтуын жақсартуға ықпал ету.		
	Нейросенсорлық гимнастика, кинезиологиялық жаттығулар. Коррекциялық сипаттағы қол мен дене қимылдары ми сыңарларының өзара әрекеттесуін дамытуға, синкинезиялар мен бұлшықет қысылуын жоюға ықпал етеді. Жұқа моториканы үйлестіру орталығы – маңдай бөлігі болып табылады, ол ішкі сөйлеу мен өзін-өзі бақылауға да жауап береді. Мақсаттар: ұсақ және ірі моториканы дамыту; қимыл-қозғалысты үйлестіру; ми сыңарлары жұмысының синхрондалуын қамтамасыз ету; есте сақтау, зейін мен сөйлеуді дамыту. Қолдың ұсақ моторикасын күнделікті дамыту — рецепторлардың қызметін жақсарту, саусақ бұлшықеттерінің қажу қаупінің алдын алу, жұмыс қабілеттілігін арттыру және жүйке кернеуін төмендету үшін маңызды.		
	Фонематикалық қабылдауды дамыту. Фонеманы анықтау: - бірқатар дыбыстардан - бірқатар сөздерден - бірқатар буындардан		
	Фонематикалық есту қабілетін дамыту. Фонетикалық тұрғыдан анық, дыбысталуы дұрыс, мәнерлі ауызекі сөйлеуді қалыптастыру, сөйлеуде дұрыс интонацияны, қарқынды және тұтастықты, орфоэпияның негізгі қағидаларын, сөздік екпін нормаларын сақтау.		
	Өзіндік фразалық сөйлеуді дамыту. Жай және күрделі сөйлемдер құрастыру дағдыларын бекіту. Қысқа екі жолды өлеңдер мен тақпақтарды жаттауға үйрету. Диалог жүргізу дағдыларын қалыптастыру, сұрақты тыңдап, оның мазмұнын түсінуге үйрету.		

	Жай әңгімелер құрастыруға машықтандыру.		
--	---	--	--

**1 сынып оқушысы _____ педагог-ассистенттің қолдау
бағдарламасы
20 -20 ж. ... тоқсан**

№№	Жұмыс бағыты Мақсаты, күтілетін нәтижесі	Жетістікті бағалау	Ескертпелер
	1. Сыныпта, мектепте және сыныптан тыс іс-шаралар барысында әлеуметтік тұрғыдан қабылданатын мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру		
1	Үстелге 5 минут отырыңыз, 5 минут демалыңыз (үстелде өткізетін уақытты біртіндеп көбейтіңіз)		
2	Мұғалім мен педагог-ассистенттің жекелеген нұсқауларын орындау: қарындашты ал, екі шеңбер сал, қаламсапты аш, қызыл қарындашты ал, алманы боя және т.б.		
3	Әр орындалған әрекет үшін марапат алу		
4	Мұғалім мен педагог-ассистенттің көмегін қабылдау		
5	Педагог-ассистенттің көмегімен тапсырмаларды орындау		
6	Мұғалімді тыңдап, қарапайым талаптарды орындаңыз		
7	Қатарластарының қарапайым әрекеттеріне еліктеу		
	2. Қарым-қатынас дағдыларының қалыптастыру		
1	Ауызша мақтауды қабылдау		
2	Ынталандыруды қабыл алу		
3	Айқайлаудың орнына «үзіліс» картасын көрсету		
4	«Ішкім келеді», «Жегім келеді», «Берші» карточкаларын пайдаланып өтініш білдіру		
	3. Оқу-құзыреттілік қызметінің компоненттерін қалыптастыру (мотивациялық, қызметтік, рефлексиялық-құндық бағалау компоненттері)		

1.	Оқу тапсырмасының мақсатын соңына дейін ұстанып орындау.		
2.	Көркем өнер сабақтарында оқу тапсырмасын орындау үшін көрнекі жоспарды ұстану.		
3	Өзіне бағытталған мұғалім сұрақтарына жауап беру.		
4	Сәтті орындалған оқу тапсырмасы үшін мақтауға эмоционалды түрде жауап беру.		
	4. Сабақтағы оқу ортасын, жұмыс орнын бейімдеу		
1	Парта, орындық және шкафты таңбалау (баланың суретін жапсыру).		
2	Сыныпта баланың ережесін қолдану		
3	«Су ішемін», «тамақ жеймін», «берші», «үзіліс» карточкаларын қолдану.		
4	Жетондарды пайдалану (жұлдызшалар)		
	5. Жеке оқу бағдарламаларын іске асыру (бағдарламалар қосымшада)		
	<i>Қажет емес</i>		

2-қосымша

ПЕДАГОГ-АССИСТЕНТТІҢ ҚҰЖАТТАРЫ

Педагог-ассистент пен ата-ана арасындағы сұхбат сауалнамасы

Толтырылған күні: _____

Баланың аты-жөні: _____

Ата-ананың аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің сұрақтары	Ата-ананың жауабы
Бала отбасында кімге жақын?	
Баламен кім көп уақыт өткізеді?	
Жақындарымен қарым-қатынаста қиындықтар туындай ма, туындаса, көп жағдайда кіммен?	

Өз бауырларымен, әпке-қарындастарымен қандай қарым-қатынаста?	
Бала отбасымен бірге қандай да бір жағдайды бастан кешіре ала ма?	
Туғандары мен бөтен адамдарды ажырата ала ма?	
Заттарымен бөлісе ала ма?	
Немен айналысқанды жақсы көреді?	
Өзіне-өзі қызмет көрсету дағдысы қалыптасқан ба?	
Сабақ оқуға бәрінен бұрын не ынталандырады?	
Үй шаруасына жауапкершілікпен қарай ма? Орындай ма?	
Бала өз бетімен қандай да бір іс-әрекетті орындай ала ма?	
Көмек сұрай ала ма?	
Өзі көмек көрсете ала ма?	
Қандай жағдайда жағымсыз мінез-құлық туындайды?	
Жағымсыз мінез-құлық қаншалықты жиі болады?	
Ата-аналары жағымсыз мінез-құлықпен қалай күреседі?	

Педагог-ассистенттің оқушыны еркін іс-әрекетте бақылау хаттамасы

Толтырылған күні: _____

Баланың аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің аты-жөні: _____

Бақылау нысаны	Оқушының әрекеті
Баланың бейтаныс бөлмеде өзін қалай ұстайды (жаңа бөлмеге сабырлы түрде кіреді, жағымсыз	

мінез-құлық көрсетеді, кіргісі келмейді, қорқады және т.б.)	
Эмоциясының көрінісі, мимикасы (эмоциялары жарқын, мәнерлі, болып жатқан нәрсеге сәйкес келеді, болып жатқан нәрсеге сәйкес келмейді және т.б.)	
Тактильді байланысқа жауап беру (қалыпты қабылдайды, қарсы тұрады, орынсыз әрекет етеді және т.б.)	
Бейтаныс адамдарға реакциясы (қызығушылық танытады, елемейді, өзін дұрыс ұстамайды, бейтаныс адамның бет-әлпетіне және мимикасына қарайды)	
Жаңа заттарға танымдық қызығушылықты көрсету (жаңа заттарды қолына алады, оларды алмайды)	
Жаңа заттарды зерттеуі (алу, көтермеу, затты қызметі бойынша пайдалану, затты орынсыз пайдалану - тістеу, жалау, ойыншықтармен немесе заттармен стереотиптік әрекет ету және т.б.)	
Үлкендердің назарын аудару (егер солай болса, ол мұны қандай жолмен жасайды)	
Мінез-құлықтың көрінісі (мойынсұнғыш, шыдамды, проблемалық мінез-құлық танытады және т.б.)	
Агрессияға бейім	
Педагог-ассистенттің нұсқауын орындауы (орындайды, орындамайды)	
Педагог-ассистентпен бірлескен іс-әрекетке қатысуы (бірлескен іс-әрекетке қатысады, қызығушылық танытпайды, елемейді, өзара әрекеттесу процесіне қызығушылықты жоғалтады)	
Айтылған сөзді түсінуі (өзіне айтылған сөзді түсінеді, түсінбейді, тыңдайды, т.б.)	
Қалауын сұрауы (үлкен адамнан бірдеңені сөзбен, ыммен, карточкамен сұрайды, қолымен тартады, өтініш жасамайды, өзі алады, жағымсыз мінез көрсетеді)	
Үлкенді және жағдайды бақылауға ұмтылуы (өз талаптарын орындауды талап етеді, ересектердің талаптарына бағынбайды)	
Әңгіме айту барысында әңгімелесушімен сұхбатты қолдау	

Әңгімелесушінің сөздері мен сұрақтарын қайталау	
Сұрақ қоюы (жағдаятқа сәйкес сұрақ қояды, нақты жағдайға қатысы жоқ сұрақтар қояды)	
Стереотипті қайталанатын мінез-құлықтың көрінісі (айналу, қол соғу, қол алысу, саусақтарын теруі, қандай да бір затпен ойнауға ұзақ қызығушылық, тұрақты дауысты дыбыстар, мультфильмдердегі шаблонды тіркестерді қайталау және т.б.)	
Баланың қызығушылығын арттырып, оның назарын аударатын әрекеттер мен ойындар	

Педагог-ассистенттің сабақты бақылау хаттамасы

... сынып оқушысын бақылау

Оқушының Т.А.Ә. ...

Толтырылған күні: _____

Пән атауы: _____

Баланың аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің аты-жөні: _____

Оқушының орындауы мүмкін іс-әрекеті	Іс-әрекетті орындау деңгейі		
	иә	жоқ	кейде
Оқу іс-әрекетінің ұйымдастырылуы			
<u>Сабаққа дайындалуы:</u>			
- өз орнына барып отырады			
- сабаққа байланысты оқу құралдарын дайындайды			
Сыныпқа сабақ түсіндіргенде және сұрақ қойғанда мұғалімге қарайды			
Мұғалімнің сыныпқа берген тапсырмалары мен нұсқауларын орындайды			
Тек өзіне ғана берілген нұсқаулар мен тапсырманы орындайды			

Мұғалімнің сұрағына жауап беруге немесе қайталауға ынта білдіреді			
Мұғалім тақтада суреттерді көрсеткенде, жазғанда, үлгі көрсеткенде, тақтаға қарайды			
Тақтадан көшіреді			
Тапсырманы аяғына дейін орындауға тырысады			
<u>Сабақ барысындағы жылдамдығы:</u>			
баяу			
сыныппен бірдей орындайды			
Тапсырманы орындаудағы зейін шоғырландыруы (қанша минут). Мысалы, 3-7 минутқа дейін.			
Қанша уақыттан соң үзілісті талап етеді			
<u>Педагога-ассистенттің көмегін қабылдайды:</u>			
-сабаққа дайындалу барысында			
-тапсырманы орындау барысында			
-сабақтан тыс уақытта			
<u>Мұғалімнің көмегін қабылдайды:</u>			
-сабаққа дайындалу барысында			
-тапсырманы орындау барысында			
-сабақтан тыс уақытта			
<u>Сыныптасының көмегін қабылдайды:</u>			
-сабаққа дайындалу барысында			
-тапсырманы орындау барысында			
-сабақтан тыс уақытта			
Сыныптастарының іс-әрекетін бақылайды			

Сыныптастарының іс-әрекетіне еліктейді			
мұғалімнен			
педагог- ассистенттен			
қатарластарынан			
<u>көмек сұрайды</u>			
мұғалімді			
педагог- ассистентті			
қатарластарынан			
<u>елемейді</u>			
мұғалімге			
педагог- ассистентке			
қатарластарына			
<u>агрессивті мінез-құлық көрсетеді</u>			
<u>Үзіліс кезінде серіктестерімен бірге ойын әрекеттерін орындайды:</u>			
- педагог-ассистенттің көмегімен			
- өзбетімен			
Өзіне-өзі қызмет көрсету дағдысын орындауда көмекті қажет етеді (<u>киіну/шешіну</u> , <u>әжетханаға баруы</u> , <u>тамақтануы және т.б.</u>) қажетін белгілеңіз.			
Сыныпқа берілген тапсырманы мұғалімнің нұсқауымен, <u>педагог-ассистенттің</u> көмегімен орындайды (қажетін белгілеңіз)			
Тапсырманы бейімделген нұсқау бойынша <u>мұғалімнің</u> нұсқауымен, <u>педагог-ассистенттің</u> көмегімен орындайды (қажетін белгілеңіз)			
Тапсырманы жеке оқу бағдарламасы бойынша мұғалімнің нұсқауымен,			

педагог-ассистенттің көмегімен орындайды (қажетін белгілеңіз)			
---	--	--	--

Педагог-ассистенттің сынып оқушысы (аты-жөні) өткізетін жеке сабақ жоспары

Күні: _____

Тақырыбы: _____

Міндеті: _____

Сабақ кезеңі	Әрекет түрі (жаттығулар)	Дидактикалық құралдар	Визуалды көмек (ереже, кесте, жетондар т.б.)	Көмек түрі (қимылдық, ым-ишират, визуалды, сөздік, әлеуметтік)	Қолданылатын ынталандырғыштар	Ескерту

№ 1 жағымсыз мінез-құлықты бақылау хаттамасы

Баланың _____ аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің аты-жөні: _____

Күні мен уақыты Пән атауы	ДЕЙІН (жағымсыз мінез-құлыққа дейін не болды)	МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ (қалай көрінеді? Көргеніңізді сипаттаңыз: бала лақтырады, тебеді, айқайлайды, өзін ұрады және т.б.)	КЕЙІН (қалай тынышталды, мінез-құлықтан кейін не болды)

--	--	--	--

№ 2 жағымсыз мінез-құлықты бақылау хаттамасы

Мінез-құлықты бақылау (аласұру, айғай, өзіне агрессия, агрессия, қашу, тапсырмадан бас тарту, дөрекі вербалды мінез-құлық, жерге құлау, шешіну, тағы басқа)

Толтыру күні: _____

Баланың аты-жөні: _____

Педагог-ассистенттің аты-жөні: _____

Уақыты/күні	дүйсенбі	сейсенбі	сәрсенбі	бейсенбі	жұма
8.00 – 8.30					
8.30 – 9.00					
9.00 – 9.30					
9.30 – 10.00					
10.00 – 10.30					
10.30 – 11.00					
11.00 – 11.30					
11.30 – 12.00					

*Егер мінез-құлық байқалса тиісті тор көзге белгі қойыңыз.

Жағымсыз мінез-құлықты түзету хаттамасы

Жүзеге аысру уақыты _____

Баланың _____ аты-жөні _____

Сынып _____

Педагог-ассистент _____

Педагог-психолог _____

Түзетілетін мінез-құлық	Мінез-құлық функциясы	Жұмыс әдістері			Ескерту
		Алдыңғы факторларды өзгерту әдістері	Мінез-құлық салдарын өзгерту әдістері	Баламалы мінез-құлық қалыптастыру әдістері	

3-қосымша

АРНАЙЫ ПЕДАГОГТИҢ ҚҰЖАТТАРЫ

1. Арнайы оқытушы жүргізген педагогикалық диагностика нәтижелерінің хаттамасы (жетістіктер картасы)

Математика пәні бойынша

Оқушының аты-жөні _____

Бағдарлама бөлімшелері оқу мақсаты – күтілетін нәтиже	Мақсатқа жету нәтижесін бағалау :+, -, пікірлер
Жұмысқа қабілеттілігінің ерекшеліктері	
Оқу іс-әрекетінің ерекшеліктері	
Оқулық пен дәптерде жұмыс жасау дағдылары	
Эмоциялық әл-ауқаты	
Тұлғалық қасиеттері	
Қорытынды	

Арнайы педагогтің жеке және топтық сабақтарына арналған күнтізбелік-тақырыптық жоспар (тоқсанға арналып құрастырылады).

№№	Топтық, кіші топтық, жеке сабақ	Сабақ тақырыбы	Мақсаты	Сағат саны	Мерзімі	Ескерту

Арнайы педагогтің қысқа мерзімді жеке/топтық сабағына арналған сабақ жоспары

Тақырыбы: _____

Оқу пәнінің бөлімшесі				
Арнайы педагогтің аты-жөні				
Күні				
Топтық/кіші топтық/жеке сабақ	Қатысушылар саны		Қатысушылар саны	
Сабақ тақырыбы				
Сабақ мақсаты				
Сабақ барысы				
Сабақ кезеңдері/уақыты	Арнайы педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау (мақсатқа жету/жетпеуі)	Ресурс та р
1	2	3	4	5
1. Кіріспе бөлімі				

2.Негізгі бөлім:				
Дайындық кезеңі				
Қалыптастыру кезеңі				
Өз бетімен жұмыс кезеңі				
3.Қорытынды бөлім				

Төртінші бағанға сабақ өткізілгеннен кейін толтырылады. Балалар іс-әрекетінің сәттілігі, туындаған проблемалар, көмек түрі көрсетіледі. Талдау негізінде келесі сабақтың міндеттері мен мазмұны анықталады.

Ата-аналар келісімінің формасы

Ата-аналарының (қамқоршыларының) біреуінің аты-жөні

Ата-аналарының (қамқоршыларының) мекен-жайы

(№..... жалпы орта мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметі)

КЕЛІСІМ

Күні: _____

(құрылған күні)

Мен, ұлым (қызым) _____ білім алуы барысындағы жетістіктерін бағалауды жүргізу мен қиындықты және оның күрделілігін анықтауға келісімімді беремін

Ата-аналарының (қамқоршыларының) біреуі _____

(қолы)

(аты-жөні)

ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН БЕЙІМДЕУ

Білім беру ұйымдары ерекше білім беруді қажет ететін адамдарды (балаларды) оқыту үшін білім беру бағдарламаларын білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жеке даму ерекшеліктеріне және әлеуетті мүмкіндіктеріне сәйкес бейімдейді («Білім туралы» Заң).

Оқу бағдарламаларын бейімдеу – бұл білім алушылардың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, білім алушылардың мазмұнын, әдістерін, оқыту нысандарын және бағалауын өзгерту және бейімдеу процесі.

Бейімделудің мақсаты: физикалық, интеллектуалдық, эмоционалдық немесе әлеуметтік ерекшеліктеріне қарамастан барлық оқушылар үшін оқу материалының қолжетімділігін және табысты игерілуін қамтамасыз ету.



Бейімделу міндеті: әр оқушы басқалармен тең дәрежеде жалпы білім беру бағдарламасы аясында білім алып, дами алатын жағдай жасау.



ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ МАЗМҰНЫН БЕЙІМДЕУ АЛГОРИТМІ

1. Оқу жетістіктерінің картасын талдау (педагогикалық диагностика хаттамалары).
2. Білім алушыларда оларды қалыптастыру кезеңінде пәндік қабілеттерін және дағдыларын анықтау.
3. Оқытудың немесе сыныптың алдыңғы кезеңіндегі негізгі білімдегі/білімдегі олқылықтарды және оқу тапсырмаларын орындаудағы қиындықтарды анықтау.
4. Оқушының жұмыс қабілеттілігінің ерекшеліктерін талдау: қанша минут өнімді жұмыс істейді, қанша уақыттан кейін демалу керек.
5. Эмоционалды-ерік сферасының ерекшеліктерін анықтау (сәтсіздік пен жетістікке реакциясы, басталған жұмысты соңына дейін жеткізе білуі және т.б.).

ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ МАЗМҰНЫН БЕЙІМДЕУ Бейімделу әдісі

- оқу материалының мазмұнын өзгерту
- арнайы оқыту әдістерін қолдану
- оқу қарқынын түзету
- көмекші технологиялар түріндегі қолдау
- бағалау тәсілдерін өзгерту

Оған не кіреді?

- күрделі тақырыптарды неғұрлым түсінікті етіп жеңілдету немесе бөлу
- көрнекі, аудиалды, практикалық әдістерді қолдану
- материалды игеруге және тапсырмаларды орындауға қосымша уақыт беру, арнайы құрылғыларды, бағдарламаларды, көрнекі материалдарды пайдалану, білімді балама тәсілдермен көрсету мүмкіндігі (жобалар, ауызша жауаптар, көрнекі материалдарды пайдалану және т. б.)

Кім үшін?

педагогтің шешімі бойынша психикалық дамуы тежелген, зияты зақымдалған, аутистик спектр бұзылыстары бар, көру, есту қабілеті

зақымдалған, тірек-қимыл аппаратында бұзылыстары бар білім алушылардың ерекше қажеттіліктерін ескеру.

Қайда көрінеді?

- Күнтізбелік-тақырыптық жоспарда ескертпелер түрінде;
- педагогтің қысқа мерзімді жоспарда сараланған / жеке тапсырмалар түрінде;
- білім алушының жеке бағдарламасында сындарлы кері байланыс түрінде.

ЖЕКЕ ҚОЛДАУДЫ ДАМУ АЛГОРИТМІ

Кезең жұмыс	мазмұны	жауапты
1. Баланың ерекше қажеттіліктерін бағалау	Баланың қабілеттері мен қажеттіліктерін жан-жақты диагностикалау, оқушының күшті жақтарын және қолдауды қажет ететін жақтарын анықтау	Педагог, ППҚҚ мамандары
2. Оқыту мақсаттары мен міндеттерін белгілеу	Оқытудың қысқа және ұзақ мерзімді мақсаттарын анықтау, өлшенетін, қол жеткізуге болатын нақты мақсаттар	Педагог, ППҚҚ мамандары
3. Оқыту мазмұны мен әдістерін бейімдеу	Ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерді ескере отырып қолданылатын арнайы оқыту әдістері мен технологиялары, көмекші құралдар және т.б.	Педагог, ППҚҚ мамандары
4. Қолдау нысандарын анықтау	Оқушыға көрсетілетін қосымша қолдау көлемін айқындау (психолог, логопед, дефектолог, педагог-ассистенттер және т.б.), отбасымен және мамандармен өзара әрекеттесу түрлері көрсетіледі.	Педагог, ППҚҚ мамандары
5. Прогресті бақылау және бағалау	Сабақ күнінің форматы, оның ішінде сабақ кестесіндегі ықтимал өзгерістер айқындалады,	Педагог, ППҚҚ мамандары

	сыныптағы оқу кеңістігін ұйымдастыру шарттары көрсетіледі	
6. Прогресті бақылау және бағалау	Алға қойған мақсаттарына сәйкес үнемі бағаланады; қолдау жоспары оқушының қажеттіліктері мен жетістіктері өзгерген сайын түзетілуі мүмкін	Педагог, СППС мамандары

ЖЕКЕ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫН ЖАСАУ

Жеке оқу бағдарламасы – бұл баланың үлгерімі негізінде үнемі қайта карауды және түзетуді қажет ететін құжат. Жеке оқу бағдарламасын құрастырумен арнайы-педагог (дефектолог) айналысады. Жеке оқу бағдарламасымен жұмыс істеудің маңызды аспектісі – арнайы педагогтің мұғалімдермен және ата-аналармен тұрақты қарым-қатынасы.

Жеке оқу бағдарламасы кімге арналған?

Зияты зақымдалған балалар үшін бұл белгілі бір оқушының ерекшеліктерін, қабілеттерін, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескеретін жеке оқу жоспарын құру процесі.

Жеке оқу бағдарламасы қандай мақсатта жасалады?

Әр баланың мүмкіндіктерін ескере отырып, білім беру ортасында мүмкіндігінше дамуын қамтамасыз ету.

Жеке оқу бағдарламаларын құрастыру алгоритмі

Мұғалімдермен және ата-аналармен қарым-қатынас жасау кезінде арнайы мұғалім не істейді?

1. Оқу жетістіктерінің карталарын (педагогикалық диагностика хаттамаларын) талдайды
2. Зияты зақымдалған балаларға арналған типтік оқу бағдарламасы мәтініне сәйкес, оқушыда бұрыннан қалыптасқан және жеке бағдарламаға енгізілмейтін дағдыларды айқындайды.
3. Тиісті бөлімде оқушы қол жеткізген оқу мақсаттарын табады және қол жеткізуге болатын оқу мақсаттары түрінде келесі «қадамдарды» анықтайды.

4. Оларды жеке бағдарламаға қосады, оқу жетістіктерінің карталарында мұғалімнің көмегімен жүзеге асырылатын дағдыларды табады (жақын даму аймағы) және оларды жеке бағдарламаға да қосады.

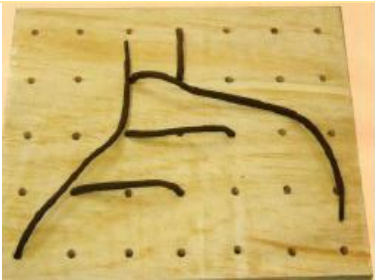
5. Педагогикалық диагностика барысында анықталған білімдегі олқылықтарды (оқушы жетпеген мақсаттарды) талдайды, олардың ішінен базалық (аралық) дағдыларды қалыптастыру түріндегі дайындық жұмыстарын қажет етпейтіндерін бөліп алып, оларды жеке бағдарламаға енгізеді.

6. Пәндік білімді қалыптастыру логикасына және зияты зақымдалған білім алушыларды оқытудың арнайы әдістемесінің талаптарына сәйкес дайындық жұмыстарын қажет ететін оқушының біліміндегі олқылықтарды анықтайды.



**Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинетінің
материалдары
Техникалық сипаттамалары**

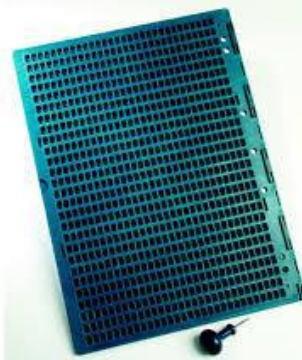
№	Материалдар	Сипаттама	Қолдану	Суреті
Аутистік спектр бұзылыстары бар білім алушыларға арналған				
1	Өлшемі мен пішіні туралы басқатырғыш	Бұл әртүрлі түстер мен өлшемдердегі фанерден жасалған жүк көліктері, жолаушылар көліктері, автобустар немесе фургондар болуы мүмкін 5 бөліктен тұратын жинақ. Өлшемдері ұзындығы 80-нен 150 мм-ге дейін өзгеруі мүмкін.	Оларды келесі мақсаттарда пайдалануға болады: • Визуал ассоциация ; • Когнитивті даму; • ұсақ моториканы дамыту; • түс тұжырымдамасы.	
2	Жануарларға арналған трафарет тақтасы	Бұл фанерден кесілген 200 x 220 мм пішіндер, оларға сәйкес пішіндерді орнату қажет.	Жинақты келесі мақсаттарда пайдалануға болады: • Көру қабылдауын дамыту; • Жазуға дейінгі дағдыларды қалыптастыру; • Қол мен көз үйлесімін дамыту.	
3	Үрлеуге арналған ойын тақтасы	Ағаш негізде үстел теннисі добын ұстауға жеткілікті үлкен 12 тесік бұрғыланды. Допты тақтадағы әртүрлі тесіктерге орналастыру арқылы	• Ерін, кеуде және тамақ бұлшықеттерінің қозғалысын бақылау; • Тыныс алу және ауыз қуысының қимыл функциясы;	

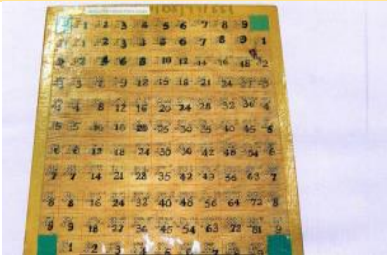
		ойынның әртүрлі нұсқаларын пайдалануға болады. Өлшемі 35 мм тереңдікте 300 мм × 250 мм болуы мүмкін.	• Ойын арқылы жүргізілетін әрекеттер; • Сөйлеу мүшелерін жаттықтыру.	
4	Баулы тақтасы	Бұл тесіктері мен сымдары бар фанера тақтасы. Өлшемі 300 мм × 250 мм болуы мүмкін.	Бұл дамытудың құралы ретінде қолданылуы мүмкін: • ұсақ моторика; • шығармашылық; • қол мен көзді үйлестіру; • түстерді ажырату.	
5	Әртүрлі өлшемдегі қораптар	Бұл бір - біріне салынған жеті ағаш қорап. Өлшемдері 70 мм × 70 мм × 70 мм-ден 260 мм × 260 мм × 88 мм-ге дейін өзгеруі мүмкін.	Оларды келесі мақсаттарда пайдалануға болады: • моторлы дамуды ынталандыру; • когнитивті даму; • қол ептілігін дамыту; • өлшемдер туралы түсінік қалыптастыру.	

6	Тікенді абакус	Бұл санау элементтерін ұстауға арналған шыбықтары бар ағаш тақта. Негіз 300 мм × 90 мм × 45 мм болуы мүмкін. Санау элементтері әртүрлі түстерден болуы мүмкін.	Оны оқыту үшін пайдалануға болады: - сандық ұғымдар; - арифметик алық амалдар; - сандардың биттік мәні; - ұсақ моториканы дамыту; - қол мен көзді үйлестіру; - түсті қабылдау.	
7	Сандар мен нүктелері бар текшелер	Бұл сандарды белгілеу үшін нүктелер, сондай-ақ сандық белгілері бар сәйкес карталар салынған ағаш текшелер жиынтығы. Текшелердің өлшемі 45 мм × 45 мм болуы мүмкін.	Оларды оқыту үшін пайдалануға болады: - сандық мәні; - санау және салыстыру дағдылары; - қолдың ептілігін дамыту.	
8	Аяқталған сандық диаграмма	Бұл әртүрлі түстермен боялған квадраттары бар 330x330 мм фанера тақтасы.	Оны келесі мақсаттарда пайдалануға болады: - сандар, таңбалар және олардың өсіп келе жатқан шамалары туралы түсінік беру; - солдан оңға қарай қозғалысты күшейтіңіз;	

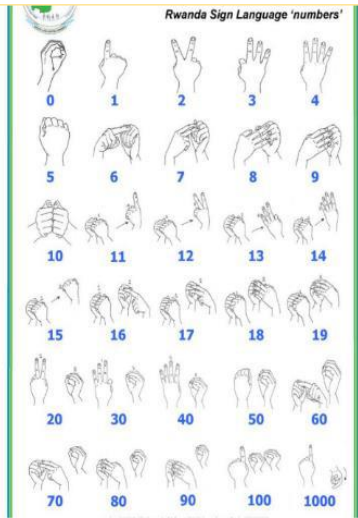
			- қол-көзді үйлестіруді үйрету; - арифметиканы үйрету	
9	Ойын төсеніштері	Сипаттамалары: 30х30х1 см - 6 дана, 30х30х1 см-9 дана, 30х30х1 см-16 дана, 60х60х1 см-4 дана, 60х60х1 см-5 дана, 60х60х1 см-6 дана Процесс: машинамен тоқу тазалау әдісі: қолмен жуу, машинамен жуу Стиль: қарапайым және стильді	Оқу кезінде балаларға қолданылады	
10	Секіретін доптар		Кинезиотерапия және бұлшықетті ынталандыру үшін қолданылады	
11	Байланыс тақталары	Қабырғаға ілуге арналған қағазда кемінде он таңғы күн тәртібі берілген.	Аутистік спектрі бар, сөйлемейтін балалармен қарым-қатынасқа көмек көрсету.	 
		Балаға күнделікті өмірде қажет болуы мүмкін заттардың кем дегенде 50 суреті.		

				
12	Суреттер арқылы байланысуға арналған карталар	«Менің балам» күнделікті өмірде қажет болатын заттардың әртүрлі суреттері мен белгілері бар 100 карта.	Аутистік спектр бұзылысы бар балалармен қарым-қатынас жасау үшін қолданылады.	
Көру қабілеті зақымдалған білім алушылар үшін				
13	Классикалық Перкинс Брайль жазу машинкасы	• Оң және сол жақ өрістің толық реттелуі кез келген қағаз мөлшеріне және жолды орталау үшін қамтамасыз етіледі. • Қағаз беру үшін дөңгелек тұтқалар қағазды тиеу мен түсіруді жеңілдетеді. • Металл тасымалдау тұтқасы бар. • Енгізу мен шығару арасындағы жауап беру уақыты жылдам. • Жолдың соңынан жеті бос орын қалғанда дыбыстық	Брайль машинасы Брайль таңбаларын жазу үшін қолданылады.	

		қоңырау сигналы беріледі. • Пайдаланушы нұсқаулығы баспа және Брайль қарпімен қамтылған. • Жиынтыққа былғары шаңнан қорғау қапшық кіреді. • Салмағы: 10,6 фунт (4,8 кг). • Қағаздың максималды өлшемі: 11,5 x 14 дюйм (29,2 x 35,6 см). • Ұсынылатын қағаз тығыздығы: 90 фунт.		
14	Манила Брайль қағазы	• Карточкалар A4180 г/м2, 21*29,7 см(A4) • Түсі: Жасыл Әр қорапта 1000 парақ бар.	Брайль қағазы Брайль кітаптарын немесе кез келген басқа Брайль хатын жасау үшін қолданылады.	
15	Брайль жазу планшеттері мен қаламы	A4 Форматы * Пластикалық материал	Жазбалар үшін планшет пен қалам қолданылады. Әдетте кішкентай балалар пайдаланады	
16	Брайль текшелері және кубаритмдер	Cubarhythm-брайльмен белгіленген 100 пластикалық текшелері бар санау тақтасы.	Cubarithm арифметикалық жиынтығының бөлігі, бұл жиынтықта брайльмен бедерлі белгілері бар 100	

			салмақты пластикалық текшелер бар. Текшелер арифметикалық есептеулерді орындау үшін жұмыс тақтасына орналастырылады. Subarithm-көру қабілеті нашар білім алушыларға арналған математика бойынша оқу құралы.	
17	Емле тақтасы	Бұл сөздерді жазуға және әріптерді жазуға үйретуге арналған төрт қатарлы Брайль ұяшықтары бар тақта. Өлшемі 370x300 мм болуы мүмкін.	Оны мына мақсаттарда қолдануға болады: • тактильдік ажырату мен әріптерді тануды дамыту; • сөздер мен қарапайым сөйлемдер құрастыру үшін әріптерді сәйкестендіру және оқу дағдыларын дамыту.	
18	Брайль көбейту кестесі	Бұл 121 шаршыға бөлінген фанера тақтасы. 1-9 сандары брайльмен жазылған. Әрбір шаршыда дұрыс бөлік өрістерде көрсетілген сандарға сәйкес келеді.	Оларды келесі мақсаттарда пайдалануға болады: • бір таңбалы санды бір таңбалы санға көбейтуге үйрету; • бір таңбалы сандарды көбейту туралы	

			түсінікті бекіту	
19	Orbit Readers	Orbit Reader 20- брайль дисплей, кітап оқу құралы және жазбалар. Жинаққа SD картасы, зарядтағыш және USB кабелі кіреді	Көру қабілеті зақымдалған білім алушылар қолдана алады.	
Есту қабілеті зақымдалған білім алушылар үшін				
20	Дактил алфавитінің кестесі	• Ым-ишара тілі • Пластикалық қағазға басылған • Формат: А1 • Ілуге арналған екі тесігі бар кесте • Суреттер анық және дәл болуы керек • Әр қимыл бөлек ұяшықта болуы керек • Әріптер алақанмен сыртқа қарай көрсетіледі	Ым-ишара тілі- саңыраулар қарым-қатынас жасау үшін қолданатын визуалды ым- ишара тілі	 Aa  Bb  Cc  Dd  Ee  Ff  Gg  Hh  Ii  Jj  Kk  Ll  Mm  Nn  Oo  Pp  Qq  Rr  Ss  Tt  Uu  Vv  Ww  Xx  Yy  Zz

21	Саусақтардағы сандарды жазудың кестесі	* Ым-ишара тілі * Пластикалық қағазға басылған * Формат: А1 * Ілуге арналған екі тесігі бар кесте * Сандар: 1-ден 1000-ға дейін * Суреттер анық және дәл болуы керек * Әр қимыл бөлек ұшықта болуы керек * Сандар алақанмен ішке қарай көрсетіледі	Ым-ишара тілі - саңыраулар қарым-қатынас жасау үшін қолданатын тіл.	
22	Ым-ишара тілі бар DVD	Ым-ишара тілі негіздері бар 10 DVD	Ым-ишара тілінің негіздерін оқыту үшін қолданылады	
Тірек-қимыл аппараты зақымдалған оқушылар үшін				
23	Мүгедектер арбасы	Бұл мүгедектер арбасы. Оқу және жазу материалдарын қолдау үшін жақтау үстелінің алдыңғы жағына бекітілуі мүмкін.	* қозғалысқа көмектеседі; * оқу және жазу кезінде дұрыс қалыпқа ықпал етеді; * жазбаша және оқу материалдарына қолдау көрсетеді; * кәдімгі орындықта отыру қиынға соғатын оқушыға өзін жайлы сезінуге мүмкіндік береді.	
24	Кітапұстағыш	Бұл 360 мм × 305 мм ағаш тақта, оны артқы жағындағы ілмектермен тіректермен реттеуге болады. Кітапты бекіту үшін қысқыштарды немесе шектегішті	Мұны оқу, жазу немесе сурет салу кезінде кітапты немесе қағазды ұстау үшін пайдалануға болады.	

		қолдануға болады.		
Жабдық				
25	Компьютерлер	Бренд: HP процессоры: i3 жедел жады: 4 ГБ жады: 1 ТБ Экран: 14 дюймдік WiFi веб-камерасы	Әртүрлі қажеттіліктері бар орта мектеп оқушыларына қолдау көрсету	
26	Қол жетімді бағдарламалық жасақтамасы	Мәтінді сөйлеуге арналған қосымша	Білім беру мазмұнына қол жеткізу үшін әртүрлі мүмкіндіктері шектеулі білім алушылар пайдалана алады.	
27	Smart TV	Android теледидар түрі, теледидар экранының өлшемі 65 дюйм (147 см)	әртүрлі ұғымдарды оқыту; * бұрын зерттелген материалды қайталау; * танымдық дағдыларды дамыту.	
28	Проектор	LCOS Projector WUX5800	Мүмкіндігі шектеулі балалардың оқуын жеңілдету үшін қолданылады.	
29	Кеңсе үстелі	L - тәрізді жұмыс үстелі. Үстелдің жалпы өлшемі-1400 x 1200 x 720 мм (негізгі үстел).	Оны ресурстық бөлме менеджері пайдаланады	

30	Кеңсе креслосы	Орындықтың өлшемі: қолдың биіктігі: (64-72) см, орындықтың өлшемі: (50x48) см, орындықтың биіктігі: (46 x 55 см) биіктігі, жалпы өлшемі: (68x68x78) см	Оны ресурстық бөлме менеджері пайдаланады	
31	Оқушы орындығы	Ені 0,6 метр, жалпы тереңдігі 0,63 метр және биіктігі 0,93 метр. Жақтауында жоғары сапалы қорғаныш жабыны бар, болаттан жасалған орындық.	Оқушылар оқу кезінде қолданатын болады	
32	Құжаттарға арналған кеңсе шкафы	Файлға арналған металдан жасалған берік шкаф	Білім алушылардың жеке білім беру жоспарларын және оларды бағалау туралы есептерді сақтау үшін пайдаланылатын болады	
33	Экран проекторы	Экранның биіктігі линзаның ортасынан жоғары.	Мазмұнды компьютерден көрсету үшін пайдаланылады	

БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН БАҒАЛАУ ПАРАҒЫ (SACERS)

Мектеп: _____

1-бақылаушы: / ____ (күн) / ____ ай / ____ жыл

Мұғалім (мұғалімдер)/Сынып: _____

2-бақылаушы: / ____ (күн) / ____ ай / ____ жыл

Бағалау бойынша индикаторлар (бақылаушы үшін):

- – қанағаттандырылмайды 2-3- қанағаттанарлық
- 4- 5-жақсы 6-7- өте жақсы

I. Ішкі кеңістік және жиһаздау
(1-10)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

Бағалау шкаласы							Критерийлер
1	2	3	4	5	6	7	
							1. Бейімделген ішкі кеңістік (мектепке кіру, пандустар, тұтқалар, көтергіштер және т.б.)
							2. Қимыл белсенділігіне арналған бейімделген кеңістік (спортзал)
							3. Жеке кеңістікке арналған орын (сенсорлық бөлме, ойын зонасы)
							4. Оқу кабинеті (кең есіктер, түрлі түсті гамма, жарық, ауыз су, санитайзер)
							5. Бейімделген оқу жиһазы (парта, тақта, жеке шкафтар және т.б.)
							6. Компьютерлік техника (компьютерлер, интерактивті тақта, бағдарламалық жасақтама, мультимедиялық кабинеттер және т.б.)
							7. Демалуға және тынығуға арналған бейімделген жиһаз (сенсорлы бөлме, жұмсақ жиһаз, буккроссинг, үстел ойындарына арналған үстел және т.б.)
							8. Спорт залын жабдықтау
							9. Асхана/буфет
							10. Педагогтерге арналған кеңістік (мұғалімдер кабинеті)

шкаланың орташа балы

II. Денсаулық және қауіпсіздік (11-19)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							11. Медициналық кабинет (жарық, денсаулық паспорты, профилактикалық тексерістер)
							12. Психолог кабинеті (болуы және жабдықталуы)
							13. Әлеуметтік педагог кабинеті (болуы және жабдықталуы)
							14. Дефектолог, логопед және т.б. кабинеті (болуы және жабдықталуы)
							15. Мектеп инспекторының кабинеті
							16. Турникет, бейнебақылау жүйесі, ОБЖ (орталықтандырылған бейнебақылау жүйесі)
							17. «Ashyq» қосымшасы
							18. Білім алушыларды тегін жеткізу
							19. Ауладағы/мектептегі бейімделген жағдайлар

III. Белсенді қызмет

/ уақыт өткізу (20-24)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							20. Шығармашылық үйірмелерінің болуы (саны, атауы), оларда ЕБҚ бар балалардың саны
							21. Пән үйірмелерінің болуы (саны, атауы), оларда ЕБҚ бар балалардың саны
							22. Секциялардың болуы, оларда ЕБҚ бар балалардың саны
							23. Мектепішілік өзін-өзі басқару (дебаттар, мектеп парламенттері), оларда ЕБҚ бар балалардың саны
							24. ЕБҚ бар балаларды сыныптан тыс және мектептен тыс іс-шараларға тарту

IV. Өзара әрекеттестік (25-34)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							25. Амандасу/қоштасу
							26. Бала мен педагог арасындағы өзара әрекеттестік
							27. Педагогтер мен балалар арасындағы қарым-қатынас
							28. Білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау
							29. Тәртіп
							30. Құрдастарының арасындағы өзара әрекеттестік
							31. Мектеп пен ата-аналар арасындағы өзара әрекеттестік
							32. Педагогтердің бір-бірімен өзара әрекеттестігі
							33. Педагогтердің психологиялық-педагогикалық қолдау қызметімен өзара әрекеттестігі
							34. Мектеп әкімшілігі мен педагогтер арасындағы өзара әрекеттестік

V. Оқу процесі (35-40)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							35. Пән мұғалімдері мен сынып жетекшілері арасындағы қарым-қатынас
							36. Икемді кесте
							37. ЕБҚ бар балалар үшін оқыту формасын таңдау (үйде, жалпы білім беретін немесе арнайы сынып)
							38. Әртүрлі уақыттағы үзілістер
							39. Бір кабинет – бір сынып
							40. Сабақта АКТ-ні, көрнекі құралдарды, денсаулық сақтау технологияларын қолдану

VI. Педагогтердің кәсіби дамуы(41-44)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							41. Кәсіби даму үшін мүмкіндіктер (ЕБҚ бар балалармен жұмыс бойынша семинарлар, мастер-класстар, курстар)
							42. Инклюзивті сыныптардағы сабақтарға өзара қатысу
							43. Пән мұғалімдерінің ӘБ (ЕБҚ бар балалармен жұмыс ерекшеліктерін талқылау)
							44. Мектепшілік бақылау (әкімшіліктің бақылау парағы, оның ішінде инклюзивті сыныптардағы сабақтарға қатысу бойынша)

VII. Арнайы қажеттіліктер (45-50)

1-бақылаушы 2-бақылаушы

шкаланың орташа балы

1	2	3	4	5	6	7	
							45. Ерекше балаларға арналған ресурстар (мамандардың, арнайы жабдықтардың болуы (FM- жүйе, Брайль баспа машинкалары, құм планшеттер, логопедиялық зондтар, Гросс тренажері және т.б.), UML оқулықтар)
							46. Жеке оқу жоспары, бағдарламасы (жалпы білім беретін, арнайы, жеке оқу бағдарламасы)
							47. Қосымша психологиялық-педагогикалық қолдауды және білімдегі кедергілерді жоюды қажет ететін балаларға арналған қосымша тапсырмалар
							48. Қатыстыру (инклюзивті білім беруді енгізу бойынша іс-шаралар бағдарламасы/жоспары, ЕБҚ бар балаларды қамту)
							49. Құрдастары арасындағы өзара әрекеттестік
							50. Үйде оқитын білім алушыларды сыныптан тыс жалпы мектеп іс-шараларына тарту және оқу процесіне ішінара интеграциялау

Шкалалар бойынша орташа балдар

	1	2	3	4	5	6	7	Орташа балл
I. Ішкі кеңістік және жабдықтау (1-10)								
II. Денсаулық және қауіпсіздік (11-19)								
III. Белсенді қызмет/уақыт өткізу (20-24)	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.

XII. Өзара әрекеттестік (25-34)								
XIII. Оқу процесі (35-40)								
XIV. Педагогтердің кәсіби дамуы (41-44)								
XV. Арнайы қажеттіліктер (45-50)								

Интервьюер _____
(ТАӨ)

Мазмұны

Кіріспе.....	3
1 Еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды нормативтік құқықтық қамтамасыз ету.....	6
2 Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұндық аспектісі	57
3 Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау кабинеттерінің қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	97
Қорытынды.....	204
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	206
Қосымша.....	210

**Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды
қолдау кабинеттерінің қызметін ұйымдастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар**

**Методические рекомендации по организации деятельности
кабинетов поддержки детей с особыми
образовательными потребностями**

Басуға 19.03.2025 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 24.

Подписано в печать 19.03.2025 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 24.